

RERVM MOSCO
VITICARVM COMMEN-
tarij, Sigismundo Libe-
ro authore.

R V S S I Æ breuiffima descriptio, & de reli-
gione eorum varia inserta sunt.

Chorographia totius imperij Moscici, & vici-
norum quorundam mentio.

ANTVERPIÆ,
In ædibus Ioannis Steelsij.
M. D. L V I I.

Cum gratia & privilegio Cæsareo.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO,

DOMINO FERDINANDO, ROMANORUM, Hungariæ & Bohemiæ, &c. Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ & Vairtenbergæ, & multarum provinciarum Duci, Marchioni, Comiti, & Domino, Domino meo clementissimo.

ROMANOS olim fuerunt legatis, quos ad longinquas ac incognitas nationes miserant, id etiã negotij dedisse, vt mores, instituta, totãque viuendi ratione eius gentis, apud quã legationis nomine versabantur, diligenter literis cõsignaret. quod ad eò deminceps solene fuit, vt renũciata legatione, cõmentarij eiusmodi in aedẽ Saturni, ad istituedã posteritatẽ reponeretur. Quod institutũ si fuisset à nostrẽ, vel paulo superioris memoriẽ hoibus obseruatũ, fortasse plus lucis i historia, certẽ minus vanitatis haberemus! Ego verò, qui ab ineũte ætate externorũ hoium consuetudine domi forisq; delectabar, libenter tui meam operã in legationibus, non solum ab auo Maiestatis vestræ, D. MAXIMILIANO, Principe prudentissimo, verũ etiam à Magistate vestra requisiti: cuius iussu non semel Septentriones perlustrãui, præcipue verò iterũ Moscouiam, vnã cum dignitatis & itineris comite, tũ Cesareo oratore, LEONARDO Comite à Nugarola accessi: quæ regio inter eas quæ inijs sacrosancti baptismatis tinctæ sunt, moribus, institutis, religione, ac disciplina militari à nobis non mediocriter

differt. Licet itaq; voluntate & mandato diui M A X I M I L I A N I, orator, Daniam, Hungariam, Poloniamq; accessissem, post obitum autē suæ Maiestatis, patrio nomine ad potentissimum & inuictissimum D. C A R O L V M V. Rom. Imperatorem, germanū fratrem Maiestatis vestræ, per Italiam, Galliã, terra mariq; vsq; Hispanias profectus: iussu deinde Maiestatis vestræ, denuò Hungariæ & Poloniæ reges, postremò verò cū N I C O L A O Comite à Salmis, &c ipsum Solymanū Turcarū principē adiissem, multa q; alias nō solum obiter, sed etiam accuratè inspexissem, quæ dubio procul cōmemoratiōe ac luce dignissima fuissent: nolui tamē in illo meo ocio, quod à publicis cōsilijs succiditur, quicquam istarū rerū in literas referre, quòd partim prius fuissent illa ab alijs luculētè ac diligenter tractata, partim in oculis ac quotidiano conspectu Europæ posita. Res verò Moscouiticas multo interiores, ac cognitiōni istius ætatis nō ita obuias, prætuli, easq; describere aggressus sum, maxime duabus rebus fretus, perquirēdi scilicet diligētia, ac linguę Slauonicæ peritia, quæ magnū mihi adiumentū ad hoc qualecūq; scripti genus attulerūt. Et quamuis de Moscouia plures, pleriq; tamen alieno relatu scripserūt: ex antiquioribus, Nicolaus Cusanus: nostra ætate, Paulus Iouius (quē summæ eruditionis ac incredibilis in me studij causa nomino) eleganter sanè, & magna cum fide (usus enim est interprete locupletissimo:) Ioannes Fabri, & Antonius Bied, cū tabulas, tum cōmentarios reliquerint: nōnulli etiam nō expresso, sed dū proximas regiones describunt, ex quorū numero est Olaus Gothus in Suetiæ descriptione, Matthæus Mechouita, Albertus Campēsis & Munsterus attigerint, me tamē illi quidē minimè à scribēdi proposito deterruerūt: tū quòd earū rerū oculatus fuerim testis, tum quòd nōnulla ex fide dignis

gnis relatiōib. corā præsens hauseri, deniq; quòd diu multūq; ijs de rebus cū plurib. ex quauis occasione differuerim. quæ factū est, vt copiosius fufiusq; (absit verbis iuidia) nonnūquā ea explicare necesse habueri, quæ ab alijs quasi per transfennam propofita verius quā explicata sint. Accedit ad hoc, quòd ab alijs ne tacta quidem scribo, quæ à nullo nisi oratore cognosci potuerunt. Hanc verò, cogitationē meā ac studium, Maiestas vestra confirmauit, meq; vt inchoatum opus aliquando absoluerē, cohortata est, & vltro etiā currenti calcar (vt dicitur) addit: à quo tamen legationes, aliq; Maiestatis vestræ negotia sæpissimè auocarūt, quo minus hæctenus præstare, quod instituerā, potui. Nūc verò, dum ad interceptū negotiū quoquo modo interdum quotidianis Austriaci fisci negotijs respirans redeo, Maiestatiq; vestræ pareo, minus vereor in istius emūctifimæ ætatis acumine parū equos lectores, qui maiore dictionis florē fortasse desiderabunt. Satis enim fit, & me reipsa (verbis enim paria facere nō possū) voluntatē vtcunq; instrūdē posteritatis ostēdere: ac Maiestatis vestræ iussis, quib. mihi æquè nihil antiquū est, parēre voluisse. Nuncupo itaq; Maiestati vestræ hos de Moscouia cōmētarios, à me veritatis inuestigandæ, ac in lucem proferēde longè maiore, quā dicēdi studio scriptos: meq; in clientelā Maiestatis vestræ, in cuius iā officijs cōsenui, suppliciter dedico ac cōmēdo: oroq; Maiestas vestra dignetur ipsum librum ea clementia ac benignitatē cōplecti, qua authorem semper complexa est. Viennæ Austriæ, prima Martij. M. D. X L I X.

Eiusdē Maiestatis vestræ

fidelis Cōsiliarius Camerarius,
& Præfectus fisci Austriaci,

Sigismundus Liber Baro
in Herbersta, Neyperg
& Gnettenhag.

FERDINANDVS DEL GRATIA

Princeps & infans Hispaniarum, Archidux Austria, Dux Burgundia, &c. Imperialis locū regēs generalis, &c.

NOBILI, ET FIDELIBVS NOBIS dilectis, Leonardo Comiti de Nugarolis, Sacrae Caesaræ & Catholice Maiest. &c. ac Sigismundo de Herberstein, Equiti aurato, Consiliarijs & oratoribus nostris ad Serenissimum Principem Moscovitarum.

NOBILIS, & fideles dilecti: Cum nuper apud nos substitissent Lubingæ Moscovitici oratores à Cesare reuersi, per Consiliariū nostrum Doctorem Ioannem Fabrum sciscitari sumus, de fide & religione ac ceremonijs gentis. Quæ omnia idem Consiliarius noster vt ab eis acceperat, in libellū postea digessit. Quem ea potissimum ratione hisce adiunctū mittimas, vt lectus à vobis suggerat, restituetq; memoriam, si quid eorum, vel videritis, vel obseruaueritis, quod protinus vestro oculato testimonio, vel obseruatione possit probari. Itaq; iniungimus vobis, vt diligenter tam rationem fidei, quā ceremonias etiam, ad eum modum inquiratis, per occasionem, quā ipsi ad industriam & ingenium vestrum assumetis, vt certius de omnibus sic informati, huius gentis religionem & ritum assequamur, quem & in sacris & prophanis rebus soleant obseruare. Quod si quodpiā exēplar Missale, vel ceremoniarius alius liber, vnde de prebendi facile possit sacrorum eorundem operatio circa Eucharistiam, & alia, commodè in manus vestras inciderint, vobis gratum erit, vt comparentur: qui cupimus scire ad amussim, vbi conueniant, vel discrepent, in articulis fidei, ac ceremonijs. Erit nobis hæc inquisitio, & labor omnis vester, periucundus: neq; vobis difficilis: quem vt omni studio prosequi velitis, nostra est bene grata voluntas. Datum Augustæ, die prima mensis Februarij: Anno Domini.

M. D. XXVI.

Ferdinandus S.

Ad mandatum serenissimi Domini Principis Archiducis proprium,

Iacob. Spiegl, &c.

MOSCOVIAM mihi descripturo, quæ
 Russiæ caput est, suamq; ditione per
 Seythiam longè lateq; extendit, per ne-
 cessarium erit, cædide Lector, multas
 in hoc opere Septentrionis parteis ac-
 tingere, quæ non solum priscis, sed etiam nostræ
 ætatis authoribus non satis cognitæ fuerunt: quo-
 fiet, vt nonnunquam ab eorum scriptis dissentire
 cogar. Ne cui tamen vel suspecta, vel arrogans vide-
 atur mea, in hac re sententia, equidè fateor me nõ
 semel, sed iterum, dum diui MAXIMILIANI Im-
 peratoris, ac eius nepotis Rom. Regis Dñi FERDI-
 NANDI legatiõibus fungerer, Moscoviã, tanquã
 in re præsentì (vt dici solet) vidisse ac perlustrasse:
 maiorem tamè partem ex eius loci hominibus, tũ
 peritis, tum fide dignis cognouisse: nec vnus alte-
 riusue relatu fuisse contentum, sed multorum cõ-
 stantibus sententijs fretum, ac etiam Slauonica lin-
 guæ (quæ cum Rhutenica & Moscovitica eadè est)
 cognitione beneficioq; adiutum, hæc non solum vt
 auritum, sed etiam oculatum testè, non fucato ora-
 tionis genere, sed aperto & facili perscripsisse, ac po-
 steritatis memoriæ prodidisse.

Cæterum, quemadmodum quælibet natio suũ
 quendã pronuntiandi morem habet: ita & Rhute-
 ni facere, literasq; suas variè connexas, coniunctas-
 ue, nobis inusitata quadã ratione proferre solent:
 aded vt, qui eorum pronuntiationem non lingula-
 ri diligentia obseruauerit, is neque sciscitari quic-
 quam commodè, neque cognoscere certè aliquid
 ab illis poterit. Equidem in Russiæ descriptione,
 cum Rhutenicis vocabulis in rerum, locorum, ac
 fluuiorum appellatione non temerè vsus sim, vo-
 lui iam inde ab initio literarum quarundam con-

nexionem ac vim paucis ostédere : qua animaduer-
sa, Lector pleraque facilius cognoscere, & aliquan-
do plura fortasse inquirere poterit.

Basilii, etsi Rutheni per Vu consonanté scribát
& proferát, cū tamé apud nos inoleuerit per B scri-
bi & proferri, nō videbatur mihi per Vu scribédū.

C aspirationi præposita, non per Ci, vel schi, vt
pleræq; nationes solét, sed per Khi, Germanorum
quodammodo more, est exprimenda: vt in dictiõe
Chiovuia, Chan, Chlinovua, Chlopigrod, &c.

Præposita verò Z duplè, sonori⁹ aliquáto proferé-
da: vt Czeremisse, Czernigo, Czilma, Czūkas &c.

G Rhuteni, præter aliorum Slauorum morem,
per h aspirationem, Bohemico propemodum mo-
re proferunt. vt cum Iugra, Vuolga scribunt : Iu-
hra, Vuolha pronunciant.

I litera vt plurimum vim consonantis obtinet:
ut in Iausa, Iaroslavu, Iamma, Ieropolchus, &c.

Th ferè per ph proferunt : ita Theodorum, ipsi
Pheodorum, seu Feodorum appellant.

V quando vim consonantis habet, eiusdem loco
Vu literā, quam Germani per duplex b, sc. *ß* expri-
munt, posui: vt in Vuolodimeria, Vuorothin, Vue-
drasch, Vuisma, Vuladislaus. Eadé verò in medio
vel fine dictionis posita, vim seu sonum obtinet li-
teræ Græcæ phi, quæ est nobis ph, vt Ozakovu, Ro-
stovu, Asovu, Ovuka. Diligenter igitur obseruabit
Lector huius literæ vim, ne vna & eadem dictione
deprauatè prolata, diuersas res interrogasse, intel-
lexisseue videatur.

Præterea in Rhutenorū Annalibus, origine, re-
busq; gestis vertendis, nō eo, quo nos, sed quo ipsi
vtuntur, annorum numero vsi sumus: ne, dum ab
ipsorum scriptis discreparemus, correctores verius
quàm fidi interpretes videremur.

RERVM MOSCOVITICA
rum commentarij, Sigismundo
Libero Barone in Herber-
ftain, Neuperg & Gue-
tenhag, autore.

RUSSIA unde nomen habeat, va-
riae extant opiniones. Sūt enim
qui eam à quodam Russo, fratre
seu nepote Lech, principe Polo-
norum, perinde ac si ipse Rhute-
norum princeps fuisset, nomē ac
cepisse volūt. Alij autem à quodam vetustissimo
oppido, Russo dicto, non longè à Nowogardia
magna. Quidam verò à fusco eius gentis colore.
Plerique nomine mutato, à Roxolania Rusiam
cognominatam esse putant. Verùm eorum qui
haec asserunt opiniones, tanquam vero haud cō-
sonas, Mosci refutant, asserentes Rosseiam anti-
quitus appellatam, quasi gentem dispersam, seu
disseminatā: id quod nomen ipsum indicat. Ros-
seia etenim, Rhutenorum lingua, disseminatio,
seu dispersio interpretatur. quod verum esse, va-
rij populi incolis etiamnum permixti, & diuer-
sae prouinciæ Russiæ passim intermixtę ac inter-
iacentes, apertè testantur. Notum est autem hi-
storias sacras legentibus, disseminationis voca-
bulo-

bulo etiam Prophetas vti, cum de dispersione populorum loquuntur. Nec tamen desunt, qui Rusforum nomen ex Græca, atque adeò ex Chaldaica origine, nõ multum dissimili ratione trahãt. à fluxu nimirum, qui Græcis est ῥῆς, vel à quadam quasi guttulata dispersione, quæ Arameis dicitur Resissaia, siue Ressaia: quo modo Galli & Umbri à fluctibus, imbribus & inundationibus, hoc est, à Gall & Gallim, item ab Umber, Hebræis sunt appellati, quasi dicas fluctuantes seu procellosos populos, vel scaturiginum gentem. Sed vndeunque tandem Russia nomen acceperit, certè populi omnes qui lingua Slauonica vtuntur, ritum ac fidem Christi Græcorum more sequuntur, gentiliter Rusfi, Latinè Rhuteni appellati, ad tantam multitudinem excreuerunt, vt omnes intermedias gentes aut expulerint, aut in suum viuendi morem pertraxerint: adeò vt omnes nunc vno & communi vocabulo Rhuteni dicantur.

Slauonica porro lingua, quæ hodierno die corrupto nonnihil vocabulo Slauonica appellatur, latissimè patet: vt qua Dalmatæ, Boslnenses, Chroati, Istrij, longoque secundum mare Adriaticum tractu Forumiulij vsque, Carni, quos Veneti Charfos appellant, item Carniolani, Carinthij, ad Drauum fluuium vsque: Stirij verò infra Gretzium, secundum Mueram Danubium tenus, indeque Mysij, Seruij, Bulgari, alijsq; Constãtinopolim vsque habitantes: Bohemi præterea, Lusacij, Silesij, Moraui, Vagique fluuij in regno Hun-

Hungariæ accolæ: Poloni item, & Rhuteni latissimè imperantes, & Circasi Quinquemontani ad Pontum, denique per Germaniam vltra Albim in septentrionem Vuandalorum reliquiæ sparsim habitantes vtuntur. Hi etsi omnes se Slauos esse fatentur, Germani tamen à solis Vuandalis denominatione sumpta, omnes Slauonica lingua vtentes, Vuenden, Vuinden, & Vuindisch, promiscuè appellant.

Cæterùm Russia montes Sarmaticos haud longè à Cracouia attingit: & secundum fluuium Tyram, quem incolæ Nistrum vocant, ad Pontum Euxinur, atq; Borysthenè vsque fluuium protendatur: sed ante aliquot annos Albã, quæ aliàs Moncastro appellatur, quæq; ad ostia Tyræ sita, sub ditione Vualachi Moldauiensis erat, Thurca occupauit. Præterea rex Thauriciæ Borysthenè transgressus, lateq; omnia vastans, duo ibi castra exædificauit, quorū alterū Oczakow nomine, nō longè ab ostijs Borysthenis sitū, nunc Thurca pariter occupat: vbi solitudines hodie sunt inter vtriusque fluuij ostia. Porro ascendendo iuxta Borysthenem, deuenitur ad oppidum Circas, occidentem versus situm: atq; inde ad vetustissimam ciuitatem Chiowiam, quondam Russiæ metropolim: vbi traiecto Borysthene, est prouincia Seuera, adhuc habitata: ex qua recta in orientem procedenti occurrunt Tanais fontes. Longo deinde secūdem Tanaim, ad confluxum scilicet Occæ & Rha fluuiorum, itinere emenso, trāseun-

do

do denique Rha longissimo tractu in mare vsque Septentrionale, post inde redeūdo, circa populos regi Swetiæ subditos, & ipsam Finlandiam, sinumque Livonicum, atque per Livoniam, Samogithiam, Masowiam denique & Poloniam vsque reuertendo, Sarmaticis tandem montibus terminatur, duabus duntaxat prouincijs, Lithwania scilicet & Samogithia interiectis: quæ duæ prouinciæ licet Rhutenis intermixtæ sint, ac proprio idiomate rituque Romano vtantur, earum tamen incolæ ex bona parte sunt Rhuteni.

Principum qui nunc Russiæ imperant, primus est Magnus dux Moscowiæ, qui maiorem eius partem obtinet: secundus, magnus dux Lithwaniæ: tertius est rex Poloniæ, qui nunc & Poloniæ & Lithwaniæ præest.

De origine autem gentis, nihil habent præter annales infrà scriptos: gentem scilicet hanc Slauonicam esse ex natione Iaphet, atque olim confedisse ad Danubium, vbi nunc Hungaria est & Bulgaria, & tum Norci appellatam: tandem dispalatam, & per terras dispersam, nomina à locis accepisse, vtpote Morawi à fluuio: alij Ozechi, hoc est Bohemi: item Ghorwati, Bieli, Serbli, id est Seruij, Chorontani dicti, qui ad Danubium confederant, à Vualachis expulsi, venientes ad Istulam, nomen Lechorum à quodam Lecho Polonorum principe, à quo Poloni etiam num Lechi vocantur, acceperunt. Alij Lithwani,

ni, Masouienſes, Pomerani: alij ſedentes per Borifthenem, vbi nunc Chiowia eſt, Poleni dicebantur: alij Drewliani, in nemoribus habitantes: alij inter Dwinam & Peti, dicti Dregowici: alij Poleurzani, ad fluuiũ Poltæ, qui influit Dwinam: alij circa lacum Ilmen, qui Nowogardiam occupauerunt, ſibiq; principem Goſtomiffel nomine conſtituerunt: alij per Deſnam & Sulam fluuios, Seweri, ſeu Sewerſki appellati: alij verò ſuper fontes Volhe & Boryſthenis, Chriwitzi nominati: horum arx & caput Smolenſco eſt. Hæc annales ipſorum teſtantur.

Qui initiò Rhutenis imperauerint, incertum eſt: characteribus enim carebant, quibus res geſtæ memoriæ mandari potuiſſent. Poſteaquam verò Michael rex Conſtantinopolitanus, literas Slaunicas in Bulgariam anno mundi ſexties milieſimo quadringenteſimo ſexto, miſiſſet tum primum, non ea duntaxat quæ tum gerebantur, verùm etiam quæ à maioribus acceperant, & per longam memoriam retinuerant, ſcribi, inque Annales eorum referri cœpta ſunt: ex quibus conſtat, Coſeros populum, à nonnullis Ruthenis tributi nomine aſpreolorum pelliculas de ſingulis ædibus exegiſſe, item Vuaregos ipſis imperauiſſe. De Coſeris, vnde, aut quĩnam fuerint, nihil præter nomen ex Annalibus: de Vuaregis itidem, certi quicquam ab illis cognoſcere non potui. Cæterùm cum iſi mare Baltheum, & illud quod Pruſſiam, Liwoniam, indeque poſt ditionis ſuæ partem

tē à Swetia diuidit; mare Vuaregum appellaret: purabam equidem, aut Swetenles, aut Danos aut Prutenos, ob vicinitatem, principes illorum fuisse. Iam verò, cum Vuagria: famosissima quondam Vuandalorum ciuitas & prouincia, Lubecæ & Ducatui Holsatiæ finitima fuisse, mareque hoc quod Baltheum dicitur, ab ea nomen, quorundam sententia, accepisse videatur, illudque ipsum, & sinus ille qui Germaniam à Dania, item Prussiam, Liwoniam, maritimam denique Moschowitici imperij partem à Swetia separet, & adhuc apud Rhutenos nomen suum retineat, atque Vuaretzokoie morie, hoc est, Vuaregū mare appelletur: ad hæc, quòd Vandalali ea tempestate potentes erant, Rhutenorum denique lingua, moribus atque religione utebantur: videntur itaque mihi Rhuteni ex Vuagrijs, seu Vuaregis potius, principes suos euocasse, quam externis, & à religione sua, moribus, idiomateque diuersis, imperium detulisse. Cum itaque Rhuteni aliquando inter se de principatu contenderent, ac mutuis odiorum facibus inflammati, exortis denique grauissimis seditionibus decertarent: tum Gostomissel, vir & prudens, & magnæ in Nowogardia authoritatis, in medium consuluit, ut ad Vuaregos mitterent, atque tres fratres, qui illic magni habebantur, ad suscipiendum imperium hortarentur. mox audito consilio, legatis missis, principes germani fratres accersuntur: venientesque eò, imperium ipsis vltro delatum,

inter

inter se diuidunt. Rurick principatum Nowogardiæ obtinet, sedemque suam ponit in Ladoga, XXXVI miliaribus Germanicis infra Nowogardiam magnam. Sinaus confedit in Albolacu. Truwor uero in principatu Plescouiensi, in oppido Swortzech. Hosce fratres originem à Romanis traxisse, gloriantur Rhuteri: à quibus etiam, præfens Moschowia princeps, se genus duxisse suum asserit. Horum autem fratrum ingressus in Rusiam, iuxta Annales, fuit anno mundi 6370. Duobus sine hæredibus defunctis, principatus omnes Rurick superstes obtinuit, castra inter amicos & famulos diuisit. moriens filium iuuenem Igor nomine, unà cum regno commendat cuidam Olech propinquo suo: qui id, deuictis multis prouincijs, auxit: arma in Græciam usque transferens, Bisantium etiam obsedit, & cum triginta tribus annis regnasset, atque in caput seu cranium sui equi iam olim mortui, pede forte impegisset, uermis uenefici morsu læsus occubuit. Mortuo Olech, Igor ducta ex Plescowia uxore Olha, imperare cœpit: qui cum exercitu suo longius progrediens, Heracleam & Nicomediam usque peruenisset, tandem bello superatus aufugit. post à Malditto Drewliancum principe, in quodam loco Coreste nomine, ubi etiam sepultus est, occiditur. Filius autem Swatostaus, quem infantem reliquit, cum per ætatem imperare non posset, interim mater Olha regno præfuit: ad quam cum Drewliani viginti internuncios misissent,

sent, cum mandatis, vt eorum principî nuberet: Olha nuncios Drewlianorum viuos obrui iussit: suosque interim legatos ad eos misit, nimirum si se principem & dominam expeterent, vt plures atque præstantiores procos mitterent. mox alios selectos quinquaginta viros ad se misit, in balneo combussit: aliosque legatos iterum misit, qui aduentum suum annunciarent, inberentque apparare aquam mulsam, aliaque ex more ad parentandum marito defuncto necessaria. Porrò ad Drewlianos cum venisset, maritum deplanxit, Drewlianos inebriauit quinque millia illorum occidit. mox Chiowiam reuersa, exercitum conscripsit: contra Drewlianos progressa, victoriam reportauit, fugientes in castrum persecuta, obsidione adintegrum annum pressit. post interpositis conditionibus, tributum illis de quolibet domo, tres videlicet columbas, totidemque passeris imperat: acceptasque in tributum aues, continuo alligatis sub alas igneis quibusdam instrumentis, dimittit. auolantes columbæ, ad ædes consuetas redeunt, reuolantque castrum incendunt. inflammato iam castro diffugientes, aut occiduntur, aut capti venduntur. Occupatis itaque omnibus Drewlianorum castris, vltima mariti mortem, Chiowiam reuertitur. Dein anno mundi. 6463. in Græciam profecta, baptismum sub rege Ioanne Constantinopolitano suscepit: commutatoque nomine Olhæ, Helena vocata est; ac magnis post baptismum à rege muneribus

ribus acceptis, domum reuertitur. Hæc prima inter Rhutenos Christiana fuit, vt Annales eorum testantur, qui eam Soli æquiparant. Sicuti enim sol ipsum mundum illuminat, ita & ipsa Rusiam fide Christi illustrasse dicitur. Swatoslaum autem filium ad baptismum nequaquam perducere potuit, qui cum adoleuisset, strenuus ac promptus statim omnes bellicos labores, periculaq; consueta, non detrectauit: in bello nulla impedimēta, ne vasa quidem coquinaria, exercitui suo permisit, carnibus tostis dūtaxat utebatur, humi requiescens, sella capiti subiecta. Vicit Bulgaros, ad Danubium vsq; progressus: inque ciuitate Pereaslau, sedem suam posuit, ad matrem atque consiliarios suos dicens: Hæc enim sedes mea, in medio regnorum meorum: ex Græcia ad me adferuntur Panodocki, aurū, argentum, vinum, varijque fructus: ex Hungaria, argentum & equi: ex Rusia, Schora, cera, mel, serui. Cui mater: Iam iam moritura sum, tu me vbicunq; volueris sepelito: itaque post triduo moritur, atque à nepote ex filio Vuolodimero iam baptisato in numerum sanctorum refertur, diesq; vndecimus Iulij sacer illi dicitur.

Swatoslaus, qui post obitū matris regnabat, diuisit prouincias filiis: Ieropolcho Chiowiā, Olegæ Drewlianos, Vuolodimero Nowogardiam magnam. Nam Nowogardenses impulsu cuiusdam mulieris Dobrinæ, Vuolodimerum principem impetrarunt, erat enim Nowogardiæ ciuis quidam Calufcza paruus dictus,

qui habuit duas filias, Dobrinam & Maluschã. Maluscha erat in gynæcio Olhæ, quam imprægnauerat Swatoslaus, & ex ea Vvolodimerū suscepserat. Swatoslaus cum filijs prospexisset, pergit in Bulgariam, Pereaflaw ciuitatem obsidet, capitque: Basilio & Constantino regibus bellum denunciat: at hi legatis missis pacem poscebant, & quantum exercitum haberet, cognoscere ab eo propterea cupiebant, quòd tributum duros se iuxta numerum exercitus, sed falso, pollicebantur. mox cognito militum numero, exercitum scripserunt. Pòst cum vterque exercitus conuenisset, Rhuteni Græcorum multitudine terrentur: quos cum pauidos videret Swatoslaus, inquit: Quia locum non video, Rhuteni, qui nos tuto capere posset: terram autem Rufsiaë tradere inimicis, nunquam in animum induxi: fortiter contra illos pugnando, aut mortem oppetere, aut gloriam reportare, certum est. Etenim si strenuè pugnando occubuero, nominis immortalitatem: si verò fugiã, perpetuam inde ignominiam sum relaturus, & cum hostium multitudine circumuentus effugere non liceat, stabo ergo firmiter, caputq; meū in prima acie, pro patria, omnibus periculis obijciam. Cui milites: Vbi caput tuum, ibi & nostrum. Mox confirmato milite, in aduersum hostem raptus, magno impetu facto, victor euadit. Terram dein Græcorum vastantem, reliqui Græciæ principes muneribus oppugnant. aurum autem & panadockmi (vt est in Annalibus) mune-

ra cum spreuisset, reculassetq; , vestimenta autē & arma à Græcis iam denuò sibi missa accepisset: tanta eius virtute, Græciæ populi permoti, reges suos conuenientes: Et nos, inquiunt, sub eiusmodi rege esse cupimus, qui non aurum, sed arma magis amat. Appropinquante Constantinopoli Swatoslao, Græci magno se redimentes tributo , eum à finibus Græciæ auertunt, quem tandem anno mundi. 6480. Cures princeps Pieczenigorum, ex insidijs interfecit, & ex cranio eius poculum faciens, auro circumdato, libris in hanc sententiã signauit: Quærendo aliena, propria amisit. Mortuo Swatoslao, quidam ex eius primoribus Swadolt nomine, Chiowiã ad Ieropolchum profectus, maximo eum sollicitans opere atque studio , quo Olegam fratrem regno expelleret, quòd filium suum Lutam necasset. Ieropolchus eius persuasione adductus, bellum fratri infert: exercitumq; eius, Drewlianos scilicet, profligat. Olega autem fugiens in quoddam castrum, à suis exclusus, impetuq; facto, ex quodam ponte detrusus, ac deiectus, multis super eum cadentibus, miserè adobruitur. Ieropolchus castro occupato fratrem quærens, corpus eius inter cadauera repertum, & ad suum conspectum allatum aspiciens: Swadolte, inquit, ecce hoc tu concupiisti, post sepelitur. Interfectum sepultumq; Olegam, cum Vuolodimerus accepisset, relicta Nowogardia, ultra mare ad V varegos profugit. Ieropolchus autē Nowogardiæ suum locum tenentem imponens,

totius Rusiæ monarcha efficitur. Vvolodimerus V uaregorum auxilio comparato, reuersus, locum tenentem fratris Nowogardia expulit, fratrique bellum prior denunciat, sciebat enim, ipsum contra se arma sumpturum. Interea temporis mittit ad Rochwlochdam principem Pescowiaë (nam & ipse ex Vuaregis illuc commigrauerat) & filiam suam Rochmidam vxorẽ petit. filia autem non Vuolodimero, quòd eum ex illegitimo thoro natum sciebat, sed Ieropolcho fratri, quem breui se pariter expetiturum putabat, nubere uoluit. Vuolodimerus, quòd repullam passus esset, Rochwlochdæ bellum infert: eumque vnà cum duobus filijs occidit. Rochmidam verò filiam sibi iungit, atque post Chiowiam contra fratrem progreditur. Ieropolchus cum fratre inire prælium cum non auderet, occlusit se Chiowiaë. Vuolodimerus dũ Chiow oppugnat, occultũ mittit nuncium ad Blud quendam Ieropolchi intimum consiliarium: quem patris appellatione dignatus, rationẽ interficiendi fratrem ex eo petit. intellecta petitione Vuolodimeri, pollicetur Blud semet dominum suum interfecturum, consulens Vuolodimero, castrũ vt oppugnet: Ieropolchum autem mōnet, in castro ne maneat, exponens multos ex suis ad Vuolodimerũ defecisse. Ieropolchus consiliario suo fidem habens, fugit Roden, ad ostia Iursæ, seque ibi aduersus fratris vim tutum fore putat. Vuolodimerus deuicta Chiowia, Roden exercitum transferens, longa & graui ob-
dione

dione Ieropolchum premit. Post longa inedia exhausti, cum obsidionem tolerare diutius non possent, consulit Blud Ieropolcho, ut pacem cum fratre, se longè potentiore, faciat. Vuolodimero autem interim nihilominus nunciat, se sibi fratrem suum mox traditurum, adducturumque. Ieropolchus secutus consilium ipsius Blud, fratris se arbitrio atque potestati permittit, conditionem hanc ultro offerens, nempe, quicquid ex gratia sua sibi rerum concessurus esset, in eo se se gratum futurum. Vuolodimero conditio oblata, haudquaquam displicet. Mox Blud monet dominum, ut ad Vuolodimerum iret: quod tamen Vuerasco pariter Ieropolchi consiliarius prorsus dissuadet. sed huius consilium negligens, ad fratrem pergit. ingrediens per portam, à duobus Vuaregis, Vuolodimero interim ex quadam turri despiciente, occiditur. quo factò, fratris uxorem natione Græcam stuprauit: quam Ieropolchus pariter, priusquam in uxorem duxisset, monialem impregnauerat. Hic Vuolodimerus multa idola Chiowiæ instituit. primum idolum, Perum dictum, capite argenteo, cætera lignea erant. alia, Vslad, Corfa, Daswa, Striba, Simaergla, Macosch, vocabantur: quibus immolabat, quæ aliàs Cumeri appellabantur. Uxores habuit plurimas. ex Rochmida autem suscepit Isoslaum, Ieroslaum, Serwoldum, & duas filias. Ex Græca, Svetopolchum. Ex Bohema, Saslaum: item ex alia Bohema, Swatoslaum, Stanislaum. Ex

Bulgara, Boris & Chleb. Habebat præterea in alto castro trecentas concubinas: in Bielgrad, similiter trecentas: in Berestowo, Selwi ducentas. Vuolodimerus cum sine impedimento totius Ruffiæ esset monarcha factus: venerant ad eum ex diuersis locis Oratores, hortantes: vt se eorum sectæ adiungeret. Varias autem cum videret sectas, misit & ipse Oratores suos, qui perquirent condiciones & ritus singularum sectarum. tandem cum alijs omnibus fidem Christianam Græco ritu prætulisset, elegissetque, missis oratoribus Constantinopolim ad Basilium & Constantinum reges, Annam sororem, vxorem sibi si darent, se fidem Christi, cum omnibus subditis suis suscepturum: & restitutum illis Corfun, & alia omnia, quæ in Græcia possideret, pollicetur. re impetrata, constituitur tempus, eligitur locus Corfun: quò cum venissent reges, baptisatus est Vuolodimerus. commutatoque nomine Vuolodimeri, Basilio illi nomen imponitur. Nuptijs celebratis, Corfun vnà cum alijs, sicuti promiserat, restituit. Hæc acta sunt anno mundi 6469. à quo tempore Ruffia in fide Christi permanfit. Anna moritur XXIII anno post nuptias: Vuolodimerus verò anno post obitum vxoris quarto decessit. Is ciuitatem intra Vuolham & Occam flumios sitam condidit, quam à suo nomine Vuolodimeriam nominauit, eamque Rhuffiæ metropolim constituit. Inter sanctos tanquam Apostolus, solenni die videlicet XV Iulij, quontannis

tannis veneratur. Mortuo Vuolodimero, dissidentes inter se filij eius, variè de regno præsumentes, decertabant, adeò vt qui potentior esset, alios se inferiores imbecillioresue opprimeret, regnoque pelleret. Swatopolchus, qui principatum Chiowiensem vi occupauerat, constituerat sicarios, qui fratres suos Boris & Chleb conficerent. Interfecti, commutatis nominibus, hic Dauid, ille verò Romanus vocati, in sanctorum numerum connumerati sunt: quibus etiam XXIII dies Iulij sacer est constitutus. Fratribus porrò sic dissidentibus, nihil dignum memoria interim ab eis gestum est: nisi proditioes, insidias, similtates, intestinaque bella audire velles. Vuolodimerus Sewoldi filius, cognomento Monomach, vniuersam Russiam rursus in monarchiam redegit, relinquens post se insignia quædam, quibus hodierno die in inaugurandis principibus vtuntur. Moritur Vuolodimerus anno mundi 6633. nec post eum filij eius neque nepotes quicquam posteritate dignum, vsq; ad tēpora Georgij & Basilij, gesserunt: quos Bati rex Tartarorum bello vicit, interemitque: Vuolodimeriam, Moscoviam, atque bonam Russiæ partem exulsit, & deprædatus est. Ab eo tempore, anno scilicet mundi 6745. vsque ad præsentem Basilium, omnes ferè Russiæ principes Tartarorum non solum tributarij erant, verum etiam Tartarorum arbitrio Rhutenis ambientibus singuli principatus deferebantur. Lites deniq; inter illos de successione principa-

tuum, aut hæreditatum gratia exortas, licet
 Tartari discernentes, cognoscētesq; decidebāt,
 nihilominus tamen bella sæpe inter Rhutenos
 & Tartaros oriebāntur: inter fratres autem va-
 rij tumultus, expulsiones & permutationes re-
 gnorum & ducatum erant. Nam dux Andreas
 Alexandri, impetrarat magnum ducatum, quē
 cum occupasset Demetrius, frater Andreas im-
 petrato Tartarorum exercitu, illum expulit,
 multaque nepharia per Russiam perpetravit.
 Item dux Demetrius Michaelis, interfecit apud
 Tartaros ducem Georgium Danielis. Asbeck
 Tartarorum rex, arrepto Demetrio, capitali eū
 pœna affecit. Contentio erat de magno ducatu
 Twerensi, quem dux Simeon Ioannis, cum à
 Tartarorum rege Zanabeck peteret, annum
 ab eo tributum poscebat: quod ne penderet,
 primores largitione corrupti, pro eo interceden-
 tes effecerant. Deinde anno. 6886. magnus dux
 Demetrius vicit bello magnum Tartarorum re-
 gem, nomine Mamaij. Itē tertio anno post, eun-
 dem iam denuò vsque adeò fudit, vt plus quàm
 tredecim milibus passuū terra cadaueribus ob-
 ruta esset. Anno post eundem conflictum secun-
 do, superueniēs Tachtamisch rex Tartarorum,
 Demetrium profligavit, Moscoviam obsedit
 & occupavit. interempti ad sepeliendum oc-
 toginta vno rublo redimebantur: summa com-
 putata tria millia rublorum fuit. Magnus
 dux Basilius, qui præsidebat Anno 6907.
 Bulgariam, quæ ad Vvolhiam sita est, occu-
 pavit,

pauit, Tartarosque eiecit. Is Basilius Demetrii reliquit vnicum filium Basilium: quem cum nō diligeret, quōd Anastasiam vxorem, ex qua illum susceperat, adulterij suspectam haberet, magnum ducatum Moscoviæ non filio moriens, sed Georgio fratri suo reliquit. Cum autem plerique Boiaronum filio eius, tanquam legitimo hæredi atque successori, adhærerēt: animaduertens hoc Georgius, ad Tartaros properat: supplicat regi, vt Basilium accersat, atque vtri iure ducatus debeatur, decernat. Rex impulsu cuiusdam consiliarij sui, qui partes Georgij fovebat, præsentem Basilio, cum sententiam pro Georgio diceret: prouolutus ad genua regis Basilius, orat, fas vt sit sibi loquendi. Mox annuente rege, inquit: Quanquam tu sententiam super literis mortuis tulisti, spero meas tamen, quas mihi sigillo aureo communitas dedisti, quōd velles me magno ducatu inuestire, adhuc viuas, longè maioris efficaciam atque authoritatis esse. rogatque regem, vt verborum suorum esset memor, promissisque stare dignetur. Ad hæc rex, iustus esse respondit, viuarum literarum promissa seruare, quàm mortuarum rationem habere. Tandem Basilium dimittit, ducatuque inuestiuit. Molestè id ferens Georgius, exercitu congregato, Basilium expulit: quod Basilius susque deque tulit: seque in principatum Vglitz, sibi à patre relictum, recepit. Georgius magno ducatu, quoad vixit, quietè potitus est, quem testamento nepoti suo Basilio legauit: quōd An-

dreas & Demetrius, filij Georgij, ceu priuati hæ-
 reditate, grauiter tulerunt. atque ideo Moscowi-
 am obsederunt. Basilius, qui monasterium san-
 cti Sergij ingressus erat, cum hæc audiret, illico
 exploratores constituit: præsidijque dispositis
 cauit, ne ex improviso opprimeretur. Quod cū
 animaduernerent duo illi fratres, inito consilio,
 certos currus armato milite complent, ac veluti
 mercibus onustos eò mittunt, qui hinc inde dus-
 cti, demum sub noctem iuxta vigilias constitere.
 Qua occasione adiutus miles, intempesta nocte
 subito se curribus expediens, excubitores nihil
 periculi suspicantes inuadit, capitq; . Capitur &
 Basilius in monasterio, atque excæcatus ad V-
 gliscz vnà cum coniuge mittitur. Post Demetri-
 us, vbi infestam sibi communitatem nobilium,
 eamq; ad Basilium cæcum deficere videt, mox
 Nowogardiam profugit, relinquens filium Ioan-
 nem: ex quo postea natus est Basilius Semec-
 zitz, qui etiam nunc in Moscowia existente,
 in vinculis detinebatur, de quo infra plura. De-
 metrius autem dictus fuit cognomento Semec-
 ka, vnde omnes ab eo descendentes Semeczitzi
 cognominantur. Tandem Basilius cæcus, Basi-
 lij filius, quietè magno ducatu potitus est. Post
 Vuolodimerum Monomach, vsque ad hunc Ba-
 silius, Russia carebat monarchis. Filius autem
 huius Basilij, Ioannes nomine, felicissimus fuit.
 nam simul vbi Mariam, sororem magni ducis
 Michaelis Twerensis, vxorem duxisset, soro-
 rium expulit, & occupauit magnum ducatum
Twe-

Twerensem, deinde etiam Nowogardiam magnam: cui postea omnes alij principes, magnitudine rerum à se gestarum commoti, seu timore perculsi, seruibant. Rebus deinde feliciter procedentibus, titulum magni ducis Vuolodimeriæ, Moscoviæ & Nowogardiæ sibi vsurpare, monarcham denique se totius Rusiæ appellare cœpit. Hic Ioannes suscepit ex Maria filium Ioannem nomine, cui in consortem iunxerat filiam Stephani illius magni Vuaiuodæ Moldaviæ: qui Stephanus Mahumetem Thurcarum, Matthiam Hungariæ, & Ioannem Albertum Poloniæ, reges prostrauerat. Mortua priore coniuge Maria, Ioannes Basilij alteram vxorem duxit, Sophiam, filiam Thomæ, latè quondam in Peloponneso regnantis: filij inquam Emanuelis, regis Constantinopolitani, ex Palæologorum genere: ex qua suscepit quinque filios, Gabrielem: Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream: eisque viuens adhuc patrimonium diuisit. Ioanni primogenito monarchatum referuauit, Gabrieli Nowogardiam magnam consignauit, cæteris alia iuxta arbitrium suum attribuit. Primogenitas Ioannes moritur, relicto filio Demetrio: quem auus in patris mortui locum, iuxta consuetudinem monarchatu inuestiuerat. Aiunt Sophiam hanc fuisse astutissimam, cuius impulsu dux multa fecit. Inter cætera induxisse maritum perhibetur, vt Demetrium nepotem monarchatu moueret, inque eius locum præficeret Gabrielem.

brielem. Persuafus namque dux ab vxore, Demetrium in vincula conijcit, detinetque. tandē moriens, eidem ad fe adduci iuffo: Chare, inquit, nepos, peccaui in Deum & te, quòd carcèribus mancipatum te affixi, teque iufta hæreditate fpoliaui. iniuriam igitur à me tibi illatam, obfecro mihi remitte: liber abi, iureque tuo vtere. Demetrius hac oratione permotus, noxam auo facilè condonat. Egreffus autem Gabrielis patruj iuffu comprehenditur, inq; carcères conijcitur. Alij fame illum ac frigore, pars fumo fuffocatum putant. Gabriel, viuente Demetrio, gubernatorem fe gelsit: eo verò mortuo, principatum tenuit, non inauguratus, Gabrielis duntaxat in Bafilij nomine commutato. Erat Ioanni magno duci ex Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexandro magno duci Lithuaniae, qui poftea rex Poloniae declaratus eft. Sperabāt Lithuani iam grauiſſimas vtriuſq; principis difcordias eo matrimonio fopitas fore: at longè grauiores inde exortæ funt. In fponſalibus namq; concludum erat, vt templum Rhutenico ritu in caſtro Vuilnenſi, deftinato loco exædificaretur, ei que certæ matronæ ac virgines eiufdem ritus iungerentur. quæ cum aliquanto tempore fieri negligenterentur, ſumit ſocer cauſam belli contra Alexandrum: & triplici exercitu inſtructo, cõtra eum progreditur. primum verſus prouinciã Seweram in meridiem, ſecundũ verò in Occidentem contra Toropecz & Biela inſtituit, tertium in medio verſus Drogobuſch & Smolenczko collo-

collocat. ab ijs exercitū in subsidijs retinet, quò ei maximè, contra quem Lithuanos pugnaturus animaduerneret, succurrere posset. Postquā autem ad fluuium quendam Vuedrasch vterque exercitus venisset, Lithuani duce Constantino Ostroskij maxima procerum & nobilium frequentia septo, ex quibusdam captiuis numerum hostium ac ducum quoq; cum cognouissent, magnam ipem profligandi hostem concipiunt. Porò cum fluuiolus conflictū impediret, ab vtrisque tráitus seu vadū quæritur. Primi autem Molci aliquot, superata ripa, Lithuanos ad pugnam la cessunt: atq; illi haud timidi resistunt, eosq; insequuntur, fugant, vltraq; fluuiolum pellunt. mox vtrinque acies committuntur, præliumque atrox oritur. Interea dum vtrinque eodē ardore animorum acriter certarent, exercitus in incidijs collocatus, quē paucissimi Rhuteni adfuturum sciebant, ex latere in medios hostes inducitur. Lithuani metu perculsi, dilabuntur: imperator exercitus vnà cum plerisque nobilibus capitur: reliqui perterriti, castra hosti concedunt: se & arces, Drogobusch, Toropecz, & Biela pariter dedūt. Exercitus verò, qui meridiem versus processerat cui præerat dux Machmethemin Tartarus rex Calani, fortè Brensko ciuitatis præfectum, quē vernacula lingua Vuaiwodam vocant, comprehendit, Brenskoque ciuitate potitur. Duo post germani fratres, Basilij patruelles, alter de Staradub, alter verò Semeczicz dicti, bonam partem prouinciæ Seweræ possidentes, alioqui Lithwa-

thwaniæ ducibus obedientes, imperio Mosci se tradunt. Sic vnico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moscus, quæ Vuitoldus magnus dux Lithwaniæ multis annis, maximisque laboribus abtinuerat. Porro cum hisce captiuis Lithwanis, Moscus crudelius egit, grauilissimis cathenis vinctos detinuit: egitque cum Constantino duce, vt relicto domino naturali, sibi seruiret. qui cum aliam spem elabendi non haberet, conditionem accepit. obstrictusque grauissimo iuramento, liberatus est. Huic porro quamuis prædia possessionesque pro status sui conditione attributæ essent, ijs tamen placari ac detineri adeò non poterat, vt ad primam occasionem, per inuias sylvas redierit. Alexander rex Poloniæ, magnus dux Lithwaniæ, qui perpetuò magis pace quam bello gaudebat, relictis omnibus prouincijs & castris à Mosco occupatis, liberatione suorum contentus, pacem cum focero fecit. Is Ioannes Basilij adeò fortunatus erat, vt prælio Nowogardenses, ad fluum Scholona superarit, victos ad egit, certis conditionibus propositis, se vt dominum & principem agnoscerent, magnam eis pecuniam imperauit: vnde etiam constituens prius ibi locum tenentem suum, abiit. quò, exactis tandem septem annis, reuersus, ciuitatem ingreditur auxilio archiepiscopi Theophili: incolas ad miseriam seruitutem redegit: arrepto argento & auro: ablatis denique omnibus ciuium bonis, inde vltra trecenta plaustra bene onusta abue-

xit. Ipse semel duntaxat bello interfuit, cum principatus Nowogardiæ & Twerensis occupabantur. aliàs prælio nunquam adesse solebat, & tamen victoriam semper reportabat: adeò, vt magnus ille Stephanus Moldawiæ palatinus, crebrò in conuiujs eius mentionem faciens, diceret: Illum domi sedendo & dormitando imperium suum augere, se verò pugnando quotidie vix limites defendere posse. Ille etiam reges Casani ex voluntate sua constituit, aliquãdo captiuos reduxit, à quibus tamen postremò senex maxima strage profligatus est. Ille idè primus castrum Molcowiæ, suamq; sedem, vt hodie cernitur, muro communiuit. Mulieribus porò vsque adeò infensus erat, vt eius conspectu, si quæ fortè obuiam sibi venissent, tantum non exanimarètur. Pauperibus à potentioribus oppressis, iniuriaque affectis, aditus ad eum non patebat. in prandio plerunque adeò se potu ingurgitabat, vt somno opprimeretur. inuitatis interim omnibus timore percussis, silentibusque experrectus, oculos tergere, ac tum primum iocari, & hilarem se conuiujs exhibere solebat. Cæterùm etsi potentissimus erat, Tartaris tamen obedire cogebatur. Aduenientibus namq; Tartarorum Oratoribus, extra ciuitatem obuiã procedebat, eosque sedentes stans audiebat. quam rem vxor eius Græca tam grauitè tulit, vt quotidie diceret, sese Tartarorum seruo nupsisse: atque ideo hanc seruilem consuetudinem, vt aliquando abijceret, marito persuasit, vt

ægritu-

ægritudinem Tartaris aduenientibus simularet. Erat in castro Moscoviæ domus, in qua habitabant Tartari: vt omnia quæ Moscoviæ agerentur, intelligerét. quod cum ferre vxor pariter nõ posset, certos Oratores instituit, munera ampla Regina Tartarorum mittit, supplicâdo, vt eam sibi domum concederet, donaretque: visione etenim diuina commonitam, templum se eò loci ædificaturam: ita tamen, vt aliam domũ Tartaris se assignaturam polliceretur. Consentit hoc regina: diruitur domus, templumq; eo loco extruitur. sic castro eiekti Tartari, domum aliam nec viuentibus adhuc, nec mortuis iam ducibus consequi poterant.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, postea Basilius dictus, magnus dux successit, habens in captiuitate Demetrium nepotem ex fratre, qui a uo adhuc viuente iuxta gentis consuetudinem legitimus monarcha creatus erat: & ob id viuo adhuc, atq; etiam mortuo post nepote, solenniter Basilius creari monarcha noluit. Patrẽ multis rebus imitatus est: ea quæ sibi reliquerat pater, integra custodiuit: ad hæc multas prouincias non tam bello, in quo erat infœlicior, quã industria, imperio suo adiecit. quemadmodum pater Nowogardiam magnã in seruitutẽ suam redegerat, ita & ipse Plescowiam, sociam urbem: item insignem principatũ Smolenczko, qui plus quã centum annis sub ditione Lithwanorũ fuerat, adeptus est. mortuo etenim Alexandro rege Poloniae,

niæ, etsi belli causam contra Sigismundum regem Poloniae & magnum ducem Lithwaniae nullam haberet, tamen quia regem ad pacem magis quam bellum inclinatum, Lithwanos verò bellum pariter abhorrentes videret, occasionem belli inuenit. Sororem videlicet suam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minimè pro dignitate tractari: Regem præterea Sigismundum insimulabat, Tartaros contra se concitauisse. Quare bellum indicit, Smolenczko obsidet, admotis tormentis: nequicquam tamen oppugnat. Interea Michael Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moscoviae profugit, quemadmodum infra patebit: mox Basiliū ad arma hortatur, ei que promittit, se Smolenczko, si iam denuò obli deretur, expugnaturum: ea tamen lege, vt sibi hunc principatum Moscus cōcedat. Post cum ad conditiones à Michaele propositas assensus esset Basilius, atque Smolenczko graui iam denuò premeret obsidione, Lynczky pactio nibus, seu largitione verius vrbe potitus, militiae que præfectos omnes secum in Moscoviam duxit: vno duntaxat excepto, qui ad dominum suum, nullo proditionis crimine sibi conscius, redierat. reliqui verò centuriones corrupti pecunia & muneribus, redire in Lithwaniam non audebant: & vt culpæ suæ patrociniū prætenderent, iniecerunt metum militibus: dicentes, si Lithwaniam versus iter arripiemus,

passim aut spoliabimur aut occideremur. quo malo perculsi milites, omnes in Moscoviam perfecti sunt, stipendioque Principis aluntur.

Hac victoria elatus Basilius, exercitū suū continuò in Lithwaniam progredi iubet: ipse verò in Smolenczko manet. Dein cum aliquot propinquiora castra & oppida deditioe capta essent, tum primū Segismundus rex Polonię obfessis in Smolenczko, coacto exercitu auxilium, sed tardius, misit. mox occupato Smolenczko, ubi Litwaniam versus Mosci exercitum ire animadvertit, ipse Borisow iuxta fluuium Beresina situm, aduolat, atque inde exercitū suū Constantino Ostroskij duce dimittit. qui cum attigisset Borysthenem, circa Orsam oppidum, quod à Smolenczko XXXIII miliaribus Germanicis distat, aderat tum iam exercitus Mosci circiter octoginta milia: Lithwanicus autem non excedebat triginta quinque milia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis: Constantinus mense Septemb. dies. anni. 1514. strato pòte, peditē ultra Borysthenē, iuxta Orsam oppidum, transfert: equitatus autem angustum vadum sub ipso castro Orsæ superat. Mox ubi dimidia pars exercitus Borysthenem transisse, nunciatur Ioanni Andreae Czeladin, cui summa rerum à Mosco erat commissa, vt hanc exercitus partem inuaderet, contereretq;. At ille respòdit: Si partē hanc exercit⁹ oppresserimus, supererit alteræ pars, cui fortè aliæ iūgi copię possent, atq; ita nobis maius periculum immineret. expectemus

mius tantisper, dū totus exercitus transferatur, tantę enim sunt nostrę vires, vt sine dubio, nec magno labore, hūc exercitū aut opprimere, aut circumuentū Moscoviam vsq; , veluti iumenta agere possimus. Tandē, quod vnicum restat, totam occupemus Lithvaniā. Interim appropinquabat exercitus Lithvanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cū quatuor millib. passuum ab Orsa processisset, vterq; subsistit. Moscorum duę alę longius ab exercitū recesserāt, vt hostē à tergo circumuenirent: acies autem instructa in medio stabat, subductis quibusdam in fronte, qui hostem ad pugnam lacerent. Ex aduerso Lithvanus diuersas copias, ordine longo collocabat. singuli etenim principatus, suę gentis copias, & ducem miserant. atque ita singulis suus in acie datur locus. Tandem cohortibus in fronte cōstitutis, Mosci calsicum canentes, primi in Lithvanos impetū faciunt. illi haud timidi resistūt, eosque repellunt. quibus mox alij in auxilium missi, vicissim Lithvanos in fugam conuertunt. sic aliquoties vtraq; pars nouis subsidijs aucta, alteram repellebat. Postremò maxima vi certatur. Lithvani studio cedentes ad locum, vbi tormenta bellica collocauerant, ea in Moscos insequentes conuertunt: extremamque aciem eorū in subsidijs arctius collocatam, feriunt, turbant, dirimuntque. Hoc nouo belli genere Mosci, qui primos duntaxat in acie cum hoste confligentes, in periculo esse putabant, terrētur: turbatiq; , primam aciem iam iam fusam putātes,

fugam capeſſunt. quos Lithwani conuerſi, omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, cædūt-
 que. Hanc cædem ſola nox ac ſyluæ dirimerūt. Eſt inter Orſam & Dobrownam (quæ quatuor
 mil. Ger. diſtant) fluuius Cropsiwna dictus: in
 cuius dubijs & altis ripis fugientes, tot Moſci
 ſubmerſi ſunt, vt curſus fluminis impediretur.
 Capti ſunt in eo conflictu omnes militiae præfe-
 cti ac conſiliarij: quorum præſtantiores, Conſtā-
 tinus ſequenti die lautiffimè accepit, dein ad
 Regem miſit: qui per caſtra Lithwanica ſunt di-
 ſtributi. Ioannes Czelandin cum alijs duobus
 præcipuis ingraueſcentis iam ætatis ducibus, ha-
 bebatur in ferreis compedibus V uilnę, hos ego,
 cū à Cæſare Maximiliano legatus in Moſcowiã
 miſſus eſſem, permittente Rege Sigifmundo, ac-
 ceſſi, eosque conſolabar: aureos præterea ali-
 quot, obſecrantibus mutuò dederam. Princeps
 porrò accepta ſuorum clade, Smolenczko conti-
 nuò relinquens, in Moſcowiam fugit: & ne ca-
 ſtrum Drogobulch Lithwani occuparent, incē-
 di iubet. Lithwanicus exercitus rectà Smolencz-
 ko ciuitatem contendit, ſed capere eam non po-
 tuit: quòd præſidijs impositis, Moſcus eam bene
 firmatam reliquerat: & quòd hyems impendēs
 obſidionem impediēbat: tū quòd plurimi poſt
 conflictum præda onuſti, ſatis ſe effeciſſe rati,
 domum repetebant: deniq; quòd neq; Lithwa-
 ni, neque Moſci expugnare arces, aut vi capere
 norunt. Ex ea autem victoria, præter recuperata
 citra Smolenczko tria caſtra, Rex nihil reporta-
 uerat.

uerat. Anno post hunc conflictum quarto, misit in Lithwaniam exercitus Moscus, atque intra meatus Dwinæ fluuij & Poloczko castrum confedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithwaniam abacta præda cæde & incendijs depopularetur, dimisit. Albertus Gastold Poloczkijs Vvayuoda vna noctium egressus, flumine superato, aceruum fœni, quod ad longam obsidionem congesserant Mosci, incendit, hostem inuadit: quorum alij cæsi ferro, alij fugiendo submersi, alij capti, pauci euaserunt, cæteri, qui palâtes Lithwaniam vastabant, pars in locis diuersis deuicti, alij in syluis errantes à colonis trucidati sunt.

Casan regnum Moscus quoque eo tempore, tam nauâli quàm equestri exercitu erat aggressus, sed re infecta, amissis quampluribus militibus redijt. Porrò princeps ille Basilius, etsi in bello esset infœlicissimus, nihilominus tamen à suis semper, tanquam res fœliciter gereret, laudatur: & cum nonnunquam vix dimidia militum pars domum redierit, tamen ne vnum quidem prælio esse amissum dicunt. Imperio, quod in suos exercet, omnes facillè vniuersi orbis monarchas superat. & id quod pater inceperat, ipse perfecit: nimirum omnes principes, & alios quosuis omnibus castris ac munitibus extit. Certè fratribus suis germanis nec arces permittit, nec etiam confidit, omnes iuxta, dura seruitute premit: adeò, vt quemcunque apud se in aula esse, aut in bellum ire, aut legatio-

nē aliquā obire iusserit, obire quoduis suis sumptibus cogatur: exceptis adolefcētulis filijs Boiaronū, hoc est, tēuoris fortunæ nobiliū, quos paupertate oppressos, quotannis assumere, eosque inæquali stipēdio proposito alere solet. Porro quibus in annū sex aureos numerat, ijs tertio quoque anno stipendium exoluitur: quibus autem in singulos annos dantur. XII. aurei, ij coguntur ad quoduis munus obeundum suis & sumptibus & equis aliquot, esse parati ac expediēti. præstantioribus, qui legationē aut alia grauiora officia obeunt, aut præfecturæ, aut villæ, aut prædia, habita cuiusque & dignitatis & laboris ratione, attribuuntur: de quibus tamen singulis certos annuos. census Principi pendunt, multa duxtaxat, quam à pauperibus aliquid fortè delinquentibus extorquent, & quædam alia illis cedunt, Huiusmodi autem possessiones vtendas plerunque ad sesquiannum permittit. si quem tamen singulari gratia, seu beneuolentia completitur, addit mēses aliquot: sed elapso eo tempore, cessat omnis gratia, totoque sexennio gratis tibi, erit deinceps seruiendum. Erat quidam Basilus Tretyack Dolmatow, charus Principi, & inter intimos Secretarios habitus: quem cum legatum ad Cæsarem Maximilianum decerneret, seque vt præpararet, iuberet, ac cum is viatico se ac sumptibus carere diceret, mox in Biełoyessero captus, inq; perpetuos carceres coniectus, tandē miserimè periit. cuius tam mobilia

quàm immobilia bona Princeps sibi vendicauit. & quamuis ter mille florenorum in prompta pecunia repererat, fratribus tamen ac hæredibus suis ne ternūcium quidem dederat. Hoc ita esse, præter communem famam, Ioannes scriba, qui à Principe, vt mihi res in quotidianos vitæ vltus necessarios suppeditaret, constitutus erat, fatebatur: & qui illū sicūl, vbi captus erat, in sua custodia habebat: itidē duo Basilij fratres, Theodorus & Zacharias, qui nobis redeuntibus ex Mosaisco in Smolenczko procuratores erant dati, sic actam rem affirmabant. Quicquid Oratores ad externos Principes missi, preciosi reportant, id Princeps in suum fiscum reponit, inquit, aliam ipsis gratiam se facturum: quæ talis est, vt suprâ dixi. Oratores enim, Knes Iwan, Poletzē, Iaroslavski, & Semen, id est Simeon, Trophimow secretarius, à Cæsare CAROLO, Quinto, ad quem missi erant, donati grauibus torquibus aureis, cathenis, Hispanica & ea quidem aurea moneta: itē à Cæsaris fratre FERDINANDO archiduce Austriæ, Domino meo, argenteis poculis, aureis & argenteis pannis, Germanica aurea moneta, cum redeuntes nobiscum in Moscowiam venissent, Princeps continuò & catenas & pocula, atque maiorem partem Hispanicorum aureorum illis ademit. Eius rei veritatem cum ab Oratoribus inquirerem, alter timēs ne Principem suum traduceret, constanter negabat: alter verò dicebat, Principem iussisse munera Regia ad se deferri, vt ea videat. Post cum

sæpius eius rei meminifsem, alter, aut vt men-
 tiendi occasionem, si pernegaret: aut periculum,
 si fortè veritatem fateretur, effugeret: me post-
 hac frequentare desierat. Aulici denique factum
 non negabant, sed respondebant: Quid rum, si
 alia gratia illis Princeps rependit? Authoritate
 sua tam in spirituales quàm seculares vtitur, libe-
 rè ac ex voluntate sua de omnium & vita & bo-
 nis constituit: consiliariorum quos habet, nul-
 lus est tantæ authoritatis, qui dissentire, aut sibi
 in re aliqua resistere audeat. Fatentur publicè, vo-
 luntatem Principis, Dei esse voluntatè: & quic-
 quid Princeps egerit, ex voluntate Dei agere.
 ob id etiam clauigerum & cubicularium Dei ap-
 pellant, exequutorem denique voluntatis diui-
 næ credunt. Vnde Princeps ipse, si quando pre-
 ces interponuntur pro captiuo aliquo, aut re a-
 lia graui, respondere solet: Cum Deus iusserit,
 liberabitur. Ita similiter, si quispiam de re aliqua
 incerta & dubia quærit, respondere communi-
 ter solent: Deus scit, & magnus Princeps. Incer-
 tum est, an tanta immanitas gentis tyrannum
 principè exigat: an tyrannide Principis, gens ip-
 sa tam immanis, tamque dura crudelisque red-
 datur.

A tempore Rurickh vsque ad hunc præsen-
 tem Principem, non alio titulo vsi sunt princi-
 pes illi, quàm Magnorū Ducum aut Vvolodi-
 meriæ, aut Moscowiæ, aut Nowogardiæ, &c.
 præter Ioannem Basilij, qui se dominum totius
 Rusiæ, & magnum Ducem Vvolodimeriæ, &c.
 appella

appellabat. Hic verò Basilius Ioannis sibi vendicat. & titulum & nomen regium, in hunc modum: Magnus Dominus Basilius Dei gratia Rex & Dominus totius Ruffiæ, & magnus Dux Vuolodimeriæ, Moscoviæ, Nowogardiæ, Plefcowia, Smolenczkia, Tweriæ, Iugariæ, Permia, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Nowogardiæ terræ inferioris, & Czernigowiæ, Rezanie, Vuolotkie, Rfchowic, Beloia, Rostowiæ, Iaroslawiæ, Bielozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condinæ, &c. Porrò cum omnes hunc Imperatorem nunc appellent, videtur necessarium, vt & titulum & causam huius erroris exponam. Czar Rhutenica lingua regem significat. cum autem communi Slauonica lingua, apud Polonos, Bohemos, & alios omnes sumpta quadam consonantia, ab vltima, & ea graui quidem syllaba Czar, Imperator seu Cæsar intelligatur: vnde omnes qui Rhutenicū idioma seu literas non callent, item Bohemi, Poloni, atque etiam Slau regno Hungarico subditi, alio nomine regem appellant, nempe Kral, alij Kyrall, quidam Koroll: Czar autem solum Cæsarem, seu Imperatorem dici existimāt: vnde factum, vt Rhuteni interpretes audients Principē suum ab externis nationibus sic appellari, cœperunt & ipsi deinceps Imperatorem nominare, nomenque Czar dignius esse quàm Regis (licet idem significant) existimant. Cæterum si euoluas omnes eorum historias, atq; sacram scripturam, vbique Regis nomine Czar, Imperatoris

verò Kellar reperies. Eodem errore Imperator Thurcarum Czar appellatur, qui tamen non alio eminentiore quàm Regis, hoc est, Czar titulo ab antiquo est vsus. Hinc Constantinopolim Czarigrad, quasi dicas Regiam urbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slauonica vtuntur, appellant. Sunt qui principē Moscoviæ Album Regem nuncupant. Ego quidem causam diligēter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum nemo principum Moscoviæ eo titulo antea esset vsus: imò cōsiliarijs ipsis sepe data occasione, & apertè dixi, nos non Regē, sed Magnū ducem agnoscere. Pleriq; tamen hanc Regij nominis rationem esse putabant, quòd sub imperio suo reges haberet: Albi verò rationem nullam habebant. Credo autem, vt Persam nunc propter rubea tegumenta capitis Kisilpassa, id est, rubeum caput vocant: ita illos propter alba tegumenta, albos appellari. Regis porrò titulo vtitur ad Romanum Imperatorem & Pontificem, regem Suetiæ & Daniæ, Magistrum Prussiae, Liuoniæ: & vt accepi, ad Turcarum principem ipse verò à nemine horum, nisi fortè à Liuoniē. Rex appellatur. Titulis autem antiquitus, tribus circulis triangulo inclusis, vti solebant, quorum primus in supremo circulo hisce verbis continebatur: Deus noster trinitas, quæ fuit ante omnia secula, pater, filius, & spiritus sanctus: nō tamen tres dii, sed vnus Deus in substantia. In secundo, titulus Imperatoris Thurcarum erat, particula adiecta: Fratri nostro dilecto. In tertio,

tio, titulus Magni ducis Moscoviæ, quo se regem, & hæredem ac dominum totius Ruffiæ orientalis & meridionalis fatebatur, in quo communi formulæ subiunctum vidimus: *Mifimus ad te nostrum fidelem confiliarium. Ad regem autem Poloniæ huiusmodi titulo utitur: Magnus Dominus Bafilius, Dei gratia Dominus totius Ruffiæ, & Magnus dux Vuolodimeriæ, Moscoviæ, Nowogardiæ, Smolenski, Tweriæ, Iugariæ, Permiæ, Bolgarię, &c. omiffo Regis titulo. neuter enim horum alterius literas nouo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis Moscoviæ existentibus acciderat, cum regis Sigifmundi literas ad fe miffas, atque titulo ducis Moscoviæ auctas, Moscus grauatim acceperat.*

Scribunt quidam, Moscum à Pontifice Romano & à Cæfare Maximiliano nomen expetiiffe, & titulum Regium. Mihi verifimile non vididetur: præfertim cū nulli homini infenfior fit, quàm fummo Pont. & quem non nifi Doctoris titulo dignatur. Cæfarem autem Romanum non maiorem fe existimat: vt ex literis fuis apparet, in quibus nomen fuum Imperatoris titulo præponit. Nomen item Ducis apud eos dicitur *Knes*: nec alium maiorem titulum, vt dixi, vnquam habuerunt, adiuncta illa dictione, *Magnus*: nam omnes alij qui vnicum principatum habebant, dicebantur *Knes*: qui verò plures principatus, atque alios *Knes* fubiectos sub imperio

imperio habebant, Vueliki Knesi, id est Magni Duces appellabantur. neq; alium gradum seu dignitatem habent post Boiaros, qui more nostro locum nobilium (vt supra dixi) seu equitum tenent. In Croacia verò primores similiter Knesi vocantur: apud nos verò, sicuti & in Hungaria, non nisi Comitum nomen obtinent.

Non dubitarunt mihi viri quidam principes dicere, imò ceu exprobrare, quòd modernus Moscouiæ princeps proferre soleat literas sanctæ memoriæ Imperatoris Maximiliani, quibus nomen Regium tributum sit patri eius Gabrieli, qui postea mutato nomine Basilius vocari maluit: quodq; affirmet, me eas literas ad illum pertulisse. eamq; ob causam factum est, vt in nouissimis cum rege Poloniae tractatibus, aut Rex appellari, aut omnes pactiones irritas esse voluerit. Et si verò his sermonibus, tanquam nec veris, nec verisimilibus minimè deberem commoueri: tamen eos non tam mea, quàm optimi & clementissimi principis mei causa cogor refutare, cū videā etiam pijsimos eius manes temere in inuidiam vocari. Non est obscurū, fuisse quandoque similitatem aliquam inter Maximilianū Imper. & Sigismundum Poloniae regem, ea nimirum tempestate, qua Sigismundus ducebat Stephani comitis Scepusiensis filiam. Nam id eò fieri quidam interpretabantur, vt frater sponsæ Ioannes, nuptijs Annæ filiae Vuladislai regis Hungariæ, autoritate & opera Sigismundi fratris potiretur: & per hoc impediretur, irritumq; fieret

fieret ius successione, quòd Maximiliano, eius-
ue nepotibus in regnum Hungariæ debebatur.
Qua de causa sanè Maximilianus sua referre ex-
istimabat, Moschum perpetuum Lithuanorum
& Polonorum hostem, sibi habere coniun-
ctum. At posteaquam conuentu ad Posonium
habito, de Annæ nuptijs inter Maximilianum
& Vuladislauum, præsentè & fauente Sigismun-
do, conuenit, extinctis subitò & sublatis om-
nibus suspicionibus & simultatibus, tam arctè
còplexus est Sigismundum Maximilianus, vt
nò dubitaret quãdoq; dicere (quòd alibi quoq;
retulimus) se cum Sigismundo & ad superos
& ad inferos esse iturum. Etsi igitur fuit tem-
pus, cum Maximilianus sibi Moschum fœdera-
tum esse vellet: tamen ei regium nomen nunquã
tribuit: quod literis & instrumentis vtrinque da-
tis et acceptis, facilè còprobari potest, si cui fortè
testimonium meũ, etsi verũ & fidele, minus pon-
deris habere videatur. Cur verò hunc titulũ ab
Imperatore Maximiliano peteret Moschus, qui
autequam quicquam inter eos negocij esset, nò
modò se ei parem, sed etiam superiorem videri
voluit, nomen suum & titulum semper Impera-
torio præponens, siue loqueretur, siue scriberet:
quod nunc quoque, vt dictum est, ceu mordicus
retinetur. At Regium nomen, ne ad Poloniae
quidem regem scribens, post meum ex Mosco-
wia reditum vsurpauit. Hoc quidem in confes-
so est, quod ad Imperatorem, aut summum Pon-
tificem scribens, se Regem & Dominum totius
Rus-

Rusię vocat. Quin ne Imperatorio quidē nomi-
 ne abstinet, si quas fortē literas ex Ruthena lin-
 gua in Latinam versas adiungit: nimirum ipsis
 interpretibus vocem Czar, quę regem significat,
 Imperatorem vertentibus. Atq; hunc in modū
 idem se & regem & Imperatorē facit. Sed quōd
 ab Imperatoribus, Maximiliano, eiusūe nepoti-
 bus, creatus sit Rex, in Poloniae regum iniuriā,
 id nemo crediderit. Quorsum enim attineret, eū
 Regiam dignitatem, vt fama est, à summo Pon-
 tifice petere, si eam antea ab Imperatoribus acce-
 pisset? Atque hæc quidem dicta sint pro Maxi-
 miliano Augusto, domino meo: qui Sigismun-
 do regi, quoad vixit, certus & syncerus amicus
 fuit.

De me verò ipso quid dicam? Qua frōte quæ-
 so fuisset aulus, toties & in Poloniam & in Li-
 thuaniam currere ac recurrere, in regum Poloniae
 Sigismundi patris & filij conspectum venire, pu-
 blicis Polonorum conuentibus interesse, viros
 Principes intueri, si commodassem operā hac in
 re meam Principi meo, cuius nomine ac verbis,
 fraternè, amicè, benignè ac beneuolè, & Regi &
 Ordinibus omnibus frequentissimè detuli, quic-
 quid à coniunctissimo, optimo, & clementissi-
 mo Imperatore deferri posset? Si nullum est se-
 cretum, quod nō reueletur: certè si quid indignū
 officio meo admissem, id dudum in lucem eru-
 pisset. Sed consolor me recti consciētia, qua nul-
 la est consolatio firmior. Et acquiesco suauiter
 in Regum Poloniae gratia, ac cæterorum Poloniae

niæ ordinum, quam mihi nunquam edefulli recordor.

Fuerunt fortè tempora, quibus talia minore quàm nũc inuidia spargi potuissent. Sed hæc seri hoc tempore, quid est aliud, quàm quærere modos, ad dissociandas coniuctissimorum Principũ voluntates, quæ omnibus studijs atq; officijs copulandæ & consolidadæ essent? Videbantur acta transacta esse omnia, quæ neino non putabat ad reliquias Hungariæ seruãdas, & ad amissa recuperanda, maximum momentum esse habitura. Verũ quibus ea res & antè magno bono fuit, & amplius futura erat, hi siue Turcico, siue alio quopiam malo spiritu afflati, pactorumq; & cõuentorum obliterati, res nouas & perniciosas moluntur: non reputantes secum, in quantum discrimen & seipso, & vicinas prouincias, ac in primis Hungariam, de vniuerso nomine Christiano quàm optimè meritam, sint adducturi.

*MODVS INAUGVRANDI
Principes.*

Orem, quo Principes Moscoviæ inaugurantur, sequens formula, quam non ita facilè consecutus sum, tibi depinget: & qua vltus est Magnus Dux Ioãnes Basilij, cum suum nepotè Demetrium, vt antea memini Magnum ducem & monarcham Russiæ inuestiuerat.

In medio templi diuæ Virginis, erigitur tabulatum, super quo tria sedilia, Auo scilicet, Nepoti, & Metropolitano collocantur. Constituitur item suggestum, quod ipsi Nolai vocant: super quo Ducalis pileus, & Barma, hoc est ornamentum Ducale, ponuntur. Post, ad constitutum tempus Metropolitanus, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores, totusque conuentus Ecclesiasticorum, solennibus ornamentis induti adsunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi: Multos annos vni Duci magno Ioanni, secundum consuetudinem. Sub hæc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem diuæ Virginis, & sancti Petri confessoris, quem ipsi more suo Miraculosum appellant: qua finita. Metropolitanus, Magnus Dux, & Nepos, tabulatum ascendunt, inque sedilia collocata sedent, Nepote interim ab initio tabulati subsistente. Tandem Magnus Dux in hæc verba præfatur: Pater Metropolitane, ex diuina voluntate, à nostris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hæctenus obseruata consuetudine, patres Magni Ducis, filijs suis primogenitis consignabat Magnum Ducatum: & sicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram se benedixit Magno Ducatu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus Magno Ducatu benedixi. Sed quia diuina voluntate accidit, vt filius ille meus mortem obierit, superstes autem sit vnigenitus Demetrius, quem mihi Deus loco filij mei dedit: hunc itaque ego pariter

coram

eoram omnibus benedico, nunc, & post me, Magno Ducatu Vuolodimeriæ, Nowogardiæ, & cætera. super quibus & patrem eius benedixeram.

Sub hæc Metropolitanus iubet Nepotem locum sibi assignatum accedere, & benedicit illi cruce, Diaconumque iubet orationes diaconorum recitare. ipse interim sedendo iuxta illum, capite inclinato quoque, orat: Domine Deus noster, Rex regum, Dominus dominantium, qui per Samuelem Prophetam elegisti David seruum tuum, & inunxisti illum in Regem, super populum tuum Israel: tu nunc exaudi preces nostras, tuorum indignorum, & respice à Sanctuario tuo ad fidelem seruum tuum Demetrium, quem elegisti, exaltare regem tuis gentibus sanctis, quem redemisti preciosissimo vnigeniti filij tui sanguine: & inunge eum oleo lætitiæ, protege eum virtute excelsi, pone super caput coronam de lapidibus preciosis, da illi longitudinem dierum, & in dextram sceptrum Regale: pone illum in sedem iustam, circunda illum omnibus armis iustitiæ, fortifica illum in brachio, & subijce illi omnes linguas Barbaricas: & sit totum cor eius in timore tuo, qui te humiliter audiat: auerte illum à fide mala, & demonstra illi saluum conseruatorem mādatorum sanctæ tuæ vniuersalis Ecclesiæ, vt iudicet populum in iustitia, & iustitiam præstet pauperibus, conseruetque filios pauperum, & cōsequatur dein regnum cœleste.

D

Postea

Postea clara voce loquitur : Sicuti est tua potentia, & tuū est regnum : ita & laus & virtus sit Deo patri, & filio, & spiritui sancto , nunc & in secula seculorum. Finita hac oratione , imperat duobus Abbatib. Metropolitanus, vt sibi barba porrigant, quæ vnà cum pileo, quodam tegumēto serico (quod Schirnikoïu appellant) tecta erat. Mox hanc tradit Magno duci, cruceque nepotem signat. Magnus autem dux eam super nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit : Pax omnibus, Cui diaconus: Domine oremus. tum Metropolitanus orans: Tibi vnico regi æterno, cui terrenum quoque regnum creditum: inclinate vos nobiscum, inquit, & orate omnia regnantem: Conserua illum sub protectione tua, contine illū in regno, vt semper bona & decētia agat: fac clarescat iustitia in diebus suis, amplificatio neq; sui dominij, & vt in tranquillitate eius quietē, sine discordia viuamus, in omni bonitate & puritate. & hæc submissius. Alta autem voce: Tu es Rex mundi, & seruator animarum nostrarum: laus tibi patri, & filio, spirituique sancto, nunc & in secula seculorum, amen. Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus mandato sibi allatum, Magno duci porrigit: ad hæc, cruce nepotem in nomine patris, & filij, & spiritus sancti signat. pileum porrò Magno duce capiti nepotis imponente, Metropolitanus primū, dein archiepiscopus & episcopi accedentes, manu ei benedicebant. His ordine peractis, Metropolitanus, & Magnus dux, nepotem sibi absidere iubent,

iubent, paulisperq; commorati surgunt. Interea diaconus Letaniam (vt vocant) incipit, Misere-
re nostri Domine : nominans Ioannem magnū
ducem . rursus alter chorus commemorat , ma-
gnū ducem Demetrium nepotē, & alios secundū
consuetudinē. Finita Letania, orat Metropolita-
nus: O sanctissima domina virgo Dei genitrix, et
post orationem Metropolitanus & magni du-
ces confident. Sacerdos seu diaconus locum de-
monstrat, in quo legebatur Euangelium, altaque
voce dicit: Multos annos Magno duci Ioanni,
bono fideli Christi dilecto, Deo electo, & Deo
honorando, Magno duci Ioanni Basilij Vuolo-
dimeriæ, Nowogardiæ & totius Russiæ monar-
chæ, per multos annos. Sub hæc sacerdotes an-
te altare canunt: Magno duci multos annos. iti-
dem in dextro ac sinistro choro diaconi canunt,
Multos annos. tandem rursus diaconus alta vo-
ce, Multos annos magno duci Demetrio, bono
fideli Christi dilecto, Deo electo & honorando:
magno duci Demetrio Ioannis Vuolodimeriæ,
Nowogardiæ, & totius Russiæ multos annos.
Sacerdotes item apud altare, & in utroq; choro
intonāt, Multos annos Demetrio. Quibus pera-
ctis Metropolitanus, Archiepiscopus, Episcopi,
& tota congregatio ordine, magnos duces acce-
dunt, eosque honorificè consalutant: ac-
cedunt & filij magni ducis, inclinan-
do & salutando magnum ducem.

D 2 IN

RERVM MOSCOVITICARVM
INSTITVTIONES MAGNI

Ducis iam inaugurati.

Imon Metropolitanus inquit : Domine & fili, magne dux Demetri diuina voluntate, auus tuus magnus dux fecit tibi gratiã, benedixit te ducatu magno : & tu Domine & fili, habe timorem Dei in corde tuo : ama iustitiam, & iustum iudicium: obedias auo tuo magno duci, & curam de omnibus rectè fidelibus ex toto corde habeto. & nos te Dominum filium suum benedicimus, & Deum oramus pro tua salute. Dein Metropolitanus & magni duces surgunt, Metropolitanusque orans benedicit cruce magno duci, eiusque filijs. tandẽ Liturgia, hoc est, sacro peracto, magnus dux auus se in suam habitationem confert. Demetrius verò in ducali pileo & barma, ex eade diuæ Virginis, magna Boiarum caterua, filijsque comitantibus, ad templum Michaelis archangeli pergit, vbi in vestibulo supra pontem à Georgio magni ducis Ioannis filio, ter dengis aureis aspergitur (per dengam genus monetę intellige) templumque ingressus, Sacerdotes letaniam orantes, secundum consuetudinem, cruce ei benedicebant, & iuxta sepulchra ac monumẽta eum signo crucis signabant. Dein templum egrediens, in porta à Georgio rursus dengis aureis aspergitur. Post rectã in templum annunciationis Mariæ progreditur, vbi

vbi Sacerdotes pariter ei benedicebāt, & à Geor-
gio dengis vt antea aspergebatur. Peractis tandē
ijs, ad auum & matrem se contulit Demetrius.
Acta sunt hæc anno mundi. 7006. à nato autem
Christo. 1497. die quarta mensis Februarij.

Interfuerunt autem huic mandato magni du-
cis, & benedictioni Simonis Metropolitanus:

Tychon Archiepiscopus Rostowieñ. & Io-
roslawiensis: Nyphont, Susdaliensis & Torus-
ki, Vuasian Episcopus Twereñ. Prothasius, Re-
fanensis & Muromski Afranius Columbnésis,
Ieufimi, Sarki & Podonski Episcopi.

Multi item Abbates & Priores, inter quos po-
tiores Serapiam, prior monasterij ad sanctā Tri-
nitatem, diui Sergij & Makirij, Prior monaste-
rij sancti Cyrilli: magnus denique conuentus re-
ligiosorum & Ecclesiasticorum aderat. Inter præ-
dendum, muneris quasi loco oblatum erat cin-
gulum latum auro, argento, gemmis preciosis
confectum, quo cingebatur. mox Selgi quoque
Pereaslawski, hoc est, pisciculi ex lacu Pereas-
lawiensi, halecibus non dissimiles, quorum &
nomen habet. Ideo autem id genus piscium pu-
tant afferri, quod Pereaslaw nunquam separaba-
tur à Moscovia, vel Monarchia.

Barmai est veluti torques latae formæ, ex seri-
co villoso, extrinsecus tamen auro & omnis ge-
neris gemmis concinnè confectus: quem Vu-
lodimerus præfecto cuidam Caphæ Ianuensi
profligato ademit.

Pileus ipsorum lingua Schapka dictus, quo

Vuolodimerus Monomach vsus est, & quem gemis ornatū, aureis itē laminis: quasi quibusdā spirulis subinde sese vibrātibus, mirè cōcinnatū reliquit. haftenus dixi de principe, qui maiorem partem Ruffiæ tenet.

Cæteras Ruffiæ partes nunc vnus Sigismundus Poloniæ rex, magnusq; Dux Litwaniæ tenet. Cæterum cum regum Poloniæ, qui originē suam ex Lithwanis traxerunt, mentio fit, de genealogia eorum quædam subiungenda vidētur.

Præfuit magno Ducatui Lithwaniæ princeps quidam Vuitenen, quem cum famulus eius Gedemin, vt Polonorum annales referunt, occidisset, mox & ducatu & vxore potitus est: ex eaq; inter plures alios, præcipuos duos suscepit filios, Olgird & Kestud. Ex Kestud natus est Vuitoldus, quem aliàs Vuitowdum appellant: & Anna, Ianusij ducis Mazoiæ coniunx.

Vuitoldus reliquit vnicam filiam Anastasiã, quæ Basilio duçi Moscowiæ in matrimonium collocata, Sophiaq; nominata est: ex qua natus est Basilius, pater magni illius Ioānis, auus Basilij Rhutenorū principis, ad quē Orator missus fuit.

Kestud porrò ab Olgird fratre in carcerē coniectus, miserè perijt. Vuitoldus quoque, vir, quo maiorem Lithwania non habuit, & ex baptismo Alexander dictus, 1430 moritur.

Olgird Gedemini filius, ex vxore Maria, principe Twerensi Christiana, inter alios filios Iagelonem suscepit. Is regnādi cupiditate non solum regnum Poloniæ, sed ipsam Hedwigim quoq; quæ

quæ tū diademate insignita regno præfuit, Viihelmoq; duci Austriæ desponsata fuit, atq; adeò parentibus primatibusq; vtriusq; regni consentientibus, ante nobiles annos Regio more cum eo concubisset, affectabat: missisq; mox in Poloniã Oratoribus suis, regnum & Hedwigim vxorem expetit. Vt autẽ Polonos in suam sententiã pertraheret, votiq; compos fieret, inter alia fidẽ se Christi vnã cum fratribus suis, ducatibus itẽ Lithvaniæ & Samogithiæ suscepturum pollicetur: alijsq; id genus promissionibus, Polonos in suam sententiã permouit, vt Hedwigis horũ auctoritate adducta, atq; etiã inuita, relicto priore matrimonij fœdere, illi nuberet. quo facto, Iagello ipse continuò Vuladislai nomine accepto baptifatur, in Regem coronatur, nuptijsq; peractis Hedwige vxore anno Domini 1386 potitur. qua tamen non longè post primo in partu mortua, Annam comitẽ Celeiæ duxit vxorẽ: ex qua suscepit vnicam filiam Hedwigim, desponsatã Friderico iuniori Brãdenburgensi. Duxerat & anũ quandã: qua pariter mortua, Rhutenam Andree Ioãnis ducis Chiowiensis filiã Soncã, quæ post assumpto ritu Romano, Sophia appellata est, duxit: ex eaq; suscepit Vuladislauũ & Casimirũ filios.

Vuladislauus patri in regno successit, inq; Hungariæ regem, submoto legitimo hærede, Alberti regis defuncti filio Ladislao posthumo, coronat^o ad Vuarnãq; lacũ post à Thurcis oppressus est.

Casimirus, qui tum magnũ Lithvaniæ ducatum tenebat, & qui Ladislao posthumo similiter

regnū Bohemię, fortē fratris exemplo ductus, adimere voluit, fratri in regno Polonię successit. dein eius Ladislai, Hūgarię & Bohemię regis sororem Elifabetham in vxorem duxit: ex qua suscepit filios, Vuladislaū Hungarię & Bohemię regem, Ioannem Albertum, Alexādrum, Sigismū dum, Polonię reges: Fridericū Cardinalem, & Casimirū, q̄ in Sāctorū numerū relatus est.

Vuladislao erat Ludouicus filius, & Anna filia. Ludouicus in regno successit: Maria Philippi regis Castellę, archiducis Austrię, filia in vxorem ducta, à Thurcis in Mohacz anno. 1526. oppressus est.

Anna FERDINANDO, Romanorū, Hungarię & Bohemię regi, archiduci Austrię nupsit: quatuor filijs, & vndecim filiabus ex ea susceptis, Pragę tandem in puerperio, anno Domini. 1547. moritur.

Ioannes Albertus sine coniuge obiit.

Alexander Helenā, Ioannis magni ducis Moscovię filiam, duxit vxorem: sine liberis tamen decessit.

Sigismundus ex priore vxore Barbara, Stephani comitis Zepusienſis filia, suscepit Hedwigin, Ioachimi Brandenburgensis Electoris coniugē. Ex posteriore Bona, filia Ioannis Sfortię ducis Mediolani & Barij, suscepit Sigismundū secūdū Polonię regē, magnum Lithvanię ducē, q̄ Elizabethā FERDINANDI Roman. Hūgarię & Bohemię regis, &c. filiā, an. 1543. sexta die Maij vxorē duxit. quę tamen immatura morte & sine
pro-

prole, an. 1545. die Iunij decimaquinta decessit.

Duxit deinde Barbaram, ex domo Radaulorum: quæ antè Gastoldo Lithwano nupta fuerat, inuitis parentibus: & subditis hoc matrimonium tam indignè ferentibus, vt rebellio eorum iam cœpta, in perniciosam seditionem abiisset, si FERDINANDVS rex iniurias filiaë illatas vlcisci, quàm earum memoriam deponere maluisset. Hac verò mortua, idem Sigismundus ad redintegrandam cum Ferdinando coniunctionè & affinitatem conuersus, coniugio sibi copulauit Catharinam, germanam sororem Elisabethæ, quam Franciscus dux Mantuæ viduam reliquerat. Nuptiæ celebratæ sunt Cracouiaë, 31 Iulij, anno 1553. Vtranq; sororem ego, tanquam Magister seu Præfectus Curiaë, ad sponsum deduxi.

Semouites Mazowiaë dux, ex Alexandra Iagelonis sorore suscepit multos filios, filiasq;. Filij sine liberis decesserunt. Ex filiabus Czimburgis nupsit Arnesto Austriaë Archiduci, ex eoque genuit Fridericum Romanorū Imperatorem, patrem Maximiliani Imperatoris. Maximilianus genuit Philippum, Hispaniarum regem: Philippus CAROLVM V. & FERDINANDVM, Romanorum Imperatores.

Owka Vuoleslao, Thesinenfi duci, in matrimonium collocata est.

Amulia, Vuoguslao Stolpensium duci, qui nunc Pomeraniaë dux appellatur, nupsit.

Anna verò, Michaeli duci Lithwaniaë: Catharina innupta obiit.

Porro Olgird atq; Iagelonis fratres, nepotesque, item filiarū eiusdē liberos, Kestudis deniq; Casimiri, aliorumq; Regum posteros, si quis ordine recēdere vellet, in immensum tam numerosa proles excresceret: quæ tamen vt subito aucta est, ita nunc in vno regis Polonię iam mortui filio, Sigismundo secundo Polonię rege, masculinus sexus residet.

Quoniam autem in mentionem posteritatis Gedemini, & regū ex ea stirpe incidimus, haud abs re visum est, si quæ regnantibus Vladislao Hungarię & Boemię, ac eius fratre Sigismundo Polonię regibus (Casimiri filijs) euenerunt, subijceremus.

Posteaquam Vladislaus regno Hungarię, concedente, & ius suscessionis sibi reseruante Maximiliano Romanorū Imp. potitus esset, & vnicam tantum filiam iam consenscens haberet: Maximilianus quo ius suscessionis aliqua ætate coniunctioe cōfirmaretur, cū Vladislao de matrimonio inter alterum nepotum suorum ex filio suo Philippo Hispaniarum rege, & Anna Vladislai filia contrahendo, tractare cœpit. Nam Annæ nuptias perditè ambiebat Ioannes Zapolitanus, filius Stephani Scepusiensis comitis: cuius summa fuerat apud Mathiam regem, atq; ad eò apud ipsum Vladislaum authoritas. Vehementer adnitente matre vidua, quæ primarios quosq; viros in Comitatus & prouincijs Hungarię, muneribus atque stipendijs annuis (quæ sua lingua Iargalafs vocant) inescatos, &

& ad

& ad quæuis obsequia obnoxios tenebat: nihil dubitans, quin horum studijs & suffragationibus; & matrimoniū istud filio conficeret, & per hoc eidem regnum pararet. quibus mulieris machinationibus ingens deinde momentū addidere nuptiæ, quæ inter eius filiã, Ioannis sororem, & Sigismundū Poloniae regem factæ sunt. His rebus animaduersis, Maximilianus hoc magis sibi, quod de matrimonio inter nepotem suum & Annam instituerat, vrgendū esse ratus, cū exploratum haberet, Vladislauum idem cupere, sed factione & studijs eorū qui Ioanni Zapolitano diuincti erant, impediri: aleam sibi iaciendam, & Hungariam armis tentandam esse putauit. quo in bello ego primum militiae tyrocinium feci. Sed cū hoc in armorū strepitu Ludouicum Vladislao nasci cōtigisset, interpositis primū inducijs, ad solidiorem pacē deuentū est: quæ deinde huc exijt, vt Vladislauus cū filio iã coronato, & filia, ac huius frater Sigismūduſ Poloniae rex Viennã ad Maximilianū venirēt: vbi factis cū Anna spōsalibus, & extinctis omnibus simultatibus, & suspicionibus, quibus ob ambitionē Ioānis Zapolitani indulgebatur, principes isti perpetuo fœdere sunt cōiuncti. Sic autē Sigismundus rex tum Maximiliano Imp. satisfecit, seque approbavit, vt idem aliquando me audiente diceret: Se cū hoc rege, quacūq; intendat, & ad superos, & ad inferos esse iturum. De Ludouico vulgò dictum est, quòd immaturo partu editus, immatura ætate vxori iūctus & barbatus

batus fuerit: ac regno quoq; immaturus, immaturam mortem obierit. His verò addi potest, quòd mors eius regno Hungariæ, & omnibus vicinis, non minus immatura quàm acerba fuerit. Etsi verò salutaribus consilijs destituebatur Ludouicus, tamen optima eum in patriã & subditos suos mente & affectione fuisse, & quibus ea seruarentur rationibus quæsisse, constat. Nã ubi cognouisset, Solimanum post Belgradum captum, nouam & formidabilem expeditionem aduersus se moliri, miserat adolescens Curię suę magistrum Polonum cognomento Trepca, ad patrum suum regem Sigismundum: summis precibus oratum atq; obtestatum, vt ne ad regni sui confinia accedere, ac secum capiendorum cõfiliorum causa conuenire grauaretur. Sed cum hoc præcisè recusatum esset à Sigismundo, Trepca cum lachrymis dixisse fertur: Nepotem tuum rex nunquam deinde videbis, nec vllam ab eo legationem audies. Idq; sic euenit. Nam rege Sigismundo ab Hungariæ finibus religionis prætextu longius ad Gedanum in Prussiam abeunte, nepos eius vnà cum eodem Trepca, illa funestissima clade, quã à loco Mohaciensem vocât, est absorptus. Sed nunc ad Moscos redeo.

Basilio Ioannis de vxore ducenda deliberanti, consultantique, visum tandem fuit, vt potius subditi alicuius filiam, quàm externam duceret: tum vt maximis parceret sumptibus, simul ne vxorem peregrinis moribus diuersaque religione imbutam haberet. Huius autem consilij Ge-
orgius

orgius cognomento Paruus, principis & thesaurarius & consiliarius summus, author fuit. Putabat enim, principem, filiam suam vxorem ducturum. Sed tandem publico de consilio, Boiaronū filiae numero mille & quingentæ, cum in vnum locum conductæ essent, vt ex illis quam vellet, eligeret: delectu princeps habito, Salomeam, Ioannis Sapur Boiaronis filiam, contra Georgij opinionem in vxorem elegerat. Ex ea porro cū ad vnum & viginti annos liberos non suscepisset, sterilitate vxoris offensus, eam eo anno quoniam nos Moscoviam veneramus, nimirum 1526. in monasterium quoddam in Susdali principatu intrusit. huic Metropolitanus in monasterio lachrymanti, eiulantiq; capillis primū abscisis, cum cucullam porrexisset, eam sibi iniici hæc adeo non patiebatur, vt apprehensam, in terramq; proiectam cucullā pedibus calcauerit. qua rei indignitate, Ioannes Schygonā, vnus ex primarijs consiliarijs, commotus, eam non solum acriter obiurgauit, sed flagello cæcidit, superaddēs: Tūc voluntati Domini resistere audes? illiusq; iussa capeßere moraris? Hunc Solomea cum interrogaret, qua se autoritate cæderet? mandato Domini, cum respondisset: animo illa tum fracto coram omnibus, quod cucullam inuita atq; coacta induat, protestatur, tantæque iniuriæ sibi illatę Deum vltorem inuocat. Salomea itaque in monasterium coniecta, cum princeps Helenam filiam Knes Basilij Lintzkij Cæci, iamque vita defuncti, fratris inquam ducis Michaelis

Lintzkij, qui tum captiuus detinebatur, vxorem duxisset: continuò fama exoritur, Salomeam grauidam, propeque partum esse, rumorem confirmabant duæ matronæ, primorum consiliariorum. Georgij parui thesaurarij, & Iacobi Mazur cubicularij, vxores: aiebantque sese ex ore ipsius Salomeæ audiuisse, vt quæ grauidam se, & prope partum esse fateretur. Quare audita, grauitè commotus princeps, vtrunque à se repulit: alteram, Georgij vxorem, etiam verberibus affecit, quòd tempestiuus de hac re ad se nò retulisset. Mox vt rem compertam haberet, Theodericum Rack consiliarium, & Potat secretarium quendam, ad monasterium in quo detinebatur, mittit: illisque, vt veritatem rei diligenter inquirerent, mandat. Quidam nobis tum Moscoviæ existentibus, sanctè affirmabant, Salomeam filium Georgium nomine peperisse: nemini tamen infantem ostendere voluisse. Quin cognoscendæ veritatis gratia, quibusdam ad se missis, dicitur respondisse, indignos illos esse, quorum oculi infantem viderent: dum in suam Maiestatem veniret, matris iniuriam vlturum. quidam verò eam peperisse, constanter negabant. Ambigua itaque ea de re est fama.

Basilij porrò Linczkij ex Lithwania profugij filiam, cur vxorem duxerit princeps, duas causas, præterquam quòd se ex ea liberos suscepturum sperabat, fuisse accepti: tum quòd socrus genus suum duxisset ex familia Petrowitz, quæ magni quondam nominis in Hungaria erat Græcorum-

eorumque fidem sequebatur: tum quòd Michaelem Linczkij, singulari dexteritate ac rara quadam fortitudine virum, patrum liberi habituri essent. Habebat etenim princeps duos germanos fratres superstites, Georgium & Andream: atque ideo si tortè liberos ex aliqua alia vxore susciperet, eos fratribus viuentibus, parum tutos fore in regni administratione putabat. Michael autem in gratiam recepto, libertateque donato, filios ex Helena susceptos, auctoritate patris in maiore quiete futuros non dubitabat, de cuius liberatione nobis præsentibus tractabatur: quem etiam vinculis solutum, liberisque custodijs honestè mandatum, vidimus tandem libertate donatum, interque cæteros Knesos testamento à principe nominatum, tutorem denique nepotum suorum Ioannis & Georgij institutum fuisse. Sed postea principe mortuo, cū viduam regium thorum continuò cum quodam Boiarone cognomento Owczina contaminantem, inque mariti fratres vinculis constriktos sæuientem, crudeliusque imperantem videret, eam, vt honestius & sanctius viveret aliquoties sola pietate ac honestate adductus admonuerat: sed huius illa admonitionem adeò molestè impatienterque tulit, vt mox quara-tione è medio tolleretur, consilium quæreret. causaque reperta, Michaelem aiunt continuò proditoris crimine fuisse insimulatum, atque in carceres rursus coniectum miserè tandem perijsse: viduam quoque non ita diu post

RERVM MOSCOVITICARVM
veneno sublatam, Owczina verò adulterum in
partes dissectum fuisse. Matre itaque è medio
sublata, maior natu filius Ioannes, 1528.
anno natus, in regno successit.

RELIGIO.

Russia ut cœpit, ita in hunc usq;
diem in fide Christi ritu Græ-
co perseverat. Habuit Metro-
politanum, quondam residen-
tem in Chiowia, dein in Vu-
lodimeria, nunc verò in Mosco-
wia. Post, cùm Metropolitæ septimo quoq; an-
no Russiam Lithwanorum imperio subiectam
inuiserent, exactisq; nummis inde redirent, hoc
Vuitoldus, ne videlicet provinciæ suæ argento
exhaurirentur, ferre noluit. Conuocatis itaque
episcopis, proprium Metropolitanum constitu-
it, qui nunc Vuilnæ, metropoli Lithwanicæ, su-
am sedem habet: quæ etsi Romanum ritum se-
quatur, plura tamen templa Ruthenici, quàm
Romani ritus, in ea cernuntur. Cæterum metro-
politæ Rhuteni auctoritatem suam à patriarcha
Constantinopolitano habent.

Rhuteni in Annalibus suis apertè gloriantur,
ante Vuolodimerum & Olham, terram Russiæ
esse baptizatam & benedictam ab Andrea Chri-
sti apostolo, quem ex Græcia ad ostia Borysthe-
nis venisse ipsi affirmant: & aduerso flumine ad
montes, vbi nunc Chiowia est, nauigasse, atque
ibi omnem terram benedixisse & baptizasse: cru-

cem suam illic collocasse, prædixisseque magnâ
 ibi Dei gratiam, multasq; Ecclesias Christiano-
 rum futuras. Post inde vsq; ad fontes Borysthe-
 nis peruenisse in Vuolok lacum magnum, & per
 fluuium Lowat descendisse in Ilmer lacum: vn-
 de per fluuium Vuolchow, qui ex eodem lacu
 fluit, Nowogardiam: inde fluuiio eodem in La-
 doga lacum, & Heua flu. atq; in mare vsq; quod
 ipsi Vuaretzkoiaë appellant, nos Germanicum,
 inter Vuinlandiam & Livoniam, Romam nauî
 gando peruenisse. Postremò in Peloponneso
 propter Christum, ab Ago Antipatro crucifixû
 fuisse. Hæc Annales ipsorum.

Eligebantur quondam Metropolitæ, item Ar-
 chiepiscopi, conuocatis omnibus Archiepisco-
 pis, Episcopis, Abbatibus & Prioribus monas-
 teriorum. inquirebatur vir sanctioris vitæ per mo-
 nasteria & heremos, eligebaturque. Hunc verò
 principé aiunt ad se certos conuocare solere, at-
 que ex eorum numero vnum suo iudicio delige-
 re. Erat eo tempore, cum Cælaris Maximilianî
 Oratoré Moscoviæ agerè, Bartholomeus Me-
 tropolita, vir sanctæ vitæ: cumq; princeps vio-
 lasset iuramentum, per se & ipsum Metropolitâ
 duci Semetsitz præstitum, & alia quædam desi-
 gnasset, quæ vidibantur contra authoritatem il-
 lius esse, accessit principem, & inquit: Dum om-
 nem authoritaté tibi vsurpas, ideo officio meo
 præesse non possum. Porrectoq; sibi baculo suo,
 quem in modum crucis ferebat, officium resi-
 gnat. Princeps baculum cum officio sine mora

fufcipit, atque pauperem cathenis vinctum, continuo Bielogelero mittit. Aiunt hunc ibi aliquã diu in vinculis fuiſſe: liberatum tamen poſt, priuatumque, in monaſterio reliquum vitæ exegifſe. Huic metropolita Daniel quidam x x x ferè annos natus, homo corpore robuſto atq; ebæſo, facie rubenti, ſuceſſit: qui ne ventri magis quàm iejunijs, vigilijs ac orationibus deditus: videretur, quoties actum publicum eſſet celebraturus, ſulphuris fumo tum faciem, vt impalleſceret, inſpicere, atque ira pallore imbutus, in publicum prodire ſolebat.

Sunt & alij duo Archiepiſcopi in dominio Moſci, in Nowogardia, ſcilicet Magrici & Roſtoſſi, itè Epifcopi Twerenſis, Reſanèſis, Smolenſis, Permiæ, Suidali, Columnæ, Czernigowiæ, Sari. Hi omnes Metropolitæ Moſcowitico ſubjecti ſunt. habent autè luos proventus certos ex prædijs, & alijs extraordinarijs, vt vocant, accidentalibus: caſtra autè, ciuitates, aut vllã admi niſtrationè ſecularem (vt vocant) nō habent: car nibus perpetuò abſtinent. Abbates duos tantū in Moſcowia eſſe reperi: Priores verò monaſte riorum plurimos: qui omnes arbitrio ipſius Prin cipis, cui nemo reſiſtere audet, eliguntur.

Priores quomodo eligantur, ex cuiuſdam Var lami, Prioris Huttenienſis monaſterij, anno 7034. inſtituti, literis, ex quibus capita terū dun taxat excerpti, apparet. Principiò fratres alicu ius monaſterij, Magno duci ſupplicant, vt ido neum Priorem eligat, qui eos diuinis præceptis inſti-

instituat. Electus autem, priusquam confirmetur à Principe, cogitur se iuramento atq; inscriptione obstringere, quòd velit in eo monasterio iuxta sanctorum patrum constitutionem pie & sanctè vivere: omnes Officiales iuxta maiorum consuetudinem, consentientibus etiam senioribus fratribus, assumere: singulis officijs fideles præficere, atq; commodum monasterij diligenter procurare: de negotijs & rerum causis, cum tribus aut quatuor senioribus deliberare, factaq; deliberatione, negotium ad totum Collegium fratrum referre, atq; eorum communi sententia de rebus decernere, constituereque: non lautius priuatim vivere, sed in eadem mensa perpetuò esse, & communi cibo cum fratribus uti: omnes census & redditus annuos diligenter colligere, ac in thesaurum monasterij fidelitè reponere. Hæc sub magna poena, quam sibi infligere Princeps potest, item priuatione officij, seruaturum de promittit. Obstringunt se iuramento quoque ipsi seniores fratres, prædicta omnia sese seruaturus ac Priori instituto fidelitè & sedulò obtemperaturos.

Sacerdotes seculares vt plurimum consecrantur hi, qui diu apud ecclesias tanquam diaconi seruiert. In diaconum autem nemo consecratur, nisi coniugatus, vnde plerunq; & nuptias celebrare, & in gradum Diaconatus simul ordinari solent. Si verò sponsa alicuius diaconi male audit, tum in diaconum, nisi integræ famæ vxorè duxerit, non consecratur. Mortua cōiuge

faceros à sacris obeundis prorsus suspenditur si castè tamen viuit, officijs ac alijs rebus diuinis; cum cæteris ecclesiæ ministris, choro tanquam minister interesse potest. Erat quidem antea consuetudo, vt vidui castè viuentes, sine reprehensione sacra peragerent. Sed nunc mos inualuit, vt nullus viduorum ad sacra facienda permittatur, nisi monasterium aliquod ingrediat, iuxtaque regulam viuat.

Quicumque sacerdos viduus, ad secundas nuptias, quod cuique liberum est, transierit, is nihil habet cum clero commune: item nullus sacerdotum aut sacra obire, aut baptizare, aut alio quouis fungi munere audet, nisi diacono præfente.

Sacerdotes in ecclesijs primum tenent locum. Et quicumque illorum contra religionem aut officium sacerdotale quauis ratione fecerit, iudicio spirituali subijcitur. Si verò furti aut ebrietatis accusatur, aut in aliud id genus vicij incidit, à seculari magistratu, vt vocant, punitur. Vidimus Moscoviæ ebrios sacerdotes publicè verberari: qui aliud nihil querebatur, quàm sese à seruis, & non à Boiarone caesos esse.

Paucis retroactis annis, quidam Principis locum tenens, sacerdotem in furto deprehensum, laqueo suffocari fecit. quã rem Metropolita grauius ferens, ad principem defert. Accersitus locum tenens, principi, respondit: Iuxta antiquum patriæ morem, furem, non sacerdotem se suspendisse, atque ita ille impune dimissus fuit.

Si sacerdos queritur corâ laico iudice, se à quo-
piam laico esse cæsum (offensiones etenim om-
nes, ac iniuriarum genera, ad seculare iudicium
spectant) tum iudex, si fortè cognouerit hunc ab
illo lacepsitum, aut quauis iniuria prius affectum
fuisse, sacerdotem punit.

Sacerdotes plerunque ex contributione cu-
rialium sustinentur, assignanturque illis domun-
culæ cum agris & pratis, vnde victum suis aut
famulorum manibus, instar vicinorum quæri-
tant. Pertenues habent oblationes: aliquando
ecclesiæ pecunia datur ad vsuram, de centum de-
cem, eamq; sacerdoti porrigunt, ne suis illum a-
lere sumptibus cogantur. Sunt etiam quidâ, qui
liberalitate principum viuunt. Certè non multæ
parochiæ reperiuntur, prædijs ac possessioni-
bus dotata: exceptis episcopatibus, & quibus-
dam monasterijs. Nulla parochia, seu sacerdotiũ
confertur cuiquam, nisi sacerdoti. In singulis au-
tẽ templis vnicum tantum altare, & in dies
singulos vnicum quoque sacrum faciendum pu-
tant. Rarissimè templum reperitur sine sacerdo-
te, qui ter in hebdomada tantum sacra peragere
obstringitur.

Vestitum propè laicorum habent, extra pire-
tum paruum, & rotundum, quo rasuram tegunt,
pileum amplum contra calorem & imbres su-
perimponentes: aut pileo oblongo ex casto-
rum pilis, colore griseo, vtuntur. Omnes, bacu-
los quibus innituntur, deferunt, Posloch dictos.

Monasterijs præsent, vt diximus, Abbates &

Priores: quorum hos Igumenos, illos verò Archimandritas vocant. Habēt seuerissimas leges ac regulas: quę tamen sensim labefactę, iacent. Nullo solatij genere vti audent. Cithara, aut aliud musices instrumentum, si apud aliquem reper- tum fuerit, grauisimè punitur. Carne perpetuò abstinent. Omnes, non solum principis manda- to, sed & singulis Boiaronibus à principe missis parent. Interfui, quum prouisor meus à Priore quodam rem certam peterat: quam cum conti- nuò non dedisset, verbera minabatur: quo audi- to, euestigiò rem petita attulit. Sunt plures, qui ex monasterijs in heremum se conserunt, ibi- que tuguriola faciunt, quę aut soli, aut cum so- cijs incolunt: victum ex terra & arboribus quę- runt, nimirum radices, & alios arborum fructus. Hi autem Stolpniki appellantur. Stolp etenim columna dicitur. Domunculas autem angustas, & in altum erectas, columnis sustinent.

Metropolita, Episcopi, & Archiepiscopi, quã- uis carnibus perpetuò abstinent: tamen cum in- uitant hospites laicos, aut sacerdotes, eo tem- pore quo carnibus vescuntur, habent hanc pręrogatiuam, vt carnes illis in suo conuiuio apponant, quod Abbatibus & Prioribus pro- hibitum est.

Mitras Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates nigras & rotundas ferunt: solus autem Episco- pus Nowogardiensis albam bicornem, more nostro fert.

Vestis quotidianę Episcoporum sunt, sicut

alio-

illorum monachorum : nisi quòd aliquando fericeas ferunt, & præsertim pallium nigrum, quod habet à pectori in vtramque partem tres fimbrias albas, inflexas instar riuuli fluentis : in significationem, quòd ex corde & ore illorum fluunt riuuli doctrinæ fidei, & bonorum exemplorum. Hi ferunt baculua, quo innituntur, quem gentiliter Possioch appellant, in modum crucis. Episcopus Nowogardensis album fert pallium. Cæterùm Episcopi duntaxat circa res diuinas, ac ipsam religionem piè procurandam ac promouendam sunt occupati: rem autem familiarem, & alia publica negotia, officialibus administranda committunt.

Habent in Catalogo certos Romanos Pontifices, quos inter sanctos venerantur : alios verò, qui post illud schisma fuerunt, execrantur, tanquam eos qui ab Apostolorum sanctorumq; patrum, & septem Conciliorum ordinationibus defecerint, & tanquã hæreticos & schismaticos appellant : eosdemque maiori odio prosequuntur, quàm ipsos Mahumetanos. Dicunt enim, septimo generali Concilio conclusum esse, vt ea quæ in præcedentibus constituta ac determinata erant, in posterum quoque firma, rata & perpetua essent : nec vnquam posthac cuiquam licere aliud Concilium aut indicere, aut accedere, sub pœna anathematis. & hoc seuerissimè seruant. Erat quidam Metropolitanus Ruffiæ, qui ad instantiam Eugenij Papæ Synodum accesserat, vbi & Ecclesiæ erant vnitæ : re-

uersus in patriam capitur, omnibus bonis spoliatur, atque in carceres conijcitur: ex quibus tandem euasit.

Inter nos & illos fidei diuersitatem esse, licet ex literarum exemplo cognoscere, quas Ioannes Metropolitae Russiæ Archiepiscopus, ut ipsi dicunt, Romanum, cederat, ut sequitur:

Dilexi decorem tuum domine, ac pater beat. Apostolica sede & vocatione digniss. qui ex remotis respicis ad humilitatem & paupertatē nostram, & alis dilectionis foues nos, & salutas nos sicuti tuos ex charitate, & interrogas specialiter de nostra fide verā & orthodoxa: de qua etiam audiens, ut nobis beatitudinis tuæ Episcopus retulit, admiratus es. Et quia tantus es, & talis Sacerdos, propterea ego pauper saluto te, honorando caput tuum, & deosculando manus tuas & brachia. Sis lætus, & à suprema Dei manu protectus: & det Dominus omnipotens tibi, tuis spiritualibus & nobis, ordinem bonum. Nescio vnde exortæ sunt hæreses, de vera salutis & redemptionis via: & mirari satis non possum, quis diabolorum tam malus ac inuidus, tam veritati inimicus, ac mutuæ benevolentiae aduersarius fuerit, qui fraternam nostram charitatem à tota Christiana congregatione alienauit, dicens, nos non esse Christianos. Nos profectò, Christianos vos ex Dei benedictione ab initio cognouimus, licet in omnibus fidem Christianā non seruetis, & in multis diuersi sitis: id quod ex septem magnis Synodis ostendam, in quibus

fides

fides orthodoxa & Christiana instituta est, ac prorsus confirmata, in quibus etiam tanquam septem columnis sapientia Dei domum sibi ædificauit. In his præterea septem Synodis, omnes Papæ digni sunt habiti cathedra Sancti Petri, quia nobiscum sentiebant. In prima autem Synodo erat Syluester Papa, in secunda Damasus, in tertia Cælestinus, in quarta beatissimus Papa Leo, in quinta Vigilius, in sexta Oaphanius, vir honorandus, & in Sacris scripturis doctus: in septima Sanct. Papa Adrianus, qui misit primus Petrum Episcopum & Abbatem monasterij sanctæ Sabæ: vnde postea exortæ sunt dissensiones inter nos & vos, quæ pullularunt præcipuè in antiqua Rana. Sunt profectò mala multa, quæ à vobis contra leges diuinas ac statuta committuntur: de quibus pauca ad charitatem tuam scribemus. Primum de ieiunio sabbathi, contra legem obseruato: secundò de ieiunio magno, in quo septimanam abscinditis, & carnes comeditis, ac propter carniū voracitatem homines ad vos allicitis. Item, qui sacerdotes secundum legem ducunt vxores, illos vos reijcitis. Item qui à presbyteris in baptisate inuncti sunt, illos vos iam denuò inungitis, dicentes, illa simplicibus sacerdotibus facere non licere, sed solis Episcopis. Item de azymis malis, quæ manifestè Iudaicum seruitium seu cultum indicant. Et quod est caput omnium malorum, vt quæ confirmata sunt per Sanctas Synodos, ea vos cœpistis permutare & peruertere, dicétes

de spiritu sancto, quòd non tantum à patre, sed & à filio procedat: & multa alia maiora, de quibus tua beatitudo ad Patriarcham Constantinopolitanum, fratrem suum Spiritualem, referre, & omnem diligentiam adhibere deberet, vt aliquàdo tollerentur isti errores, & vt vnanimè essemus in concordia Spirituali. sicut dicit sanctus Paulus, informas nos: Oro vos fratres propter nomen Domini IESV CHRISTI, vt idem sentiatis, & dicatis, & non sit inter vos discordia, & sitis in eodem intellectu fortificati, & in eadem cogitatione. De istis sex excessibus, quantum potuimus, ad vos scripsimus: deinceps & de alijs scribemus charitati tuæ. Si enim ita res se habet, sicuti audiimus, agnosces ipse nobiscum, transgredi per vos Canones sanctorum Apostolorum, & instituta magnarum septem Synodorum, in quibus erant omnes vestri primi Patriarchæ, & concorditer dicebant, quòd verbum vestrum esset vanum. Et quòd manifestè erretis, nunc palàm redarguam. In primis de ieiunio sabbathi, videtis quæ de isto S. Apostoli docuerunt, quorum doctrinam habetis. & maxime beatus Papa Clemens, primus post sanctum Petrum Apostolum, ita scribit ex statutis Apostolorum, vt est in Canone LXXIII. de sabbatho dicens: Si Ecclesiasticus inuentus fuerit, qui die Dominico vel sabbatho ieiunaret, præter sabbathum magnum, degradetur: si autem secularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Secundum erat de ieiunio,

quod

quod vos corrumpitis. Est Iacobitarum & Armeniorum hæresis, qui lacte & ouis in sancto ieiunio magno vtuntur. quis enim verus Christianus audet ita facere & cogitare? Legite Canones sextæ magnæ Synodi, in qua Oaphanius Papa vester, ea prohibet. Nos profectò, cum rescueramus, in Armenia, & alijs quibusdam locis, ouis & caseo in magno ieiunio vesci, nostris illico mandauimus, vt ab eiusmodi cibo atque omni imolo dæmoniorum abstinerent: à quibus si quis non abstineret, ab Ecclesia separaretur: si sacerdos, à sacris suspenderetur. Tertius præterea maximus est error & peccatum, de coniugio sacerdotum, quòd ab illis qui vxores habent, sumere corpus Domini renūtitis, cum sancta Synodus, quæ fuit in Gangra, scribat in quarto Canone: Qui spernit sacerdotem, secundum legem vxorem habentem, & dicit, quòd non liceat ex manibus eius accipere Sacramentum, sit anathema. Item Synodus dicit: Omnis diaconus, vel sacerdos dimittens propriam vxorem, priuetur sacerdotio. Quartum peccatum erat inunctio, seu confirmatio. Nónne vbique dicitur in Synodis: Confiteor vnum baptisma, in remissionem peccatorum? Si ergo est vnum baptisma, erit & vnum chrisma, & virtus eadem tam Episcopi quàm sacerdotis. Quintus est error de azymis: qui quidem error est principium & radix totius hæresis, sicuti demonstra- bo. & quanquam necesse esset huc multas adducere scripturas, tamē id aliàs faciam, & in præ-
sentia-

sentiarum hoc tantum dicam: Quia azymi à Iudæis sunt in memoriam liberationis eorum, & fugæ ex Ægypto: nos autem semel Christiani sumus, nunquam in labore Ægyptiorum fuimus, & huiusmodi Iudæorum de sabbatho, azymis, & circumcisione obseruationes, nobis obmittendas esse mandatum est. Et si aliquis sequatur vnum ex illis, sicuti dicit Sanctus Paulus, tenetur totam legem implere, eodem Apostolo dicente: Fratres, ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quia Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, sanctificauit, fregit, & dedit sanctis discipulis, dicens, Accipite & manducate, &cæ. Considera quid dico. non dixit, Dominus accipiens azyma, sed panem. Quòd illo tempore nec azymi erant, nec Pascha fiebat, nec Dominus tunc comedebat Pascha Iudæorum, vt daret azyma Apostolis, probabile est per hoc, quòd Iudæorum Pascha stando fit & comeditur: quod in Christi cœna non fiebat, vt Scriptura dicit, Recumbentibus eis cum duodecim, item, Et discipulus recubuit super pectus ipsius in cœna. Nam quod ipse dixit, Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum: Iudæorum pascha non intelligit, quod antè semper comedebat cum ipsis. Neque cum dicit, Hoc facite in meam commemorationem, necessitatem faciendi, tanquã Iudæorum Pascha esset, imponit: neque azyma illis, sed panem dat, cum dicit, Ecce panis quem ego do vobis. similiter ad Iudam: Cui ego dabo panem intingens
in sal,

in fal, ipse est traditurus me. Si autem dicitis istam rationem, quod nos celebramus in azymis, quia nulla est terrestreitas vel commixtio in diuinis: cur diuinitatis obliuiscitis, & sequimini ritum Iudæorum, ambulantes in hæresi ipsius Iuliani, Machumeti, & Apollinaris Loadicensis, & Pauli Syrii Samosatensis, & Eutychij, & Diasterij, aliorumque qui erant in sexta Synodo deprauatissimi hæretici, diabolicoque spiritu repleti? Sextus denique error est, de Spiritu sancto. Quomodo enim dicitis, Credo in Deum patrem & filium, & spiritum sanctum, qui à patre & filio procedit? Mirabile est profecto, & horrendum dictu: quod audetis fidem pervertere: cum ab initio per vniuersum orbem, in omnibus Christianorum Ecclesijs constanter canatur. Credo in spiritum sanctum, & Dominum viuificantem, & à patre procedentem, qui cum patre & filio simul adoratur & glorificatur. Quare igitur vos non dicitis, sicuti alij Christiani omnes: sed additiones ponitis, & nouam adducitis doctrinam? cum tamen Apostolus dicat: Si quis annunciauerit vobis, præter ea quæ vobis diximus, anathema sit. Vtinam vos non incurratis istam maledictionem. Difficile est enim, & horrendum, Dei scripturam, compositam per sanctos, permutare & pervertere. Nescitis quam maximus sit error. Nam duas virtutes: duas voluntates, & duo principia de sancto spiritu adducitis, adimenes & parui facientes eius honorem, & hæresi Machidonie conformes estis: quod absit. Oro, &

me inclino ad sanctos pedes tuos, vt ab huiusmodi errorib. qui inter vos sunt, cesses, & maxime ab azimis abstineas. Volui etiã aliquid scribere de suffocatis & immũdis animalibus, & de monachis edentibus carnes: sed de his postea (si Deus voluerit) scribam. Parce autẽ, propter maximã charitatem, quòd de his rebus ad te scripsi. An autem sunt facienda illa quę fiunt, interroga scripturas, & inuenies. Rogo te Domine, vt scribas ad Dominum nostrum patriarcham Constantinopolitanum, & ad sanctos Metropolitae, qui verbum vitę in se habent, & sicut luminaria in mundo lucēt. Fieri enim potest, vt Deus per illos super huiusmodi errorib. inquirat, emendet & constituat. Deinde si tibi videbitur, mihi minimo inter alios omnes, rescribas. Saluto te ego Metropolita Russiæ, & alios omnes tibi subiectos clericos & laicos. Salutant etiam te mecum Sancti Episcopi, Monachi & Reges, magni homines. Charitas spiritus sancti sit tecum & cum omnibus tuis: Amen.

SEQUVNTVR CANONES CVIVS

dam Ioannis Metropolitę, qui dicitur Propheta, quos raptim vt potui adsequi adiungere volui.

Veri in necessitate absque sacerdote baptisentur. Animalia, volucres, ab aibus vel feris laceræ, nõ comedantur: qui verò cõmederint, aut in azymisce lebrauerit, vel in septuagesima carne vsi fuerint vel animantiũ sanguinẽ vorauerint, corrigantur.

Aues

Aues, animalia suffocata, non comedantur.

Rhuteni cum Romanis in necessitate comedant, celebrent autem minimè.

Rhuteni omnes Romanos non rectè baptisatos, quia in aquam toti non sunt immerfi, ad veram fidem conuertant: quibus conuersis, non statim Eucharistia, sicuti nec Tartaris, alijs uè à fide sua diuersis, porrigatur.

Imagines antiquæ, & tabulæ, super quibus consecrationes fiunt, non comburantur: sed in hortis, aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur, aut dedecore, sepeliantur.

Si in loco sacro domum exædificaueris, locus ubi erat altare, vacuus relinquatur.

Maritus monasterium ingressus, si eius uxor alteri nupserit, in sacerdotem consecratur.

Principis filia, ei qui cūmunionem in azymis, & cibis utitur immòdis, nò in matrimoniū locetur.

Sacerdotes, hyberno tempore ex animalium, quibus vescuntur, pellibus, femoralia ferant.

Non confessi, & aliena bona haud reddètes, ad communionem non admittantur.

Sacerdotes & monachi, nuptijs chorearum tempore non interfint.

Sacerdos si sciens, personam iam tertio expectentem matrimoniū coniunxerit, officio priuetur.

Mater filios baptizari uolens, ieiunare non ualentes, pro illis ieiunet.

Si maritus relicta priore uore, alteram duxerit, uel uxor alteri nupserit, ad communionem, nisi ad matrimonium redierit, non admittatur.

Nullus

Nullus alienæ fidei vendatur.

Sciens cum Romanis comedēs, orationibus mundis mundetur.

Vxor sacerdotis ab infidelibus capta, redimatur: & in matrimonium quia vim passa est, reasumatur.

Mercatores & perigrini ad Romanorum partes proficiscentes, communione non priuentur: sed ad eandem, iniunctis quibusdam pro pœnitentis orationibus reconciliati, admittantur.

In monasterio conuiuia, aduocando mulieres, non habeantur.

Matrimonium non nisi publicè, in Ecclesijs contrahatur.

SEQUUNTUR QUESTIONES

Syrilli cuiusdam, ad Episcopum Niphontem Novogardiensem.

Vid si homo post communionem, ex nimia cibi aut potus repletionem euomerit? **RESPON.** Quadraginta diebus ieiunando pœniteat. Si nõ ob repletionem, verum ex nausea, xx diebus: si

verò alia leui ex causa, minus. Sacerdos tale quidam committens, xl diebus à diuinis & abstineat, & ieiunet: sin alia leui ex causa, per septimanam ieiunet: quin medone et carne ac lacte abstineat. Si autem tertia aut quarta post communionem die euomerit, agat pœnitentiam. Sin aliquis Sacramentum euomerit, centum & viginti die-

diebus pœniteat: si verò in infirmitate euomerit, tribus diebus: vomitum verò igni comburat, & centum Psalmos dicat: si autem canis vomitum deuoraret, centum diebus ieiunet.

Si vasa terrea, vel lignea immunda fuerint, quid faciendum? R. Orationibus mundis mû dentur.

Quid pro anima defuncti faciendû? R. Det grifnam vnam pro quinque Missis, cum fumigationibus, panibus, & tritico cocto, quod dicitur Kuthia. Sacerdos verò habeat vinum proprium.

Quid si monacho infirmo, Seraphica veste induto, per octo dies nihil dederim ad edendum? R. Bene factum, quia erat in Angelico ordine.

Quid si Latinus Rhutenico ritu initiari voluerit? R. Intret ecclesiam nostram v i i diebus: nouum illi imponatur nomen, singulis diebus quatuor orationes eo præsentate dicantur deuotè: abluat se deinde in balneo, septem diebus carnibus & lactarijs abstineat, octaua die lotus ingrediatur ecclesiam. Super quo quatuor illæ orationes dicentur, mundis vestibus induatur, corona seu sertum super caput illi imponatur, chrifmate inungatur, cereus illi in manus detur: dū Missa peragitur, communicetur, proque nouo Christiano habeatur.

An aues, pisces, vel alia terrestria animalia, festis diebus interficere liceat? R. Die Dominico, quia dies festus est, homo in ecclesiam eat: humanis verò necessitatibus exigentibus, occidantur.

An Sacramentum in hebdomada Palmarum consecratum, per totum annum seruari liceat?

R. Seruetur in vase mūdo: sacerdos verò id infirmo porrigens, parum vini addat.

An aquam vino addere liceat, communicando infirmum? R. Sufficit vinum tantum.

An infirmis demoniacis, & mente captis, liceat dare Sacramentum? R. Ora illorum tantum Sacramento tangantur.

An sacerdoti habenti vxorē in puerperio, quē admodum super laicorum, sit vxoribus, orationes dicere liceat? R. Non. nam ea in Græcia non seruetur consuetudo, nisi alius non inueniatur sacerdos.

Quid in die Exaltationis S. Crucis edendum? R. Monachi piscibus non vescantur: laici verò eadem die deosculantes S. Crucem, carnes edere possunt, nisi fortè in diem Veneris aut Mercurij inciderit.

An sacerdoti noctu cum vxore cōcumbenti, manè ecclesiam ingredi licet? R. Lauet prius eā partem quæ sub vmbilico est, ecclesiam ingreditur, Euangelium legat: ad altare verò accedere, vel celebrare prohibeatur. Volens autem sacerdos diebus Solis & Martis celebrare, poterit die Lunæ cum vxore concumbere, & sic deinceps.

An vxorem non habenti, Eucharistia porrigenda? R. Dummodo per integram quadragesimam cum nupta alterius, aut bruto non coierit.

An infantuli post baptismum communicandi? R. In templo, dum sacra peraguntur, aut vespertinæ preces cantantur, communicentur.

Quo cibi genere in ieiunio maiore vtendum?

R. Do-

R. Dominicis & sabbatis diebus, piscibus: alij
verò Ikhri, hoc est, piscium intestinis.

In maiori hebdomada, monachi mel edant, &
bibant kwas: id est, aquam acetosam.

In consecratione Kuthie, cerei quot sunt incē-
dendi? R. Pro animabus, duo, tres verò pro sa-
lute viuentis.

Kuthia quomodo conficienda? R. Sint tres
partes tritici cocti: quarta verò de pisib, fabis, &
cicere, pariter coctis, condiantur melle, & zacca-
ro, adhibeantur etiā, si habentur, alij fructus. Ku-
thia aut hac, peractis exequijs, in ecclesia vtatur.

Quando Bulgari, Polowczi, & Czudi bap-
tismi? R. Si quadraginta diebus ante ieiunēt, &
orationes mundæ super illos dicantur: si verò
Slaui fuerit, octo tantum diebus ieiunet. Bap-
tismi autem puerum, manicas bene succingat, ne
dum immergit puerum, de lauacro baptismatis
in veste aliquid remaneat. Puerpera quoq; à par-
tu quadraginta diebus, templū non ingrediatur.

An mulier post menstrua, communicanda? R.
Non communicetur, nisi prius sit lota.

An liceat ingredi habitaculum puerperæ? R.
In locum ubi mulier peperit nemo ante tridū
ingrediatur. Quemadmodum enim alia immū-
da vasa, diligenter lauanda: ita habitationem illā
orationibus esse prius mundandam.

An post occasum solis sepeliendum? R. Occa-
so iam sole, nemo sepeliatur: est enim hæc mor-
tuum corona, videre solem antequam sepe-
liantur. Plurimum autem meretur, qui ossa mor-
tuo-

82 RERVM MOSCOVITICARVM
tuorum & imagines antiquas condit.

An liceat marito, circa festum Paschæ sumere Eucharistiâ? R. Si cum vxore per quadragesimâ non concubuerit. Item, qui dentibus die Paschæ ouum attigerit, aut ex cuius gingiua sanguis manauerit, eadem die à communione absteineat.

An liceat marito, proxima post communionem nocte cum vxore concumbere? R. Licet, diebus tamen Veneris, Sabbati, & Dominico, si deprauati ingenij conceperit puerum vxor, parentes pœniteant. Si autem nobiles & magni nominis fuerint parentes, dent certas griffinas sacerdoti, vt pro eis oret.

Si fortè lacerata papyrus, quæ aliquid sacrarum literarum continebat, in terram proiecta fuerit, an eodem loco deambulare liceat? R. Non.

An liceat lacte alicuius vaccæ, eodem die quo vitulum edidit, vti? R. Non, quia est sanguine mixtum: post bidduum autem licebit.

Quando potest aliquis à saceris suspendi? R. Sacerdos tempore ieiunij feminæ alicuius amore flagrans, inque os eius linguam insertans, semen deniq; genitale libidine inflammatus spargens, à diuinis per integrum annum absteineat: si verò ante sacerdotium tale quid commiserit, in sacerdotem non consecratur.

Laicus verò eiusmodi peccata ac flagitia designans, eo anno non communicetur.

An sit initiandus saceris is, ex quo aliqua vno duntaxat concubitu concepit? R. Rarò concipiunt ex primo coitu. decies autem si congressus

si fuerit, non consecratur.

Præterea qui virgini stuprum obtulit, aut vxorem suam vitiatam primo concubitu animaduertit, in sacerdotem pariter non consecratur.

Diuortium celebrans, quomodo pœnitebit?

R. Perpetuò ab Eucharistia, nisi iam iam animã agens, abstineat.

Licebitne cuiquam in vita pro animæ suæ salute exequias mortuorum obire? R. licet.

An coniunx coniugē, in perficienda pœnitētia iuuare potest? R. Nō potest, tanquã frater fratrem.

An sacerdos ea die qua mortuum sepeliuit, & deosculatus est, obire sacra debeat? R. Nō debet.

An puerpera deploratæ valetudinis, communicari debet? R. Dummodo ex eo loco, vbi enixa est, asportata, ac lota fuerit.

An liceat rem habere cum vxore eo leci, vbi sunt imagines sanctorum? R. Accedens ad vxorem, nōne deponis crucem de collo? similiter nec in habitatione coram imaginibus, nisi bene reclusæ & opertæ fuerint, coire licebit.

An liceat illico à prandio, vel cœna, antequam dormias, in templo orare? R. Vtrum melius, dormire, an orare?

Potestne sacerdos sine sacerdotali habitu accedere ægrotum, eiq; porrigere Sacramentum? R. Potest.

Quomodo ducendæ vxores? R. Volens vxorem ducere, quadraginta, aut minus octo diebus se ab alijs mulieribus contineat.

An mulieri quæ facit abortũ, pœnitendum? R.

Mulier non casu aliquo, sed temulenta, faciens abortum, pœniteat. Item, quæ viro suo aquam, qua ipsa se lauit, ad bibendum, vt se amet, dederit, sex hebdomadis ieiunet.

An carne & lacte eius vaccæ, qua cum homo miscuit corpus, vtendum? R. Omnes, præter excessorem, vti possunt.

An mulier consilio vetularum, quo concipiat, vtatur? R. Mulieres, antiquarum vetularum consilio, herbis, vt concipiant, vtentes, & nō potius sacerdotes, qui eas orationibus suis iuuent, accedentes, sex hebdomadis pœniteāt, atq; sacerdoti tres griffnas numerēt. Grauidam autē temulētus si læserit, ita vt abortum faciat, medio anno pœniteat. Obstetrices quoq; octo diebus ab eadem sacra abstineant, dum orationibus mudentur.

BAPTISMVS.

Baptizantur hoc modo. Nato infante, mox accersitus sacerdos, ante ianuam habitationis in qua est puerpera, certas stando recitat orationes, pueroq; nomē imponit. Dein XL communiter die, si fortē puer ægrotet, deferatur in templum, & baptizatur, ac ter in aquā totus immergitur: alioqui baptizatum non crederent. Mox inungitur chrismate, quod consecratum est in hebdomada magna. inungitur deniq; myrrha, vt ipsi dicūt. Aqua verò baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuo post baptismum extra templi portam effunditur. Sēper

per in templo baptizantur infantes, nisi longin-
 quitas loci nimia, aut frigus puero obesset: neq;
 vnquam aqua tepida, nisi pueris infirmis, vtun-
 tur. Susceptores ex voluntate parentum assu-
 muntur: & quoties præeunte certis verbis sacer-
 dote, diabolo renunciant, toties in terram expu-
 unt. Sacerdos etiam infanti capillos abscindit,
 eosq; ceræ etiam intricat, & in tēplo loco certo
 reponit. Non adhibēt sal, neq; saliquā cū puluere.

*SEQVITVR BULLA ALEXAN-
 dri Papæ, ex qua Baptismus Rhuteno-
 rum abundè constat.*

Alexander Episcopus, seruus
 seruorum Dei, ad perpetuam
 rei memoriam. Altitudo diuinī
 consilij, quod humana ratio ne
 quit comprehendere, ex suę im-
 mēsa bonitatis essentia, aliud

semper ad salutem humani generis pullulans,
 tempore congruo, secreto mysterio, quod ipse
 Deus nouit, opportuno, producit & manife-
 stat: vt cognoscāt homines, ex suis meritis, tan-
 quam ab ipsis, nihil proficere posse, sed eorum
 salutem & omne donum gratiæ ab ipso sum-
 mo Deo & patre luminum prouenire. Sanè non
 sine grandi & spiritali mentis nostræ lætitia
 accepimus, quòd nonnulli Rhuteni in ducatu
 Lithwaniæ, & alij ritu Græco viuentes, fidem
 tamen Christianam aliàs posistentes, qui
 Vuilnensem ac Chiowensem, Lutzeorien-

sem, & Mednicensem ciuitates & diœceses, ac alia loca eiusdem ducatus inhabitant, sancto spiritu cooperante illustrati, nonnullos errores, quos hæctenus, ritu & more Græcorum viuentes, obseruarunt, penitus ab eorum mentibus & cordibus abdicare, & vnitatem fidei Catholicæ & Latinæ Romanæ Ecclesiæ amplecti, & secundum ritum eiusdem Latinæ & Romanæ ecclesiæ viuere desiderant & proponunt. Sed quia more Græcorum, scilicet in tertia persona baptisati fuerunt, & nonnulli asserunt eos de nouo baptisari debere, prædicti qui ritu Græco hæctenus vixerunt, & adhuc viuunt, tanquam antea ritè baptisati, renuunt & recusant de nouo baptisma suscipere. Nos igitur, qui ex commisso nobis de super, licet insufficientibus meritis, officio pastoralis, cupimus singulas oues nobis commissas ad verum ouile Christi perducere, vt fiat ex illis vnus pastor, & vnum ouile, & ne sancta Catholica ecclesia diuersa & deformia membra à capite discrepantia, sed conformia habeat, attendentes quod per scælicis recordationis Eugenium Papam quartum prædecessorem nostrum, in concilio per eum Florentiæ celebrato, & in quo Græci atque Armeni, vnà cum Romana ecclesia sentientes interfuerunt, definitum fuit, formam huius sacramenti Baptismatis existere, Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti, amen: ac etiam per illa verba: Baptizetur talis seruus Iesu Christi, in nomine patris & filij & spiritus sancti: vel, Baptizatur manib. meis talis,

talis, in nomine patris & filij & spiritus sancti:
 verum perfici baptisma. quoniam eius principa-
 lis causa, ex qua baptisma virtutem habet, ut san-
 cta trinitas: instrumentalis autē sit minister, qui
 tradit exterius sacramentum, si exponitur actus
 qui per ipsum exercetur ministerium, eius sanctę
 trinitatis inuocatione efficitur sacramentum: &
 propterea huiusmodi sacramēti, sic in tertia per-
 sona collati, reiterationem necessariā nō existere
 habita etiam super hoc cum fratribus nostris de
 liberatione matura, auctoritate Apostolica, no-
 bis & alijs Romanis Pontificib. ab ipso Iesu Do-
 mino nostro per beatum Petrum (cui & succes-
 soribus eius Apostolatus, ministerij dispensatio-
 nem commisit) tradita, tenore præsentium de-
 cernimus atque declaramus, omnes & singulos
 sic in tertia persona baptizatos, volentes à ritu
 Græco ad ritum & morem Latinae & sanctę Ro-
 manę Ecclesię venire, simpliciter & sine alia con-
 traditione, aut etiam obligatione, vel coactio-
 ne, quòd iterum rebaptisentur: etiam cū intenti-
 one, quòd aliās ritus per oriētales Ecclesias ser-
 uari soliti, hæreticam prauitatem nō concernen-
 obseruari possint: facta prius tamen per eos om-
 nium errorum, rituum Græcorum, à Latina &
 Romana Ecclesia, & illius ritu ac sanctis institu-
 tionibus deuiantium, adiuratione, admittēdos
 fore. exhortan. etiam per viscera misericordiæ
 Dei nostri, omnes & singulos qui prædicto mo-
 do baptizati sunt, & ritu Græco viuunt, vt abne-
 gata omnium errorum, quæ secundum morē &

ritum Græcorum hætenus obseruarunt, quiq̄
 ab immaculata & sancta Catholica, Latina &
 Rom. Ecclesia, & illius sanctorū patrū institutio
 nibus approbatis deuiant, velint eidem Catho
 licæ Ecclesiæ illiusq̄; salubribus documentis, pro
 animarū suarū salute & veri Dei cognitione ad
 hæerere: & ne eorū sanctū propositū à quouis re
 tardari possit, modo venerabili fratri nostro Epi
 scopo Vuilnési, in virtute sanctæ obedientiæ cō
 mittimus & mādamus, quatenus oēs & singu
 los sic baptizatos, & ad vnitatem præfatæ Lati
 næ Ecclesiæ venire, & errores prædictos abiu
 rare volentes, ad præfatæ Latinæ Ecclesiæ vni
 tatem, errorum huiusmodi abiurationem per
 se vel per alium, seu etiam alios seculares Præ
 latos, Ecclesiasticos seu prædicatores, aut mi
 norum ordinum regularis obseruantia professe
 sores, doctos & probos, ac alios idoneos, qui
 bus id duxerit committendum, recipiat & ad
 mittat: ac tam sibi quàm illi, aut illis, cui vel qui
 bus, quoties expedierit, id duxerit committen
 dum, singulos præfatos, sic inuenientes ab excels
 sibus, propter obseruationem huiusmodi erro
 rum, ac hæretica prauitate inde proueniente, nec
 non excommunicationis sententia, alijsq̄; cen
 suris & pœnis Ecclesiasticis, quos quomodolibet
 propterea incurrerent, dicta Apostolica au
 thoritate absoluendi, ac eis pro modo culpæ pœ
 nitentiam salutarem iniungendi, aliaq̄; in præ
 missis necessaria faciendi, plenam & liberam
 licentiam & facultatem concedimus, per præ
 sen

præsentes. Verùm quia forsan difficile foret, præsentes nostras literas ad singula loca, vbi opus fuerit, referre: volumus, & eadem autoritate Apostolica decernimus, quòdearundem literarũ transsumptũ, manu alicuius notarij publici subscripto, & sigillo præfati Vuilnens. seu alterius alicuius episcopi, vel prælati ecclesiastici munito, eadem fides prorsus adhibeatur in iudicio & extrà, & aliàs vbilibet, vbi fuerit exhibitum vel ostelũ, sicut ipsis literis originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, cæterisque contrarijs quibuscunque. Nulli ergo omnino homini liceat hanc paginam nostræ constitutionis, declarationis, exhortationis, commissionis, mandati, concessionis, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum eius, se noverit incursturũ. Datũ Romæ, apud Sa. Petrũ: Anno incarnationis Dominicæ. 1501. decimo Kalen. Septem. Pontificatus nostri anno nono.

CONFESSIO.

Confessionem quamvis ex constitutione habent, vulgus tamen eã Principum opus esse, & præcipuè ad nobiles dominos & præstantiores viros pertinere existimat. Cõfitetur circa Paschatis festum, magna cordis contritione ac veneratione, Stat confessor, vnà cum confitente, in medio

medio templo, vultu conuerso ad imaginem quandam, ad hoc constitutam. Finita dein confessione, pœnitentiaque iuxta delicti qualitatem iniuncta, ante ipsam imaginem subinde sese inclinant, signoq; crucis frontem pectusque signant: magno deniq; gemitu clamât, IESV CHRISTE fili Dei, miserere nostri. Nam hæc communis illorum est oratio. Quibusdam pro pœnitentia ieiunia, nōnullis certæ quædam preces (Dominicam etenim orationem perpauci sciunt) iniunguntur: quosdam, qui grauius aliquid commiserint, aqua abluunt. Ex profluente etenim aquam in Epiphania Domini hauriunt, eamque consecratam per totum annum in templo, pro mūdandis & abluēdis grauioribus peccatis eruant. Item peccatum de Sabbatho commissum, leuius iudicant, minusque pœnitentiæ pro eo iniungunt. Sunt cōplures & leuissimæ causæ, propter quas in templum non admittuntur: solent tamen exclusi plerunque portis & fenestris templi astare, atque inde non minus videre & audire sacra, quàm si in templo fuissent.

Is qui concubuerit cum vxore sua, & post cōstitutum tempus se non abluerit, ea die ingredi templum non audet.

COMMUNIO.

Communicant sub vtraq; specie, miscentes panem vino, seu corpus sanguine. Sumit sacerdos cocleari ex calice portiunculam, porrigitq; communicati. Quotiescunq; aliquis in anno voluerit, modò confessus fuerit, sumere corpus Domini

minini potest: alioqui tempus constitutum ad festum Paschatis habet. Pueris septem annorum porrigunt sacramentum: dicuntque, tum hominem peccare. Si puer infirmus fuerit, aut forte animam agere coeperit, ut de pane sumere non possit, infunditur ei gutta ex calice. Sacramentum ad communicandum, non nisi dum sacrum fit, consecratur: pro infirmis autem consecratur die Iouis, in maiori hebdomada, & conseruatur per totum annum. Caeterum cum fuerit necesse, accipit inde portiunculam, quam vino imponit, & bene humectatam porrigit aegroto, dein parum aquae tepidae addit.

Nullus monachorum, nec sacerdotum, horas Canonicas, ut vocant, orat, nisi habeat imaginem praesentem: quam etiam nemo, nisi magna veneratione, attingit, qui eam autem in publicum profert, manu eam in altum tollit: quam omnes praetereuntes, aperto capite, cruce se signantes, inclinando, plurimum venerantur. Libros Euangelij non nisi in locis honestis, tanquam rem sacram reponunt: neque manibus tangunt, nisi prius cruce se munierint, & capite aperto inclinatoque honorem exhibuerint: post, summa cum veneratione in manus sumunt. Panem quoque, antequam verbis consuetis more nostro consecratus fuerit, circumlatum per Ecclesiam, conceptis verbis venerantur & adorant.

FESTI DIES.

Festos dies viri praestantiores, peractis sacris, epulis, ebrietate & vestitu eleganti venerantur:

vulgus

vulgus, domestici ac serui, plerunque laborant, dicentes, feriari & à labore abstinere dominorū esse. Ciues & mechanici, diuinis interfunt: quibus peractis, redeunt ad laborem, sanctius putantes labori incumbere, quàm bibendo, ludendo, & id genus rebus, substantiam & tempus inaniter perdere. Nam vulgo & plebi ceruisiæ & medonis potus prohibitus est: quibusdam tamen solennioribus diebus, vtputa Nataliæ Domini, ferijs Paschæ, Pentecostes, & alijs quibusdam, potare illis permissum est: quibus sanè non propter diuinum cultum, sed potum potius, à labore abstinent.

Trinitatis festum celebrât die Lunæ, in ferijs Pentecostes. In octaua verò Pentecostes, festum omnium Sanctorum. Diem autem Corporis Christi, more nostro non venerantur.

Iurando ac blasphemando, rarò nomen Dei vsurpant. cum autem iurant, per osculum crucis dicta vel promissa firmant. Blasphemiæ eorum, Hungarorum more, communes sunt. Canis matrem tuam subagitet, &c.

Quoties se signo crucis signant, id manu dextera sic faciunt, vt frontem primùm, deinde pectus, mox dexteram, ac demum sinistram pectoris partem punctim in formam crucis tangant. Quòd si quis aliter ducat manum, eum non pro domestico fidei suæ, sed pro alieno habent: sicut me huius ceremoniæ ignarum, ac aliter ducentem manum, hoc nomine notatum & obiurgatum esse memini.

Purgatorium nullum credunt: sed dicunt, vni
euique vita defuncto, secundum meritum suum
esse locum: pijs quidem lucidum, cum angelis
placidis: impijs autem obscurum, & cæca caligi-
ne obductum, cum angelis terribilibus destina-
tum esse, in quo extremum expectant iudicium.
ex loco & angelis placidis cognoscunt animæ
gratiam Dei, semper petūt extremum iudicium:
aliæ contrā. Neque animam à corpore separa-
tam, pœnis obnoxia esse putant. nam cū anima
in corpore se contaminauerit, cum corpore esse
expiandā. Quòd aut pro defunctis funebre sacrū
faciunt, credunt, eo posse tolerabiliorem anima
bus exorari ac impetrari locum, in quo facilius
expectare futurum iudicium queant. Aqua bene-
dicta nemo se aspergit, nisi à Sacerdote asperga-
tur. Cœmiteria pro sepeliendis corporibus non
consecrant. aiunt enim, corporibus inunctis &
consecratis, terram ipsam, non corpora terra,
consecrari.

DIVORVM CVLTVS.

Nicolaum Barensem inter sanctos in primis
venerantur, deq; eius plurimis miraculis quoti-
die prædicant, quorum vnicum, quod non ante
multos annos contigit, adiungere placuit. Mi-
chael quidā Kysaletzki, vir magnus & strenuus,
in quodam conflictu Tartarico, quendam ma-
gni nominis Tartarum fugiētem est persecutus:
quem cum citato equi cursu assequi non posset,
Nicolae (inquit) perduc me ad hunc canem.

Tarta-

Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, si hic tuo auxilio me assequetur, nullum miraculum facies: si verò me alienum à tua fide, ab illius persecutione incolumem seruaueris, tum magnum erit nomé tuū. aiunt Michaelis equū restitisse: Tartarumq; elapsum. Tartarum quoque deinceps Nicolao ob incolumitatem suam, in singulos vitę suæ annos, certas mensuras mellis obtulisse: totidemq; mensuras Michaeli pariter in memoriã liberationis suæ, adiuncta etiã honoraria veste ex pellibus Madauricis misisse.

IEIUNIUM.

Ieiunãt in Quadragesima septem perpetuas septimanas. Prima lactarijs vtuntur, quam Syrna, quasi caseacea, appellãt: sequentibus verò septimanis omnes (extra peregrinantes) etiam piscibus abstinent. Sũt qui diebus Dominicis & Sabato cibum sumunt, reliquis diebus ab omni cibo abstineant. Sunt item, qui diebus Solis, Martis, Iouis & Saturni, cibum sumunt, reliquis tribus quoque abstineant. Reperiuntur etiam pluri, qui diebus Lunæ, Mercurij & Veneris, panis frusto cum aqua sumpto contenti sunt. Reliqua per annum ieiunia non ita strictè obseruant: ieiunant autem post octauam Pentecostes, quæ illis est dies omnium Sanctorum, vsque ad ferias Petri & Pauli: & dicitur ieiuniũ Petri. Deinde habent ieiunium Diuæ Virginis, à prima Augusti vsque ad Assumptionem Mariæ. Item ieiunium Philippi, sex septimanis in aduentu Domini, & dicitur Philippi: quòd initium eius ieiunij

contin-

contingit festum Philippi, secundum eorum Calendarium. Si denique festum Petri & Pauli, itē Assumptionis, inciderit in diem Mercurij, aut Veneris, tum nec ea die carnibus vescūtur. Nullius sancti vigiliam ieiunio venerantur, præter decollationem S. Ioannis, quam xxi Augusti quotannis obseruant. Si denique in maiori ieiunio quadragesimæ aliquis solennis dies, vt Annunciationis Mariæ, inciderit, eo piscibus vtuntur. Monachis autē multa grauiora & molestiora ieiunia imposita sunt, quos Kwass, hoc est potu acetoso, & aqua cum fermēto mixta, cōtentos esse oportet. Sacerdotibus quoque aqua mulla & ceruisia eo tempore sunt prohibita: licet nunc omnes leges ac statuta diffluant, vitiēturq; . Porro extra tempus ieiunij, die Sabbato vescuntur carnibus, Mercurij verò abstinent.

Doctores quos sequuntur, sunt: Basilius Magnus, Gregorius, & Ioannes Chrysostomus: quem dicunt Slatausta, id est aureum os. Concionatoribus carent. Satis esse putant, interfuisse sacris, ac Euangelij, Epistolarum, aliorumq; doctorum verba, quæ vernacula lingua recitat Sacrificus, audiuisse: ad hoc, quòd varias opiniones ac hæreses, quæ ex concionibus plerunque oriuntur, sese effugere credunt, festos dies proximæ septimanæ die Dominico annunciant, publicamq; confessionem recitant. Principem porro ipsum quicquid credere aut opinari vident, id rectum, omnibusque sequendum esse statunt.

Accepimus Moscoviæ, patriarcham Constanti-

stantinopolitanum ad petitionem ipsius Mosci, misisse quendam monachum Maximilianum nomine, vt omnes libros, Canones, & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Quod cum fecisset, multisque & grauissimis erroribus animaduersis, coram Principe pronunciaisset, eum planè esse schismaticum, qui Romanum aut Græcum non sequatur ritum: hæc inquam vbi dixisset, non multo post (etsi eum summa prosequeretur Princeps beneuolentia) dicitur euanuisse, ac multorum opinione submersum esse. Agebatur tertius annus, dum nos Moscoviæ essemus, quando Marcus Græcus mercator quidam ex Capha, hoc idem dixisse ferebatur: captumque pariter (licet pro eo tunc Turcarum orator improbis quodammodo precibus intercederet) sublatum è medio fuisse. Georgius Græcus cognomento Paruus, Thesaurarius, Cancellarius supremusque consiliarius Principis, cum eandem causam quoque foueret, defenderetque, ab omnibus continuo officijs remotus, gratiaque Principis deciderat. Sed enim eius opera carere Princeps cum haudquaquam posset, rursus in gratiam receptus, sed diuerso erat officio præfectus. fuit enim vir singulari doctrina, & multarum rerum experientia præditus, qui cum matre Principis in Moscoviam venerat: quem tantopere Princeps venerabatur, vt ægrotum semel cum ad se vocasset, primi nominis aliquot suis consiliarijs demandauerat, vt illum in vehiculo sedentem, in suam habitationem vsque ferrent. Sed

cum in aulam esset aduectus, ac tot tamque altis gradibus portari se recusaret, depositusq; vehiculo, paulatim ad Principem ascenderet, hunc Princeps cum forte videret, stomachari grauiter coepit, inq; lectica collocatum ad se deferri iussit. tandem communicatis cum eo consilijs, negotioq; cōfecto, in lectica virum per gradus deterrendum iubet, semperque deinceps sursum ac deorsum portandum mandauit.

Religiosorum præcipua cura existit, vt quoslibet homines ad fidē suam perducant. Monachi heremitæ bonam iam olim idololatrarū partem, diu multumq; apud illos verbum Dei seminantes, ad fidem Christi pertraxerunt. Proficiscuntur etiam num ad varias regiones Septentrionem versus & orientem sitas, quò non nisi maximis laboribus, famæ ac vitæ periculo perueniūt, neq; inde aliquid cōmodi sperāt: nec petunt: quin hoc vnicum spectant, vt rem gratam Deo facere, & animas multorum de uio errore abductas (morte aliquando doctrinam Christi confirmantes) in viam rectam reuocare, ac eos Christo lucrificare queant.

Est etiam in Moscovia præcipuū monasterium S. Trinitatis, quod XII. miliaribus Ger. Occidentem versus à Moscovia ciuitate distat, vbi S. Sergius sepultus, multa miracula edere dicitur, admirabilique gentiū ac populorū concursu pietateq; celebratur. Eò Princeps ipse sæpe, vulg' verò quotānis certis dieb' cōstitit, monasterijq; liberalitate alitur. Perhibetur olla cuprea ibi

RERVM MOSCOVITICARVM
esse, in qua certi cibi, & vt plurimum olus coqui-
tur. Fit autem, vt siue pauci, siue multi eò vene-
riat, semper tamen cibi tantum remaneat, quo
eius monasterij familia saturetur: adeò vt nihil
vnquam desit, neque superfluat.

Gloriantur Mosci, se solos verè Christianos
esse: nos verò damnant, tanquam delertores pri-
mitiuae Ecclesiae, & veterum sanctarum conti-
tutionum. Quòd si quis nostrae religionis homo
vltro ad moscos transit, aut etiam inuito domi-
no ad eos profugit, quasi descendae & comple-
tendae religionis eorum causa, eum negant di-
mitti, aut etiam repetenti domino reddi oportere:
quod mihi, etiam singulari quodam calu est cõ-
pertum, quem huc inferendum putavi. Cuius
quidam Gracouiensis primarius, mihi in Mosco-
uiam eunti commendarat & penè inuito tradi-
derat, quendam ex honesta Bethmanorum fami-
lia natum, nomine Erasmus, adolescentem nõ
indoctum: potationi tamen vsque adeò deditum,
vt nonnunquam vsque ad insaniam inebriaretur:
meque frequenti sua ingurgitatione quando-
que cogeret, vt ei compedes iniiciendos curarẽ.
Itaque erroris sui conscientia victus, associatis
sibi Moscis tribus, & auriga meo Polono, nocte
quadam è Moscouia vrbe aufugit: & Occa flu-
uio tranato, versus Asoph iter intendit. Quo cõ-
perto, Princeps continuò suos veredarios, quos
illi Gonecz vocant, quoquò versum dimisit, vt
ex fuga retraherentur. Hi cū in excubitores, qui
aduersus continuas Tartarorum incursiones il-
lis

lis in locis dispositi sunt, incidissent, & exposito eis hoc casu effectissent, vt ipsi quoq; ad perquirendos fugitiuos obequitarent, in hominem obuium incidunt, qui se beneficio noctis deseruisse diceret quinque equites, qui eum rectum iter ad Asoch sibi monstrare coegissent. Itaque excubitores vestigijs illorum insistentes, cū noctu ignem, quem incenderant, essent conspicati, equis illorum in pascuis circa locum pernociandi errantibus, in modum serpentum taciti adrepunt, eosque longius propellunt. Cum igitur experrectus auriga meus, equos longius digressos reducere vellet, ex herbis in eum profiliantibus ei que mortem, si vel minimam edat vocem, imitantur, atque ita vinctum tenent. Cumque rursus equos longius propellerent, eosque vnus & alter & tertius reducere vellet, pari modo omnes ordine ex insidijs capiuntur, vno Erasmo excepto: qui se, cum in eum irruerent, stricta framea defendit, & Stanislaum (hoc erat aurigae nomen) in clamauit. At cum is se captum & vitctum esse respondisset, abiecta framea, Erasmus: Nec ego, inquit, vobis captis, liber esse, aut viuere volo. atque ita sese dedit, cum ab Asoch bidui itinere abessent. Captiujs reductis, cum petijsssem à Principe, vt mihi mei restituerentur, respondit. Non licere cuiquam reddere hominem, qui ad Moscos percipiendae verae religionis causa (quam, vt dictum est, se solos tenere praedicant) accessit. Aurigam tamen mihi mox restituit. Sed cum Erasmus reddere recusaret,

dixi dispensatori nobis adiuncto, quem illi Pri-
 stauum vocant, malè de Principe sensuros & lo-
 cuturos homines, si Oratoribus famulos suos
 adimat. Ne verò vel Princeps, vel ego culpari
 possemus, rogavi vt eum in conspectum confi-
 liariorum suorum nobis præsentibus venire per-
 mitteret, vt illius voluntas ab ipso met intellige-
 retur. Hoc vbi assentiente Principe factum es-
 set, percontabar Erasimum, an apud Principem
 religionis ergò manere vellet? Cum annuisset,
 ego ei: Si, inquam, lectū tibi bene straueris, be-
 ne decumbes. Post Lithwanus quidam, qui se
 familiæ Comitis Nugarolis adiunxerat, cum eū
 à proposito dehortatus esset, hoc ab eo respon-
 sum tulit, quòd meam seueritatem timeret. Ibi
 cum Lithwanus ei dixisset, Num redire vellet,
 si eum Comes in familiam suam reciperet? assen-
 sit. Relata itaq; ad Comitē re, cū idē ex me que-
 sisset, an consentire? respondi, id ei per me liberū
 fore. Cupiebā enim & ipse effingere, ne ppinqui
 eius aliter hāc rē, atq; acciderat, interpretarētur.

Porro ad Moscos rarò confugere solent, nisi
 quibus alibi viuendi locus & securitas non est.
 Qualis fuit nostris tēporibus Seuerinus Nord-
 wed, regis Daniæ Christiemi præfectus maris,
 homo quidem militaris, sed quoduis negotiū in
 nomine dæmonis auspiciari solitus: de quo mul-
 ta audiui, quæ prudens prætereo. Is cum Regem
 ob suam immanitatem Holmiæ, quæ caput re-
 gni Suetiæ est, vernaculaq; ipsorū lingua Stok-
 holm appellatur, incolis suis exosum esse, suaq;

spon-

sponte Daniæ regno cessisse videret, munitum quendam locum in Gotlandia insula (quæ duodecim miliaribus Ger. patet) occupauit, ex qua mare Balcheum diu infestabat, nemini parcens, æquè amicos ac hostes spoliabat. Tandem: vbi contra se tanquam communem quandam pestem omnes timeret, nullumque locum, in quo ab insidijs tutus esse posset, videret: assumpto certo prædonum numero ad principem Moscouiæ confugit, venitq; certis nauibus in fluium Narua, ad arcem Mosci Iwanowgorod. Inde terrestri itinere Moscouiam, eo anno quo ego illic fui, deductus erat. Cæsaris aut Caroli, V. intercessionem dimissus, in obsidione Florentiæ Italiæ ciuitatis, in eius seruitio globo ferreo traictus occubuit.

DE DECIMIS.

Volodimerus mysterijs viuifici lauacri, Anuo. 6496. initiatus, decimas vnà cū Leone Metropolita, de omnibus rebus dandas instituit, propter pauperes, pupillos, infirmos, senes, aduenas, captiuos atq; pauperes sepeliēdos: inuādōs etiā eos, qui numerosam haberēt sobolē, quibus bona igni absumpta essent, ac subleuādā deniq; miserorū omniū inopiā, Monasteriorū pauperūq; Ecclesias, & in primis propter defunctorū & viuorū refrigeriū. Idē Vvolodimerus potestati & iurisdictioni Spiritualium subiecit oēs Abbates, Presbyteros, Diaconos, & totū statū clericorū: monachos, moniales, & eas quæ profura

ad Sacra conficiunt, quas Proscurnicas vocant: item vxores filiosque Sacerdotum, medicos, viduas, obstetrices, & eos qui miraculum ab aliquo Sanctorum acceperint, quiue manumisi essent pro alicuius animæ salute: ministros denique singulos monasteriorum & hospitalium, & qui monachorum vestes conficiunt. Quicquid itaque inter prædictas personas simultatis seu discordiæ exoritur, Episcopus ipse tanquam competens iudex, decernere & constituere potest. Si verò inter laicos & hos, aliquid controuersiarum oritur, iudicio communi decernitur.

Proscurnicæ sunt mulieres iam effoetæ, quæ amplius menses non patiuntur: & quæ panem ad sacrificandum, qui proscura dicitur, coquant.

Episcopi etiam diuortia, tam inter Knesos quam Boiarones, atque omnes seculares qui concubinas fouent, constituere debent. Item ad Episcopalem iurisdictionem pertinet, si quando vxor marito non obsequatur, si quis iam in adultério seu fornicatione deprehensus fuerit, si vxorem consanguineam duxerit, si coniunx coniugi quippiam mali machinetur. Item diuinationes, incantationes, venena, contentiones propter hæresim vel fornicationem susceptas: aut si filii parentes, sororesue acerbius increpauerit, læsæ sitæ. Præterea Sodomitas, sacrilegos, mortuorum spoliatores, & qui ad incantandum de imaginibus Sanctorum, aut statua Crucis quicquam auulserint: qui canem, auem, aut aliud aliquod animal immundum in ædem sacram duxe-

duxerint, aut comederint, punite. Ad hæc, singulas rerum mensuras ordinare, statuereque debent. Nemo autem miretur, si prædicta Canonibus istis atque traditionibus diuersa reperiantur. Sunt enim non tam vetustate ipsa, alia quidem in locis alijs mutata, quam pecuniæ studio pleraque deprauata, vitiataque.

Princeps si quando Metropolitanam conuiuio accipit, solet ei primum in accubitu locum, absentibus fratribus suis, deferre. In funebri sacro, cum Metropolitanam atque Episcopos inuitauerit, eis ipse ab initio prandij cibum potumque porrigit: dein fratrem suum, vel principem aliquem virum, qui vices suas ad prandij vsque finem suppleat, constituit.

Cæremonias illorum, quibus solenni tempore in templis vtuntur, vt viderem, equidem impetraueram. Atque ita vtroque legationis meæ tempore, in festo Assumptionis Mariæ, xv videlicet die Augusti, cum maius templum in arce frondibus arborum stratum, ingressus fuisset, vidi Principem ad dextram portæ, qua ingressus erat ad parietem aperto capite stantem, Posochque baculo (vt vocant) innitentem, ante se quendam Colpaack dextra tenentem: Consiliarios verò ad columnas templi, quo loci & nos deducti eramus, stantes. In medio templi, super tabulato, Metropolita solenniter vestitus, mitramque rotundam supernè imaginibus Sanctorum, infernè verò hermellinis pellibus ornatam gestans, stabat, Posochque baculo (quemadmodum Prin-

ceps jinnitebatur, atq; mox cantantibus alijs, ipse cum ministris suis orabat. dein chorum versus procedens, in læuam cōtra nostrum morem conuersus, per minorem portam egreditur, præcedentibus Cātoribus, Sacerdotibus atq; Diaconis: ex quibus vnus in patena, super capite, panem iam ad sacrificandum præparatum, portabat: alter verò, coopertum calicem: cæteri promiscuè, sancti Petri, Pauli, Nicolai, Archangeli, imagines magna populi circūstantis acclamatione ac veneratione ferebāt. Quidā porrò ex circūstantibus acclamāt, Dñe miserere. alij fronte terram, more patrio, tangebant, flebantque. Varia denique veneratione ac cultu circumlata signa vulgus prosequabatur. Pòst finito circuitu, per mediam chori portam ingressis, Sacrum, seu summum (vt vocant) officium cœptum est fieri. Cæterum totum Sacrum, seu Missa, gentili ac vernacula lingua apud illos peragi solet. Epistola præterea, Euangelium pro tempore, quo magis à populo percipiantur, extra chorum, populo astanti clara voce recitantur. In priore mea legatione, eodem festo die, vltra centum homines in fossa arcis laborantes vidi: quòd feruari non nisi Principes & Boiari, vt infra dicemus, solent.

RATIO CONTRAHENDI

Matrimonium.

Inho-

Inhonestum ac turpe est adoles-
 centi, ambire puellam, vt
 sibi in matrimonium locetur.
 Patris est, iuuenem alloqui, vt
 ducat filiam suam. In hac au-
 tem verba plerunque prolo-
 qui solent: Cum mihi sit filia,

vellem equidem te mihi generum. Ad quæ iu-
 uenis: Si me, inquit, expetis generum, & tibi ita
 videtur, conueniam parentes meos, & de hac
 re ad eos referam. Dein si parentes & proximi
 assensi fuerint, conueniunt, & de his quæ pater
 filia dotis nomine dare velit, tractant. Mox do-
 te constituta, nuptijs dies præscribitur. Interea
 temporis sponsus ab ædibus sponsæ usque adeo ar-
 cetur, vt si fortè petierit, eam saltem vt videret,
 tum parentes respondere solent: Cognosce ex
 alijs qualis sit, qui eam norunt. certè nisi spon-
 salia prius maximis pœnis firmata fuerint, ita
 vt sponsus non possit, etiam si vellet, sine gra-
 ui pœna, eam repudiare, aliàs non datur illi ac-
 cessus. Dotis nomine dantur plerunque equi,
 vestes, framea, pecora, serui, & similia. In-
 uitati ad nuptias, pecuniarum rarò offerunt:
 munera tamen, seu donaria sponsæ mittunt,
 quæ singula sponsus diligenter notata reponit.
 Finitis nuptijs, deprompta rursus ordine con-
 spicit: atque ex ijs, si quæ placent, sibi que v-
 sui futura videntur, ea mittit ad forum, iu-
 betque singula ab his qui rebus precia im-
 ponunt, æstimari: reliqua omnia & singula,
 fin-

singulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quę seruauit, in anni spacio iuxta æstimationem, pecunia, aut alia aliqua re æqualis valoris compensat. Porrò si aliquis donum suum pluris fecerit, tum sponsus adiuratos æstimatores continuo recurrit, illumque horum æstimationi standum esse cogit. Item si sponsus post elapsum annum non satisfecerit, aut munus acceptum non restituerit, tum in duplo satisfacere tenetur. Denique si alicuius donum iuratis æstimandum dare neglexerit, ex voluntate atque arbitrio eius qui dedit reponere cogitur. Atque hunc morem vulgus ipsum in omni liberalitate, seu donationis genere obseruare solet.

Matrimonium ita contrahunt, vt quartum gradum consanguinitatis aut affinitatis non contingant. Hæreticum putant, germanos fratres, germanas ducere sorores. Item, nemo sui affinis sororem ducere in vxorem audet. Obseruant etiã feuerissimè, ne hi matrimonio implicentur, inter quos spiritalis cognatio baptismatis intercessit. Si quis alteram vxorem ducit, fitque bigamus, concedunt id quidem, sed vix legitimum matrimonium esse putant. Tertiam vxorem ducere, sine grati causa non permittunt. Quartam autem nec concedunt cuiquam, nec etiam Christianum esse iudicant. Diuortium admittunt, & dant libellum repudij: id tamen maximè celant, quòd contra religionem ac statuta esse sciunt. Principem ipsum Salomeam vxorem, propter sterilitatem repudiatam, in monasterium intrussisse,

fisse, atque Helenam filiam Knes Basilij Lynski duxisse, paulo antè diximus. Ante aliquot annos etiam quidam dux Basilius Bielski ex Lithuania in Moscoviam profugerat: eius vxorè iuuenem, & quam paulo antè duxerat, cum amici diutius apud se detinerent, (putabant enim illum amore ac desiderio adolescentulæ rursus rediturum) Bielski causam vxoris absentis in consilium Metropolitæ refert, communicatoque consilio Metropolita inquit: Quando non tua, sed vxoris potius, atque adeò cognatorum culpa fit, vt cum ea esse tibi non liceat, equidem legis gratiam tibi faciam, teque ab ea absolvam. Quare audita, mox aliam ex principum Resanensium progenie natam duxit, ex qua etiam filios suscepit, quos nunc in magna apud Principem authoritate vidimus.

Adulterium non appellant, nisi quis alterius vxorem habuerit. Tepidus est vt plurimum conjugatorum amor, præsertim nobilium & principum virorum: eo quòd puellas nunquam antè visas ducunt: ac seruitijs Principis occupati, deferere eas coguntur, aliena interim turpique libidine sese contaminantes.

Mulierum conditio miserima est. Nullà enim honestam credunt, nisi domi conclusa viuat, adeoq; custodiatur, vt nusquam prodeat. Parùm inquam pudicam existimant, si ab alienis externisue conspiciatur. Domi autem conclusæ, nēt duntaxat, & fila trahunt: nihil prorsus iuris aut negotij in ædibus habent. Omnes labores domestici

mestici seruatorum opere fiunt. Quicquid mulierum manibus suffocatur, siue gallina, siue aliud aliquod animalium, id abhorrent tanquam impurum. Qui verò pauperiores sunt, eorum vxores domesticos labores obeunt, & coquunt. Cæterum cū viris absentibus sortè, & seruis, gallinas iugulare volunt, stant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum: prætereuntesq; viros, vt ipsi interficiant, plurimū rogant.

Rarissimè in templa, rarius etiam ad amicorū colloquia, nisi senes admodum sint, omniq; suspicione careant, admittuntur. Certis tamen & festiuis diebus animi gratia concedunt vxoribus ac filiabus, vt in pratis amœnissimis conueniant, vbi super quadam rota instar Fortunæ insidentes, alternatim sursum ac deorsum mouentur: aut alioqui funem appendunt, quo suspensæ ac insidentes, hinc inde impulsæ seruntur, mouenturq;: aut deniq; quibusdam & certis cætilenis, manibus plaudentes se oblectant, choreas prorsus nullas ducunt. Est Moscoviæ quidā Alemanus faber ferrarius, cognomento Iordanus, qui duxerat vxorem Rhutenā, ea cum apud maritū aliquandiu esset, hūc ex occasione quadam amicæ sic alloquitur: Cur me, cōiunx charissime, nō amas? Respondet maritus: Ego verò te vehemēter amo. Nondum, inquit, signa habeo amoris. Quærebat igitur maritus, qualia signa vellet? Cui vxor: Nunquam, ait, me verberasti. Mihi sanè verbera, inquit maritus, non videbantur signa amoris: sed tamē nec hac parte deero. Atq;

ita non multo post, crudelissimè eam verberavit: factusque mihi est, longè maiore amore se à sua vxore posthac obseruatum fuisse. quam rem sæpius exercuit: nobisq; tum Moscoviæ existētibus, ceruicem illi tandem & crura præcidit.

Omnes se Principis chlopos, id est seruos fatentur. Item præstantiores, ex maiore parte emptos aut captos seruos habent: quos autem liberos in seruitio nutriunt, ijs non est liberum quolibet tempore discedere. Si aliquis citra voluntatem domini abit, nemo eum assumit. Si dominus bonum ac commodum famulum non bene tractat, fit quodammodo infamis apud alios, neque posthac alios famulos allequi potest.

Gens illa magis seruitute, quàm libertate gaudet. nam morituri vt plurimum certos seruos manumittunt: qui se tamen continuò alijs dominis, pecunia accepta, in seruitutem vendicāt. Si pater filiū, vt mos est, vendit, & is quocunq; tandem modo liber factus, aut manumissus fuerit, pater hūc rursus atq; iterū iure patrię potestatis vendere potest. Post quartā autē venditionē, nil iuris amplius in filium habet. Vltimo supplicio sol⁹ Princeps seruos, & alios afficere potest.

Princeps altero, aut tertio quoq; anno, per prouincias delectu habito, filios Boiaronū conscribit: vt numerū illorum, & quot quisq; equos ac seruitores habeat, cognoscat. Dein singulis stipendia proponit, vt supra dictum est. Qui verò per facultates rei familiaris possunt, stipendio militant. Rarò illis datur quies: nam aut

bellum infert Lithwanis, aut Liwoniensibus, aut Suetensibus, aut Tartaris Casanensibus. aut si nullum bellum gerit, præsidia tamen in singulos annos in locis circa Tanaim & Occam, ad reprimendas Tartarorum Præcopensium eruptiones ac deprædationes, viginti milia hominū imponere solet. Solet etiam quotannis ex suis prouincijs ordine quosdam vocare, qui Mosco-wiæ sibi omnia ac quælibet præstant officia. Belli autem tempore, non annuis ex ordine & alternis officijs inseruire, sed omnes & singuli, tam stipendiarij quàm gratiam Principis expectantes, in bellum ire coguntur.

Habent equos paruos, castratos, soleis carentes, leuissima frena: tum ephippia in eum usum accommodata, vt se in omnes partes nullo negotio vertere, arcumque intendere queant. Pedibus vsque ad eò attractis insidentes equo, vt nullum hastæ aut teli paulo vehementiorem ictum sustinere queant. Calcaribus paucissimi, flagello plerique vtuntur, quod semper minimo digito dextræ inhæret, vt id quoties opus sit, apprehendant & vtantur: rursus si ad arma deuentum fuerit, proiectum è manu pendeat.

Communia arma sunt, arcus, telum, securis, & baculus, instar cæstus, qui Rhutenicè Kesteni, Polonicè Bassalick dicitur. Framea nobiliores & ditiores vtuntur. Pugiones oblongos in modum cultellorum dependentes, in vaginis adeò reconditos habent, vt vix supremam capuli partem attingere, aut necessitate cogente apprehendere

dere possis. Loro pariter freni longo, & in extremitate perforato vtuntur, quod digito sinistro annectunt, vt arcum apprehēdere, eoq; retento vti possint. Porrò quanquam simul & eodē tempore manibus teneant frenum, arcum, frameam, telum & flagellum, istis tamen scitè & sine vilo impedimento norunt vti.

Nonnulli ex præstantioribus, lorica, thorace affabrè ceu ex quibusdam squamis concinnato, & armillis: paucissimi autem crista, instar pyramidis in summitate exornata, vtuntur.

Sunt qui habent vestem bombycis lana suffer tam, ad sustinendos quoscunque ictus. Lanceis quoque vtuntur.

Peditatu verò & tormentis in conflictu nunquam vsi sunt. Etenim quicquid agunt, siue adoriuntur, siue insequuntur, siue fugiunt hostem, id repentiè & celeriter faciunt: atque ita illos nec peditatus, nec tormenta subsequi possunt.

Modernus tamen princeps Basilus, cum rex Præcopensis, nepotem suum in Casanense regnum induxisset, & in reditu iuxta Moscoviã tredecim millibus passuum castrametatus esset, anno insequenti circa Occam fluium castra posuerat. atq; peditatu tū primū & tormētis vsus est, fortasse vt potentiã suam ostentaret: aut maculam susceptam priori anno, ex turpissima fuga, in qua dicebatur aliquot diebus sub acervo foeni delituisse, deleret: aut denique regē, quem ditionem suam rursus inuasurum putabat, à finibus suis arceret. Certè nobis presentibus habuit

ex Lithwanis, variaque hominum colluie, mille & quingentos ferè pedites.

Holtem primo impetu audacissimè aggrediuntur, nec diu perseverant: ac si innuere vellent, Fugite, aut nos fugiemus.

Ciuitates rarò vi, aut impressione acriore expugnare, sed longa magis obsidione, homines fame aut proditione ad deditiõnem adigere solèt. Quàquã Basilius Smolentzko ciuitatè admotis tormentis, quæ partim ex Moscovia secũ adduxerat, partim ibi in obsidione fuderat, oppugnabat, quassabatq;: nihil tamè effecerat. Obsederat & Casan magna militum vi, admotis pariter tormentis, quæ secundo fluuio eò portauerat: sed tũ quoq; vltq; adeò nihil effecerat, vt dum arx incensa funditus conflagraret, atq; ex integro rursus ædificaretur: ne nudum quidem collem interim miles ascendere, occuparèue ausus fuerit.

Habet Princeps nunc fusores tormentarios Alemanos & Italos, qui præter pixides, tormenta bellica, item ferreos globulos, cuiusmodi & nostri Principes vtuntur, fundunt: quibus tamè in conflictu, quòd omnia in celeritate posita habent, neque sciunt neque possunt vtì.

Omitto etiam, quòd tormentorũ discrimen, seu, vt verius dicam, vsum ignorare vidètur. Nesciunt inquã, quãdo vel maioribus, quibus muri demoliuntur: vel minoribus quibus acies impetusq; hostium disrumpitur, vtì debeãt. Id quod cum aliàs sæpe, tum maximè eo tempore accidit, quum Tartari Moscoviam iam iam oppugnaturi

gnaturi ferebantur. tum enim Locum tenens tanquam in re subita, maius tormentum sub portam castris, ridente bombardario Germanicolloco, candum iusserat, cum id tamen vix tri-
dii spacio eò deduci potuisset, ad hæc semel duntaxat exoneratum testudinem & portam dissipasset.

Magna est hominum, vt in alijs negotijs, ita in bello gerendo, diuersitas ac varietas. Moscus enim quamprimum fugam arripit, nullam salutem cogitat, præter eam quam fuga habere potest: affecutus, seu apprehensus ab hoste, nec se defendit, nec veniam precatur.

Tartarus verò deiectus ex equo, spoliatus omnibus armis, grauissimè etiam vulneratus, manibus, pedibus, dentibus, quoad & quacunque potest ratione, ad extremum vsque spiritum se defendere solet.

Thurcus, dum videt se omni auxilio ac spe elabendi destitutum, supplex veniam petit, armis abiectis ac iunctas ad ligandū manus victori porrigit, speratq; captiuitate vitā se impetraturum.

Castris collocandis amplissimum locum eligunt, vbi præstantiores tentoria erigunt: alij verò ex arbutis veluti arcum in terram figunt, penulisque tegunt, quò ephippia, arcus, & id genus alia recondant, seq; ab imbre defendant. Equos ad pascua pellunt, quorum causa tam latè disiuncta tentoria habent: quæ nec curru, nec fossa, nec alio quouis impedimento muniunt: nisi fortè locus natura sit, aut

aut syluis, aut fluminib⁹, paludibusue munitus.

Posset fortè cuiquam mirum videri, quòd se & suos tam exiguo stipendio, & tam diu, vt suprà dixi, sustineant: ideo illorum parsimoniam & frugalitatem paucis aperiam. Qui habet sex, aut aliquando plures equos, ex ijs vno tanquam baiulo, siue clitellario, qui vitæ necessaria portet, utitur. In primis habet milium contritum in sacculo, longitudine duorum aut trium palmitum: deinde suillæ carnis falsæ libras octo, aut decem. habet & sal in sacculo: & si diues est, mixtum pipere. Præterea vnusquisque secum fert securim, fomitem, lebetes, aut ollam cupream, vt si aliquò fortè deueniat, vbi nihil fructuum, alij, cæpæ, aut carnis ferinæ reperiat, tum ignem accendit, ollamque aqua replet, in quam coclear plenum milij, sale addito, inijcit, coquitq;: eo cibo dominus & serui contenti viuunt. Porro si dominus nimium famelicus fuerit, totum absumit: itaque serui aliquando ad totum biduū aut triduum egregiè ieiunant. Ad hæc, si dominus vult lautius epulari, tum addit paruam portunculam carnis suillæ. Hoc non loquor de præstantioribus, sed mediocris conditionis hominibus. Duces exercitus, & alij militiæ præfecti, inuitant aliquando pauperiores illos: qui sumpto bono prandio, interdum post ad biduum, aut triduum cibo abstinent.

Item cū habent fructus, aut alliū, aut cæpas, tū facile alijs omnibus carere possunt. Ingressuri prælium, plus spei ponunt in multitudine, & quan-

quantis copijs hostem adoriantur, quàm robore militum, ac instructo quàm probè exercitu: feliciusque eminus, quàm cominus pugnant. at que ideo hostem circumuenire, & à tergo adoriri, præcipuè student.

Tubicines multos habent. hi dum patrio more, omnes vnà tubas inflant, intonantq;: mirum tum ac inusitatum quendam concentum audires. Habent & aliud quoddam genus Musices, quod gentili lingua Szurna appellant. Eo si quãdo vtuntur, tum vna hora, plus minus, sine vlla respiratione, seu aeris attractione quodammodo canunt. Buccas autè primùm implere aere solèt: dein naribus spiritũ idẽtidem attrahere edocti, tuba vocem absq; intermissione edere dicuntur.

Omnes vestitu, seu corporis cultu simili vtuntur. tunicas oblongas sine plicis, manicis strictioribus, Hungarorum ferè more, gestant: in quibus Christiani nodulos, quib. pectus constringitur in dextro: Tartari verò haud dissimili vestitu vtentes, sinistro latere habent, Ocreas ferè rubeas, easque breuiiores, vt quæ genua non attingant, soleasque ferrèis clauiculis munitas gestant. Indusia omnes ferè varijs coloribus circa collum exornata habent: eaque monilibus seu globulis argèteis, aut cupreis deauratis, additisq; ornamentis causa vnionibus, constringunt.

Ventrè nequaquam, sed femora cingunt: atq; adeò pubetenus, quo magis promineat venter, cingulum dimittunt. Quin & nunc Itali & Hispani, imò & Germani: ita assueuerunt.

Adolescentes & pueri pariter festiuis diebus, sed in ciuitate loco amplo & cebebri, vnde videri & exaudiri à pluribus queant, conuenire solent. quibuldá auté sibilis ceu signo dato, conuocátur: conuocati illico concurrunt, manusq; conserút. certamé pugnis ineunt, mox pedibus promiscuè ac magno impetu faciem, guttur, pectus, ventrem, genitalia quatiunt: aut quacunque ratione possunt, alios alij inter se de victoria concertantes prosternt, adèò vt sæpe inde exanimati asportentur. Porro quicumque plures vincit, diutius in arena durat, fortissimeq; verbera tolerat, is præ cæteris laudatur, victorq; celebris habetur. Hoc certaminis genus institutum est, vt assuescant adolescentes verbera ferre, ictusq; quoscunque tolerare.

Iustitiam strenuè exercent in prædones: quibus comprehensis, calcanea primùm frangere, dein in biduum aut triduum vsq; dum intumescant, quiescere: post, fracta iam ac intumefacta, rursus motare iubent. Non alio genere torquendi & flagitiosos, ad confitenda latrocinia, sociosq; scelerum indicandos, vtuntur. Cæterùm si in quæstionem vocatus, supplicio dignus fuerit repertus, suspèditur. Alio genere pænæ fontes rarò puniuntur, nisi quid immanius cômiserint.

Furta rarò capitali pœna, imò homicidia rarò, nisi prædæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui verò furem in furto deprehendit, & occidit, impune id facere potest: ea tamen conditione, si occisum in aulam Principis detulerit, &

rem vt acta est exposuerit.

Cum brutis congregientes, ne illi quidem ultimo afficiuntur supplicio.

Pauci ex præfectis habent auctoritatem, vltimum supplicium irrogâdi. Ex subditis nemo aliquem torquere audet. Pleriq; malefactorû Moscoviam, seu ad alias principales ciuitates ducuntur, Hyemali autem tēpore vt plurimû in fontes animaduertunt: ætius enim, bellicis negotijs impediuntur.

SEQVUNTUR ORDINATIONES

à Ioanne Basilij Magno Duce

ce, Anno mundi

7006. factæ.

Vum re^o fuerit in vnum rublû cōdemnatus, soluat Iudici altinos duos, Notario octo dēgas. Si verò partes redeunt in gratiã. priusquam in locum duelli venerint, nō minus Iudici & Notario soluant, ac si iudicium factum fuisset. Si venerint in locum duelli, quem Ocolnick & Nedelsnick duntaxat decernere possunt, ibiq; forte in gratiam redierint, soluant Iudici, vt suprã, Ocolniko L. dengas, Nedelsnico similiter L. dengas, & duos altinos: Scribæ quatuor altinos, & vnam dengam. Si verò venerint ad duellum, & alter victus fuerit, tum iudici reus quantû ab eo postulatur, soluat, Ocolniko det poltinam & arma victi, Scribæ L. dengas, Nedelsniko poltinã

& quatuor altinos. Si verò duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam vel furtum, tunc accusator si vicerit, ab reo accipiat quod petijt, Ocolniko detur poltina & arma victi, Scribæ L. dengæ, Nedeliniko poltina, Vestono (est autem Veston, qui ambas partes præscriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor altinos: & quicquid victus reliqui habuerit, vendatur, iudicibusq; detur: corpore autem, iuxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorū suorū, proditores castris, sacrilegi, plagarij, itē qui res in alterius domū clanculum inferūt, easdēq; furto sibi ablatas dicūt, quos Podmetzchek vocant, præterea qui incendio homines affligunt, quiq; manifesti malefactores fuerint, vltimo supplicio afficiuntur.

Qui primū furti cōuictus fuerit, nisi fortè sacrilegij aut plagij accusetur, morte non est afficiendus, sed publica pœna emendāndus: hoc est, baculis cędendus, & pœna pecuniaria à iudice mulctāndus.

Si iterū in furto deprehēsus fuerit, & nō habuerit vnde accusatori aut iudici satisfaciat, morte plectatur.

Si alioqui fur conuictus, nō habeat, vnde accusatori satisfacere posset, cęsus baculis, tradatur accusatori.

Si quis furti accusetur, & honestus aliquis vir iureiurando affirmet, illum antea quoq; furti cōuictū, aut furti causā cuiquam reconciliatū fuisse, neglecto & omisso iudicio, morte afficiatur: de bonis eius fiat, vt supra.

Si aliquis vilis conditionis, aut suspectæ vitæ, furti insimuletur, vocetur in quæstionem. Si verò furti conuinci non potest, datis fideiussoribus, dimittatur ad vltiorem inquisitionem.

Pro scripto decreto, seu lata sententia, æstimatione vnus rubli soluantur Iudici nouem dengæ: Secretario, qui sigillum habet, altinum vnū: Notario, dengæ tres.

Præfecti, qui non habent authoritatem, causa cognita, decernere ac sententiam ferre, hi alterâ partium in aliquot rublis condemnent, dein decretum ad Iudices ordinarios mittant, quod si iustum ac æquitati consonum illis videtur, tum de singulis rublis, singuli altini Iudici, Secretario verò I I I I dengæ soluantur.

Quicumque alterum furti, spoliij, seu homicidij accusare vult, Moscoviam proficiscitur, petitque vt talis in ius vocetur. Datur illi Nedelnick, qui reo diem dicit, eundemq; Moscoviâ perducit. Reus porrò in iudicio cõstitutus, plerunque crimen sibi obiectum negat. Si actor testes producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis stare velint. Ad id communiter respondent: Audiantur testes secū dum iustitiam & cõsuetudinem. Si contra reum attestantur, tū reus statim se opponit, & contra testimonia & personas excipit, dicens: Peto mihi decerni iuramentum, meq; iustitiæ diuinæ permitto, petoq; campum & duellum. Atque illis ita, iuxta patriæ cõsuetudinem, duellum decernitur.

Vterque quemuis alium, suo loco ad duellum

constituere, armis item vterque instruere se quibuslibet potest, pixide & arcu exceptis. Cõmuniter autem loricas oblongas, aliquando duplices, thoracẽ, armillas, galeã, lâcẽã, securim, & ferrum quoddam in manu, instar pugionis, in vtraque tamen extremitate acutum, habent: quo altera manu ita expedite vtuntur, vt in quolibet congressu nõ impediatur, neq; manu cadat. eo autem in pedestri certamine plerunq; vtuntur.

Certamen primũ in eunt lancea, dein alijs vtuntur armis: cum multis annis Mosci cum externis aut Germanis, aut Polonis, aut Lithuanus certantes, plerunq; succubissent. Nouissimẽ autem cũ Lithuanus quidam x x v i annos natus, cum quodam Mosco, qui plusquam x x duellis victor euaserat, congressus, occisus esset: Princeps indignatus, illum vt videret, continuo accersiri iubet, quo viso, in terram expuit, & statuit, ne in posterum vlli externo duellum contra suos decerneretur. Mosci plurimis ac diuersis armis se onerant verius, quã armant, externi autem consilio magis quã armis tecti, congregiuntur. Cauent in primis: ne manus conferrãt: quod Moscos plurimum brachijs lacertisq; valere sciunt, sola industria ac agilitate illos tandem lassos vincere solent. Vtraque partium habet multos amicos atque fautores, certaminis sui spectatores: sed prorsus inermes, exceptis sudibus, quibus interdum vtuntur. Etenim si alteri horũ videtur iniuria aliqua fieri, tum ad propulsandã eius iniuriam fautores ipsius accurrunt,

runt, mox etiam alterius : atque ita vtrunque certamen spectantibus exoritur iucundum. agitur enim res capillis, pugnis, fustibus, sudibusque præustis.

Vnius nobilis testimonium plus valet, quam multorum vilis conditionis hominum. Procuratores rarissimè admittuntur, quisque causam suam exponit. Princeps, quanquam severissimus sit, nihilominus tamen omnis iustitia, & palàm ferè, venalis est. Audiui quendá consiliariũ, qui iudicijs præerat, fuisse deprehensum, quòd ab vtraque partium in quadam causa munera accepisset: & pro altero, qui plus dederat, iudicasset. quod factum, ad Principem delatus, non negabat: illum, pro quo iudicasset, hominem dicebat diuitem, honesto loco, atque ideo magis huic quàm illi inopi & abiecto credendum. Tandem, quamuis Princeps sententiã reuocasset, ridens tamen, illum impunè dimisit. Fortasse tantæ auaritiæ ac improbitatis causa est ipsa egestas, qua suos cum sciat Princeps oppressos, ad illorum facinora atq; improbitatem, quasi impunitate proposita, conuiuet. Pauperibus non patet aditus ad Principem, sed ad ipsos consiliarios tantum, & quidem difficillimus.

Ocolnick personam Prætoris, seu Iudicis à Principe constituti sustinet : aliàs supremus consiliarius, qui semper apud Principem versatur, eo nomine vocatur. Nedelsnick, est commune quoddam eorum officium, qui homines in ius vocant, malefactores capiunt, car-

ceribusq; coërcent. atque hi Nobilium numero continentur.

Coloni sex dies in septimana domino suo laborant, septimus verò dies priuato labori conceditur. Habent aliquot priuatos, & à dominis suis attributos agros, & prata ex quibus viuunt, reliqua omnia sunt dominorum. Sunt præterea miserimæ conditionis, quòd illorum bona, nobilium ac militum prædæ exposita sunt, à quibus etiam per ignominiam Christiani, aut nigri homunciones vocantur.

Nobilis, quantumuis pauper fuerit, turpe sibi tamen ac ignominiosum esse putat, si manu laboraret. Hoc autem turpe non esse ducit, cortices, seu putamina fructuum, & præsertim melonum, allij, ac cœparum, à nobis & famulis nostris abiecta, de terra leuare ac deuorare. Cæterum sicuti cibo parcè, sic potu, vbicunq; se occasio offert, immoderatè vtuntur. Omnes ferè tardi ad iram, item superbi in paupertate: cuius grauem comitem habent, seruitutem. Vestes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas barbaricas confectas videmus, solidosque ex officina gestant. Vestibula ædium satis quidè ampla, & alta: fores verò habitationum humiles habent, ita vt ingressurus quispiam demittere se & inclinare cogatur.

Manuario qui viuunt labore, & operam suã vendunt, mercedem vnus diei referunt dègam cum dimidia: artifex duas, neque hi strenuè laborant, nisi bene verberati. Audiui seruitores ali
quan-

quando conquestos, quòd à dominis non essent probè verberati. Credunt se suis dominis displicere: signumque esse indignationis, si non verberentur.

DE INGRESSU IN ALTE-
rius domum.

N singulis ædibus & habitationibus habent imagines sanctorum, pictas, aut fufas, loco honorificentiore. & cum alius alium accedit, ingressus habitaculum, continuo caput aperit, ac ubi imago sit, circumspicit: qua visa, ter se crucis signo munit, caputque inclinans inquit: Domine miserere. Dein salutat hospitem, his verbis: Deus det sanitatem. Mox porrectis manibus, deosculatur se mutuo, capitaque inclinant, dein continuo alter alterum in tuetur, vter nimirum se magis inclinaret, demitteretque: atque ita ter quaterque alternatim caput inclinantes, honoremque mutuo exhibentes, quodammodo concertant. Post sedent, negotioque suo confecto, hospes recta in medium habitaculi procedit, facie ad imaginem conversa: rursusque ter signo se crucis munit, prioraque verba inclinato capite repetit. Postremo data acceptaque prioribus verbis salute, abit. Si est alicuius auctoritatis vir, illum tum hospes sequitur ad gradus usque: sin præstantior, longius comitatur, habita & observata cuiusque dignitate. Mirabiles observant cæremonias, nulli etenim tenuioris fortunæ homini licet intra portam do-
mus

mus alicuius præstantioris equitare. Difficilis quoque pauperioribus ac ignotis aditus est, etiã ad vulgares nobiles: qui vel hoc nomine rarius in publicum prodeunt, quo maiorem authoritatem suiq; obseruantiam retineant. Nullus etiam nobilis, qui paulo ditior est, ad quartam vel quintam domum pedes progreditur, nisi subsequatur equus. Hyemis tamẽ tẽpore, cum equis, soleis carentibus, propter glaciem, absque periculo vti non possunt: aut quando aulam Principis, aut Diuorum templa fortẽ ingrediuntur, tũ equos domi relinquere solent.

Domini intra priuatos parietes semper sedẽt, rarò aut nunquam inambulando quicquam tractant. Mirabantur plurimum, dum nos deambulantes in diuersorijs nostris, atque inter ambulãdum negotia frequenter tractare viderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis suæ partes, diuersis in locis cum iusto equorũ numero habet: vt cum cursor Regius aliquò missus fuerit, equum sine mora in promptu habeat. Est autem cursori liberum, vt quemcunq; voluerit, eligat equum. Mihi ex Nowogardia magna celeriter Moscoviam proficiscenti, Magister postarum, qui illorum lingua Iamschnick appellatur, aliquãdo triginta, nonnunquam quadraginta, quinquagintãue adduci mane primo curabat equos, cum vltra duodecim opus non haberẽ. Vnusquisque igitur nostrũ, equum qui sibi commodus videbatur, sumebat: defessis dein illis, cum ad aliud in itinere diuersoriũ, quod Ias-

ma appellant, peruenimus, continuo ephippio & freno retentis, permutauimus. Licet cuilibet celerrimo vti equorū cursu: & si forte aliquis cōcidat, aut durare non possit, tū ex proxima quaque domo alium rapere, aut alioqui abs quouis obuiā forte occurrente, Principis duntaxat cursore excepto, sumere impunè quidē licet. Equū porro in itinere viribus exhaustū, relictūq; Iam-schnick requirere, item alterum ei cui ereptus erat restituere, preciumq; ratione itineris habita, persolvere solet. Plerunq; de X vel XX werst, numerantur sex dengæ. Eiusmodi porro veredariorū equis, seruator meus ex Nowogardia Moscowa, interuallo 600 werst, hoc est. CXX. Germaniar. LXXII horis peruenit. quod quidē eò magis mirandum est, cum equuli tam parui sint, & longè negligentius quàm apud nos curentur, tantos tamen labores perferant.

DE MONETA,

Monetam argenteam quadruplicem habent: Moscoviticam, Nowogardēsem, Twerēsem, & Plefcowiensem. Moscoviticus nummus nō rotunda, sed oblōga & ovali quodammodo forma, Denga dictus, diuersas habet imagines. antiqua, in vna rosæ: posterior, hominis equo insidentis imaginem. in altera autem parte vtraq; scripturam habet. Illorum porro centum, vnū Hungaricalem aureum: Altinum sex dengæ, Grifnā viginti, Poltinam centum, Rublum ducentæ faciunt. Noui nunc vtrinque characteribus signati cuduntur, & quadringenti valent Rublum.

Twerensis vtrinque scripturam habet, & valore Moscovitico æquiparatur.

Nowogardenfis in vna parte Principis in folio fedentis, hominisque ex aduerso sese inclinantis imaginem: in altera scripturam habet, atque Moscoviticum valore in duplo superat. Grifna porro Nowogardenfis XIII. Rublus autem ducentas vnginti duas dengas valet.

Plescowienfis, caput bouis coronatum, in altera verò scripturam habet. Habent præterea cupream monetam, quæ Polani vocatur. horum sexaginta dengam Moscouiticam valent.

Aureos non habent, nec cudunt ipsi, sed Hungaricalibus ferè, interdum etiam Renanis vtuntur: preciumque eorum sæpe mutant, præsertim cum externus auro aliquid mercaturus fit, tum continuo precium eius minuunt. si verò aliquò profecturus, auro indigeat, eius tum rursus precium augent.

Rigenzibusque rublis vtuntur propter vicinitatem, quorum vnus valet duos Moscoviticos. Moneta Moscovitica est ex puro & bono argento: ea quamuis nunc quoque adulteratur. Non audiui tamen, ob hoc facinus in quempiã animaduersum esse. Omnes fere aurifabri Moscoviæ nummos cudunt: & quicumque affert massas argenteas puras, nummosque cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum est, & constitutum precium, quod ultra æquale pondus soluendum est aurifabris, paruo alioqui laborem suum venden-

dentibus. Scripserunt quidam, prouinciam hanc rarissimè abundare argento: Principem præterea, ne id exportaretur, prohibere. Prouincia sanè argentum nullum habet, nisi quod (vt dictū est) importatur: nec Princeps vsque adeò efferre prohibet, sed cauet verius. atque ideo permutationem rerum facere, & alia, vt pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi, pro alijs rebus dare, recipereq; suos iubet, quo argentum & aurum in prouincia retineat. Vix centum annis vtuntur moneta argentea, præsertim apud illos cusa. Initiò cum argentum in prouinciam inferebatur, fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ, sine imagine & scriptura, æstimatione vnus rubli: quarum nulla nunc apparet. Cudebatur etiam moneta in Galitz principatu. ea autem cū æquabili valore careret, euanuit. Porro ante monetam, proboscide & auriculis aspreolorum, aliorumque animalium, quorum pelles ad nos afferuntur, utebantur: ijsque vitæ necessaria, ceu pecunia, emebant.

Numerandi ratione ea vtuntur, vt res quas cunque per Sorogk, aut Dewenosto, hoc est, aut quadragesimo aut nonagesimo numero, quæ admodum nos centesimo, numerent, diuidatq;. Numerantes itaque subinde reperūt, multiplicatq;, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk. i. quadraginta, aut bis, ter, quater Dewenosto, hoc est nonaginta. Mille, gétili lingua Tiffutzæ: itè decem millia, vna dictione, Tma: viginti millia, Dwetma. 30000. Tritma expriment.

Quisquis merces qualescunque Moscoviam attulerit, eas continuo apud portitores, seu telonij præfectos, profiteri ac indicare cogitur: quas hi stata hora conspiciunt, æstimantq; . æstimatas verò, nemo nec vendere nec emere audet, nisi prius fuerint Principi indicatæ . Porro Princeps si quicquam emere voluerit, tum mercatori interim res suas nec indicare, nec cuiquam licitari eas integrum est. quo fit, vt mercatores interdum diutius detineantur.

Neq; etiam cuius mercatori, præter Lithuanos, Polonos, aut illorū imperio subiectos, Moscoviam venire liberum est. Nam Suetensibus, Liwonensibus, & Germanis ex maritimis ciuitatibus, Nowogardiæ duntaxat : Thurcis verò & Tartaris Chloppigrod oppido, quò nundinarum tempore diuersi homines ex remotissimis locis confluunt, mercaturā exercere ac mercari concessum est. Quando verò Legati ac Oratores Moscoviam proficiscuntur, tum omnes vndecunque mercatores in illorum fidem ac protectionem suscepti, Moscoviam & liberè, & sine portorijs ire possunt, ac etiam cōsueuerunt.

Maiores pars mercium sunt massæ argenteæ, panni, sericum, panni sericei & aurei, vniones, gemmæ, aurum filatum. interdū viles etiā quædam res suo tempore portant, ex quibus non parum lucri referunt. Sepe etiam accidit, vt rei alicuius desiderio omnes teneantur: quam qui primus attulerit, plus iusto lucratur. Dein cū plures mercatores earundem rerum magnam copiam

ad-

aduexerint, tanta nonnunquam vilitas consequitur, ut is qui res suas quamplurimo vendiderat, easdem rursus vilescere precio emat, magnoq; suo commodo in patriam reducat. Merces verò quæ inde in Germaniam portantur, sunt pelles, & cera: in Lithwaniam & Thurciam, corium, pelles, & albi longi dentes animalium, quæ ipsi Mors appellant, quæq; in mari septentrionali degunt, ex quibus manubria pugionum Thuriæ affabrè conficere solent. nostrates piscium dentes esse putant, & nominant. In Tartariam verò sellæ, frena, vestes, corium: arma autem & ferrum non nisi furtim, aut ex singulari Præfectorum permissione exportantur, ad alia loca intra Orientem & Septentrionem. Panneas tamè & lineas vestes, cultellos, secures, acus, specula, marsupia, aut quid aliud eiusmodi ducunt. Mercantur fallacissimè ac dolosissimè: nec paucis verbis, ut quidam scripserunt. Quin dum precium afferunt, ac rem minoris dimidio precio in fraudem venditoris licentur: mercatores nonnunquam non vno tantum aut altero mense suspensos ac incertos detinent, verùm ad extremam desperationem quosdam perducere solèt. Cæterùm qui mores illorum tenet dolosaq; verba, quibus precium rei imminuunt, tempusq; extrahunt, non curat, aut dissimulat: is res suas sine aliquo dispendio vendit.

Ciuis quidam Cracouiensis, ducentos centenarios cupri aduexerat, quos Princeps emere voluit, & mercatorem tam diu detinuit, ut is tan-

dem fastidio affectus, rursus versus patriam cuprum reduceret. Porro cum aliquot miliaribus ab urbe abesset, subordinati quidam illum sequuntur, eiusque bona, ac si portorium non soluisset, inhibent, interdicuntque. Mercator reuersus Moscoviam, apud consiliarios Principis de iniuria sibi illata conqueritur. illi audita causa, mox se vltro constituunt medios: ac negotium sese transacturos, si gratiam petat, pollicentur. Mercator callidus, qui sciebat Principi ignominiosum fore, si eiusmodi merces ex ditone sua reducerentur, ac si non reperiretur quispiam qui tantas merces mercari & exoluere posset, non vllam gratiam petit, sed iustitiam sibi administrari postulat. Tandem cum viderent adeo obstinatum, vt qui abduci a proposito non posset, neque illorum dolo aut fraudi cedere vellet, cuprum Principis nomine emunt: ac persoluto iusto precio, hominem dimittunt.

Externis singulas res carius vedunt: ita vt quae vno ducato alioqui emunt, ea quinque, octo, decem, interdum viginti ducatis indicent. Quamquam ipsi vicissim, aliquando rem raram ab externis decem, aut quindecim florenis mercetur, quae vix vnum aut alterum valet florenum.

Porro contrahendis rebus, si quid forte dixeris, aut imprudentius promiseris, eorum diligenter meminerunt, prestandaque vrgent: ipsi vero, si quid vicissim promiserint, minimè praestant. Itè, quamprimum iurare incipiunt, aut obtestari, scias illico dolum subesse. animo enim fallèdi ac deci-

decipiendi iurant. Rogaueram quendam confiliarum Principis, vt me in emendis certis pellibus, ne deciperer, iuaret: qui vt facilè operâ mihi suam erat pollicitus, ira rursus diutius me suspensum tenuit. Voluit proprias mihi obtrudere pelles. adhæc alij ad illum concurrebât mercatores, præmia pollicentes, si eorum merces bono mihi venderet precio. Ea est enim mercatorum consuetudo, vt in emptione ac venditione medios se cõstituât, atq; vtriq; partiû acceptis separatî munerib⁹, operâ suâ fidelè polliceâtur.

Est ampla & murata domus non longè ab arce, Curia dominorû mercatorum dicta, in qua habitant mercatores, mercesq; suas reponunt: vbi sanè piper, crocus, sericij panni, & id genus aliæ merces, longè minoris quàm in Germania, venduntur. Hoc autem tribuendum est rerum permutationi. Nam dum Mosci pelles alioquî vili precio comparatas, plurimi æstimant: externi vicissim, forte illorum exemplo, merces suas paruo quoq; emptas opponunt, cariusque indicant, quo fit, vt vtrique equali permutatione rerum facta, res præsertim pro pellibus acceptas, mediocri precio, & sine lucro vendere possint.

Pelliû magna est diuersitas. Zebellinorû enim nigredo, longitudo & densitas pilorum, maturitatem arguunt. Item si congruo tempore, quod in pellibus alijs pariter obseruatur, capiâtur, premium augent. Citra Vstyug & Dwinam prouinciam rarissimè, circa Peczoram verò sæpius & præstantiores reperiuntur.

RERVM MOSCOVITICARVM

Madauricæ pelles ex diuersis partibus, ex *Se-wera* bonæ, ex *Heluetijs* meliores, ex *Swetia* verò optimæ afferuntur. Illic tamen maior est copia. Audiui aliquando *Moscowiæ* repertas *Zebellinorum* pelles fuisse, quarum aliæ x x x, aliæ verò x x aureis venditæ sunt. At eiusmodi ego nullas potui videre.

Hermelinorum pelliculæ ex pluribus pariter locis inuersè afferuntur, quibus tamen pleiisque emptoribus imponitur. Habent signa quædam circa caput & caudam, ex quibus agnoscuntur, an congruo tempore sint captæ. Nam simul vbi hoc animal captum fuerit, excoriatur, pellisque inuertitur, ne attritis pilis deterior fiat. Si quod non suo tēpore captum fuerit, pellisque ideo bono ac natiuo colore careat, tum ex capite (vt dictum est) & cauda, certos pilos tanquam signa, ne incongruo tempore captum agnoscat, euel-lunt, extrahūtq;, atque ita emptores decipiunt. singulæ autem tribus ferè, quatuorue dengis venduntur: paulo ampliores carent ea albedine, que alioqui pura in minoribus apparet.

Vulpinæ, & præsertim nigræ, ex quibus plerunq; tegmina capitis facere solent, plurimi sūt, decem enim nonnunquam x v aureis venduntur. *Aspreolorū* pelliculæ ex diuersis quoque partibus afferuntur, ampliores tamen ex *Sibier* provincia: nobiliores verò alijs quibuslibet, ex *Schwuaij*, non longè à *Cazá*. Porro ex *Permia*, *Vviatka*, *Vstyug*, & *Vuolochda*, fasciculis semper x. numero colligatæ afferuntur: quarum in

singulis fasciculis duæ sunt optimæ, quas Litzschna appellant: tres aliquanto deteriores, quas Craſna vocant: quatuor, quas Pocrasna: vna, & ea quidem vltima, Moloilchna dicta, omniũ est vilissima. Harum singulæ vna, aut duabus den-
gis emuntur. Ex his meliores & selectas, in Ger-
maniã & alias prouincias, mercatores magno
suo commodo portant.

Lyncium pelles, parui: luporum verò, ab eo
tempore quo in Germania ac Moscovia in pre-
cio esse cœperunt, plurimi fiunt. Luporum præ-
terea terga longè in minore, quam apud nos,
sunt precio.

Castorũ pelles apud illos habentur in magno
precio: omnes q; iuxtà ex his, quòd nigro, eo que
natiuo sint colore, simbrias vestium habent.

Pellibus domesticorum catorum, mulieres vt-
tuntur. Est quoddam animal, quod gentili lin-
gua Pessetz vocant: huius pelle, quod plurimum
caloris adferre corpori solet, in itinere seu profe-
ctionibus vtuntur.

Vestigal, seu portorium omnium mercium,
quæ vel importantur, vel exportatur, in fiscũ re-
fertur. De qualibet re, estimatione vnus rubli, pẽ-
duntur septem dengæ: extra ceram, de qua non
solum iuxta æstimationem, sed pondus quoque,
vestigal exigitur. De quolibet autem pondere,
quod gentiliter Pud appellant, quatuor dengæ
penduntur.

De mercatorũ itineribus, quib⁹ in importãdis
ac exportãdis mercibus, ac per diuersas Mosco-

wiæ regiones vtuntur, infrà in Chorographia Moscoviæ, copiosè explicabo.

Vsura communis est: quam licet magnum peccatum esse dicant, ab ea tamè nemo ferè abstinet. Est autem quodammodo intolerabilis, nimirum de quinque semper vnum: hoc est, de centum viginti. Ecclesiæ mitius, vt dictum est, videntur agere, quæ decem pro centum (vt vocant) accipiunt.

NUNC CHOROGRAPHIAM

principatus & Dominij Magni Ducis Moscoviæ aggrediar, puncto in Moscovia principali ciuitate constituto: ex qua progressus, circumiacentes atq; celebriores duntaxat principatus describam. Etenim in tanta vastitate, prouinciarum omnium nomina exactè indagare non potui. Quare ciuitatum, fluminum, montium, quorundamq; locorum celebrium nominibus contentus sit Lector.

***

RBS Moscovia itaque, Rusiæ caput & metropolis, ipsaq; prouincia, & qui hanc præterlabitur fluuius, vnum idemq; nomen habent, vernaculaq; gentis lingua Mosqwa appellantur. Quòdnam autem cæteris nomen præbuerit, incertum. Verisimile tamen est, ea à fluuio nomen accepisse. Nam etsi vrbs ipsa olim caput gen-

gentis non fuerit, Moscorum tamen nomen veteribus non ignotum fuisse constat. Porro Mosqwa fluius in Twerensi prouincia, Lxx ferè supra Mosaisko werst (est autem werst, Italicū ferè miliare) haud procul à loco qui Oleschno dicitur, fontes suos habet: indeq; emēso Lxxx werst spacio, ad Moscowiam ciuitatem decurrit: receptisq; in se aliquot fluuijs, Orientem versus, Occam fluium illabitur. Cæterum sex supra Mosaisko miliaribus, primū nauigabilis esse incipit: quo loco materia ad fabricādas domos, aliosq; vsus ratibus imposita, Moscowiā defertur. Infra autem ciuitatem merces aliaq; quæ ab externis hominibus importantur, nauibus aduehuntur. Tarda autem in fluuio, atq; difficilis, propter gyros, seu meandros, quibus multis incuruatur, nauigatio est: præsertim inte Moscowiam & Columnam ciuitatem, tribus ab eius ostijs passuū millibus in littore sitam: ubi CCLxx werst spacio, flexionibus multis longisq; nauigantium cursum impedit atq; remoratur. Fluius non admodum piscosus, ut qui præter viles & vulgares, nullos pisces habeat. Moscowia quoq; prouincia, nec lata nimis, nec fertilis est: cuius fœcunditati, ager vbique arenosus, qui mediocri siccitatis aut humiditatis excessu segetes enecat, plurimum obest. Accedit ad hæc, immoderata asperaq; nimis aeris intemperies, qua hyemis rigore solis calorem superante, satā quandoque ad maturitatem non perueniunt. Etenim tam intēsa ibi nonnunquam sunt

frigora, vt quemadmodū estatis tempore apud nos æstu nimio, sic ibi frigore immenso terra in hiatum discedat: aqua etiam tum in aerem effusa, sputumque ex ore proiectum, anteaquam terram contingat, congelantur. Nos ipsi, cum anno 1526 eò peruenissemus, ramos fructiferarum arborum, rigore hyemis anni præcedentis prorsus perijsse vidimus: quæ eo anno adeò dura fuit, ut complures veredari (quos ipsi Gonecz vocant) in vehiculis gelu concreti, reperti sint. Fure qui tum pecora Moscoviam, funibus alligata, ex proximis pagis ducerent: vique frigoris oppressi, vnà cum pecoribus perierunt. Præterea multi circulatores, qui cum urfis, ad choreas edoctis, in illis regionibus vagari solent, tum mortui in vijs reperti sunt. Quin & ursi ipsi, fame eos stimulante, relictis syluis, passim per vicinas villas discurrebant, inque domos irruebant: quorum conspectum atque vim cum rustica turba fugeret, frigore foris miserè peribat. Atque tanto frigori, æstus quoque nimius quandoque respondet, vt anno Domini 1525, quo immoderato solis ardore omnia ferè sata exusta fuerunt, tantaque annonæ caritas eam siccitatem consecuta est, vt quod tribus antea dengis emebatur, id xx, aut xxx post emeretur. plurimi pagi & syluæ, frumentaque nimio æstu incensa conspiciebantur. Quorum fumus ita regionem opleuerat, vt prodeuntium hominum oculi grauius fumo læderentur: & absque fumo caligo quædam oboriebatur, quæ multos obcecauerat.

Totam

Totam porrò regionem non ita diu admodù syluosam fuisse, ex magnarum arborum truncis, qui etiamnum extant, apparet, quæ quâuis agricularum studio ac opera satis culta sit, ijs tamen quæ in agris proueniunt exceptis, reliqua omnia ex circumiacentibus prouincijs eò afferuntur. nam frumento quidem, oleribusq; communibus abundat: cerasa dulciora, nucesq; (auel lanis tamen exceptis) in tota regione non reperiuntur. Aliarum arborum fructus habent quidē, verùm insuaues. Melones autem singulari cura ac industria seminant. terram fimo permixtā in areolas quasdam altiores componunt, inq; eas semen cōdunt: hac arte calori ac frigori immoderato æquē succurritur. Nam si fortè æstus nimius fuerit, rimulas tanquam spiracula quædam, ne semen calore nimio suffocetur, per fimum terræ mixtum faciunt: in frigore verò nimio, lætaminis calor seminibus reconditis præstat auxilium.

Melle Moscovia prouincia, ferisq; (leporibus tamen exceptis) caret. Animalia nostris longè minora sunt, neq; tamen cornibus (vt quidā scripsit) carent. Vidi enim ibi boues, vaccas, capras, arietes, cornuta omnia. Iam verò ciuitas Moscovia, inter alias ciuitates Septentrionales, Orientem versus multum porrigitur: quod nobis in profectioe nostra: obseruatu haud difficile fuit. Nam cum Vienna egressi, rectā Cracouiam, atque inde centum ferè Ger. miliarium itinere, in Septentrionē progressi fuissetus, itinere tandem

tandem in Orientem reflexo, Moscoviã, si non in Asia, tamen in extremis Europæ, quã maximè Asiam cõtingit, finibus sitam peruenimus. De qua re infra in Tanais descriptione plura dicã. Vrbs ipsa lignea est satisq; ampla: quę procul etiam amplior, quàm re ipsa sit, apparet. nã hortorum, aræq; in qualibet domo spaciøsæ, magnam ciuitati accelsionem faciunt: quam fabrorum, aliorumq; opificum igni vtentium, in fine ciuitatis longo ordine protensæ ædes, inter quas sunt prata & agri, etiam magis adaugent. Porrò non procul à ciuitate domunculæ quædam apparent, & trans fluuium villæ, vbi non multis retroactis annis, Basilii Princeps satellitibus suis nouam Nali ciuitatem (quod eorum lingua Infunde sonat) exædificauit, propterea quod cum alijs Ruthenis medonem & ceruisiam bibere, exceptis paucis diebus in anno, prohibitum sit, ijs solis bibendi potestas à Principe sit permissa: atq; eam ob rem, ne cæteri illorum conuictu corrumperëtur, ab reliquorũ cõsuetudine sunt seiũcti. Haud procul ab vrbe sunt aliquot Monasteria, quæ vel sola procul spectantibus vna quædã ciuitas esse vidëtur. Porrò vasta ciuitatis magnitudo facit, vt nullo certo termino contineatur, nec muro, fossa, propugnaculisue commodè sit munita. Plateæ tamè quibusdam in locis, trabibus per transuersum ductis, obstruuntur: adhibitisq; custodibus ad primam noctis facem ita obfirmantur, vt nemini noctu aditus post statã horam illac pateat: post quam qui deprehensi fortè fue-

fuerint à custodibus , aut verberantur , spolianturque , aut in carcerem conijciuntur , nisi fortè noti honestique viri fuerint. Hi enim à custodibus ad sua deduci solent. Atque tales custodiæ quà liber in ciuitatem patet aditus, locari solent. Nam reliquam vrbis partem Mosqua alluit, in quem sub ipsa vrbe , lausa fluuius illabatur , qui ob altas ripas rarò vadari potest. In hoc molendina complura, in publicum ciuitatis vsum constructa sunt. hisque fluuijs ciuitas nonnihil munita esse videtur: quæ præter paucas lapideas ædes, templa & monasteria , prorsus lignea est. Ædium in ea vrbe numerum vix credibilem referunt. Aiebant enim , sexto ante aduentum nostrum in Moscoviam anno , Principis iussu ædes cõscriptas fuisse, eorumque numerum 41500. superasse. Ciuitas hæc tam lata ac spaciofa, admodum lutosa est. quamobrè in vicis ac plateis, alijsque celebrioribus locis , pòtes passim extructi sunt. Est in ea castrum, ex lateribus coctis constructum, quod ab vna parte Mosqwa, ab altera Neglima flumine alluitur. Neglima autem ex paludibus quibusdam manat , qui ante ciuitatè circa superiorem castri partè ita obstruitur, vt in stagni formam exeat: indeque decurrès, fossas castri replet, in quibus sunt molendina : tandemque sub ipso castro, vt dixi, Mosqwæ fluuio iugitur. Castrum autem tanta magnitudine est , vt præter amplissimas ac magnificè extructas ex lapide Principis ædes , Metropolitanus episcopus, itè Principis fratres, Proceres, alijque quâ plurimi, spacio-

spaciosas in eo ædes ligneas habeant. Ecclesiæ ad hæc in eo multæ, vt amplitudine sua ciuitatis propemodum formam referre videatur. Hoc castrum roboribus tantum initiò circumdabatur: atque ad magni Ducis Ioannis, Danielis filij, temporavsq; paruum ac ignobile erat. Is enim Petri Metropolitanæ suasu, primus sedem Imperij eò transtulit. Nam Petrus amore Alexij cuiusdam, qui ibi sepultus claruisse miraculis dicitur, eò loci sedem sibi prius elegerat, eoque mortuo, atque ibidem sepulto, cum ad eius tumulum miracula pariter fierent, locus ipse religionis ac sanctitatis quadã opinione adeò celebris factus est, vt posteri Principes omnes, Ioannis successores, ibi Imperij sui sedem habendam esse duxerint. Nam mortuo Ioanne, eiusdem nominis filius, sedem ibi retinuit: ac post eum Demetrius, post Demetrium Basilius, is qui ducta Vuitoldi filia, Basilium Cæcum post se reliquit. Ex quo Ioannes, eius Principis pater, apud quẽ Oratorem egi (qui primus castrum muro cingere cœpit) natus est: cui operi tricesimo fermè anno post supremam manum eius posteri imposuere. Eius castri propugnacula basilicæ, cum Principis palatio, ex latere ab hominibus Italis, quos propositis magnis præmijs Princeps ex Italia euocauerat, Italico more extructa sunt. Multæ autem, vt dixi, in hoc sunt ecclesiæ, ligneæ fermè omnes: duabus tamen insignioribus, quæ ex lateribus extructæ sunt, exceptis: quarũ altera diuæ Virgini, altera diuo Michaeli

est sacra. In templo diuæ Virginis sepulta sunt duorum Archiepiscoporum corpora, qui, vt Principes eò suam Imperij sedem transferrent, ibique Metropolim constituerent, autores fue- re: eamque maximè ob rem in diuorum nu- merum sunt relati. In altero templo principes vita defuncti humanantur. Construebantur, nobis præsentibus, plura etiam templa ex la- pide. Regionis cælum adeò salubre est, vt ibi vl- tra Tanais fontes, præsertim in Septentrionem, ac etiam magna ex parte Orientem versus, me- moria hominum, nulla vnquam pestis sæuierit. Habent tamen interdum intestinorum & capi- tis morbum quendam, pesti haud dissimilem, quem ipsi Calorem appellant: eo qui corripitur, paucis diebus pereunt. Is morbus in Mosco- wia nobis existentibus, grassabatur, vnumque ex familiaribus nostris absumpsit. atque cum in tam salubri regione degant, si quando in Nowo gardia, Smolentzko, & Plescowia pestis sæuit, quoslibet illinc ad se venientes, regione sua me- tu contagij excludunt.

Gens Moscowiæ cæteris omnibus astutior & fallacior esse perhibetur, fluxa in primis in contractibus fide: cuius rei ipsi haud ignari, si quando cum externis commercia habent, quo maiorem fidem obtineant, non Moscowitas se, sed aduenas esse simulant.

Longissimus in Moscowia dies in solstitio æstiuiali x vii horarum, cum tribus quartali- bus, esse dicitur. Certâ poli elevatione tū ex ne-

mine

mine potui cognoscere: quamuis quidam LVIII graduum se accepisse, incerto tamen autore, diceret. Ipse tandem facto per Astrolabium periculo, vtcūq; solem nono die Iunij in meridie obseruauit LVIII graduum. Ex qua obseruatione, computatione hominū harū rerum peritorū, deprehensum est, altitudinē poli L. graduū esse: longissimum autē diē, XV horarū, & vnius quartalis.

Moscowia loco principali descripta, ad reliquas Magni Ducis Moscoviæ subiectas prouincias progrediar, ordine primū Orientem versus seruato: dein per Meridiem & Occidentem atque Septentrionem circumeuntes, rectā in Orientem æquinoctialem deueniemus.

Vuolodimeria ciuitas magna primū occurrit, quæ castrum ligneum sibi cōiunctum habet. Hæc à tempore Vuolodimeri, qui postea Basilius dictus est, vsq; ad Ioannem Danielis filium, Rusiæ metropolis fuit. Sūt autem inter Vuolgam & Occam, magna duo flumina, triginta sex à Moscovia in Orientē miliaribus Ger. sita, loco adeò fertili, vt ex vno tritici modio sæpe XX. nōnunquā XXX modij proueniāt. Eā Clesma fluius alluit, cætera syluæ magnæ vastæq; cingūt. Clesma porrò quatuor à Moscovia miliaribus Ger. oritur, multisq; ibi molendinis celebris ac cōmodus est: qui infra Vuolodimeriam, vsq; ad Murom oppidum, in Occæ littore situm, spacio duodecim miliarib. nauigatur, Occæq; fluuiio iūgitur. A Vuolodimeria viginti quatuor miliariū rectā in Orientem, in vastis syluis principatus olim

olim fuit: cuius populi Muromani vocabantur, animalium pellibus, melle & piscibus abundantes.

Nowogardia inferior ciuitas, ampla & lignea cum castro, quod Basilius presens monarcha ad Vuolgae & Occae fluuioꝝ confluxum ex lapide in scopulo exaedificauit. Aiunt quadraginta miliaribus Ger. eam à Murom abesse, in Orientē, quod si ita est, centum miliarib. Nowogardia à Moscovia distabit. Regio fertilitate, rerumque copia Vuolodimeriam æquat. Atq; hic Christianæ religionis hac quidem parte terminus est. nā licet princeps Moscoviæ ultra Nowogardiā hanc, castrum, cui Sura nomen est, habeat: tamē interiectæ gentes, quæ Czeremissæ appellantur, non Christianam, sed Machumeti sectam sequuntur. Porro ibi & aliæ gentes sunt, Mordwa nomine, Czeremissis permixtæ, quæ cis Vuolgā, ad Suram, bonam regionis partem occupant. Czeremissæ enim ultra Vuolgam in Septentrione degunt: ad quorum differentiā, qui circa Nowogardiā habitant, Czeremissæ superiores, seu montani, non à montibus quidem, qui ibi nulli sunt, sed à collibus potius, quos accolunt, nuncupantur.

Sura fluuius Mosci & Casanensis regis dominiū diuidit, qui ex Meridie veniens, viginti octo miliarib. infra Nowogardiam, cursu in Orientē flexo, Vuolgam influit. in quorū confluxu, ad alterum littus, ijs Basilius princeps castrum erexit, idq; à suo nomine Basilowgorod nominauit: quod postea multorum malorum seminariū

extitit. Haud procul inde est Moscha fluuius, qui & ipse ex Meridie profluens, Occam supra Murom illabitur, non longè ab oppido Cassimowgorod, quod Moscus Tartaris habitandū concessit. Horum mulieres arte quadam vngues, decoris causa, nigro colore inficiūt, ac aperto capite, passisq; crinibus perpetuò incedunt. A Moscha fluuio Orientem & Meridiem versus, ingentes occurrunt syluæ, quas Mordwa populi, qui proprio idiomate vtuntur, ac Principi Moscowiæ subiecti sunt, inhabitāt. Eos quidam idololatrias, alij Mahometanos esse volūt. Hi in pagis passim habitant, agros colunt, victū ex ferina carne & melle habent, pellibus abundant preciosis: duri in primis homines. nam & Tartaros latrocinantes sæpe fortiter à se propulsarunt, pedites ferè omnes, arcubus oblogis conspicui, sagittandiq; peritia præstantes.

Rezan prouincia inter Occam & Tanaim fluuiū sita, ciuitatem ligneā non longè à ripa Occæ habet. Erat in ea castrum, quod Iaroslau vocabatur: cuius nunc, præter vestigia, nihil extat. Haud procul ab ea ciuitate, Occa fluuius insulam facit, quæ Strub dicitur, magnus olim ducatus, cuius Princeps nemini subiectus erat. Columna ex Moscowia inter Orientem & Meridiem, seu (vt alij volunt) in Orientem hyemalē ciuitas occurrit. Dein Rezan, quæ à Moscowia triginta sex miliaribus Ger. distat. Hæc prouincia cæteris omnibus Moscowiæ prouincijs fertilior est: in qua, vt aiunt, singula grana frumenti

menti binas quandoque, pluresue spicas proferrunt: quarum culmi tam dense accrescunt, ut nec equi faciliè transire, nec coturnices inde euolare possint. Mellis, pilciùm, auiùm, ferarumq; ibi magna copia, arborumq; fructus longè Moscoviæ fructibus nobiliores: gens audacissima, bellicosissimaque.

Ex Moscovia ad hoc usq; castrum, ultraq; spacio xxiiii ferè miliarium Ger. fluit Tanais, loco qui Donco dicitur: ubi mercatores in Asoph, Capham, & Constantinopolim euntes, naues suas onerant quod plerumq; fit in autumno, pluviosa anni parte. nam Tanais ibi alijs anni temporibus non ita aquis abundat, ut oneratas naues beneferre queat. Dominabatur Rezan quandoque Basilius magnus dux, qui sororem Ioannis Basilij magni ducis Moscoviæ duxerat, ex eaque Ioannem & Theodorum suscepit. Mortuo Basilio, Ioannes filius succedit: qui ex uxore Knes Theodori Babitz filia, Basiliùm, Theodorum & Ioannem filios genuit. ex quibus, mortuo patre, maximi natu duo filij, dum quisque sibi imperium vendicare nititur, in campis Razanësis congressi: armis decertarunt: in qua pugna alter occubuit, nec multo post, qui victor fuerat, in eisdem campis moritur, in cuius rei memoriã, signum crucis ex robore ibi erectum est. Minimus natu, qui ex tribus fratribus adhuc supererat, cognita fratrum suorum morte, adiunctis sibi Tartaris, principatu, pro quo fratres decertauerant, quemq; mater adhuc possidebat,

vi potitur: quibus peractis, cum Duce Moscoviæ agit, ut quemadmodum maiores sui nemini obstricti, cum principatum liberè tenuissent, possedissentq; , ita se quoque imperare sineret. Dum hæc pacisceretur, ad magnum Principem delatus est, quòd regis Tauricæ, quo cum Principi bellum erat, filiam vxorè expeteret. quàm ob rem cum à Principe vocatus fuisset, metu ad uentū tardat, protrahitq; . tandè à Simeone Crubini, vno ex consiliarijs suis persuasus, in Moscoviam proficiscitur: vbi Principis iussu captus, liberis custodijs mādatur. Subinde Princeps matre illius eiecta, & in monasterium intrusi, castrū cum principatu occupat: & ne aliqua quandoq; secessio Rezanensium fieret, bonam eorum partem per diuersas distribuit colonias. quare totius principatus vires labefactatæ corruerunt. Porro cum anno Domini, 1521. Tartari prope Moscoviam castra posuissent, Ioannes per tumultum è custodia elapsus, in Lithuaniam profugit: vbi etiam tum exulabat.

Tulla oppidum quadraginta ferè miliaribus Ger. à Rezan distat, à Moscovia verò in Meridiem triginta sex: estq; vltimum oppidum ad cāpestria deserta, in quo Basilii Ioannis castrum ex lapide cōstruxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur. Vppa verò alius fluuius, ab ortu castrum alluit: Tullæq; fluuio iunctus, Occā supra Vvorotinski viginti ferè miliaribus Ger. influit. à cuius ostijs haud ita procul, Odoyow castrum situm est. Porro oppidum Tulla, etiam

Basilij tempore proprium principem habebat.

Tanais fluuius famosissimus, qui Europam ab Asia determinat, octo ferme à Tulla in Meridie miliaribus nonnihil in Orientem deflectendo, oritur, non ex Ripheis montibus, vt quidam prodidere: sed ex Iwanowosero, hoc est, Ioannis lacu ingenti, qui in longitudine & latitudine circiter 1500. werst patet: inq; sylua, quã quidam Okonitzkilies, alij Iepiphanowlies appellant, ortum habet. Ex hoc lacu Schat & Tanais, magna duo flumina, emergunt. Schat in Occidentem, Vppa fluuius in se recepto, Occam inter Occidentem & Septentrionem influit. Tanais autem primo cursu recta in Orientem fluit, atq; inter Casan & Astrachan regna sex uel septem miliaribus Ger. à Vuolga fluuius labitur: dein reflexo in Meridie cursu paludes facit, quas Mæotidis vocant. Ad eius porrò fontes proxima ciuitas est Tulla, supra ostia uerò tribus ferè in litore miliaribus Asoph ciuitas, quæ prius Tanas uocabatur. supra hanc quatuor dierum itinere Achas oppidum est, ad eundem fluuium litum, quem Rhuteni Don appellant. Hunc ab optimorum piscium copia singulari, item amoenitate, quod utraque fluminis ripa diuersis herbis, radicibusq; suauissimis, adhæc arboribus fructiferis plurimis, varijsque in modum horti, quasi industria quadam excolta atque consita sit, satis laudare non possunt. Et quod tanta ferarum, quæ paruo negotio sagittis conficiuntur, ibi sit copia: vt per ea loca iter facientes, ad vitam susten-

tandã nulla alia re, igni tantũ saleq; excepto, indigeãt. In his partibus nõ miliaria, sed dietrũ itinera obseruantur. Ego quantũ cõiectura assequi potui, à fontibus Tanais ad eius ostia vsq; terrestri itinere rectã eundo, sunt octuaginta ferẽ miliaria Ger. A Dõco, quo loco Tanaim primũ nauigabilem esse dixi, vix viginti diebus nauigando, peruenitur Asoph, ciuitatem Turcis tributariã: quæ quinq; vt aiunt, diætis ab Isthmo Tauricę, quem aliàs Præcop vocãt, distat. In ea multarum ex diuersis orbis partibus gentiũ insignis est emporium: quò vt omnibus, cuiuscunque nationis sint, liber patet accessus, libera etiã vendendi emendique cuiilibet datur copia: ita ciuitate egressis omnibus quidlibet impunè facere licet. De aris autem Alexandri & Cæsaris, quas plerique scriptores in his locis fuisse commemorant, vel earum ruinis, nihil certi ex indigenis, alijsque qui ea loca sæpissimè peragrarunt, cognoscere potui. Milites quoque, quos Princeps ad Tartarorum excursiones explorandas, & coercendas, quotannis ibi in præsidijs habere solet, super hac re à me interrogati, nihil se vnquam tale vel vidisse, vel audiuisse responderunt. Circa ostia tamen minoris Tanais, quatuor ab Asoph diætis, iuxta locum Velikiprevos ad S. montes, statuas imaginesque quasdam marmoreas & lapideas vidisse se, non negabant. Minor porrò Tanais in Serwerski principatu oritur, vnde Donetz Sewerski vocatur, tribusq; diætis supra Asoph in Tanaim illabitur,

tur. Cæterum qui ex Moscovia in Asoph terrestri itinere proficiscuntur, hi Tanai, circa Donco vetus & dirutum oppidum, traiecto, à meridie nonnihil in orientem reflectuntur: quo loci, si recta ab Tanais ostijs linea ad eius fontes ducatur, Moscoviam in Asia, non in Europa sitam reperies.

Misceneck palustris locus est, in quo olim castrum erat, cuius etiamnum vestigia extant. Circa hunc locum adhuc quidam in tuguriolis habitant, qui necessitate imminente, in paludes illas, ceu castrum refugiunt. Ex Moscovia in Misceneck, meridiem versus eundo, sexaginta ferè miliaria Ger. sunt: ex Tulla ferè triginta. A Misceneck decem & octo ferè miliaribus ad partem sinistram, Occa fluvius oritur: qui primùm in Orientem, dein in Septentrionem, postremò in Orientem æstivalem (ut ipsi vocant) cursum suum dirigit. atque ita Occa, Misceneck forma circuli propemodum dimidiati claudit: multaque subinde oppida, Vuorotin scilicet, Coluga, Cirpach, Corfir, Columna, Rezan, Calimowgorod, & Murom alluit: tandemque Vvolgam infra Novogardiam inferiorem ingreditur, sylvisq; vtrinque clauditur, quæ melle, aspreolis, hermolis et martibus plurimùm abundant. Campi omnes quos alluit, fertilissimi sunt: nobilissimus in primis piscium copia fluvius cuius pisces ceteris Moscoviæ fluminibus præferuntur, maximè qui circa Murom capiuntur. Habet

præterea pisces quosdam peculiare, quos ipsi sua lingua vocant Beluga, miræ magnitudinis, sine spinis, capite & ore amplo, Sterlet, Schewri ga, Ofseter: postrema tria Sturionum genera: & Bielaribitza, hoc est, album pisciculum nobilissimi saporis. horum maximam partem ex Vuolga eò deuenire putant. Ex Occæ porrò fontibus duos alios fluuios oriri aiunt, Sem & Schosna: quorum Sem, Sewera principatum perfluit: oppidumq; Potiwlo præterlapsus, in Desna fluuium, qui Czernigo oppidum interlabitur, atque infra Chiowiam in Borysthenem fertur, influit: Schosna autem rectà in Tanaim defertur.

Corfira in ripa Occæ fluminis oppidum est, sex miliaribus supra Columnam. Habebat aliquando sui iuris dominum: qui cum ad Principem Basilium, tanquam qui in necem eius conspirasset, delatus fuisset, eamque ob rem sub venationis prætextu à Principe vocatus fuisset, illeque armatus (nam à quodam, ne inermis iret, admonitus fuerat) cum ad Principem in venatione venisset, neq; tum admissus esset, sed cum Michaelle Georgij Principis Secretario ad vicinum oppidum Czirpachire, ibique se operiri iussus esset: vbi à Principis Secretario ad bibendum inuitatus, idque (vt solet) pro Principis sui incolumitate, cum in eas insidias quas nullo modo evitare posset, se prolapsus esse sentiret: accersito sacerdote, haustoque poculo moritur, atque ita nephario hoc facinore, Basilium Czirpach oppido, octo miliaribus à Corfira ad Occam fluuium

uim fito, vbi etiam loco plano mineræ ferri ef-
fodiuntur, potitus est.

Coluga oppidum ad Occam fluuium triginta
sex miliaribus à Moscovia abest, quatuordecim
à Czirpach. Fiunt ibi affabrè cælata pocula li-
gnea, aliæq; è ligno res ad cultû domesticû per-
tinentes: quæ inde in Moscoviam, Lithwaniâ,
aliasq; circumiacentes regiones passim defe-
runtur. Solet ibi Princeps quotânis præsidia sua
contra incursiones Tartarorum habere.

Vuorotin principatus eiusdem nominis, cum
ciuitate & castro, tribus supra Colugam miliari-
bus, non procul à littore Occæ fito, nomen ha-
bet. Hunc principatum Ioannes Knes Vuoro-
tinski cognomento possidebat, vir bellicosus,
ac multarum rerum experientia excellens, quo
duce Basilius princeps præclaras sæpe ex hosti-
bus victorias reportauerat. Sed anno. 1521. quo
tempore rex Tauricæ Occa traiecto, magno ex-
ercitu Moscoviam, vt supra dictum est, inuase-
rat, ad eumq; coërcendum & reprimendum
Demetrius Knes Bielski, homo iuuenis, cû ex-
ercitu à Principe missus fuisset, isq; Ioanis Vu-
rotinski, aliorumq; sanis consilijs neglectis, vi-
so hoste turpi se fugæ mādasset: Principeq; post
Tartarorum discessum, de fugæ autoribus dili-
genter inquirente, Andrea Principis fratre (qui
reuera ei? fugæ autor fuerat) alijsq; absolutis, Io-
annes Vuorotinski non solum in summam ve-
nit Principis indignationem, sed captus etiam,
atque principatu suo exutus est. Postremò di-

missus quidem fuit ex custodia, ea tamen conditione, ne Moscovia vnquam egrederetur. Hunc nos quoque inter primarios viros Moscoviæ, in aula Principis vidimus.

Sewera magnus principatus est, cuius castrum Nowogrodek, haud ita diu Sewerenfium principum, priusquam hi ab Basilio principatu exuerentur, sedes erat. eò ex Moscovia dextrorsum in Meridiem, per Colugam, Vuorotin, Serensko & Branski, centum quinquaginta miliaribus Ger. peruenitur: cuius latitudo ad Borysthenem usque protenditur. Vastos deserto sçq; passim campos habet: circa Branski autem syluam ingentem. Castra oppidaq; in eo sunt complura: inter quæ Starodub, Potiwlo, Czernigow, celebriora sunt. Ager quatenus colitur, fertilis est. Syluæ hermellis, aspreolis & martibus, melleq; plurimum abundant. Gens propter assidua cum Tartaris prælia, valde bellicosa. Cæterum Basilius Ioannis, vt alios plerosq; ita hunc quoque principatum sibi subiecit, hoc modo. Erant duo Basilij ex fratribus nepotes: horum alter cognomēto Semetzitz, castrum Nowogrodek: alter uerò Starodub ciuitatem tenebat. Potiwlo autem Demetrius quidam Princeps possidebat. Porrò Basilium Semetzitz, cū strenuus in armis, eamq; ob rem Tartaris terrori esset, tanta regnandi libido inuaserat, vt principatum solus expeteret. neque quieuit, donec Basilium Starodubski afflictissimum redderet: eoq; depulso, prouinciam suam occuparet, quo

eie-

eiecto, Demetrium alia via aggressus est: quē apud Principem detulit, tanquam qui animum deficienti à Principe haberet. Qua re Princeps commotus, Basilio mādāt, uti Demetrium, quacunq; arte captum, ad se Moscoviam mitteret. Huius itaq; fraude Demetrius in venatione circumventus fuit. Præmiserat enim Basilius equites quosdam ad castrī sui portas, qui eum fuga euadere conantem exciperent, à quibus tum captus, in Moscoviam deductus, atq; in vincula coniectus fuit. Hanc iniuriam filius, quem vnicū habebat, Demetrius, adeò molestè tulit, ut ad Tartaros confestim confugeret. Utq; patri illatam iniuriam celerius graviusq; vlcisceretur, Christiana fide abnegata, in Machumeti ritum circumciditur. Interim dum apud Tartaros ageret, accidit, ut puellam quandam venustissimā deperiret: qua cum aliās potiri non posset, inuitis eam parentibus clam abduxit. Eam rem serui, qui cum eo circumcisi fuerāt, puellæ propinquis clam indicarunt: à quibus quadam nocte subito oppressus, cum puella sagittis conficitur. Basilius Princeps audita filij ipsius Demetrii fuga ad Tartaros, senem arctioribus vinculis constringi iubet. qui nō multo post morte filij apud Tartaros cognita, carcere mœroreque confectus, eodē anno qui à nato Christo MDXIX erat, obiit. Aq; hæc omnia Basilio Semetzitz auctore facta sunt: cuius impulsu antea quoque Princeps & Corsiræ dominum, & germanum suum fratrem, captos in carcere occidit. Cæterū quem-

quemadmodum sæpe fieri solet, vt qui alijs insidias struunt, in eadem tandem ipsi incidant: ita & huic Semetzitz contigit. Nam ipse quoq; apud Principem defectionis crimine insimulatus est. Eam ob rem cum Moscoviam vocatus fuisset, illeq; nisi publicæ fidei literæ Principis & Metropolitæ iuramento confirmatæ, sibi prius mitterentur, eò se venturum pernegaret: missis acceptisq; ex sententia literis, X V I I I Aprilis, 1523 anni Moscoviã cum venisset, honorificè muneribus etiam oblatis à Principe exceptus fuit: sed paucos post dies captus, in carcerè conijcitur, vbi & tunc detinebatur. Causam captiuitatis suę hãc fuisse ajunt, quòd literas ad regē Poloniæ, quibus se ad eum deficere velle scripserat, præfecto Chiowiensi misisset: qui resignatis literis, cum iniquum eius erga principem suū animū cognouisset, continuò eas Principi Moscoviæ misit. Alij verò rationem magis verisimilem afferunt. Solus enim Semetzitz in toto Moscici Imperio supererat, qui castra & principatus possidebat: quibus, vt facilius hunc eijceret, tutiusq; imperaret, perfidiæ crimen, quo ille è medio tolleretur, in illum excogitatū est. Ad quod alludēs morio quidam, quo tempore Semetzitz Moscoviam ingrediebatur, scopas & palam circumferebat. qui cum interrogaretur, quid sibi hoc apparatus vellet? Imperium principis nondum prorsus purgatum esse, respondit: nunc verò commodum tempus verrèdi adesse, quo feces omnes eijciendę forent. Hanc prouinciam Ioan

nes Basilij, Alexandri magni Ducis Lithwaniæ exercitu ad Vuedrosch fluuium profligato, primus imperio suo adiecit. Porrò Sewerenſes príces genus ſuū à Demetrio magno Duce Moſcowiæ ducunt. Erant Demetrio filij tres, Baſilius, Andreas, & Georgius. Ex his Baſilius natus maximus, iuxta patrias leges, patri in regno ſucceſſit. Ex alijs duobus, Andrea videlicet & Georgio, Sewerenſes príces generis ſui originem traxerunt.

Czernigow triginta miliaribus à Chiówia, totidē verò à Potiwlo abeſt. Potiwlo verò diſtat à Moſcowia cētum quadraginta miliaribus Ger. à Chiowia ſexaginta, à Branski triginta octo. Hæc ultra ſyluam magnam, quæ vigintiquatuor miliaribus in latitudinem protenditur, ſita eſt.

Nowogrodeck decem octo miliaribus diſtat à Potiwlo, à Staradub quatuordecim: Staradub à Potwlo triginta duobus miliaribus.

Eūtibus ex Potiwlo in Tauricam, per ſolitudinem fluuij Sna, Samara & Ariel occurrunt: ex quibus poſteriores duo latiores, profundioresq; ſunt: in quibus traijciendis dum viatores diutius nonnūquam detinentur, à Tartaris ſæpe circūueniuntur, capiūturq;: poſt hos Koinka woda & Molofcha fluuij occurrūt, quos nouo quodam traiectionis genere ſuperant: reſectas arbuſculas in faſces colligant, quibus ſe ſuaq; imponūt, atq; ita remigantes ſecundo fluuio in alterū littus deferuntur. Alij huiusmodi faſces equorū caudis alligant, qui ſlagris impulſi, natantes in
ulte-

ulterius littus, homines tecum trahunt, transferruntque.

Vgra fluuius profundus & lutosus, non lōgè à Drogobusch in sylua quadam oritur, interque Colugam & Vuorotin in Occam exoneratur. Is fluuius olim Litvaniã à Moscovia diuidebat.

Demetriowitz oppidum & castrum inter Meridiem & Occidētem, decem & octo miliaribus abest à Vuiesma, à Vuorotin circiter viginti.

Smolentzko ciuitas Episcopalis, ad Borysthene fluuiū sita, castrum in vltiore fluminis litore Orientem versus habet, roboribus constructum, quod plurimas domos in ciuitatis formā complectitur. Hoc quā in collem porrigitur (nā parte alia Borysthene alluitur) fossis, ad hęc stipitibus acutis, quibus hostium incursus arcetur, munitū: Basilus Ioānis sæpius grauissimè oppugnauit nunquā tamen illud vi capere potuit. At postremò militum, præfecti que cuiusdam Bohemi, de quo supra in historia Michaelis Linski dictum, proditione eo potitus est. Ciuitas in valle sita, colles circumquaque fertiles habet, syluisque vastissimis cingitur, ex quib. pellium diuersarum magnus prouentus. Templū in castro diuæ Virgini sacrum, alia verò ædificia lignea: in ciuitatis suburbio Monasteriorum è lapidibus constructorum ruinæ complures videntur. Ex Moscovia porrò ad Smolentzkum, inter Meridiem & Occidentem euntibus, decem & octo miliarium itinere, Mosaisko primū occurrit: inde viginti sex, Vuiesma: post decem & octo,

octo, Drogobusch: atque inde totidem, in Smolentzko peruenimus, totumque hoc iter octuaginta miliaribus Ger. constat: quamuis Lithwani & Moscovitæ centum computent. Ego tamen ter loca illa peragraui, nec plura obseruaui. Hunc principatum Basilio imperante, Vuiltoldus magnus Dux Lithwaniæ Moscis anno 1413 ademerat. Eundem Basilius Ioannis anno 1514, die XXX Iulij, Sigismundo regi Poloniae eripuit.

Drogobusch & Vuiesma, castra & oppida lignea sunt, ad Borysthenem sita, quæ olim sub dominio Principum Lithwaniæ erant. Est sub oppido Vuiesma eiusdem nominis fluuius, qui haud procul inde, duobus videlicet werst, in Borysthenem fertur: solentq; oneratae mercibus naues inde Borysthenem deuehi, atq; post vicissim aduerso Borysthene Vuiesmam vsq; portari.

Mosaisko quoq; castrum, & oppidum lignum, circa quod magna diuersicolorum copiarum est: soletq; Princeps quotannis venationes suas ibi habere, atq; nonnunquam diuersorum Principum Oratores audire: sicuti nobis in Moscovia existentibus, Lithwanos Oratores audiuit: nosq; eò pariter ex Moscovia accersitos, vbi mandatis Principum nostrorum confectis dimissi fuimus. Porro imperium principum Moscoviæ, tempore Vuitoldi, quinque aut sex miliaribus ultra Mosaisko protendebatur.

Biela principatus, cum castro & ciuitate eiusdem nominis, ad fluuium Opscha, in vastis syluis
sexa-

sexaginta miliaribus Ger. magis in Occidentem à Moscovia distat: à Smolentzko triginta sex, à Toropetz triginta. Huius olim Principes ex Gidmino oriundi erant: sed Casimiro rege Poloniae imperante, Jagellonis filij hunc principatū obtinebant. quo tempore, Basilius princeps Biellæ, qui alias Bielski appellatur, ad Ioannem patrem Basilij defecit, se suâque illi subdidit, uxoreque sua in eo motu in Lithwania relicta, aliâ, ut supra dictum est, in Moscovia duxit: ex qua tres suscepit filios, quos nos apud Principem vidimus, è quorum numero Demetrius propter patris sui authoritatem in magno precio honoreque habebatur. Porro hi tres fratres, quamvis ex Bielski paterna hæreditate vivebant, eiusque annuis redditibus alebantur, eò tamen ire non audebāt. nam Moscoviæ princeps, Bielski principatum illis ademit, titulumque sibi usurpabat.

Rsowa Demetrii ciuitas: cum castro, rectè in Occidentem viginti tribus miliaribus abest à Moscovia: castrum, à quo Princeps titulum sibi usurpat, ad fluuium Vuolga situm est, habetque latissimam ditionem. Est & alia Rsowa centum quadraginta miliaribus à Moscovia, à Vuelikiuki viginti, totidem à Plescovia, quæ deserta appellatur. Ultra Rsowam Demetrii, per certa miliaria progrediendo in Occidentem, est sylva Vuolkonzki dicta, ex qua quatuor fluuij oriuntur. In ea sylva est palus, quæ Fronow vocatur: ex qua fluuius non ita magnus duobus ferè miliaribus in lacum quèdam Vuolgo influit: vnde
 rursus

furfus aquarum multitudine adauctus emergit, Vuolgaque sumpto à lacu nomine vocatur: qui multis paludibus emensis, multis etiam fluminibus in se receptis, viginti quinque, vel (vt alij volunt) septuaginta ostijs in mare Caspium, à Ruthenis Chwałinskò morie appellatum, & non in Pontum, vt quidam scripsit, exoneratur. Porrò Vuolga à Tartaris Edel, à Ptolomæo Rha vocatur: tantaque inter hunc & Tanaim in campestribus est vicinitas, vt septem duntaxat miliaribus distare affirmant. Quas autem ciuitates & oppida præterlabatur, suo loco referemus. In eadem sylua decem ferè à palude Fronowo miliaribus est Dayepersko pagus: circa quem oritur Borysthenes, qui ab incolis Dnieper vocatur, quem nunc Borysthenem dicimus. Haud procul ab eo loco est monasterium sanctæ Trinitatis, vbi oritur alius fluuius priore maior, Niepretz per diminutionem dictus. Ambo autem hi fluuij inter fontes Borysthenis & paludem Fronowo confluunt, quo loco Moscovitarum & Chloppiensium merces nauibus impositæ, in Lithwaniam deferuntur: solentque mercatores ibi in monasterium ceu diuersorium diuerrere. Porrò quòd Rha & Borysthenes non ex iisdem fontibus, iuxta quorundam opinionem, oriuntur, cum ex alijs, tum ex complurium mercatorum certa relatione, qui in illis partibus rem fecerunt, compertum habeo. Borysthenis autem cursus hic est, vt primùm Vuiesman Meridiem versus alluat: mox reflexo in Orientem cursu,

oppida Drogobusch, Smolenczko, Orscham, & Mogilef præterlabatur: indeq; rursus in meridiem tendens, Chiowiam, Circassos & Otzakow contingit. vbi deinceps in pontem exoneratur, videtur eo loco mare formam lacus habere: & Otzakow quasi in angulo est ad ostia Borysthenis. Nos enim ex Orschain Smolenczko venimus, ubi impedimenta nostra nauibus vsq; Vuifmam deduximus: & tantum inundabat, vt Monachus Comitem à Nugaroli, & mescapa piscatoria per sylvas longè deuexerit: equi verò narando pluries superarunt itinera.

Dwina lacus à fontibus Borysthenis decem fere miliaribus, & totidem à palude Fronowo distat. Ex eo fluuius eiusdem nominis versus Occidentem, qui à Vuilna viginti miliar. abest, ac dein in Septentrionem decurrit, & prope Rigam metropolim Luwonixæ mare Germanicū (quod Rutheni Vuareczkoie morie vocant) illabitur: alluit Vuitepsko, Polotzko, Dunenburg: & nō perfluit Plefcowiam, vt quidam scripsit. Liwonenses hunc fluuium ex bona parte nauigabilem, Duna appellant.

Lowat quartus fluuius, cæteris tribus minimè comparandus, oritur inter lacum Dwina, & paludem Fronowo, aut ex ipsa palude. non potui equidem eius fontes, etli haud procul à Borysthenis fontibus distat, prorsus explorare. Est autem ille fluuius, vt eorum Annales habent, in quem S. Andreas apostolus ex Borysthene per siccum nauiculam traduxit, & qui emensis quadraginta

draginta ferè miliaribus, Vuelikiluki alluit, inq; Ilmen lacum influit.

Vuolock ciuitas & castrum in Occidentem æquinoctialem viginti quatuor miliaribus distat à Moscowia, à Molaisko duodecim ferè, à Twer viginti. Huius loci titulū Princeps sibi usurpat, soletque quotannis ibi animum, falconibus leporibus insectando, relaxare.

Vuelikiluki castrum & ciuitas in Occidentē à Moscowia centum quadraginta miliaribus, à Nowogardia magna sexaginta ferè, à Poloczko autem triginta sex miliaribus distat. hac etiam itur ex Moscowia in Lithwaniam.

Toropecz est castrum, cum ciuitate, inter Vuelikiluki & Smolenczko, ad confinia Lithwanię, distat à Luki decem & octo ferè miliaribus.

Twer, siue Otwer, amplissima olim ditio, vna ex magnis Rusiæ principatibus ad Vuolgam fluuium sita, triginta sex miliaribus Occidentē æstiualem versus, distat à Moscowia: habetque ciuitatem magnam, quam Vuolga interfluit, in altera autem ripa qua Twer Moscowiam spectat, castrum habet, ex cuius opposito Twertza fluuius Vuolgā influit: quò equidē in Otyver nauigio perueni, & altero die Rha fluu. nauigauit. Porro ciuitas hæc Episcopalis sedes erat, viuente Ioanne Basilij patre, quo tempore Twerensem Principatū magnus Dux Boris moderabatur. Cuius postea filiā Mariam princeps Moscowiæ Ioannes Basilij vxorē duxerat: ex eaque Ioannē primogenitū, vt supra dictū, susceperat. Boris au-

tem mortuo, Michael filius successit: qui postea à sororio suo magno Duce Moscoviæ principatu depulsi, exul in Lithuania moritur.

Tertium oppidum decem mil. à Twer: eius dimidia pars sub Nowogardiæ, altera Twerensi dominio erat, duoque ibi Locum tenentes imperabant. Oriuntur ibi quoque, ut supra dixi, duo fluvij, Twertza & Sna: hic Nowogardiam in Occidentem, ille in Orientem decurrit.

Nowogardia magna, amplissimus totius Rusiæ principatus est, patrio sermone Nowigorod quasi Nova ciuitas seu Nouum castrum dicitur. Quicquid enim muro circum, roboribus munitum, aut alioquin septum est, Gorod appellatur. Est autem ampla ciuitas, quam Vuolchow fluvius navigabilis interfuit, qui ex Ilmen lacu vix duobus werst supra ciuitatem emergens in lacum Neoa, quem nunc Ladoga, ab oppido quod ei adiacet, appellant, habitat. Nowogardia porro in Occidentem aestiualem, à Moscovia centum viginti miliaribus abest. quanquam sunt qui centum duntaxat computant: à Plescowia triginta sex, à Vuolchiluki quadraginta, ab Iwanowogorod totidem. Cæterum ciuitas hæc olim dum floreret, suique iuris esset, latissimam ditionem in quinque partes distributam habebat: quorum quælibet pars non solum de publicis ac priuatis rebus cognoscendis, ad ordinarium ac competentem suæ partis magistratum referebat, verum in sua duntaxat ciuitatis regione contrahere res quascunque, ac commodè cum alijs ciuibus suis

cere poterat: nec licebat cuiquam, ad aliquem alium eiusdem ciuitatis magistratum, quacunque in re prouocare. Eoque tempore totius Rusiæ maximum ibi erat emporium. ingens enim mercatorum turba vndique ex Litwania, Polonia, Swetia, Dania, ipsaque Germania eò confluebat, ciuesque ex tam frequenti multarum gentium concursu, opes suas copiasque augebāt. Quin & nostra tempestate licet Germanis suos ibi habere quæstores, seu rationarios. Imperiū eius magna ex parte in Orientem & Septentrionem extenditur. Liwoniam, Finlandiam, atque Nordwegiam ferè contingebat. Eius loci mercatores, cum vno eodemque vehiculo Augusta Vindelicorum profectus eò peruenissem, me impense rogarunt, vt vehiculum quo tam longum iter euenissem, in æde ipsorum sacra perpetuæ memoriæ ergò relinquerē. Habuit etiam Nowogardia principatus ad Orientem, Diuinam & Vuolocgdā: ad Meridiem verò dimidiā partē Tersack oppidi, non longe à Tweria. Et quamuis hæ prouinciæ, quòd fluuijs & paludibus oppleantur, steriles sint, commodeque habitari non possint: nihilominus ex ferarum pelli- bus, melle, cera, & piscium copia magnum quæstum faciunt. Principes porro, qui ipsorum Reipub. præessent, suo arbitrio ac voluntate constituiebant, imperiūque augebant, vicinas gentes quauis sibi ratione deuinciendo, ac stipendio tanquam autoramento quodam proposito in sui defensionem obstringentes. Ex eiusmodi

gentium, quarum opera Nowogardenses in conseruanda Republica sua utebantur, societate factum est, vt Mosci suos se ibi Præsides habere gloriarentur, Lithwaniq; vicissim eos sibi tributarios assererent. Hunc principatum dum Archi episcopus ipse consilio ac autoritate sua administraret, Ioannes Basilij Moscowiæ Dux in uascerat, septem perpetuos annos graui eos bello premeus. Tandem mense Nouembri, anno Domini 1477. ad fluuium Scholona conflictu Nowogardenses superans, certis quibusdam conditionibus ad deditioem eos compulit, præfectumque suo nomine vrbi imposuit. Cum autem absolutum in hosce imperium nondum se habere putaret, neq; sine armis id se assequi posse cerne- ret, sub religionis prætextu, ac si à Ruthenico ritu deficere volentes, in fide contineret, Nowogardiam venit, eamq; hac simulatione occupa- uit, inq; seruitutem redegit: Archiepiscopum, ci- ues, mercatores, externos, omnibus bonis spoli- auit: trecentosq; currus inde auro, argento, gem- misq; onustos, vt quidam scripsere, Moscowiã abduxit. Equidem Moscowiæ diligèter de hac re percontabar, accepiq; longè plures currus præ- da onustos inde abductos fuisse. Neque mirum. Nam capta ciuitate Archiepiscopũ, ditiores & potētiores omnes, secum Moscowiam abduxe- rat, inq; horum possessiones, subditos suos quasi nouas colonias remiserat. Ex illorum itaq; pos- sessionibus, præter cõmunes redditus, maximũ quotannis vectigal in Fiscum percipit. De Archi-
epis-

episcopatus quoq; prouentibus, cuidam Episcopo tū a se constituto, paruā dūtaxat reddituū portionē cōcesserat: quo mortuo, sedes Episcopalis diu vacabat. Tandem ad maximā ciuiū ac subditorū petitionē, ne perpetuò Episcopo carerent, rursusquendā, nobis tū præsētib; instituerat.

Nowogardenses olim idolū quoddā, nomine Perun, eò loci quo nunc est monasteriū, quod ab eodē idolo Perunzki appellatur, collocatum, in primis colebāt, venerabanturq;. Dein baptis-
 mate assumpto, id loco motū, cum in flumen Vuolchow deiecissent, aduerso dicitur flunio natasse: & circa pontem auditam fuisse vocem, Hæc uobis Nowogardenses in mei memoriam. simulq; cū dicto, fultem quandā mox in pontē proiectū fuisse. Soles etiamnum contingere, vt certis anni diebus hæc vox Perun audiatur: qua audita, subitò eius loci ciues concurrūt, seq; fustibus mutuò cædūt. tantusq; inde tumultus quoq; oboritur, vt vix magno Præfecti labore sedari possit. Accidit præterea, vt Annales eorum referunt, dum Nowogardenses Corlun Græcię ciuitatē ad septem perpetuos ānos graui obsidione premerēt, interim vxores eorum morę pertēsæ, tum etiam de salute ac aduentu maritorū dubitantes, seruis nuberēt. Expugnata tandem ciuitate, quum victores mariti ex bello reuersi, æreas portas superatae, vrbis, ac magnam quandam campanam, quam ipsi in cathedrali eorum Ecclesia vidimus, secū attulissent: seruiq; dominos quorū vxores duxerāt, vi repellere conarētur: dñi idignitate rei

commoti, depositis, cuiusdam consilio, armis, lora & fustes tanquam in mancipia arriperent: quibus serui territi, inque fugam conuersi, loco quodam qui etiamnum Chloppigrod, hoc est Seruorum castrum dicitur, se reciperet, defenderent que. Verum victi, meritis à dominis supplicijs affecti fuere Habet Nowogardia in solstitio æstiuali longissimum diem XVIII horarum, & ultra. Regio multo frigidior est ipsa Moscovia. Gentem quoque humanissimam ac honestam habebat: sed quæ nunc proculdubio peste Moscovitica, quam eò commeantes Molci secum inuexerunt, corruptissima est.

Ilmen-lacus, qui in antiquis Ruthenorum scriptis Ilmer vocatur, & quem alij Limidis lacum appellant, est supra Nowogardiam duobus werst: in longitudinem XII, in latitudinem uero VIII miliaribus Germanicis patet: duosq; præter alios, celebriores fluuios excipit, Louat & Scholona. Is ex quodâ lacu emergit. vnum uero emittit Vuolchow, qui Nowogardiam interlabitur: emensisque triginta sex miliaribus, Ladoga lacum ingreditur. Is in latitudinem sexaginta, longitudinem centum ferè miliaribus, in sulis tamen quibusdam interiectis, patet: effunditque magnum fluuium Neoa, qui Occidentem uersus in Germanicum mare sex ferè mil. decurrit. ad cuius ostia, sub dominio Mosci, in medio flumine sicum est castrum Oreschak, quod Germani Nutemburg appellant.

Russ, olim antiqua Russia dicta, antiquum oppidulum

dulū est, sub ditione Nowogardiæ, à qua duodecim, ab Ilmen verò lacu tredecim miliaribus distat. Habet falsum fluium, quem ampla fossa in modum lacus ciues coercent, indeq; aquam per canales pro se quisq; in ædes suas deriuant salq; coquunt.

Iwanowgorod castrum Ioannes Basilij, à quo etiam nomen accepit, ad ripam Nerwæ fluij, lapide exædificauit. Est ibi quoq; ex aduerso in altera ripa Liwonienſium castrum, quod ab eodem fluuio Nerwa appellatur. Hæc duo castra Nerwa fluuius interlabitur, dominiūq; Nowogardenſium ab Liwonienſi diuidit. Porro Nerwa fluuius nauigabilis, ex eo lacu quem Rutheni Czutzko, seu Czudin, Latini Bicis, seu Pellas, Germani verò Peijfues appellant, emergit: duobusq; in se receptis fluuijs, Pleſcowia & Vuelikareca, qui venit ex Meridie, Opotzka oppidū Pleſcowia à dexteris relicta, præterfluit. Facilis autem ex Pleſcowia in mare Baltheum eſſet nauigatio, nisi scopuli quidam, non longè ab Iwanowgorod & Nerwa, impedimento eſſent.

Pleſcowia ciuitas ad lacum ſita eſt, ex quo eiuſdem nominis fluuius emergit, ac per mediam ciuitatem decurrit ſex mil. in lacum, quem Rutheni Czutzko vocant, exoneratur. Sola autem Pleſcowia, in toto Moſci dominio, muro cingitur: eſtq; in quatuor partes diuiſa, quarum ſingulæ ſuis mœnibus cõtinentur. Quæ res quibusdã occaſionẽ erroris præbuit, vt eam quadruplici

muro cinctam esse dicerēt. Huius ciuitatis ditio seu principatus, gentiliter Pskow, seu Obskow vocatur. Olim amplissima, sui que iaris erat: sed eam tandē Ioānes Basili anno Dom. MDIX. quorundam sacerdotum proditione occupauit, atque in seruitutē redegit, item campanā ad cuius pulsū Senatus ad rempublicam constituēdam cogebatur, abstulit: ipsis que per colonias aliō deductis, introductis que in eorum locū Moscicis, libertatem eorum prorsus imminuit. Vnde factum, vt pro cultioribus, atque adeo humanioribus. Plescowiensium moribus, corruptiores in omnibus ferē rebus Moscowientium mores sint introducti. Tanta enim in contractibus Plescowiensium erat integritas, candor, & simplicitas, vt omni verbositate in fraudem emptoris ommissa, vno tantum verbo res ipsas indicarent. Plescowienses autem, vt etiam hoc obiter adiciā, in hunc vsque diem cæsarie non Ruthenorum, sed Polonorum more, bifurcata vtuntur. Distat autem Plescowia in Occidentem triginta sex miliaribus à Nowogardia, ab Iwanowgorod quadraginta, totidem à Vuelikiluki. Per hanc quoque ciuitatem ex Moscowia & Nowogardia itur Rigam, Liwonix metropolim, quæ sexaginta miliaribus à Plescowia distat.

Vuotzka regio inter Occidentem & Septentrionem sita, viginti sex, aut ad summum triginta miliaribus abest à Nowogardia, inque sinistra castrum Iwanowgorod relinquit. In hac regione hoc prodigij loco refertur: animalia, cuiuscūque

que generis in eâ inducta fuerint, colorem suum in albedinē mutare. Locus hic postulare videtur ut rationem locorum & fluuiorum circa mare, vsq; ad fines Swetiæ perstringā. Nerwa fluuius quemadmodum supra dixi, Liwoniam à Mosci ditione diuidit: à quo si ab Iwanowogorod secundū littus maris, Septentrionē versus progrediare, Plussa fluuius occurrit, ad cuius ostia Iama castrū sitū est. Duodecim mil. ab Iwanowogorod, à Iamma totidem, spacio quatuor miliarium, occurrit castrum & fluuius eiuldē nominis Coporoia: inde ad fluuiū Neoa, & castrū Orelchack, sex miliaria numerantur: ab Orelschak verò ad fluuium Corela, unde ciuitas nomen accepit, sunt septem miliaria. Atque inde tandem itinere duodecim miliarium peruenitur ad fluuium Polna, qui dominium Mosci à Finlandia, quam Rutheni Chainska Semla vocant, quæ sub ditione Regum Swetiæ est, diuidit.

Est & alia Corela præter iam nominatam, prouincia, quæ suum territorium atque idioma habet, sexaginta ferè & amplius miliarib. à Nowogardia in Septentrionem sita. Ea quamuis à finitimis quibusdam gentibus tributum exigit, nihilominus & ipsa regi Swetiæ itē, & Mosco, ratione dominij Nowogardēsis, tributaria est.

Solowki insula in Septentrionem, inter Dwinam & Corelam prouinciam, à continenti octo miliaribus in mari sita est: quæ quantū à Moscovia distet, propter crebras paludes, syluas, & vastas solitudines, certa interualli ratio nō habetur.

Quamuis sint qui eam 300. miliaribus à Moscovia, à Bieloiesero autem 200. abesse dicant. Sal in ea insula copiosus decoquitur. Estque ibi monasterium in quod mulierem aut virginem ingredi, grande piaculum est. Est etiam ibi piscatio copiosa pilcium, quos indigenæ Selgi vocât, quos nos haleces esse putamus. Aiunt hic Solæ æstiuâli solstitio perpetuò, duabus tantum horis exceptis, splendere.

Dimitriow ciuitas cum castro, à Moscovia, ab Occidente in Septentrionem parum deflectendo, duodecim miliaribus distat. Hanc Georgius magni Ducis frater, tunc possidebat. Eam Iachroma fluuius, qui Sest fluuium influit, præterlabitur. Porrò Sest Dubnam, qui in Vuolgâ exoneratur, excipit. Vnde tanta fluuiorum comoditate, magnæ ibi mercatorum opes, qui merces ex Caspio mari per Vuolgam, labore non ita magno, in diuersas partes, atque adèò Moscoviam usque inducunt.

Bieloiesero ciuitas cum castro, ad lacum eiusdem nominis sita est. Sonat autem Ruthenis Bieloiesero, albus lacus. Porrò ciuitas non est in ipso lacu sita, vt quidâ retulerunt: paludibus tamè ita vndequaque cingitur, vt inexpugnabilis esse videatur. Qua re ducti Principes Moscoui, thesauros ibi suos recòdere solêt. Abest autè Bieloiesero in Septentrionem centum miliarib. à Moscovia, totidemq; à Nowogardia magna. Duæ verò viæ sunt, per quas ex Moscovia, itur Bieloiesero: altera propinquior per Vglitz, hyemali tēpore

pore, æstate per Iarosslaw altera. Vtraque autem via, propter crebras paludes, & syluas fluuijs obfitas, haud cōmodè, nisi stratis pontibus, concretis glacie, conficitur, quo fit, vt ibi locorum difficultate miliaria sint breuiora. Accedit ad hanc itineris difficultatē, vt propter crebras paludes, syluas, ac vndiq; concurrentes fluuios, loca inculta sint, nullisq; ciuitatibus frequentata. Lacus ipse duodecim miliaribus in longitudinem, totidēq; in latitudinem patet: in quem trecenti, vt fertur & sexaginta fluuij exonerantur. Vnus autem Schockinatantum ex eo emergit, qui quindecim miliarib. supra Iarosslaw, & quatuor infra Mologā oppida, Vuolgā influit. Pisces qui ex Vuolga in hunc fluuium ac lacum perueniunt, meliores fiunt: imò tanto nobiliores, quanto diutius in eo fuerint, redduntur. In quibus agnoscendis ea est piscatorum peritia, vt pisces in Vuolgā reuersos, captosq; quanto tēpore in eo fuerint, agnoscant. Huius loci indigenę proprium habēt idioma: quamuis nunc fermè omnes Ruthenicè loquantur. Longissimū hi diem in Solstitio æstiuali dicuntur habere, decem & nouem horarū. Retulit nobis quidam haud parui nominis vir, se primo vere, cum arbores iam frondescerent, celeri cursu ex Moscovia Bieloieserum cōtendisse: superatoq; Vuolga fluuio, reliquum itineris, quòd omnia ibi niuib. glacieq; oppleta essent, vehiculis confecisse. Et quanquam longior ibi hyems sit, fruges tamen eo, quo in Moscovia, tēpore & maturescunt, & colligūtur. A lacu Bieloiesero,

loiesero, intra teli iactum, est alius lacus sulphuriferus: quod fluvius quidam ex eo manas, seu spumas supernatantes, affatim secum defert. Inscitia tamen populi, eius ibi nullus usus est.

Vglitz ciuitas cum castro, ad littus Vuolgæ sita est: distatq; à Moscovia viginti quatuor, à Iaroslav 30. à Twer quadraginta miliaribus. Ceterum hæc prædicta castra sunt in meridionali Vuolgæ ripa ciuitas verò ex vtraque parte.

Chloppigrod locus, in quem Nowogardensium seruos confugisse supra dixi, duobus miliaribus distat ab Vglitz. Haud procul inde castrum nunc demolitum conspicitur, ad fluvium Mologa, qui ex Nowogardiæ magnæ ditio ne octuaginta miliaribus fluens, Vuolgâ ingreditur: in cuius ostijs est eiusdem nominis ciuitas & castrum, à quo duobus miliaribus in eiusdem fluminis ripa Chloppigrod ecclesia tantum sita est. Eo loci nundinæ in toto Mosci dominio, quarum etiam aliàs memini, sunt frequentissimæ. eò etenim, præter Swetenses, Liwonienses, atque Moscovitas, Tartari, aliq; quâ plurimè gètes, ex Orientalibus Septentrionalibusque partibus confluunt, quæ rerum tantum permutatione utuntur. Rarus enim, ac fermè nullus apud has gentes est auri, argentive usus. Vestes factas, acus, cultellos, coclearia, secures, aliàque eiusmodi, ut plurimum pellibus permutant.

Pereaslav ciuitas & castrum, à Septentrione aliquantum vergens in Orientem, viginti quatuor miliaribus abest à Moscovia: sita autem est

ad lacum, in quo, vt in insula Solowki, Selgi pisciculi, quorum supra memini, capiuntur. Ager satis fertilis est, & copiosus, in quo perceptis frugibus, Princeps venatione tempus fallere solet. Est in eodem agro lacus, ex quo sal decoquitur. Per hanc ciuitatem proficiscuntur, quibus Nowogardiam inferiorem, Castruma, Iarossaw & Vglitz eundum est. In his partibus vera itinerum ratio propter crebras paludes & syluas haberi non potest. Est etiam ibi Nerel fluuius, ex lacu quodam profluens, qui supra Vglitz Vuolgá influit.

Rostow ciuitas & castrum, Archiepiscopalis sedes, cum Bieloielero & Murom, inter præcipuos & antiquiores Russiæ principatus, post Nowogardiam magnam habetur. Eò ex Moscowia, rectà per Pereaflaw itur, à qua decem miliaribus distat. Sita est ad lacum, ex quo Coto roa fluuius, qui Iarossaw præterlabitur, emergit, Vuolgamque influit. Soli natura fertilis est, piscibus in primis ac sale abundans. Regio hæc olim secundo genitis magnorum Ducum Russiæ propria erat, quorum posterum nouissimè per Ioanem Basilij patrem ea depulsi, exuti que sunt.

Iarossaw ciuitas & castrum ad ripam Vuolgæ, distat à Rostow duodecim mil. rectà itinere ex Moscowia sumpto. Regio satis fertilis est, ea præsertim parte, qua vergit ad Vuolgam: que etiam, quemadmodum Rostow, secundogenitorum Principum erat, quas monarcha ipse vi oppressit, Et quanquam prouinciæ Duces, quos Knesos appellant, adhuc supersint: titulum tamen Prin-

Princeps, Knesis, velut subditis regione cōcessa, sibi usurpat. Tres autem Knesi secundo genitorū posterī, quos Rutheni Iorosslawski appellāt, eam regionem possident. Primus est Basilius, is qui nos ex hospitio ad Principem duxit, & reduxit. Alter est Simeon Fœderowitz, à Kurba patrimonio suo Kurbski dictus, homo lenex, sobrietate singulari, ac ipsa vitæ rigiditate, qua ab ineunte ætate vius est, valde exhaustus. multis enim annis esu carnis abstinuit: piscibus quoq; Solis, Martis & Saturni tantum diebus vesceretur: Lunæ verò, Mercurij & Veneris; ab eisdem ieiunij tempore abstinebat. hunc magnus Dux aliquando per Permiam, in Iuhariam, ad longinquas gentes debellandas, cum exercitu supremū Imperatorem mittebat, qui bonam eius itineris partem, propter niuis magnitudinem, pedes cōfecit: quibus dissolutis, reliquū itineris nauigijs peregit, & montem Petzoram transgressus. Ultimus est Ioannes cognomento Possetzen, qui Principis sui nomine Oratorem apud Carolū Cæsarem in Hispaniis agebat, & nobiscum reuersus est: qui adeò pauper erat, vt vestes, & Kolpackh (quod capitis tegumentum est) aliunde (quod certo scimus) pro conficiendo itinere commodatò sumeret. Quare multum errasse videtur, qui scripsit, hunc Principi suo in quacunque necessitate triginta milia equitum ex ditio-
ne seu patrimonio suo mittere posse.

Vuolochda prouincia, ciuitas & castram, in qua Epilcopi Permiæ sedem quidem suam, sed
 sine

sine imperio habent, ab eiusdem nominis fluvio
 nomen accepere. sita est inter Orientem & Se-
 ptentrionem, ad quam ex Moscovia per Iarosl-
 law itur. Abest autem à Iaroslawa quinquaginta
 miliarib. Ger. à Bieloiesero ferè quadraginta. Re-
 gio tota palustris & sylvestris est, unde fit, vt exa-
 ctam itineris rationem propter crebras paludes
 & fluuioꝝ anfractus, hoc quoque in loco viato-
 res obseruare non possint. Quo enim magis pro-
 grediare, hoc plures & inuicè paludes, fluuij, ac
 syluæ occurrunt. Porrò Vuolochda fluuius in sep-
 tentrionē, ciuitatē præterlabitur: cui Suchana flu-
 uius ex lacu cui Koinzki nomen est, emergens,
 octo mili. infra ciuitatem iungitur, nomenque
 Suchanae retinet, atque inter Septentrionem &
 Orientē labitur. Vuolochda prouincia olim sub-
 ditione Nowogardiae magnae erat, quae cum ca-
 strum natura loci firmum habeat, aiunt Princi-
 pē partē thesauri sui illic reponere solere. Eo an-
 no quo nos Moscoviae eramus, tanta illic erat
 annonae caritas, vt vnus quo ipsi vtuntur frumēti
 modius, XIIII dengis vederetur: qui alioqui in
 Moscovia IIII, V, aut sex dengis emi solet.

Vuaga fluuius piscosus, inter Bieloiesero &
 Vuolochdam, in paludibus, densissimisque syl-
 uis oritur, ac Dwinam fluuium influit. Fluuij ac-
 colae, quod panis vsu ferè careant, venatione vi-
 uunt. Capiuntur autē ibi vulpes nigrae, & coloris
 cinericei. Porrò compē diario itinere inde ad pro-
 uinciam & fluuium Dwina peruenitur.

Vstyug prouincia, à ciuitate & castro, quae ad
 abnol

M fluuium

fluuium Suchana sita sunt, nomen accepit, à Vuolochda abest centum miliaribus, à Bieloiefèro centum quadraginta. Hæc prius ad ostia fluuij Iug, qui ex Meridie in Septentrionem fluit, sita erat. Postea propter loci commoditatem, ad dimidium ferè miliare suprâ ostia posita est, vetusque nomen adhuc retinet. Nam Ruthenis Vsteie ostium est: vnde Vstyug, quasi ostiû Iug dicitur. Hæc prouincia olim subiecta erat Nowogardiæ magnæ, in qua rarus & propemodû nullus panis vsus: piscibus & feris pro cibo vtuntur, Sal ex Dwina habent. Idioma quoque proprium, quamuis Ruthenico magis vtuntur. Zabellinorum ibi pelles nec multæ, nec admodum excellentes: aliarû tamen ferarum pellibus abundant, vulpinis præsertim nigris.

Dwina prouincia & fluuius ab Iug & Suchana fluuiorum confluxu Dwine nomen accepit: nam Dwina Ruthenis duo, vel bini sonat. Is fluuius emensis centum miliaribus Oceanum Septentrionalem, quâ Swetiam & Nordwegiam affluit, atque à terra incognita Engraneland diuidit, ingreditur. Hæc prouincia in ipso Septentrione sita, olim Nowogardensum ditionis erat. Numeratur autè à Moscovia ad Dwinae ostiâ trecenta miliaria: quamuis vt antea dixi, in regionibus quæ trans Vuolgam sunt, propter crebras paludes, fluuios, ac vastas syluas, itineris ratio obseruari non potest: coniectura tamen ducimur, vt vix ducenta miliaria esse putemus: quâdoquidè ex Moscovia in Vuolochdam, ex Vuolochda

Iochda in Vstyug, in Orientē aliquantulum : ex Vstyug postremo per Dwinam fluuium rectā in Septentrionē peruenitur. Hęc prouincia, præter Colmogor castrum, & Dwinam ciuitatem, quæ inter fontes & ostia in medio propemodum sita est, castrumque Pienega in ipsis Dwinæ ostijs situm, oppidis & castris caret, Pagos tamen complures habere dicitur, qui propter terræ sterilitatem longè lateque distant. Victum hi ex piscibus, feris, ferarumque pellibus quærunt, quibus omnis generis abundant. In maritimis huius regionis locis, vrsos albos, & eos pro maiori parte in mari degentes reperiri aiunt : quorum pelles in Moscoviam sæpius deferuntur. Ego binas mecum, prima mea in Moscoviam legatione, reportauit. Regio hæc sale abundat.

ITINERARIUM AD PETZORAM
Iugariam, & Obi vsque fluuium.

Pincipis Moscoviæ ditio longè in Orientem, & aliquanto in Septentrionem, ad loca que sequuntur, protenditur : super qua re scriptum quoddam, quo eius itineris ratio continebatur, lingua Ruthenica mihi oblatum fuit, quod & trāstuli, & hic certa ratione subiūxi. Quāquā qui ex Moscovia eō proficiscuntur, ab Vstyug & Dwina, per Permiā, vsitato magis & cōpendia-

rio itinere vtantur. A Moscovia ad Vuoloch-
 dam quingenta werst numerantur, à Vuoloch-
 da ad Vstyug dextrorsum secundo fluuio, &
 Suchana, cui iungitur, descendendo, sunt quin-
 genta werst, quibus sub Streltze oppido duo-
 bus werst, sub Vstyug cõiungitur fluuio Iug, qui
 fluit ex Meridie: à cuius ostijs vsque ad fontes,
 vltra quingenta werst computantur. Cæterum
 Suchana & Iug postquam confluerint, amissis
 prioribus nominibus, Dwinæ nomen assumūt.
 Per Dwinam deinceps quingenta werst, ad Col-
 mogor peruenitur: à quo infra itinere sex die-
 rum, Dwinæ sex ostijs Oceanum ingreditur. At-
 que huius itineris maxima pars nauigatione cõ-
 stat. nã itinere terrestri à Vuolochda vsq; ad Col-
 mogor, traiecto Vuaga, sunt mille werst. Haud
 procul à Colmogor, Pienega fluuius, qui ab Ori-
 ete à dexteris fluit: emēsisq; septingētis werst,
 Dwinam illabitur. Ex Dwinæ ad locum qui di-
 citur Nicolai, per Pienegam fluuium ducenta
 werst, peruenitur, vbi itinere dimidij werst na-
 ues in fluuiū Kuluio transferuntur. Kuluio verò
 fluuius ex eiusdē nominis lacu in Septentrione
 oritur, à cuius fontibus iter sex dierum est, vsque
 ad ostia, vbi Oceanum ingreditur. Nauigatione
 secundum dexterum littus maris, sequentes pos-
 siones præterleguntur: Stanwische, Ca-
 lunczsko, & Apnu. Circumnauigataque Cho-
 rogoski Nosz promontorio, & Staruwische,
 Camenckh & Tolstickh, tãdem in fluuium Me-
 zen, quò sex dierum itinere ad eiusdem nominis
 pagum

pagū in ostijs fluuij Piesza sitū peruenitur. per quem rursus à sinistra Orientē æstiualem versus ascendēdo, triū hebdomadarū itinere Piescoya fluuius occurrit. Vnde trāstatis per quinq; werst. in duos lacus nauibus, geminæ patent viæ: quarū altera, parte sinistra in fluuium Rubicho, per quem in fluuium Czircho peruenitur, ducit. Alij via altera, & breuiore, ex lacu naues rectā in Czircho deferunt: à quo nisi tempestate detineantur, trium hebdomadarum spacio in fluuium ostiaque Czilme magnum Petzora fluuium, qui eò loci duarum werst latitudine extenditur, influentem deueniunt: quò delapsi, sex dierum itinere ad oppidum & castrum Pustoofero, circa quod Petzora sex ostijs Oceanum ingreditur, peruenitur. Huius loci incolæ, simplici ingenio homines, anno Domini. 1518. primū baptismum susceperunt. A Czilmæ ostijs, vsque ad ostia fluuij Vssa, per Petzorā eundo, est iter vnus mēsis. Vssa autem fontes suos habet in monte Poyas Semnoi, qui ab ortu æstiuali ad lænam est, fluitque ex ingenti eiusdem montis saxo, quod Camen Bolschoi vocant. Ab Vssæ fontibus, vsque ad eius ostia, vltra mille werst numerantur. Porro Petzora à Meridionali hac hyemali parte fluit, à quo ex Vssæ ostijs ascendendo, vsque ad ostia Stzuchogora fluuij, est iter triū hebdomadarum. Qui hoc itinerarium conscripserant, dicebant, inter Stzuchogore & Potzscheriema fluuiorum ostia se quieuisse: atq; ad vicinū castrum Strupili, quod ad littora Ru-

thenica in montibus ad dextram situm est, com-
 meatum, quem ex Russia secū portauerant, de-
 posuisse. Ultra Petzora & Stzuchogora fluuios
 ad mōtem Camenipoias, itē mare, insulas vici-
 nas, castrumque Pustoolero, variæ & innumeræ
 gentes sunt, quæ vno ac communi nomine Sa-
 moged (quasi diceres seiplos comedentes) nun-
 cupantur. Apud hos magnus prouentus auium,
 diuersorumq; animalium, vt sunt zabellini, mar-
 tes, castores, hermelli, aspreoli, & in Oceano
 Mors animal, de quo supra, præterea veses. Item
 albi vrsi, lupi, lepores, equivo duani, cete, pi-
 scisque nomine Semfi, alijque quāmplurimi. Hæ
 verò gentes in Moscoviam non veniunt: sunt
 enim feræ, quæ aliorum hominum coetum, vi-
 tæque societatem refugiunt. Ab Stzuchogoræ
 ostijs aduerso flumine vsque ad Poiassa, Artawis-
 che, Cameni, maioremque Poiassa, iter trium
 hebdomadarum. Porro ad montem Camen tri-
 um dierum ascensus est, à quo descendendo ad
 fluuium Artawischa, inde ad Sibut fluuium, à
 quo castrum Lepin, à Lepin ad Sossam fluuium
 peruenitur. Huius fluuij accolæ Vuogolici nun-
 cupantur. Sossa autem à dexteris relicto ad flu-
 uium Oby, qui oritur ex Kitaisko lacu, perue-
 nitur: quem vix vno die & celeri cursu traiece-
 runt, adeò vasta huius fluuij latitudo est, vt ad
 octoginta ferè werst extendatur. Hunc quoque
 Vuogulici & Vgritzschi gentes accolunt. Ab
 Obea castello secundum Oby fluuiū ascendēdo,
 vsq; ad Irtische fluuiū, in quē Sossa ingreditur,

ostia, est trium mensium iter. In his locis duo castra sunt, Jerom & Tumen, quibus praesunt domini Knesi Iuhorski, magno Duci Mosco (ut aiunt) vectigales. Multa ibi animalia, pellesque quam plurimae.

Ab Irtsche fluuij ostijs ad castrum Grustina, duorum mensium iter: à quo ad lacum Kitai, per Obi fluuium, quem fontes suos in hoc lacu habere dixi, est plus quàm trium mensium iter. Ab hoc lacu plurimi homines nigri, communis sermonis expertes, veniunt: merces varias, in primis autem vniones, lapides preciosos, secum adferentes, quas populi Grustintzi & Serponowtzi mercantur. hi à castro Serponow Lucomoryæ ultra Obi fluuium in montibus sitæ nomen habent. Lucomoryæ autem hominibus mirabile quiddam ac incredibile, & fabulæ per simile aiunt accidere, quos in singulo sannos, nempe XXVII die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Georgio sacra est, mori aiunt: ac vere in sequenti maximè ad XXI, i. Apr. ranarum instar, denuò reuiuiscere. Cum his quoque Grustintzi & Serponowtzi populi noua, & aliàs inconsueta habent cõmercia. Cum enim statum tempus moriendi, seu dormiendi ipsis imminet, merces certò loco deponunt, quas Grustintzi & Serponowtzi, relictis suis interim æqua commutatione mercibus auferunt: eas illi rediuiui, si iniquiore æstimatione abductas esse viderint, rursus repetunt: unde licet plurimæ ac bella inter eos oriuntur. Ab Obi fluuio, parte sinistra descédendo sunt Calami

populi, qui ab Obiowa & Pogosa eò commigrarunt. Infra Obi ad Auream anum, vbi Obi Oceanū ingreditur, fluuij sunt, Soffa, Berezwa, & Danadim, qui omnes ex monte Camen, Bol-schega, Poialfa, scopulisque coniunctis oriuntur. Ab his fluminibus quæcunque ad Auream anum vsq; gentes habitant, vestigales dicuntur Principi Moscoviæ.

Slatababa, id est Aurea anus, idolum est, ad Obi ostia, in prouincia Obdora, in vltiori ripa situm. Secundum Obi littora, vicinisq; circū fluminib. multa passim castra sita sunt, quorum domini omnes Principi Moscoviæ (vt ferunt) subijciuntur. Narrant, seu, vt verius dicam, fabulantur, hoc idolum Auream anum statuam esse, in formam cuiusdam anus, quæ filium in gremio teneat: atq; ibi iam denuò alterum cerni infantē, quem eius nepotem esse aiunt. Præterea instrumenta quædam ibi posuisse, quæ perpetuum sonum in modum tubarum edant. Quod si ita est, equidem ventorum vehementi & perpetuo in ea instrumenta flatu fieri puto.

Cossin fluuius ex montibus Lucomoryæ delabitur. in huius ostijs Cossin castrum est, quod olim Knes wentza, nunc verò illius filij possident. Eò à Cossin magni fluuij fontibus, est iter duorū mensium. Porro ex eiusdem fluuij fontibus alter fluuius Calsima oritur, emensaq; Lucomorya in magnum fluuium Tachnin in fluit: vltra quem prodigiôsæ formæ homines habitare dicuntur, quorū alij ferarū more, toto corpore pilis

pilis horrent: alij caninis capitibus, alij prorsus sine collo pectus pro capite habent, longasq; sine pedibus manus. Est & in Tachnin fluuio piscis quidã, capite, oculis, naso, ore, manib. pedibus, alijsq; humana prorsus forma, nulla tamen voce: qui, vt alij pisces, suaue ex se præbet obsoniũ.

Hactenus, quæcunque retuli, ex oblato Itinerario Ruthenico, à me ad verbum traducta sunt: in quibus etsi fabulosa quædam, vixq; credibilia esse videantur, veluti de hominibus mutis, morientibus & reuiuiscantibus, Aurea anu, monstrorosis hominum formis, pisceque humana effigie: de quibus etsi ipse quoque diligenter inuestigauerim, nihil tamen certi à quopiam, qui ea oculis suis vidisset (quamuis omnium fama rem ita se habere prædicarent) cognoscere potui: tamen vt alijs ampliorem harum rerum præberem inuestigandi occasionem, nolui quicquam obmittere, vnde & locorum vocabulis iisdem, quibus à Ruthenis nuncupantur, vsus sum.

Nofs, Ruthenis nasus dicitur: quo nomine promontoria ad nasi similitudinem in mare prominentia, vulgò appellant.

Montes circa Petzoram fluuium Semnoi poyas, id est Cingulus mundi vel terræ vocantur. Poyas enim Ruthenis cingulum significat. Lacus Kitthai: à quo magnus Chan de Chathaia, quem Mosci Czar Kythaiski appellant, nomen habet. Chan autem Tartaris regem sonat.

Lucòmoryæ loca maritima syluestria sunt, quæ ab accolis sine vllis ædibus habitantur.

Quamuis autem Itinerarij author plurimas Lucomoryæ gentes principi Moscoviæ subiectas esse referebat: tamen cum in propinquo Regnū Tumen sit, cuius princeps Tartarus est, & vernacula eorum lingua Tumenski Czar, id est Rex in Tumen appellatur, magnaque damna haud ita pridem principi Moscoviæ intulit: verisimile est, propter viciniam has gentes ipsi potius subiectas esse.

Ad Petzoram fluviū, cuius in Itinerario mentio fit, ciuitas & castrū Papin, seu Papinowgorod situm est: huius accolę Papini, qui diuersum à Ruthenico idioma habent, nuncupātur. Ultra hunc fluviū altissimi mōtes ad ripas vsq; protenduntur, quorū vertices ob continuos ventorū flatus, omni prorsus materia gramineq; ferè carent. hi etsi varijs in locis varia habeāt nomina, cōmuniter tamen Cingulum mundi vocantur. In his mōtibus nidificāt Gerofalcones, de quib⁹ infra, cū de Principis venatiōe verba facturus sū. Crescūt etiā illic arbores cedri: circa quas nigerrimī Zebelli reperiūtur. Atq; in Principis Moscovię ditione hi mōtes soli visuntur, qui veteribus Rhiphæi fortè, vel Hyperborei montes visi sunt: & quòd perpetuis niuib⁹ ac glacie rigeant, transiriq; facile non possint, Engroneland prouinciā incognitam faciūt. Basilius Ioāis fili⁹ Moscovię dux, aliquādo ad explorāda ultra hos montes loca, gentesq; debellandas, duos Præfectos ex suis per Permiā & Petzoram miserat, Simeonem & Pheodorowitz Kurbski à patrimonio suo ita

nuncupatum, ex Iaroslowski genere oriundum & Knes Petrum Vſchatoi. quorum Kurbski me in Moscovia existente, adhuc in viuis erat: mihiq; de hac re percontanti, decem & septem in ascendendo monte dies se cōsumpsisse dicebat: neq; tamen montis verticem, qui patri nomine Stolp, hoc est columna nuncupatur, superare potuisse. Extenditur mons ille in Oceanum, vsque ad ostia Dwinæ & Pegzora fluuiorum. Et hæc de Itinerario satis.

AD PRINCIPATVS MOS-

conie redeo.

Vſdali principatus, cū eiusdē nominis castro & ciuitate, in qua sedes Episcopalis est, inter Rostow & Vuolodimeriā sita est. Quo tempore Mosci imperij sedes Vuolodimeria erat, inter præcipuos hic principatus numerabatur, ac reliquarum adiacentium vrbium metropolis erat. Crescente post imperio eius, sede Moscoviam translata, Principum secundogenitis est attributus: quorum tandem posterius, ex quibus Basilius Schinski cum nepote ex fratre (qui dum nos Moscoviæ essemus, adhuc viuebant) per Ioannem Basilij eo sunt exuti. Insigne in ea vrbe Vestalium monasterium est, in quo Solomea à Basilio repudiata, erat inclusa. Inter omnes Principis Moscoviæ principatus ac prouincias, vbertate soli, rerumq; omnium copia, Resan primas sibi

fibi vindicat: secundum hanc sunt, Iaroslav, Rostow, Pereaflaw, Susdali, Vuolodimeria: quæ fertilitate terræ fertilitate terræ, proximè accedunt.

Castromowgorod ciuitas cum castro, in Vuolgaë littore ad orientem æstiualem viginti ferè miliaribus abest ab Iaroslav, Nowogardia inferiori circiter quadraginta. Fluius, à quo ciuitas nomen habet, ibi Vuolgam influit.

Galitz alius principatus cum ciuitate & castro, ex Moscovia in Orientem per Castromowgorod euntibus occurrit.

Vuiathka prouincia ultra Kamam fluuium, in Orientè æstiualem centū quinquaginta ferè miliaribus abest à Moscovia: ad quam itinere breuiore quidem sed difficiliore, per Castromowgorod & Galitz peruenitur. nam præter paludes ac nemora, quæ inter Galitz & Vuiathkam sunt, iterq; impediunt, Czeremissæ populi passim ibi vagantes latrocinantur. Quare fit, ut itinere per Vuolochdam & Vstyug longiore, sed faciliore tutioreq; eo profiscantur. Distat autem Vuiathka ab Vstyucg centū viginti miliaribus, à Cazan sexaginta. Regioni eiusdem nominis fluuius nomen dedit, in cuius littore sunt Chlinowa, Orlo, & Slowoda. Et Orlo quidem quatuor miliaribus est infra Chlinowam. Dein sex miliaribus Occidentem versus descendendo, Slowoda. Cotelnitz autè octo à Chlinowa miliaribus, ad Rhecitzan fluuium, qui ex Oriente fluens inter Chlinowa & Orlo, in Vuiathkam exoneratur. Regio palustris & sterilis est, seruorum fugitiuo-

tiuorum velut asylum quoddam: melle, feris, piscibus, aspreolisque abundans. Hæc olim Tartaricæ ditionis erat, adeo vt adhuc hodie ultra citraque Vuiathkam, maximè in ostijs quibus Kamã fluuium ingreditur, Tartari imperent. Itinera illic computantur per Czunckhas. Czunckhas autem continet quinq; werst. Kama fluuius exoneratur in Vuolgam duodecim miliarib. infra Cazan. huic fluuio adiacet Sibier prouincia.

Permia magna & ampla prouincia, à Moscovia ducentis quinquaginta (seu, vt quidam volunt, trecentis) miliaribus recta inter Orientem & Septentrionem distat. Ciuitatem eiusdem nominis ad Vischora fluuium habet, qui decem miliaribus infra Kamam influit. Eo propter crebras paludes & fluuios, terrestri itinere vix, nisi hyeme, peruenitur: æstate verò per Vuolochdã, Vstyug, Vitzechdaq; fluuium, qui duodecim ab Vstyug miliaribus Dwinam influit, nauigij iter hoc facilius conficitur. Cæterum qui ex Permia in Vstyug proficiscuntur, ijs aduerso Vischora nauigandũ est: emensisq; aliquot fluijs, nauibusq; terra quandoq; in alios fluuios translatis, ad Vstyug tandem trecentis ab Permia miliaribus deueniunt. Rarissimus in ea prouincia panis vsus: loco tributi equos & pelles quotannis Principi pendunt. Idioma proprium habent: characteres item proprios, quos Stephanus episcopus, qui eos in fide Christi vacillantes confirmat (nam antea in fide adhuc infantes, episcopũ quendam idem attentantem excoriatuerant) primus

mus adinuenit. Hic Stephanus postea Deme-
trio Ioannes filio imperante, apud Ruthenos in
numerum deorum relatus est. Super sunt adhuc
ex ijs in syluis passim plures idololatræ, quos
monachi & heremitæ eò proficiscentes, non ces-
sant ab errore vanoque cultu reuocare. Hyeme
in Artach ferè, quemadmodum in plurimis Rus-
siæ locis, iter faciunt. sunt autem Artach, ligneæ
quædam & oblongæ soleæ, sex ferè palma-
rum longitudine, quibus in pedes inductis fe-
runtur, magnaque celeritate itinera conficiunt.
Canibus, quos in hunc vsum magnos habent,
pro iumentis vtuntur, quibus sarcinas, quem-
admodum infra de ceruis dicitur vehiculis cir-
cūuehant. Aiunt eam prouinciam Orientem ver-
sus, Tartarorum prouinciæ quæ Tumen dici-
tur, esse conterminam.

Iugariæ prouinciæ situs ex supradictis patet.
Rutheni per aspirationem Iuhra proferunt, &
populos Iuhrici vocant. Hęc est Iuharia, ex qua
olim Hungari progressi, Pannoniam occupa-
runt, Attilaque duce multas Europæ prouin-
cias debellarunt. Quo nomine Moscovitæ mul-
tum gloriantur, quòd eorum subditi magnam
Europæ partem olim sint depopulati. Referebat
Georgius Paruus dictus, natione Græcus, in
priori mea legatione inter tractatus volens ius
Principis sui deducere ad magnum Ducatum
Lithwanix, regnum Poloniæ, &c. Iuharos sub-
ditos magni Ducis Moscoyix extitisse, & ad pa-
ludes Mæotidis consedisse; deinde Pannoniam
ad

ad Danubium, & inde nomen Hūgariæ accepisse: demum Morawiā, ex fluuio sic nominatam: & Poloniam à Polle, quod est planicies, occupasse: de fratris Attilæ nomine Budam nominasse. Relata saltem volui referre. Aiunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate vtī, quod an verū sit, nescio. Nam etsi diligenter inquiserim, neminē tamen eius regionis hominē habere potui, quo cū famulus meus linguę Hungaricę peritus colloqui potuisset. Hi quoq; pelles pro tributo Principi pendunt. Quāuis vniones gemmæq; illinc in Moscoviam afferantur, non tamen in eorum Oceano colliguntur, sed aliunde, præcipuè verò à litoribus Oceani, ostijs Dwinæ vicinis afferuntur.

Sibier provincia Permiā & Vuiathkam contingit, quæ an castra & ciuitates aliquas habeat, compertum non habeo. In hac oritur Iaick fluuius, qui in mare Caspium exoneratur. Regionē propter viciniā Tartarorum desertam, aut in qua parte colitur, à Tartaro Schichmamai occupatā esse aiūt. Huius indigenæ proprio idiomate vtūtur. quęstum faciunt maximè ex aspreolorū pellibus, quæ aliarū provinciarū aspreolos magnitudine & pulchritudine excellunt: quarū tamē copiā in Moscovia tum nullam habere potuimus.

Czeremissæ populi sub Nowogardia inferiore in syluis habitāt. propriam hi linguam habēt, Machumeti que dogma sequuntur. Regi Cazanensi nunc parent, quāuis maxima eorum pars duci Moscoviæ olim tributaria esset: vnde subditis

ditis Moscoviæ adhuc annumerantur. Adduxerat inde Moscoviam Princeps illorum multos, defectionis crimine suspectos: quos ibi vidimus. Hi autem cum ad fines Lithwaniam versus missi fuissent, tandem in varias partes dilapsi sunt. Hæc gens à Vuiathka & Vuolochda, ad fluuium Kamam vsque, longè latèque sine vllis ædibus habitant. Omnes tam viri quàm fœminæ cursu sunt velocissimi, sagittarij porrò peritissimi omnes, arcu nunquam è manibus deposito: quo ad eò oblectantur, vt etiam filijs cibum non præbeant, nisi præfixum scopum sagitta feriant.

Duobus miliaribus à Nowogardia inferiore plurimæ erant domus ad ciuitatis oppidiq̃ue similitudinem, vbi sal decoquebatur. Hæ paucos ante annos à Tartaris exultè, Principis iussu restitutæ sunt.

Mordwa populi ad Vuolgam sunt, infra Nowogardiam inferiorem in littore Meridionali, Czeremissis, nisi quòd frequentiores domos habent per omnia similes. Atque hic nostræ digressionis, Mosciciq̃ue imperij terminus esto.

Nunc de vicinis ac conterminis populis certa quædam subiungam, eodem quo ex Moscovia egressus sum ordine in Orientem seruato. Hac autem parte Tartari Cazanenses primi occurrunt: de quibus, antequam ad peculia-
ria ipsorum pertueniam, in gene-
re quædam referen-

da sunt.

De Tartaris, eorumq; origine, præter ea quæ in Annalibus Polonorum, & duobus de Sarmatijs libellis cõtinentur, multi passim multa scripsere: quæ hoc loco repetere, magis tædiosum quàm vtile esset. Quæ autem ipse in Ruthenorum annalibus, multorumq; hominum relatione cognoui, paucis adscribenda censui. Aiunt Mozbitenos populos, qui postea Tartari dicti sunt, homines lingua, moribus, habituq; à reliquorum hominum ritu cõsuetudineq; dissidentes, ad fluuium Calka peruenisse: qui vnde venissent, quo religionis dogmate vteretur, omnibus ignotum fuisse. Quanquam à quibusdam Taurimeni, ab alijs Pitzenigi, alijs alio nomine appellarentur. Methodius Patanczki episcopus, ex Ieutriskie desertis inter Septétrionem & Orietem eos processisse dicit, causamque migrationis talem refert. Gedeonem quendam, primi nominis virum, terrorem ipsis de fine mundi, quæ imminere dicebat, quandoq; iniecisse: cuius oratione inducti, ne amplissimæ orbis opes cū mundo simul interirent, innumera cū multitudine ad spoliandas prouincias exiuisse: & quicquid ab Oriente ad Euphratē, sinumq; Persicum cõtinetur, crudeliter diripuisse. atq; ita prouincijs passim vastatis Polowtzos gêtes, quæ adiunctis sibi Ruthenorum auxiliaribus copijs, solæ occurrere ausæ erāt, ad fluuium Calka profligasse: anno mundi 6533. Quo loco autorem libelli de duabus Sarmatijs, de Polowtzijs populis, quas venatores interpre-

tatur, errasse clarum est. Polowtzi enim campe-
 stres dicuntur. nam Polle, campus est: Lowatz,
 & Lowtzi, venatores, adiuncta autē tzi, vel kfi
 syllaba, nō mutat significationem: neq; enim ab
 vltimis, sed primis syllabis significatio deducen-
 da est. Et quōd eiusmodi Ruthenorum dictioni-
 bus syllaba generalis ski adijci solet, ea res homi-
 ni imposuit: atq; ita Polowtzi, campestres, &
 non venatores interpretari oportet. Polowtzos
 Rutheni Gotthos fuisse perhibēt: quorum tamē
 sententiæ non accedo. Qui Tartaros describere
 velit, multas nationes describat necesse est. Nā
 ex sola secta hoc nomen habent: & diuersæ nati-
 ones sunt, longè ab inuicem distantes. Atqui ad
 institutum redeo. Bathi Tartarorum rex magna
 manu à meridie in Septentrionem egressus, Bul-
 gariam, quæ ad Vuolgam infra Cazan est, occu-
 pauit. Anno dein sequenti, qui erat 6745, sequu-
 tus victoriam, in Moscoviam vsq; peruenit, ur-
 bem Regiã aliquandiu obsessam per deditioem
 tandem accepit: sed fide quam dederat, non ser-
 uata, omnibus cæsis, vltra progressus, vicinas
 prouincias, Vuolodimeriam, Pereaslaw, Ro-
 stow, Susdali, compluraq; castra & oppida, cæ-
 sis, aut in seruitutem abductis inhabitatoribus,
 exulsit: Georgiū magnum Ducem instructo ex-
 ercitu sibi occurrentem profligauit, & occidit:
 Basilium itēm Constantini, captiuum secum ab-
 duxit, interemitq;: quæ omnia, vt suprã dictum
 est, anno mundi 6745. gesta sunt. Ab eo tempo-
 re omnes ferè Rursiæ princeps, à Tartaris inau-
 gura-

gurabantur, illisq; parebant, vsq; ad Vuitoldum magnum Lithwaniae Ducem, qui prouincias suas, & quae in Rulsia occupauerat, à Tartarorum armis fortiter defendit, vicinisq; omnibus terro-ri fuit. Magni autem duces Vuolodiinerae & Moscoviae, vsq; ad modernum Basilium Ducē, semper in praestita semel Tartarorum Principū fide & obedientia permanserunt. Hūc Bathi, an-ales referunt, ab Vulaslaw Hungarorū rege qui post baptismum Vuladislau dictus, inq; di- uorū numerū relatus est, occisum fuisse in Hun- garia. nam cum regis sororem, quā in regni de- populatione fortē nactus fuerat, secum abduxisset, rexq; & sororis pietate, & indignitate rei cō- motus, hunc insecutus fuisset: impetuq; in Bathi facto, cū soror arreptis armis, adultero cōtra fra- trē auxilio esset: iratus rex, sororē vnā cū Bathi a- dultero iterfecit. Hęc gesta sunt āno mūdi 6745.

Asbec ipsi Bathi in imperio successit, moritur- que anno mundi 6834. cui filius Zanabeck suffe- ctus est: qui fratribus suis, vt solus sine metu re- gnaret, occisis, moritur anno 6865. Hunc Ber- debeck sequutus, qui fratribus duodecim pari- ter occisis, obiit 6867. Post quem Alculpa, à Narufs quodam regulo, cum liberis statim ab inuito imperio occisus,, non vltra mensem impe- rauit. Ad hunc regnum iam possidentem, om- nes Principes Rulsiae conuenerunt, imperandi- que in sua quisque prouincia potestate impetra- ta, abierunt. Occiditur anno 6868. Cui Chi- dir in regno succedens, à filio Themerhoscha

occisus est: qui regno per scelus parto, vix septem diebus potitur. Etenim à Temnick Mamai eiectus, cum vltra Vuolgam fugisset, ab insequentibus militibus occisus est, anno 6869. Post hos Thachamisch imperium adeptus, anno mundi 6890, cum exercitu XXVI Augusti egressus, Moscoviam ferro igniq; vastauit. Is à Themirkutlu profligatus, ad Vuitoldum magnū Lithwaniæ ducē profugit, Themirkutlu porrò regno Sarai anno mundi 6906 præfuit, moritur 6909. Cui Schatibeck filius in imperio successit. post quem Themirassack, cum exercitū maximum in Retzan, ad depopulandam Moscoviam duxisset, tantum terrorem principibus Moscoviæ iniecit, vt desperata victoria, abiectis armis, ad diuorū tātum auxiliū cōfugerent. In Vuolodimeriam statim pro imagine quadā diuæ Mariæ Virginis, quæ multis miraculis editis ibi celebris erat, mittunt: quæ cum in Moscoviam duceretur, Princeps omni cum multitudine honorificè illi obuiam procedit, eaq; primū vt hostem auerteret humilimè implorata, maxima veneratione ac reuerentia in ciuitatem deducit. quo cultu se impetrasse dicunt, quòd Tartari vltra Retzan non fuerint progressi. In cuius rei perpetuam memoriam eò loci, vbi imago expectabatur, susceptaq; fuit, templum exædificatum est: diesq; is quem Rutheni Stretēne, id est obuiationis diem vocant, XXVI Augusti quotannis solenniter celebratur. Acta sunt hæc anno 9903.

Narrant Rutheni, hunc Themirassack obscuro genere natum, ex latrocinij ad tantum dignitatis gradum peruenisse, furemque in adolescentia egregium fuisse, indeque nomen acquisuisse. Et quod aliquando ouem furatus, deprehensusque à domino ouis, iactu lapidis vehementiore crus illi fractum fuisset: idque cum ferro quodam colligasset, à ferro & claudicatione nomen sibi inditum fuisse. Themir enim ferrum, Assack claudu significat. Is Constantinopolitanis à Turcis grauitè obsessis, filium suum cum auxiliaribus copijs misit: qui profligatis Turcis, soluta obsidione, ad patrem victor reuersus est, Anno 6909.

Tartari in hordas diuiduntur, in quibus Sawolhensis horda & celebritate & multitudine primas tenuit: nam reliquæ hordæ omnes ex ea originem traxisse dicuntur. horda autem illis conuentum, seu multitudinem significat. Quamuis autem quælibet horda peculiare nomen habeat, scilicet Sawolhensium, Præcopensium, Nahaisensium, & aliæ multæ, quæ omnes Mahometani sunt: Turcas tamem se vocari ægrè ferunt, proprioque loco ducunt. sed Besermani appellari gaudent, eoque nomine & Turci se appellari volunt. Ut autem varias longè lateque prouincias Tartari incolunt, ita etiam moribus, ipsoque vitæ genere non in omnibus conueniunt. homines statura mediocri, lata facie, obesa, oculis intortis & concauis, sola barba horridi, cætera rasi. insigniores tantum viri crines cõtortos, eosque nigerrimos secundum aures habent, corpore valido, animo au-

daci: in Venerem, eamq; præposteram, putres: equis, alijsq; animalibus quoquo modo interēptis suauiter vescūtur: demptis porcis, à quibus lege abstinent. inedia somniq; adeò patientes, vt toto nonnunquã quatrduo ea perferant, laboribus necessarijs nihilominus intenti. Rursus aliquid fortè ad vorandum nacti, supramodum se ingurgitāt, eaq; crapula priorem inedia quodãmodo resarciunt, nihil reliqui facientes: atq; ita cibo laboribusq; obruti triduo, quatrduoq; perpetuo dormiūt. quos sic altum dormientes, Lithwani & Rutheni, in quorum regionem derepētè irruūt, prædasq; inde abigunt, insequuti, omni amoto metu passim sine excubijs, ordine, cibo, somnoq; sepultos, opprimūt incautos. Equi tantibus porrò si fames sitisq; molesta fuerit, quibus insident equis, venas solent incidere, haustoq; eorum sanguine famem pellūt, atq; iumentis hoc prodesse putant. Et quoniam incertis omnes ferè vagantur sedibus, stellarū, in primis verò poli arctici, quem ipsi sua lingua Selesnikoll, hoc est ferreū clauum vocāt, aspectu cursum suum dirigere solent. Lacte equino in primis delectantur, quòd eo homines & fortes & pingues fieri credunt. Herbis quamplurimis, præsertim ijs quæ circa Tanaim crescunt, vescuntur. sale paucissimi vtuntur. Horum reges si quando suis com meatū distribuāt. 40. hominibus vaccam vnam aut equum dare solent: quibus maētatis, intestina præstantiores tantum sumunt, ac inter se diuidunt, quæ ad ignem eatenus calefacta, vt adhæ-

adhærentia stercora decuti possint, abstergique, vorant. Non solum autem digitos pinguedine unctos, sed etiam cultrum lignumque, quo stercus detersum fuerat, suauiter lingunt, suguntque. Capita equorum, vt apud nos aprorum, in delicijs habentur, præstantioribusque tantum apponuntur. Equis ceruice depressa, pusillisque; sed fortibus abundant. qui æquè in ediam laboremque bene ferre possunt: ramisque & corticibus arborum, herbarumque; radicibus, vngulis è terra excussis, euulsisque; aluntur. His ita ad laborè assuefactis, Tartari commodissimè vtuntur: aiuntque; Mosci, perniciores hos sub Tartaris, quàm sub alijs esse. Hoc genus equorum Pachmat vocat. Stellas, stapedesque ligneas habent, nisi si quas alias à vicinis Christianis rapuerint, aut emerint. Et ne equorum dorsa atterantur, gramine, seu arborum folijs eas suffulciunt. Flumina transnatant: qui si fortè fugientes insequentium hostium vim extimerint, sellis, vestibibus, alijsque; impedimentis omnibus abiectis, armis tantum retentis, effusissimè fugiunt. Porro arma illorum sunt, arcus & sagitta: framea apud eos rara. Pugnam cum hostibus eminus audacissimè ineunt: in qua tamen non diu perseuerant, sed simulata fuga, hostibus insequentibus, occasione data primum in eos à tergo tela torquent: dein conuersis de repente equis, in dissipatos hostium ordines denuò impetum faciunt. Cum in parentibus campis pugnandum est, hostemque intra teli iactum habent, non structa acie prælium ineunt,

sed sinuoso agmine in gyrum, quo certior & liberior hostem iaculandi via pateat, circumferuntur. Estq; euntium & redeuntium mirus quidam ordo. in quam quidem rem ductores, quos sequuntur, harum rerum peritos habet: qui si vel hostium telis icti succubuerint, aut forte metu perculsi, in ducendo ordine aberrauerint, tanta totius exercitus fit confusione, ut nec amplius in ordinem reduci, nec tela in hostem requere possint. Hoc genus certaminis ipsi à rei similitudine choream appellant. In angustijs autem si forte decertandum est, nullus huius stratagematis est usus. atq; ideo fugam se madat: quonia nec clypeo, nec lacea, nec galea muniti sunt, ut hostem in stataria pugna sustinere possint. In equitando hunc morem seruat, ut contractis in sellam sedeant pedibus, quo facilius in vtrumque latus se possint conuertere: & si quid forte delapsum, de terraq; tollendum fuerit, stapedibus innixi, nullo negotio tollunt, in quo adeo exercitati sunt, ut etiam curretibus celeriter equis id efficiant. Hastis impetiti, in alterum latus ad declinandum ictum aduersarij subito se demittunt, altera duntaxat manu pedeque equo adhaerentes. Dum vicinorum prouincias infestat, quisq; duos aut tres, pro opibus, equos secum ducit, ut vno scilicet defatigato, altero ternoue uti possit: lassos interim manu ducunt. Frena leuissima habent, flagellis pro calcaribus utuntur. Castratos tantum equos habent, quod tales arbitrantur plus laboris inediaq; ferre posse. Vestimentis iidem tam viri quam foeminae utuntur, nec in cul-

in cultu à viris quicquam differunt, nisi quòd caput velo lineo tegunt, caligisque itidem lineis nautarum maritimorū instar vtūtur. Eorū reginæ dum procedunt in publicum, facies solent obtegere. Reliqua turba, quæ in campis passim degit, vestes ex onium pellibus confectas habent: quas non mutāt, nisi longo vsu prorsus attritæ, laceræque fuerint, Vno in loco nō diu cōmorantur: rati graue esse infœlicitatem, diu in eodē loco hærere. Vnde irati quandoq; liberis, graue malū imprecantes, solent dicere: Vt eodē in loco perpetuò tanquā Christianus hæreas, propriūque fœtorem haurias. quare depastis vno in loco pascuis, cū armētis, vxorib. & liberis, quos in palustris secū circunferunt, aliò migrant. quāuis hi qui in oppidis & vrbibus degunt, aliam viendi rationem sequantur. Si bello aliquo grauiore implicantur, vxores, liberos, senesq; in loca collocāt tutiora. Iusticia apud illos nulla. nam vt quisq; re aliqua indiguerit, eam ab altero impunè rapere potest. Si quis apud iudicē de vi, illataq; iniuria conqueritur, reus non negat, sed ea re se carere nō potuisse dicit, tum iudex huiusmodi proferre solet sententiam: Si tu vicissim re aliqua indigueris, rape ab alijs. Sūt qui dicunt, eos non furari, an verò furētur, aliorum esto iudiciū: certè homines rapacissimi sunt, nēpe pauperrimi, vt qui alienis semper inhiant, aliorū pecora abigunt, homines spoliant, abducuntque, quos Turcis alijsq; quibuscunq; aut vendunt, aut redimendos concedunt, puellis tantū seruatis. Ci

RERVM MOSCOVITICARVM

uitates & castra rarò oppugnât: villas, pagosq; cõbu-
rũt: adeoq; de illatis dânis sibi placet, vt quo plures p-
uincias desolauerint, hoc se regna sua ãpliora reddidif-
se putet. Si in dissensioe aliqua quispiã iter ipsos occi-
datur, autoresq; sceleris capti fuerit, eqs, armis, vestib.
tãtũ ablatis, dimittũtur. Homicida porro, accepto vili
equo & arcu, his verbis à iudice dimittitur: I, & rẽ tuã
cura. Auri argentiq; apud illos vsus, extra mercatores,
serè nullus: rerũ tantũ permutatiõẽ vtũtur. Erat aliqñ
à Moscis pinguis Tartarus quidã captus, cui cũ Mos-
cus dixisset, Vnde tibi, canis, tãta pinguedo, cũ nõ ha-
beas quod edas? Cur nõ habeã, inqt Tartarus, quod
edã, cũ tã vastã ab Ortũ vsq; ad Occasum terrã pos-
sideam: ex quã nõne affatim nutriri possum? tibi po-
tius, qui tã paruam orbis portionem tenes, & quoti-
die pro illa contendis, deesse puto quod edas.

Cazã regnũ, ciuitas & castrũ eiusdẽ noĩs, ad Vuol-
gã, in vltiore fluminis ripa, 70. fere miliarib. Ger. in
fra Nowogardiã inferiorẽ sita sunt. Huius prouinciæ
rex exercitũ. 30000. habere potest, pedites presertim,
in quibus Czeremissæ & Czubaschi sagittarij peri-
tissimi sunt. Czubaschi aut, nauigãdi arte excellent.
Cazã vrbs à Vviathka principali castro. 60. miliarib.
Ger. abest. Cultiores hi Tartari reliquis sunt, vtpote
qui & agros colãt, ã domibus degãt, mercaturasq; va-
rias exercent: quos Basilus Moscoviæ princeps eò
adegit, vt se sibi subijceret, atq; eius arbitrio reges ac-
ciperet: quod illis partim ob opportunitatẽ fluuioũ,
qui ex Moscovia in Vvolgã influũt, partim ob mu-
tua commercia, quibus illi carere nõ poterant, factu
haud difficile fuit. Cazansenibus quondam rex erat
Chelealeck: qui cũ relicta vxore Nursultã sine liberis
decessisset, Abrahemi quidã ducta vidua regno poti-
tur. Ex hac Abrahami duos suscepit filios, Machme-
demi & Abdelatiw. Ex priore aut vxore, quæ Batmas-
fa soltã voc abatur, Alegã filiũ habuit. Is patre defun-
cto,

Et, ut primogenitus in regnū successit: cūq; manda-
 tis Mosci non ubiq; obtēperaret, à Mosci cōsiliarijs,
 quos ibi ut regis animum obseruarent, habebat, ali-
 quādo in cōuiuio inebriatus, atq; in vehiculum, ac si
 domū ueheretur, positus, ea nocte ductus est Mosco-
 wiā versus, quem aliquādiu detētū, Princeps tādē
 in Vvolochdam misit, vbi reliquum ætatis peregit.
 Eius aut matrē cū Abdelatiw & Machmedemin fra-
 tribus, Bieloiesero relegauit. Codaiculu vnus ex Ale-
 gæ fratribus baptisatus nomen Petri accepit: cui post
 Basilius, modernus princeps, sororem suā matrimo-
 nio iunxit. Meniktair autem alter ex Alegæ fratribus
 in sua, quoad vixit, secta permansit: pluresq; genuit
 liberōs, qui post decessum patris cū matre oēs bap-
 tisi & mortui sunt: vno Theodoro, qui nobis in Mo-
 scōwia existentibus adhuc supererat, excepto. Ale-
 ga porrō ita in Moscoviam abducto, Abdelatiw suf-
 ficitur: qui cum pari ratione, ut Alega, regno amo-
 tus fuisset, Machmedemin ex Bieloiesero emissum,
 Princeps in eius locum substituit. Is regno vsq; ab an-
 no Domini. 1578. p̄fuit. Nursultā, quam Chelea-
 leck & Abrahamin regum vxorem esse dixi, post Ale-
 gæ mortem Mendligero regi Præcopiensis nupsit.
 Hæc deinde cum ex Mendligero prolem non habe-
 ret, priorūq; filiorū desiderio teneretur, ad Abdelatiw
 venit in Moscoviā. Inde progressa, ad Machmedem
 alterū filiū in Gazā regnantē, p̄fecta est, an. Dñi. 1504.
 Cazanēses à Principe Moscoviæ defecerūt. Eā defe-
 ctionē cū multa bella secuta sint, varietq; à Principib.
 qui se ī societate huius belli iūxerāt, diu vtriq; pugna-
 tū, neq; in hūc vsq; diē finis bello impositus sit, altius
 huius belli rationē repetere visum est. Cū Cazanen-
 sū defectio Basilio Moscoviæ Principi innotuisset,
 rei indignitate & vlciscēdi libidine motus, ingentem
 exercitum adiunctis tormētis bellicis in eos misit. Ca-
 zanenses, quibus pro vita & libertate cū Moscis pug-
 nan-

nandum erat, audito terribili Principis in se apparatu, cum hostibus in pugna stataria se haud pares fore viderent, astu eos circumueniendos censuere. Quare collocatis palàm cōtra hostem castris, optima copiarum suarum parte locis opportunis in insidias abdita, ipsi veluti terrore percussi, relictis derepentè castris, fugæ se mandarunt. Mosci, qui non ita procul aberant, cognita Tartarorum fuga, solutis ordinibus, citato cursu in hostium castra irruunt. in quibus diripiendis dum occupati, rerumque suarum securi essent, Tartaricum Czeremisissis sagittarijs, ex insidijs progressi, tantam in eos stragem ediderunt, vt Mosci relictis tormentis, machinisque bellicis, aufugere cogerentur. In ea fuga machinarum magistri duo relictis tormentis, cum alijs euasere. quos Princeps in Moscoviam reuersos beneuolè accepit. Horum alterum Bartholomæum, natione Italum, qui assumpta pōst Ruthenorum fide, magna etiam tunc apud Principem erat autoritate & gratia, liberaliter donauit. Redierat ex ea clade tertius bōbardarius, cū tormento sibi commisso: seque magnam & solidam apud Principem gratiam initurum, seruato diligenter & reducto tormento, sperabat. quem Princeps iurgijs adortus: Tu, inquit, cum me & te tanto exposueris periculo, aut fugere volebas, aut te cum tormento hostibus dedere, quorsum ista præpostera in seruando tormento diligentia? cuius ego iacturam nihili facio, dummodo homines mihi supersint, qui ea fundere,
ijsque

ijsque vti sciant. Cæterum Machmedem in rege, sub quo Cazanenses defecerant, mortuo, Scheale ducta eius vxore vidua, Principis Moscoviæ & fratris vxoris auxilio, Cazan regnum obtinuit: cui quatuor tantum annis, magno subditorum & odio & inuidia præfuit, Augebant hæc turpis & mollis corporis constitutio, erat enim homo ventre prominenti, rara barba, facie penè muliebri: quæ eum bello haudquaquam idoneum esse ostenderent. Accedebat ad hæc, quod contempta ac neglecta subditorum suorum beneuolentia, Principi Moscoviæ plus æquo faueret, ac externis plus quam suis fideret. Quibus reb. Cazanenses ducti. Saggirei, Mendligeri filio, vni ex Tauricæ regibus, regnum deferunt. quo adueniente, Scheale regno cedere iussus, cum se viribus inferiorem, infestosque suorum in se animos cerneret, fortunæ cedere optimum ratus, cum vxoribus, concubinis, omnique suppellectili in Moscoviam, vnde venerat, redijt. hæc acta sunt anno Domini. 1521. Scheale ita è regno profugiente, Machmetgirei rex Tauricæ Saggirei fratrem magno exercitu in Cazan introducit: firmatisque Cazanensium erga fratrem animis, Tauricam rediens, traiecto Tanai, Moscoviam versus contendit. Eo tempore Basilius rerum suarum securior, nihilque tale metuens, audito Tartarorum aduentu, coacto pro tempore exercitu, cui Demetrium Bielski ducem præfecit, ad Occam fluuium, vt Tartarorum transitum impediret, præmittit. Machmetgirei viribus superior,

Occa

Occa celeriter traiecto, ad piscinas quasdam tredecim werst ab ipsa Moscovia castrametatus est. Inde eruptione facta, omnia rapinis incendiisq; compleuit. Sub id temporis Saggirei pariter cum exercitu ex Cazan profectus, Vuoldimeriã & Nowogardiã inferiorẽ depopulatus est. His peractis, fratres Reges ad Columnã ciuitatẽ cõueniunt, viresq; coniungunt. Basilius cum ad tantum hostem propulsandum imparem se esse videret, Petro sororio suo, ex regibus Tartarorũ oriundo, alijsq; nonnullis proceribus, in castro cũ præsidio relicto, ex Moicowia fugit: aded timore perculsus, vt rerum suarum desperatione, aliquãdiu sub aceruo fœni, vt quidam referunt, latuerit. Vicesima nona Iulij, Tartari vltra progressi, latè omnia incendijs cõpleuerant: tantũq; terrorẽ Moscis incusserãt, vt se in castro & in ciuitate parũ tutos putarent. In ea trepidatione à mulieribus, pueris, aliaq; imbelli ætate, qui curribus, vehiculis ac sarcinis in castrum confugiebant, tantus in portis tumultus oboritur, vt nimia festinatione se inuicem & impedirent, & cõculcarẽt. Ea multitudo tantũ fœtorem in castro fecerat, vt si hostis triduo aut quatrduo sub vrbe permanisset, etiam peste oblesis pereundũ fuisset. nam in tanta hominum colluie, vt quisque locum occuparat, ita naturæ satisfacere cogebatur. Erant tum temporis Moscoviæ Oratores Liwonenses: qui cum conscensis equis fugæ se mandassent, & circumquaq; nihil præter ignes & fumum viderent, seq; à Tartaris circumdatos esse

esse arbitrarentur, adeò properarunt, vt vna die in Twer, quæ triginta sex miliaribus Ger. à Moscovia abest, peruenirent. Magnam tum laudem meruerunt bombardarij Alemanni, præsertim Nicolaus, prope Rhenum, non longè à Spira, Imperiali Germaniæ ciuitate, natus: cui à præfecto, alijsque consiliarijs, qui nimio timore iam ferè confecti erant, tuendæ vrbs negotium blâdissimis verbis committitur: orantibus, vt tormentis maioribus, quibus mœnia deiici solent, sub portam castrî deductis, Tartaros inde arceret. Horum autem tam vasta erat magnitudo, vt vix tridui spacio eò perduci potuissent. Sed neque pulueres bombardicos tam multos habebant paratos, quibus vel semel maius tormentum exonerari potuisset. Solent enim Moscî perpetuò hunc morem seruare, vt omnia in recondito, nec quicquam tamen præparatum habeant: verùm vrgente necessitate, omnia tum demum celeriter conficere student. Visum est ergo Nicolao, vt tormenta minora, quæ procul à castro erant recondita, humeris hominum celeriter in medium adducerentur. Iis dum detinerentur, clamor derepentè exoritur, Tartaros adesse: quæ res tantum timorem oppidanis incusserat, vt proiectis per vicus bombardis, etiam mœnium defendendorum curam omitterent. Quòd si tum centum hostium equites impetum in ciuitatem fecissent, paruo negotio eam funditus igni consumpsissent. In ea trepidatione, præfectus, qui que

cum

cum eo in præsidio erant, optimū rati, vt Machmetgirei regis animum, mīsis muneribus plurimis in primis autem medone, placarent, & ab obsidione auerterent: acceptis muneribus, Machmetgirei se obsidionem soluere, & prouincia velle decedere respōdit, si datis literis Basilius se se obstringat, perpetuum se tributarium regi fore, quemadmodum eius pater & maiores sui fuissent. Quibus literis pro voluntate scriptis, acceptisq; , Machmetgirei exercitum ad Rezan reduxit. vbi data Moscis redimendi & permutandi captiuos copia, reliquam prædam sub auctione vendidit. Erat tum temporis in Tartarorum castris Eustachius, cognomento Taskowitz, qui regis Polonię subditus, cum auxiliaribus copijs ad Machmetgirei venerat. Nam inter regem Polonię ac Moscoviæ ducem nullæ tum induciæ erant. Is spolia quædam ad castrū subinde deferebat venalia, eo consilio, vt data occasione, vnà cum eumentibus Ruthenis in castris portas irrueret, idque depulsis inde custodibus occuparet. Huius conatum rex simili astu adiuuare voluit. Ad præfectum arcis, quendam ex suis, hominem sibi fidum, mittit, qui Præfecto tributarij sui seruo mandat, vt ea quæ petebat, sibi administret, atque ad se veniat. Præfectus autem Ioannes Kowar, rei bellicæ eiusmodique artiū non ignarus, nulla conditione induci potuit, vt castro exiret: verùm simpliciter respondit, se nōdum edoctum esse Principem suum Tartarorū tributarium & seruum esse. quòd si edoceretur,

scire

scire se quid factò opus foret. Quare illico Principis sui literæ, quibus se regi obstinèratur, proferruntur, atq; exhibentur. Interim dum ostensis literis præfecti animus ita sollicitatur, Eustachius suū agens negotiū, castro magis ac magis appropinquabat: quòue magis fucus latèret, Knes Theodorus Lopata, homo primarius, alijque complures Rutheni, qui in Moscoviæ depopulatione in hostium manus deuenerant, certa pecunia redempti restituebantur. Ad hæc, plerique ex captiuis negligentius seruati, ac de industria quodammodo dimissi, in castrum euaserant: ad quos repetendos cum Tartari magna multitudine castro appropinquassent, Rutheni metu perculsi, profugos denuò restituisent, Tartarique nihilominus à castro adeò non recederent, vt pluribus subinde aduenientibus, eorum numerus adaugeretur: Rutheni propter imminens periculum, in magno terrore, summaque rerum desperatione erant, neque quid factò opus esset satis videbant. Tum Ioannes Jordan, natione Alemanus, ex valle Oeni oriundus, machinarum magister, periculi magnitudinem magis quàm Mosci perpendens, ex suo arbitrio collocatas ordine machinas in Tartaros & Lithwanos exoneravit: eosque ita terruit, vt relicto castro omnes diffugerent. Rex per Eustachiū, huius technæ artificem, de illata iniuria cum præfecto expostulat: qui quum se inscio ac inconsulto bombardarium machinas exonerasse dixisset, omnèque huius facinoris culpam in illum transtulisset,

set, mox bombardarium tradi sibi rex postulat, atq; vt plerunq; in rebus deploratis fit, maxima pars, quo hostili terrore liberarentur, hunc dedē dum censuere, solo Ioanne Kowar præfecto renuente. atque eius maximo beneficio tum Alemanus ille seruatus fuit. Nam rex siue moræ impatientis, siue quòd milites præda onustos haberet, re sua id exigente, subito (literis etiam Moscoviæ Principis, quibus se tributarium perpetuò sibi fore obstrinxerat, in arce relictis) solutis castris, in Tauricam decelsit. Porrò tantam captiuorum multitudinem ex Moscovia secum duxerat, vt ea vix credibilis esse videatur. Aiunt enim numerum octingentorum millium excessisse, quam in Capha partim Turcis vendiderat, partim interfecerat. nam senes & infirmi, qui vendi magno non possunt, adq; laborem perferendum inutiles sunt, apud Tartaros iuuenibus non secus ac catulis lepores, quo primæ militiæ tyrocinia inde addiscant, aut lapidandi, aut in mare præcipitandi, aut alio quouis mortis genere interficiendi obijciuntur. qui autem venduntur, perpetuo sexennio seruitutem seruire coguntur: quo exacto, liberi quidem fiunt, provincia tamen decedere non audent. Saggirei rex Cazā, quoscunq; ex Moscovia captiuos abduxerat, in Astrachan emporio non longè ab ostijs Vuolgæ sito, Tartaris vendidit. Tartarorum regibus ita ex Moscovia profectis, Basilius princeps rursus Moscoviam redijt: atq; cum in ingressu Nicolaum Alemanum, cuius solertia & diligen

tia castrum seruatum fuisse dixi, in ipsa castrorum porta, quò ad excipiendum Principem ingens multitudo confluerat, stantem vidisset, clara voce: Tua, inquit, fides erga me & diligentia, quam in seruando castro prestitisti, nobis cognita sunt, huiusque officij gratiam cumulatè tibi reponemus. Alteri quoque Alemano, Ioanni, qui ab castro Rezan Tartaros exoneratis repente machinis depulerat, aduenienti: Saluusne es? inquit. Deus nobis vitam dedit, hanc tu denuò nobis conseruasti: magna erit erga te gratia nostra. Vterque se liberaliter donatum iri à Principe sperabat: nihil tamen illis datum est, quamuis Principem hac de re sæpe fatigassent, promissorumque admonuissent. Qua Principis ingratitude offensi, dimissionem, vt patriam, à qua diu abfuissent, cognatosque suos possent inuisere, efflagitant. ea re effectum est, vt decem priori stipendio cuique floreni, iussu Principis, adijcerentur. Interea cum in aula Principis de Ruthenorum fuga ad Occam, quis eius autor extitisset, contentio fuisset orta: Seniores in Knes Demetrium Bielski exercitus ducem, hominè iuuenè, à quo consilia sua spreta fuissent, omnem culpam transferebant, eiusque incuria Tartaros Occam transiisse: contra ille depulsa à se culpa, Andream iuniorem fratrem Principis primum omnium fugam iniisse, cæterosque hunc sequutos fuisse dicebat. Basiliius, ne seuerior in fratrem, quem autorem fugæ fuisse con-

stabat, esse videretur, ex præfectis vnū, qui vnā
 cū fratre profugerat, iniectis cathenis, dignitate
 & principatu priuauit. Ineunte deinde æstate, vt
 acceptam à Tartaris cladē vlceretur Basilius,
 ignominiamq; quā fugiens & sub fœno latitans
 susceperat, deleret, coacto ingēti exercitu, adiun-
 cto etiam magno tormentorum & machinarum
 apparatu, quibus antea in bellis Rutheni nun-
 quam vsi fuerant, profectus ex Moscovia cum
 omni exercitu, ad Occam fluuium, Columnāq;
 ciuitatem confedit. inde missis ad Machmetgi-
 rei in Tauricam caduceatoribus, ad certamen
 eum prouocat. superiore enim anno, se, nō indi-
 cto bello, ex insidijs, furum latronumque more
 oppressum fuisse. ad ea rex respondit: Sibi ad in-
 uadendam Moscoviam satis multas vias patē-
 re: bella non magis armorum, quàm temporum
 esse: proinde ea se suo magis quàm alieno arbi-
 trio, gerere solere. Quibus verbis irritatus Basili-
 j animus, tum etiam quòd vlcerendi libidine ar-
 deret, motis castris, anno Domini 1523, in No-
 wogardiam, inferiorem scilicet, vt inde Cazan
 regnū depopularetur: occuparetque, contendit.
 Inde profectus ad fluuium Sura, in finibus Caza-
 nesium, castrum quòd à suo nomine appellauit,
 erexit: neq; tū ultra progressus, exercitū reduxit.
 Sequenti verò anno Michaelē Georgij, vnū ex
 præcipuis cōsiliarijs suis, maioribus quàm prius
 copijs, ad subigendū Cazan regnū misit. Eo ap-
 paratu adeò terribili, Sapgirei rex Cazani percul-
 sus, accersito ad se ex fratre nepote, rege Tauri-
 cæ, iu-

cæ, iuuenem tredecim annorum, qui interim regno præesset, ad Turcarum Imperatorem, eius auxilium opemque imploraturus, cōfugit. Cum autem iuuenis auunculi monitis parens, iter aggressus, ad Gostinowosero, id est insulam quæ mercatorum dicitur intra Vuolgæ meatus, non longè à castro Cazan sitam peruenisset, liberaliter honorificeque à regni principibus susceptus est. Nam Seyd, supremus Tartarorum sacerdos (qui in tãta apud eos autoritate ac veneratione est, vt etiã reges aduenienti occurrant, stantesq; huic equo infidēti manū porrigant: capiteq; inclinato, quod solis cōcessum est regib. tangat: nã Duces non eius manum, sed genua: nobiles verò pedes, plebeij vestes tantum, aut equū manu attingūt) in eo comitatu fuit. Is Seyd, cum Basilij partes clam foueret, sequereturq; iuuenem capere, & Moscoviam vincitū mittere satagebat: sed deprehensus, captusq; cultro in publico occiditur. Michael interea, dux exercitus, coactis in inferiore Nowogardia ad machinas commetatumq; deferendū nauibus, quarum tãta multitudo erat, vt fluuius alioqui amplus, nauigantiū multitudine opertus vndique esse videretur: ad Cazanum cum exercitu properabat. cumque ad mercatorum insulam Gostinowosero peruenisset, locatis septima die Iulij castris, viginti diebus, dum equitatum expectat, ibi commoratus est. Interea Cazan castrum, quod ex lignis constructum erat, per quosdam à Moscic subornatos incenditur, ac intuente Ruthenorū exercitu

funditus exuritur. Tanta occupandi castris occasio, adeò formidine ac ignauia Ducis neglecta fuit, vt nec militem ad expugnandum castris collem eduxerit, nec Tartaros id denuò ædificantes impediuerit: verùm vigesima octaua eiusdè mensis die traiecto in eam partem qua castrum situm est, Vuolga, ad Cazanca fluuium cum exercitu confedit, viginti diebus bene gerendæ rei occasionem captans. Ibi moratus, nec longè ab eo Cazanensis quoque Regulus sua castra locat: emissisq; Czeremissis peditibus, Ruthenos sæpius, frustra tamen, infestat. quem Scheale rex, qui quoque ad id bellum nauibus venerat, scriptis literis admonet, vt regno suo hæreditario cedat. Ad quæ ille paucis: Si regnum hoc meum (respondit) habere cupis, age ferro decernamus vtrique. id cui fortuna dederit, habeat. Dum Rutheni ita frustra moras trahunt, absumpto quem abduxerant commeatu, fame laborare incipiunt. nam Czeremissis omnia circumquaque vastantibus, hostiumq; itinera diligenter obseruantibus, nihil adferri poterat: adeò vt nec Princeps de exercitus sui, qua premebatur, necessitate cognoscere, nec ipsi quicquã illi significare possët. Huic rei duos Basilius præfecerat: vnum, Knes Ioannem Paliczki, qui ex Nowogardia instructis commeatu nauibus, secundo fluuio ad exercitum descenderet: relictoq; ibi commeatu, statu etiam rerum præsentis considerato, ocyus ad se reuerteretur. alter eandem ob rem cum quingentis equitibus terrestri itinere missus fuerat, qui à Cze-

remissis, in quos inciderat, cū suis cæsus est, vix nouem per tumultum fuga elapsis. Præfectus gra uiter faucibus, tertio post die in manibus hostiū obijt. Huius cladis fama cum ad exercitum peruenisset, tāta in castris consternatio, quam vanus de toto equitatu ad internecionem cæso subito obortus rumor etiam adauxerat, coorta est, vt nīhil nisi de fuga cogitarent. in quam cum omnes consensissent, hælitabant adhuc, aduersōne flu uio, quod difficillimum erat, redirent, an secundo tantisper descenderent, donec alios fluuios attingerent, ex quibus post terrestri itinere longo circuitu reuerterentur. In his dum fame, supra modum eos urgente, essent consultationibus, nouem, quos ex quingentorum cæde elapsos fuisse dixi, fortè superueniunt, Ioannemq; Palitzki cū com meatu aduenturum nunciant: qui et si cursum suum maturaret, sinistra tamē fortuna usus, maiore parte nauium amissa, cum paucis in castra peruenit. Etenim cum diutino labore fatigatus, vna nocte quietis causa in Vuolgæ littus se recepisset, Czeremissæ continuò magno accurrentes clamore, quisnam præternauigaret, sciscitantur? quos Palitzki seruitores, nautarum seruos esse rati, iurgiis increpantes, flagris se postero die cæsuros minantur, quòd domini sui somnum ac quietem importunis vociferationibus interturbarent. Ad quæ Czeremissæ: Cras, inquit, aliud nobis vobiscum negotium erit: nam vinc̄tos vos omnes Cazan ducemus. Manè igitur sole nondum apparente, cum densissima

nebula totum littus occupasset, Czeremissæ de-
 repente in naues impetu facto, tatum terrorem
 Ruthenis incusserant, vt Palitzki præfectus clas-
 sis, relictis in manu hostium nonaginta maiori-
 bus nauibus, in quibus singulis triginta viri e-
 rant, soluta à littore naui, medium Vuolgæ tene-
 ret, nebulaq; tectus ferè nudus ad exercitum per-
 ueniret. Atq; inde post, plurium nauium comi-
 tatu rediēs, haud dispari fortuna vsus, in Czere-
 missarū insidias iterum prolapsus est. Nauibus
 enim, quibus deducebatur, amissis, ipse vix cū
 paucis incolumis euasit. Dum Rutheni ita fame
 hostiliq; vi vndequaq; vrgentur, à Basilio missus
 equitatus Vuiega fluuio, qui à Meridie Vuol-
 gam influit, octoque miliaribus à Cazan abest
 traiecto, ad exercitum contenderet, à Tartaris
 & Czeremissis bis excipitur: cum quibus con-
 gressi, multis vtrinq; desideratis, Tartaris dein-
 de cedentibus, se reliquo exercitui coniunxerūt.
 atq; ita exercitu equitatu firmato, Cazan castrū
 quintadecima Augusti obsideri cœptū est. Qua-
 re cognita, regulus ad alterum oppidi latus in
 conspectu hostium, sua quoq; castra locauit: e-
 missoq; subinde equitatu hostium, castra obequi-
 tare, eosq; lacessere iubet. atq; ita crebræ vtrin-
 que velitationes fiebant. Narratum est nobis ab
 hominibus fide dignis, qui ei bello interfuerunt,
 sex aliquando Tartaros in planiciem ad Mosci
 exercitum processisse: quos cum rex Scheale cē-
 tum quinquaginta equitibus Tartaricis aggredi
 vellet, à duce exercitus prohibitum fuisse: duo-
 busq;

busq; milibus equitum ante eum collocatis, occasione rei bene gerendæ præreptam sibi fuisse. Hi cū Tartaros circūuenire, & quasi concludere, ne fuga elaberetur, vellent: Tartari eorum conatū hoc astu eludere, insequentibus Moscis paulatim cedere, parumque progressi subsistere. Idem Mosci cum facerent, eorum Tartari timiditatem animaduertentes, mox arreptis arcubus tela in eos torquebant: inque fugam conuersos persequuti, complures sauciabāt. Moscis denuò in se conuersis, paululum cedere, iterumq; subsistere, atque ita hostem simulata fuga ludificare. Hæc dum fiunt, duo Tartarorum equi, tormenti ictu prostrantur, illæsis tamen equitib. quos reliqui quatuor saluos ac incolumes, duobus milibus Moscorum spectantibus, ad suos reduxere. Dum equites se ita mutuò ludificant, magna vi interea admotis tormentis, castrum oppugnabatur: neque obsessi segnius, exoneratis pariter in hostem tormentis, se defendebāt. In eo certamine bombardarius, quem vnicū in castro habebant, ex Ruthenorū statione spherula bōbardica ictus, occubuit. Qua re comperita, mercenarij ex Germanis & Lithwanis milites, magnam spem ad occupādum castrum concipiunt: quibus si præfecti animus respondisset, haud dubiè eo die castro potiti fuissent. Verùm is cum suos inedia, quæ quotidie etiā magis adaugebatur, premi cerneret, priusquam per inter-nuncios de ineundis inducijs clām cum Tartaris egisset, adeò militum conatum non probauit

RERVM MOSCOVITICARVM

vt eos etiam cum iracūdia corripere, verberaq;
 minaretur, quòd se infcio & inconsulto castrum
 oppugnare auderent. Bene enim in tanta rerum
 angustia Principis sui rebus consultum fore pu-
 tabat, si initis cum hoste quibuscunq; inducijs,
 tormenta & exercitum saluum reportaret. Tar-
 tari quoq; cognita præfecti voluntate, in spem
 bonam adducti, conditiones quas præfectus of-
 ferebat, scilicet vt missis in Moscoviam legatis,
 pacem cum Principe transigerent, libenter susce-
 perunt. quibus ita constitutis, Palitzki præfectus
 soluta obsidione, cū exercitu in Moscoviā reuer-
 sus est. Fama erat, præfectū à Tartaris muneribus
 corruptū obsidionem soluisse. quam quidā natio-
 ne Sabaudienſis adauxerat: qui cum tormento si-
 bi commisso, ad hostes deficere voluisset, depre-
 hensus in itinere, atq; seuerius examinatus, con-
 fessus est, se deficere voluisse: atque vt plures ad
 hanc defectionem sollicitaret, argenteos se num-
 mos & pocula Tartarica ab hostibus accepisse.
 in quem tamen in tam manifesto scelere depre-
 hensum, Præfectus nihil durius statuit. Reducto
 ita exercitu, quem centum octoginta millium fu-
 isse perhibent, Cazan regis Oratores ad pacem
 firmandam ad Basilium veniunt. qui etiam tum,
 dum nos Moscoviæ essemus, aderant: neq; ad-
 huc vlla tunc futuræ pacis spes inter eos erat.
 nam & nundinas, quæ circa Cazan in mercato-
 rum insula fieri consueuerant, in Cazanensium
 iniuriam Basilius Nowogardiam transtulit: gra-
 ui indicta pœna, si qui in posterū ex suis ad mer-
 catum

eatum in insulam proficiscerentur, eamque nundinarum translationem magno Cazanensibus incommodo futuram sperabat: atque vel salis (cuius Tartari illis tantum nundinis copiam à Ruthenis habebant) emptione adempta, ad deditio-
nem eos cogi posse. Verùm huiusmodi nundina-
rum translatione non minus incommodi sensit
Moscowia, quàm ipsi Cazanenses. Plurimarum
enim rerum, quæ ex mari Caspio, Astrachan em-
porio, ad hæc Persia & Armenia per Vuolgam
importabantur, consequuta est caritas ac penu-
ria: maximè autem nobilissimorum piscium, ex
quorum numero Beluga est, qui citra & ultra Ca-
zan in Vuolga capiuntur.

Hactenus de bello Principis Moscowiæ cum
Tartaris Cazanensibus gesto. Nunc ad intermis-
sam de Tartaris narrationem denuò redeo.

Post Tartaros Cazanenses, primi Tartari co-
gnomento Nagai occurrunt, qui ultra Vuolgam
circa mare Caspium, ad fluuium Iaick ex provin-
cia Sibier decurrentem habitant. Hi reges non
habent, sed duces. Nostra tempestate tres fra-
tres, æquali diuisione prouinciarum facta, ducatus
illos obtinebant: quorum primus Schidack,
ciuitatem Scharaitzick ultra fluuium Rha, Orien-
tem versus, cum adiacente ad Iaick fluuium re-
gione obtinebat: alter Cossum, quicquid inter
Kamam Iaick & Rha fluuios esset: Schichma-
mai tertius fratrum Sibier prouinciæ partem, &
omnem circumiacentem regionem possidet.
Schichmamai interpretatur sanctus, vel potens.

Atque

Atq; hæc quidem regiones omnes ferè syluosæ sunt: extra eam quæ ad Scharaitzick vergit, quæ campestris est.

Inter Vuolgá & Iaick fluuios, circa mare Caspium, habitabát quondam Sawolhêses reges, de quibus postea. Apud hos Tartaros rem admirandam, & vix credibilem, Demetrius Danielis, vir (vt inter Barbaros) grauis ac fide singulari, nobis narrauit: patrem suum aliquando à Principe Moscoviæ ad Zawolhensem regem missum fuisse: in qua dum esset legatione, semen quoddam in ea iniula, melonum semini, paulo maius ac rotundius, alioqui haud dissimile, vidisse: ex quo in terram condito, quiddam agno persimile, quinque palmarum altitudine succresceret: idque eorum lingua Boranetz, quasi agnellum dicas, vocaretur. nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia in formam agni recens editi, pellem præterea subtilissimam habere, qua plurimi in eis regionibus ad subducenda capitis tegumenta vterentur. eiusmodi pelles vidisse se, multi coram nobis testabantur. Aiebat insuper, plantam illam, si tamen plantam vocari phias est, sanguinem quidem habere, carnem tamen nullâ: verum carnis loco, materiam quandam cancrorum carni persimilem. ungulas porrò nõ vt agni corneas, sed pilis quibusdã ad cornu similitudinẽ vestitas: radicem illi ad vmbilicũ, seu ventris medium esse. viuere aut tamdiu, donec depastis circum se herbis radix ipsa inopia pabuli arescat. Miram huius plantæ dulcedinem esse: propter
quam

quam à lupis , cæterisque rapacibus animalibus multum appeteretur.

Ego quamuis hoc de semine & planta pro cõmento habuerim, tamen & antea tanquam à viris minimè vanis auditum retuli: & nunc tanto libentius refero , quòd mihi vir multæ doctrinæ Guilhelmus Postellus narrauit , se audiuisse à quodã Michaele, apud rempub. Venetã publico Turciçæ & Arabicæ linguæ interprete, quòd viderit à finibus Samarcandæ ciuitatis Tartariçæ, cæterarumq; regionum quæ ad Euroaquilonem mare Caspium respiciũt, vsq; in Chalibontidẽ, deferri quasdam pelles delicatissimas , plantæ cuiusdam in illis regionibus nascentis , quæ aliqui Mussulmani ad capita sua rasa fouenda medijs pileis inferere, ac pectori quoq; nudo applicare soleant. Plantam sibi tamen non visam esse, nec nomen se scire, nisi quòd illic Samarcandeos vocetur: eamq; esse ex animali instar plantæ in terram defixo. Quæ cum ab aliorum narratione non dissideant, mihi (inquit Postellus) penè persuadent, vt hanc rem minus fabulosam esse putem, ad gloriam Creatoris, cui omnia sunt possible,

A Principe Schidack, progrediendo in Orientem viginti diebus, occurrunt populi quos Moscici appellant Iurgenci, quibus Barack Soltan, magni Cham seu regis de Cataia frater imperat. A domino Barack Soltan, decem diætiis itur ad Bebeid Chã. Hic est ille magnus Chã de Cataia.

Astrachan vrbs opulenta, magnumq; Tartarorum

rorum emporium, à qua tota circumiacēs regio nomen accepit, decem dierum itinere infra Ca-
zan in citeriore Vuolgę ripa, ad eius ferè ostia fi-
ta est. Quidā hanc non ad Vuolgę ostia, sed ali-
quot dierum itinere inde distare aiunt. Equidem
eo loco quo Vuolga fluius in multos ramos,
quos quidē septuaginta esse aiunt, scinditur, plu-
resq; insulas facit, totidemq; fere ostijs Caspiū
mare tanta aquarum copia ingreditur, vt procul
spectātibus mare esse videatur, Astrachan sitā es-
se puto. Sunt alij, qui eam Citrahan appellant.

Vltra Vuiatkam & Ca-
zan, ad Permię viciniā
Tartari habitant, qui Tumenskij, Schibanskij,
& Cosatzkij vocantur. ex quibus Tumenskij in
syluis habitare, decemq; milium numerum aiūt
non excedere. alij præterea Tartari trans Rha
fluium sunt, qui quòd soli capillos nutriant,
Kalmuchi vocantur: & ad mare Caspium Scha-
machia, à qua etiam regio nomen accepit, ita ap-
pellati, homines in texendis sericeis vestibus ex-
cellentes, quorum ciuitas sex dierum itinere ab-
est ab Astrachan, quā vnà cum regione rex Per-
sarum haud ita diu (vt aiunt) occupauit.

Asoph ciuitas ad Tanaim, de qua suprā, septē
dierum itinere distat ab Astrachan: ab Asoph au-
tem, Taurica Chersonesus, præcipuè autē Præ-
cop ciuitas, abest quinq; dierum itinere. Inter Ca-
zan autē & Astrachan, longo secūdem Vuolgā
tractu, ad Borysthenem vsq;, campi deserti sunt,
quos Tartari nullis certis sedibus inhabitant:
præter Asoph & Achas ciuitatem, quæ est duo-
decim

decim miliaribus supra Afoph ad Tanaim: & minori Tanai vicinos Tartaros, qui terram colunt, certasque sedes habent. Ab Afoph ad Schamachiam sunt duodecim diætæ.

Ab Oriente Meridiem versus reflectendo, circa Mæotidis paludes & Pontū, ad fluuium Cupa, qui paludes influit, Aphgasi populi sunt, quò loci vsq; ad Merula fluuium, qui Pontum illabitur, montes occurrūt, quos Circassi, seu Ciki incolunt. Hi montium asperitate freti, nec Turcis, nec Tartaris parent. Eos tamen Christianos esse, suis legibus viuere, in ritu & cæremonijs cum Græcis conuenire, lingua Slawonica (qua vtuntur) sacra peragere, Rutheni testantur. Audacissimi piratæ sunt. nā fluuijs, qui ex eorum montibus fluunt, nauibus in mare delapsi, quoscunq; possunt spoliant: eos præsertim, qui ex Capha Constantinopolim nauigant. Ultra Cupa fluuiū est Mengarlia, quam Eraclea fluuius interlabitur: deinde Cotatis, quam quidam Colchim esse arbitrantur. Post quem Phasis occurrit, qui priusquam mare illabatur, haud procul ab ostijs Satabellum insulam facit: in qua fama est, Iasonis naues quondā stetisse. Ultra Phasim, Trapezus.

Tauricæ Chersonesi paludes, quæ ab ostijs Tanais in longitudinem trecenta miliaria Italica habere dicuntur, ad Caput S. Ioannis, promontorium, quā in arctum coeunt, duo tātum miliaria Italica continent. In ea Krijm ciuitas, olim regum Tauricæ sedes: à qua Krijmskij nominabātur. Postea toto Isthmo, spacio mille ducentorū

passuum

passuum ad insulæ formam perfosso, reges non
 Krijmskij, sed Præcopskij, ab illa nimirum per-
 fessione sumpto vocabulo, nomen accepere.
 Præcop enim, lingua Slawonica perfossum so-
 nat. Vnde apparet, scriptorem quendam erras-
 se, qui Procopium quendam ibi regnasse scrip-
 sit. Porrò tota Chersonesus, sylua quadam per
 medium scinditur: eaq; pars quæ Pontum respi-
 cit, in qua Capha insignis vrbs, olim Theodosia
 dicta, Genuensium colonia, tota à Turca possi-
 detur. Capham autem Mahumetes, qui expu-
 gnata Constantinopoli, Græcorum imperium
 destruxit, Genuensibus ademit. Alteram penin-
 sulæ partem Tartarus possidet. Omnes autem
 Tartari, Tauricæ reges, originem suam ex Sa-
 wolhensibus regibus ducunt: & cum domestica
 seditione aliqui regno pulsati fuissent, nec vsquam
 in vicinia firmam sedem habere possent, hanc
 Europæ partem occupauere: veterisq; iniuriæ
 haud immemores, diu cum Sawolhensibus di-
 micabant: donec patrem nostrorum memoria,
 Alexandro magno duce Lithwaniæ in Polonia
 imperante, Scheachmet rex Sawolhensis in par-
 tes Lithwaniæ venit, scilicet vt inito cum Ale-
 xandro rege fœdere, coniunctis viribus Mahmet
 girei regem Tauricæ eijcerent. In quam rem v-
 terque quidem princeps consensit. Cum autem
 Lithwani iuxta eorum consuetudinem longius
 quàm par est, bellum differrent, vxor Sawolhen-
 sis regis, eiusque quem in campis habebat exer-
 citus, moræ, tum etiam frigoris impatientes,

eorum

eorum regem in oppidis quibusdam agentem sollicitant, obmisso Poloniæ rege, ut in tempore rebus suis provideat. Quod cum illi persuadere non possent, vxor relicto marito, cum parte exercitus ad Mahmetgirei Præcopensem regem deficit: cuius impullu, Præcopensis exercitum ad profligandas reliquas Sawolhensis copias mittit. quibus dissipatis, Scheachmet Sawolhensis rex infœlicitatem suam videns, sexingentis ferè equitibus comitatus, Albam ad Thijran fluiuiũ sitam spe auxilij à Turca implorandi confugit. In ea ciuitate cum structas sibi, ut caperetur, insidias intellexisset, conuerso itinere, vix media parte equitum assumpta, Chiowiam peruenit. vbi à Lithwanis circumuentus, captusque, cum regis Poloniæ iussu Vuilnam deduceretur, obuiam sibi rex progressus, honorificè susceptum, ad Polonorum conuentum secum duxit: quo quidem conuentu bellum aduersus Mendligerei decernitur. Sed cùm Poloni in cogendo exercitu tempus longius, quàm par erat, extraherèt, Tartarus vehementer offensus, denuò de fuga cogitare cœpit: in qua deprehensus, ad Trokij castrum, quatuor à Vuilna miliaribus retractus est. quem ego ibi vidi, vnaque cum eo pransus sum. Atque hic Sawolhensium regum imperij finis fuit: cum quibus & Astrachã reges, qui quoque ex eisdem regibus originem traxerunt, vnà perierunt. quibus ita oppressis & extinctis, regum Tauricæ potentia maiorem in modum adaucta: vicinis gentibus terrori erat, adeò ut & regem Poloniæ ad certum stipendium

pendendum cogere, ea conditione, ut eorum opera quavis urgente necessitate utatur. Quin & Moscovię Princeps, missis subinde muneribus illum sibi devincere solebat. quod ideo fit, quia cum mutuis assidue bellis implicentur, uterque Tartarorum ope armisque alterum se sperat opprimere posse. Cuius ille haud ignarus, acceptis muneribus utrumque vana spe lactabat. id quod vel eo tempore, dum ego Cæsaris Maximiliani nomine apud Moscovię Principem de pace cum rege Polonię ineunda tractarem, apparuit. Nam cum Moscovię Princeps ad æquas pacis conditiones induci non posset, rex Polonię Præcopensem regem pecunia conduxit, ut Moscoviam cum exercitu ab una parte adoriretur, se quoque ex altera Opotzkam versus impetum in Mosci ditionem facturum. qua arte Polonię rex Moscum ad tolerabiles pacis conditiones cogi posse sperabat. Quod Moscus animadvertens, missis Oratoribus suum vicissim apud Tartarum egit negotium, ut scilicet in Lithvaniam, quam tum omni metu vacuum ac præsidio destitutam esse dicebat, vires suas converteret. Cuius consilium Tartarus, sui commodi duntaxat ratione habita, secutus est. Atque is eiusmodi Principum dissensionibus potentior factus, cum imperij augendi libidine tenebatur, neque quiescere posset, ad maiora animum applicuit: Mamaique Nahaicensi principe sibi adiuncto, Tauricam anno Domini 1524, mense Ianuario, cum exercitu egressus, regem Astrachan adortus est. cuius urbem, cum ea relicta, metu

profugisset, obsedit, & occupauit, mansitq; victor in ciuitate sub tectis. Interim Agis Nahaicensiū quoque princeps, fratrem suum Mamai increpat, quod tam potētem vicinum suis copijs iuaret. Præterea eum monet, vt Machmetgirei regis indies crescentē potentiā suspectam haberet, posse enim, vt insanabili ille animo esset, fieri, v conuersis in se fratremque armis, vtrumque regno depulsum aut interimat, aut in seruitutem deducat. Quibus verbis Mamai permotus, fratri nunciat, eumque hortatur, vt quàm magnis posset copijs ad se properaret. posse enim nunc cū Machmetgirei magno rerū successu elatus, securius ageret, vtrosque eo metu leuari. Agis fratris monitis parens, ad præscriptum tempus se cum exercitu, quem ad defendendas in tot bellis regni sui fines iam prius coegerat, affuturum omnino promisit. Qua re intellecta, Mamai continuò regem Machmetgirei monet, ne militem soluta disciplina sub tectis aleret, corrūperetque: sed vrbe relicta, in campis potius, vt mos est, degeret. Cuius consilio acquiescens rex, militem in castra educit, aduolat Agis cum exercitu, seq; fratri iungit: atq; hi non ita multo post Machmetgirei regē nihil tale timentem, cum Bathir Soltan filio, vigintiquinq; annos nato, prandētem, facto derepentē impetu obtruncāt, eiusq; maiorem exercitus partem fundunt, & reliquos in fugam vertunt: ac vltra Tanaim, Tauricam vsq; insequentes, cædunt, fugantque: Præcop ciuitatem, quam in Chersonesi ingressu esse dixi,

obsident: tentatisque omnibus, cum ea nec vi,
 nec deditioe potiri posse viderent, soluta obsi-
 dione domum redeunt. Horum ergo opera rex
 Astrachan regno suo iterum potitus est: viresque
 regni Tauricæ, cum Machmetgirei fortissimo &
 felicissimo rege, qui potenter aliquandiu impe-
 ravit, conciderunt. Machmetgirei occiso, frater
 eius Sadachgirei, Turcarum imperatoris (cui tunc
 feruebat) auxilio Præcopense regnum occupa-
 uit: qui cum Turcarum moribus imbutus, rarius
 præter Tartarorum morem in publico versaretur,
 neque subditis suis se conspicendum exhibe-
 ret, à Tartaris, qui hanc insolitam rem in Princi-
 cipe ferre non poterant, eijcitur, inque eius locum
 ex fratre nepos substituitur. à quo cum Sadach-
 girei captus fuisset, nepotem, ne cæde in se sæuiat,
 sed à suo sanguine absteineat, senectutis suæ mise-
 reatur, denique ut priuatus reliquum vitæ in castro
 aliquo deducere, nomenque duntaxat regium, tota
 regni administratione nepoti permessa, retine-
 re possit, supplex orat, & impetrat.

Nomina dignitatum apud Tartaros hæc ferè
 sunt. Chan, ut supra dixi, rex est: Soltan, filius re-
 gis: Bij, dux: Murfa, filius ducis: Olboud, nobi-
 lis, vel consiliarius: Olboadulu, alicuius nobilis fi-
 lius: Seid, supremus sacerdos: homo verò priua-
 tus, Kfi. Officiorum verò, Vlan, secunda è rege
 dignitas: nam reges Tartarorum quatuor viros,
 quorum consilio in rebus grauibus potissimum
 vtuntur, habent. ex his primus, Schirni vocatur:
 secundus Barni, tertius Gargni, quartus Tzipt-
 zan.

zan. Hactenus de Tartaris : nunc de Lithwania, Moscoviæ vicina, dicendum est.

DE LITHVANIA.

Lithwania Moscoviæ proxima est. non autē de sola prouincia, sed regionibus illi adiacentibus, quæ sub Lithwaniæ nomine comprehenduntur, nunc loquor. Hæc longo tractu ab oppido Circass, quod ad Borysthenem situm est, in Liwoniam vlg; protenditur. Porro Circassi, Borysthenis accolæ, Rutheni sunt, alij ab his quos suprâ ad Pontum in montibus habitare dixi. His nostra tempestate præficiabatur Eustachius Tascowitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moscoviam vnâ profectum fuisse, suprâ dixi) vir belli peritissimus, astutia singulari: qui cum crebra cum Tartaris commercia haberet, sæpius tamen eos fudit. quin & ipsum Moscum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna sæpe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moscoviæ eramus, miro astu Moscos profligauit dignaque mihi res visa est, quæ hoc loco ascriberetur. Tartaros quosdâ habitu Lithwanico in Moscoviam deduxit, in quos, ceu Lithwanos, nullo metu Moscos irruituros sciebat. Ipse dispositis loco opportuno insidijs, Moscos vlciscentes præstolatur. Tartari de populata parte Seweræ prouinciæ, Lithwaniam versus iter arripiunt: indeq; mutato itinere, cum Lithwaniam tenuisse cognouissent, Mosci Lithwanos esse rati, mox vindictæ cupiditate magno impetu in Lithwaniam irruunt. qua vastata, cum præda onusti redirent, ab Eustachio ex insi-

dijs circumuenti, ad vnum omnes cæduntur. Quare cognita, Moscus Oratores ad Poloniæ regem, qui de illata sibi iniuria conquererentur, misit. quibus rex: Suos non intulisse, sed iniuriam ultos esse, respondit. Ita Moscus vtrinq; delusus, damnum cum ignominia ferre coactus est.

Infra Circassos nullæ habitationes Christianorum sunt. Ad Borysthenis ostia, Otzakhow castrum & ciuitas, quadraginta miliaribus à Circass, quam Tauricæ rex non ita diu Poloniæ regi ademptam possidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otzakhow ad Albam, circa ostia Thiræ, quæ veteri nomine dicitur Moncastro, quatuordecim miliaribus ab Otzakhow, in Præcop quatuordecim miliarib. A Cercass circa Borysthenem ad Præcop quadraginta miliarib. Supra Circassos septem mil. per Borysthenem ascendendo, Cainow oppidum occurrit: à quo decem & octo miliarib. est Chiowia, vetus Russiæ metropolis: quam magnificam & planè regiam fuisse, ipsæ ciuitatis ruinae, monumentaque, quæ in ruderibus visuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in vicinis montibus ecclesiarum, monasteriorumque desolatorum vestigia, præterea cauernæ multæ, in quibus vetustiss. sepulchra, corporaque in his nondum absumpta visuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra septimum annum rarò castitatem seruare. rationes varias audiui, quarum nulla mihi satisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidem, sed abduce-

re minimè licet. Nam si quis abducta puella deprehensus fuerit, & vita & bonis, nisi Principis clemètia seruatus fuerit, priuatur. Lex etiam ibidem est, qua externorum mercatorum (si qui ibi fortè decesserint) bona aut regi cedunt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiowiensib. apud se mortuis obseruatur. Ad Chiowiam monticulus quidam est, per quem mercatoribus via aliquanto difficiliore transeundum est: in cuius ascensu, si fortè currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, Fisco vindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gastol Palatinus, Vuilnensis regis in Lithwania vicegerens, mihi retulit. Porrò à Chiowia ascendendo per Borysthenem triginta miliaribus, Mosier ad fluuium Prepetz, qui duodecim miliarib. super Chiow Borysthenem influit, occurrit. Thur fluuius piscosus influit Prepetz. à Mosier autem ad Bobranzko, triginta. Inde ascendendo vintiquinque miliaribus, peruenitur in Mogilew, à qua Orsa sex miliaribus abest. Hæc iam enumerata secundum Borysthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore sita sunt, regi Poloniæ: Orientali verò, Moscowiæ principi subijciuntur: præter Dobrownam, & Mstislaw, quæ Lithwaniæ ditionis sunt. Traiecto Borysthene quatuor miliaribus Dobrownam, indeque viginti Smolenzko deuenitur. Ex Orsa nobis iter fuit in Smolenczko, & tum Moscowiam vsque.

Borisowo oppidum viginti duobus ab Orsa in Occidentem miliaribus abest, quod Beresina

P 4 fluuius,

fluuius, qui infra Bobrantzko Borysthenem influit, præterlabitur. Est autem Beresina, ut oculis conspexi, amplior aliquanto Borysthene, ad Smolentzko. Planè puto hunc Beresinam, id quod etiam vocabuli sonus indicare videtur, ab antiquis Borysthenem habitum fuisse. nam si Ptolemæi descriptionem conspexerimus, Beresina fontibus magis quàm Borysthenis, quem Niper appellant, conueniet.

Lithwania porrò quos Principes habuerit, quãdo Christianismo initiata fuerit, ab initio satis dictum est. Huius gentis res ad Vuitoldi vsq; tempora, semper florebant. Si bellum aliunde ipsis immineat, suaq; aduersus hostium vim defendere debeant, vocati quidem, ad ostentationem magis quàm ad bellum instructi, magno apparatu veniunt: verùm delectu habito, citò dilabuntur. Quod si qui remanserint, hi equis vestibusq; melioribus, quibus instructi nomina dederunt, domum remissis, cum paucis quasi coacti, ducè sequuntur. Cæterùm magnates, qui certum militum numerum suis sumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, se redimentes, domi remanent: eaque res adeò dedecori non est, ut militiæ præfecti, ducesq; publicè in conuentibus castrisq; proclamari faciant, si qui velint, numerata pecunia exautoratos domum redire posse. Tanta autem inter hos quidlibet agendi est licentia, ut immodica libertate non uti, sed abuti videantur, Principūq; bona impignorata possideant: adeò, ut Principes in Lithwaniã venientes,

tes, suis, ni prouincialium ope subleuentur, vectigalibus ibi viuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum, hastam verò & scutum Hungarico more gerunt. equis bonis, ijsdemq; castratis, sine soleis ferreis, quos mollibus coercent lupatis, vtuntur.

Vuilna est caput gentis; ciuitas ampla, intra colles sita, ad confluxum fluminum Vueliæ & Vuilnæ. Vuelia autem fluuius aliquot infra Vuilnam miliaribus, Crononem influit. Cronon autem, oppidum Grodno, nomine haud ita dissimili, præterlabitur, Prutenosq; populos quondam ordini Teutonicorum subiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brandenburgensis, posteaquam se regi Poloniae subdidit, cruceq; & ordine deposito, hæreditarius præest) à Samogitis, eo loci quo Germanicum mare illabitur, dirimit: vbi est oppidum Mumel, nam Germani Crononem Mumel, patrio verò vocabulo Nemen appellant. Vuilna porro nunc est muro cincta, multa templa ædesq; lapideæ in ea exædificatur, in qua episcopalis sedes est, quã tunc Ioannes regis Sigiferundi filius naturalis, vir singulari humanitate præditus, tenebat, nosq; in reditu nostro humaniter excepit. Præterea parochialis ecclesia, & aliquot monasteria, & præcipuum Franciscanorum de obseruantia cœnobium, maximis sumptibus extractum, excellit. Multo plura tamen sunt Ruthenorum templa in ea, quam Romanæ obedientiæ. In Lithwania principatu sunt tres Romanæ obedientiæ episcopatus: Vuilnensis scilicet,

cet, Samogithiæ, & Chiowienſis. Rutheni verò
 epiſcopatus in regno Polonię & Lithwania, aut
 ſuis incorporatis principatibus, ſunt, archiepiſco-
 pus Vuilnæ nunc degens, Polocenſis, Vuolodi-
 merienſis, Lucenſis, Pinski, Chomenſis, Præmiſ-
 ſienſis. Lithwani melle, cera, cinere, quibus po-
 tiſſimum abundant, quæſtum faciunt, quæ ma-
 gna ab eis copia Gedanum, deinde in Holandiã
 deferuntur. Picem quoq; & aſſeres ad fabrican-
 das naues, frumentum quoq; Lithwania abun-
 dè præbet. Sale caret, quod venale ex Britannia
 habet. Quo tempore Chriſtiernus Daniæ regno
 eiectus, mareque piratis infeſtum eſſet, ſal non ex
 Britannia, ſed ex Ruſſia portabatur: quo etiam-
 num vtuntur apud Lithwanos. Noſtra tempe-
 ſtate apud Lithwanos duo potiſſimum viri bel-
 lica laude clari fuere: Conſtantineſ Knes Oſtro-
 ſki, & Knes Michael Linzki. Conſtantineſ vt plu-
 rimum Tartaros fudit: non occurrendo multitu-
 dini prædantium, ſed præda onuſtos ſequeba-
 tur. cumque redirent ad eum uſq; locum, in quo
 ſe omni metu ſolutos, reſpirandi & quieſcendi
 commodum ſpacium habere putabant (is locus
 erat illi notus) cumq; eos inuadere conſtituiſſet,
 monuit ſuos, vt ſibi ea nocte cibaria pararent, nã
 ſe eis nullam ignis copiam in noctem futuram,
 eſſe facturum. Itaq; ſequenti die continuato iti-
 nere, cum Tartari noctu nulla flamma aut fumo
 apparente, putaret hoſtes reſgreſſos, aut dilapſos,
 eoq; & equos in paſcua dimitterent, maçtarent,
 vorarent, & ſe ſomno dederent: Conſtantineſ
 primo

primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos
 affecit. Knes verò Michael Linski, qui cum ado-
 lescens adhuc in Germaniã venisset, & apud Al-
 bertum Saxonie ducem eo tempore in Frisia bel-
 lum gerentem strenuè se gessisset, ac per omnes
 militiae gradus magnum sibi nomen peperisset,
 Germanorumq; apud quos adoleuerat moribus
 imbutus, in patriam redisset, apud Alexandrum
 regem magna authoritate ac summo loco fuit: a-
 deò vt rex arduas quasque res ex eius iudicio ac
 arbitrio constitueret. Accidit autem, vt cum Io-
 anne Sawersinski Palatino Trocensi, regis cau-
 sa in dissensionem veniret, vbi compositis tan-
 dem rebus, in vita regis omnia quieta inter illos
 manebant: at mortuo rege, manebat Ioanni alta
 mente repositum odium. nam ex eo priuatus
 erat Palatinatu. Tum ipse & complices, atq; ami-
 ci, apud Sigismundum regem, qui Alexandro
 successerat, crimine affectati imperij, ab æmulis
 quibusdam delatus est, & proditor patrie nomi-
 natus. Cuius iniurie Knes Michael impatiens,
 cum sæpe regem appellasset, rogassetq; vt com-
 muni iudicio, quo tantum crimen à se depellere
 posse dicebat, causam inter se & Sawersinski a-
 ctorem discerneret: cumque rex illius petitioni
 locum non daret, in Hungariam ad Vladislaum
 regis fratrem proficiscitur: à quo literis & Orato-
 ribus, quibus ad cognoscendam suam causam
 rex admonebatur, impetratis, tentatisque om-
 nibus, cum causæ suæ cognitionem à rege impe-
 trare non posset, indignitate rei permotus Mi-
 chael

chael, tale facinus se aggressurū, regi dixit, quod ipsū sibiq; aliquando foret mœereri. At cum domum iratus se recepisset, quendam ex suis hominem sibi fidum, cum literis mandatisq; ad Moscoviæ Principem mittit. Scripserat autem, si Princeps securam liberamq; ad se viuendi copiam, datis in hanc rem literis, atq; addito iuramento, sibi promitteret, eaq; res honori emolumentiq; sibi apud Principem foret, se castris quæ in Lithwania possideret, alijsq; vi aut deditioe occupatis, ad se deficere velle. Eo nuncio Moscus, qui viri fortitudinem & dexteritatem cognitam haberet, mirificè exhilaratus, omnia quæ à se Michael peteret, datis vt volebat literis, iuramentoq; addito, se facturum recepit. Rebus ita apud Moscum ex sententia confectis, Michael vlciscēdi libidine flagrans in Ioannem Sawersinski, qui tum in villa sua circa Grodno erat (in qua ego postea semel pernoctavi) toto impetu fertur, eumq; ne elabi posset, dispositis circum ædes militum stationibus, immisso percussore quodam Mahumetano, in lectulo dormientem opprimit, obtruncatq;: qua re peracta, ad castrum Miensko cum exercitu progressus, vi illud, aut deditioe occupare nitebatur: sed Miensko occupatione frustratus, alia subinde castra oppidaq; aggressus est. Interea cum regis in se copias aduenire, seq; illi longè imparem esse intelligeret, obmissa castrorum oppugnatione, in Moscoviam se contulit: vbi à Principe honorificè exceptus est. nā Lithwaniam illi parem non habere sciebat. Vnde

de magnam de eo spem conceperat, se eius consilio, opera, industria, vniuersam Lithwaniam posse occupare. qua spe haud prorsus frustratus est. Nam communicatis cum eo consilijs, Smolenzko insignem Lithwaniae principatū denuò obsedit, & eam viri huius industria magis quam viribus cepit. Vnus enim Michael, militibus qui in praesidio erant, omnem vrbis defendendae spē sua praesentia ademit: eosq; & metu & pollicitationibus, vt castrum proderent, permouit. Quòd eo audacius maioreq; studio faciebat, quoniā Basilius, si Michael Smolenzko quacūq; arte potiri posset, se castrū cū provincia adiacente perpetuò sibi concessurū promiserat. Quibus tamē promissis adeò ille postea non stetit, vt Michaelē de pactione se appellante, vana tantū spe lactaret, atq; illuderet. Qua re vehementer Michael offensus, nòdum abolita è pectore Sigismundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, se facile cōsequi posse sperabat, exclusis quendā sibi fidum ad regem mittit, seq; si quae grauius in se commississet, cōdonaret, rediturum pollicetur. Grata hęc legatio regi fuit: nuncioq; continuò publicae fidei, quas petabat, literas dari mandauit. Verùm cum Michael literis regijs non prorsus fideret, quo tutius redire posset, à Georgio Pisbeck & Ioanne de Rechenberg, equitibus Germanis, quos ea authoritate apud regem, eiusq; consiliarios esse sciebat, vt regem vel inuitum possent ad seruandam fidem cogere, similes literas efflagitauit, impetrauitque.

Sed cum eius rei nuncius in Mosci custodias incidisset, captusque esset, re patefacta, Principi q̄; celeriter significata, Michael Principis iussu capitur. Eodem tempore nobilis quidam ex Trepkonum familia, adolescens Polonus, à Sigismundo rege ad Michaellem Moscoviam missus erat: qui vt mandata regis commodius exequi posset, perfugam se simulabat. Is quoque haud meliore fortuna vsus, à Moscis capitur: & cum perfugam se diceret, neque sibi fides adhiberetur, adeò arcani continens fuit, vt etiam grauitertortus, id non reuelaret. Porrò cum Michael captus, in conspectum Principis in Smolenzko adductus fuisset: Perfide, inquit, digna te pro meritis pœna afficiam. ad quæ ille: Perfidiaë crimen, quod mihi impingis, non agnosco. nam si tu mihi fidem promissa q̄; seruassēs, fidelissimum me in omnibus seruitorem habuissēs. sed cum te eã floccifacere, me q̄; à te insuper eludi viderem, graue mihi in primis est, ea quæ animo in te concœperam, me exequi non potuisse. mortem ego semper contempsi, quam vel ea causa libenter subibo, ne vultum tuum Tyranne amplius conspiciam. Deinde Principis iussu in magnam populifrequentiam in Vuiesma abductus, vbi supremus belli Præfectus proiectis in medium grauibus, quibus vincendus erat, cathenis: Princeps te, inquit, Michael maxima (vt scis) dum fideliter seruire, gratia prosequeretur. Postquam autem proditione fortis esse voluisti, hoc te secundum merita tua munere donat, simul q̄; cum dicto, cathenas

thenas illi iniici iubet. qui dum ita spectante multitudine cathenis constringeretur, ad populum conuersus: Ne captiuitatis, inquit, meae falsa apud vos fama spargatur, quid fecerim, curque captus sim, paucis aperiam: vt vel meo exemplo, qualem Principem habeatis, quidque quisque vestrum de eo sperare debeat, aut possit, intelligatis. Ita orsus, totius sui in Moscoviam itineris rationem, quaeque Princeps scriptis literis, addito iuramento, sibi promississet, neque vlla ex parte promissis stetit, referebat. Cumque sua de Principe expectatione falsus esset, voluisse denuo in patriam redire: ideo se captum esse. qua iniuria cum praeter meritum afficeretur, mortem se non magnopere refugere, praesertim cum sciret, communi lege naturae omnibus aequè moriendum esse. Et cum corpore valido, ingenioque ad omnia versatili esset, multum etiam valebat consilio, serijs iocosisque rebus aequè idoneus, planeque (vt aiunt) omnium horarum vir: qua animi dexteritate multum sibi gratiae authoritatisque apud omnes, Germanos praesertim, vbi educatus fuerat, conciliauerat. Tartaros, Alexandro rege imperante, insigni clade profligauerat: neque à Vuitoldi morte, Lithwani tam praecelaram à Tartaris victoriam vnquam reportarunt. Hunc Germani voce Bohemica, Pan Michael vocabant: qui cum, vt homo Ruthenis Graecorum in fideritum ab initio, eoque post obmisso, Romanum sequutus fuisset, quo Principis in se iram indignationemque leniret, mitigaretque, in vinculis denuo Ruthenicum

alsūpsit. De eius liberatione, nobis in Moscovia existentibus, multi præclari viri; in primis autem Principis coniunx, quæ sibi ex fratre neptis erat, apud Principem laborabat; intercedebat pro eo etiam Cæsar Maximilianus, literasq; speciales in priore mea legatione ad Principem nomine suo dederat: quibus tamen vsq; adeò nihil effectum est, vt mihi tum nec aditus ad se patèret: imò ne videndi sui copia dabatur. In altera verò legatione, cum fortè de liberatione eius tractaretur, sæpius à Moscis interrogabar, an hominem nouissem? quib. equidem, quòd in rem suam fore putabam, nomen me duntaxat eius aliquando audiuisse, respondi. Atq; Michael tum liberatus ac dimissus fuit, cuius neptim Princeps, viuente adhuc priore vxore cum duxisset, tantam spem in eo ponebat, vt filios suos illius virtute à fratrib. in regno tutos fore crederet: tutorem deniq; filiorum suorum testamèto instituerat. Mortuo dein Principe, viduam lasciuientem cum identidè increparet, prodicionis crimine ab ea insimulatus, captusq; infœlix moritur. Qua re patrata, nò longè pòst, ipsam quoq; ita sequentem, veneno sublatam: adulterum verò Owtzina dictum, in partes laniatum ac dissectum aiunt.

Vuolonia, inter Lithwanię principatus, gentem bellicosiore[m] habet.

Lithwania admodum syluosa est. paludes ingentes, & multos fluuios habet: quorum alij, vt Bog, Prepetz, Thur & Beresina, Orientem versus Borysthené illabuntur. alij verò, vt Boh, Cro-

non,

non, & Narew, Septentrionem versus decurrunt. Cœlum inclemens, animalia omnis generis parua habet, frumento quidem abundat, sed seges raro ad maturitatem peruenit. Gens misera, & graui seruitute oppressa. Nam vt quisq; famulorum caterua stipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impunè quiduis facere, res ad vitæ vltimum necessarias rapere, absumere, crudeliter etiam colonum verberare licet. Colonis quauis de causa ad dominos suos absque muneribus aditus non patet. quod si etiam admittantur, ad Officiales & Præfectos relegantur: qui nisi munera accipiant, nihil boni decernunt, constituuntque. Neq; verò hæc solum tenuium ratio est, sed etiam nobilium si à proceribus impetrare quippiam volunt. Audiui à quodam primario Officiali apud Regem iuniorum, qui dixit, Vnumquodq; verbum in Lithuania aurum esse. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter censum, hebdomadatim sex dies laborare: Parocho deniq; ducta, vel mortua vxore, liberis similiter natis, aut vita defunctis, eo quo confitentur tempore, certam numerare pecuniam coguntur. Tam dura porrò seruitute à Vuitoldi tempore in hunc vsq; diem detinentur, vt si quis fortè capite damnatus fuerit, de seipso, iubente domino, supplicium sumere, suisque manibus se suspendere cogatur. quòd si fortè facere recusauerit, tum crudeliter cæsus, atque immaniter excarnificatus, nihilominus suspenditur. Hac seueritate effectum est, vt si Iudex aut

Præfectus in re præfenti constitutus, reo moram
 fortè necentem, minatus fuerit, aut solummodo di
 xerit, Festina, dominus irascitur: tum miser gra
 uissima verbera extimescens, laqueo vitam finit.

DE FERIS.

Feras habet Lithwania, præter eas quæ in Ger
 mania reperiuntur, Bisontes, Vros, Alces, quos alij
 onagros vocant, equos syluestres. Bisontem Li
 thwani lingua patria vocant Suber: Germani im
 propriè Aurox, vel Vrox: quod nominis vro
 conuenit, qui planè bouinam formam habet,
 cum bisontes specie sint dissimilima. Iubati e
 nim sunt bisontes & villosi secundum collum &
 armos, barba quadam à mento propendente. pi
 lis muscū redolentibus, capite breui, oculis gran
 dioribus, & toruis, quasi ardentibus, fronte lata:
 cornibus plerunque sic diductis & porrectis, vt
 interuallum eorum tres homines bene corpulen
 tos insidentes capere possit: cuius rei pericu
 lum factum perhibetur à rege Poloniæ Sigismun
 do, huius qui nunc regnat Sigismundi Augusti
 patre, quem bene habito & firmo corpore fuisse
 scimus, duobus alijs se non minorib. sibi adiun
 ctis. Tergum ipsum ceu gibbo quodam attolli
 tur, & priore & posteriore corporis parte demis
 siore. Qui venantur bisontes, eos magna vi, agili
 tate & solertia præditos esse oportet. Deligitur lo
 cus venatui idoneus, in quo sint arbores iustis di
 remptæ spacijs, truncis nec crassis nimis, vt faci
 le circumiri possint: nec paruis, vt ad tegendum
 hominem sufficiant. Ad has arbores singuli vena
 tores

tores disponuntur, atq; vbi canibus persequentibus exagitatus bilons eum in locum propellitur qui primus ex venatoribus sese profert, in eum magno impetu fertur. At is obiectu arboris sese tuerur, & quâ potest percutit venabulo feram: quæ ne sæpius quidem icta cadit, sed incensa magis ac magis rabie, non tantum cornua, sed etiâ linguam vibrat: quam ita scabram & asperam habet, vt venatorem solo vestis eius attactu comprehendat & attrahat: nec antè relinquat, quàm occidat. Quod si quis fortè circumcurritando & feriendo delassatus respirare cupit, is feræ obijcit pileum rubrum, in quem & pedibus & cornibus sæuit. Si verò alteri in idem certamen non confecta fera descēdere libet, vt fieri necesse est, si salui illinc abire velint: is eâ facilè in se prouocat, si vel semel sono barbaro Lululu succlamarit.

Vros sola Masowia Lithwanix contermina habet: quos ibi patrio nomine Thur vocant, nos Germani propriè Vrox dicimus. Sunt enim verè boues syluettres, nihil à domesticis bobus distantes, nisi quòd omnes nigri sunt, & ductum quendam instar lineæ ex albo mixtum per dorsum habent. Non est magna horum copia suntq; pagi certi, quibus cura & custodia eorum incūbit: nec ferè aliter quàm in viuarijs quibusdam seruantur. Miscentur vaccis domesticis, sed non sine nota. Nā in armentum postea, perinde atq; infames, à cæteris vris non admittuntur: & qui ex eiusmodi mixtione nascuntur vituli, non sunt vitales. Sigismundus Augustus rex mihi apud se

oratori donauit exenteratum vnum, quem vena-
tores eiectum de armento ſemiuiuum confece-
rant: recifa tamen pelle, quæ frontem tegit, quod
non temerè factum eſſe credidi: quãquam cur id
fieri ſoleret, per incogitantiam quandam nõ ſum
percontatus. Hoc certum eſt, in precio haberi cin-
gulos ex vri corio factos. & perſuaſum eſt vulgo
horum præcinctu partum promoueri. Atq; hoc
nomine regina Bona, Sigifmundi Auguſti mater,
duos hoc genus cingulos mihi dono dedit: quo-
rum alterum ſereniſſima Domina mea Romano-
rum Regina, ſibi à me donatum, clementi animo
accepit.

Quæ fera Lithwanis ſua lingua Loſs eſt, eam
Germani Ellend, quidam Latinè Alcen vocant:
Poloni volunt onagrum, hoc eſt, aſinum agre-
ſtem eſſe, non reſpondēte forma. Sectas enim vn-
gulas habet: quanquam & quæ ſolidas haberent,
reperitæ ſint. ſed id perrarum eſt. Animal eſt alti-
us ceruo, auribus & naribus prominulis, corni-
bus à ceruo nõnihil diuerſis, colore item magis
ad albedinem tendente. Curſus eſt velociſſimi:
non quo cætera animalia modo, ſed gradarij in-
ſtar. Ungulæ, tanquam amuletum, contra mor-
bum caducum geſtari ſolent.

In deſertis campis circa Boryſthené, Tanaim
& Rha, eſt ouis ſylueſtris, quam Poloni Solhac,
Moſci Seigack appellant, magnitudinis capreo-
læ, breuioribus tamen pedibus: cornua iu altum
porrecta, quibuſdam circulis notata, ex quibus
Moſci manubria cultellorum transparentia faci-
unt:

unt: velocissimi cursus, & altissimorum saltuum. Samogithia proxima Lithwaniæ est prouincia, in Septentrionem ad mare Balthicum, quæ Prussiam quatuor miliarium Germanicorum spacio à Liwonia diuidit: nullo oppido, aut castro munito insignis. huic ex Lithwaniâ Principe Præfectus, quem sua lingua Starosta, quasi seniore appellat, præficitur. neque temerè is, nisi grauissimas ob causas, officio mouetur: sed quoad uiuit, perpetuò manet. Episcopum habet Romano Pontifici subiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quòd cum eius regionis homines procera ut plurimum statura sint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpufillos, ac planè nanos, ueluti uicissitudine quadam, procreare solent. Samogithæ uestitu uili eoque ut plurimum cinericio utuntur. In humilibus casis, ijsque oblongioribus vitam ducunt, in quibus ignis in medio conseruatur: ad quem cum paterfamilias sedet, iumentata, totamque domus suæ supellectilem cernit. Solent enim sub eodem, quo ipsi habitant, tecto, sine ullo interstitio pecora habere. Maiores uirorum cornibus pro poculis etiam utuntur. Audaces sunt homines, & ad bellum prompti: loriceis, alijsque plurimis armis, præcipuè autem cuspidibus, & eo breuiore, uenatorum more, in bello utuntur. Equos adeò paruos habent: ut uix credibile sit, ad tantos labores eos sufficere posse: quibus foris in bello, domique in colendis agris utuntur. Terram non ferro, sed ligno proscindunt: quod eo

magis mirandum, cum terra eorum tenax, & nō arenosa sit, quaque pinus nunquam crescit. Araturi ligna complura, quibus terram subigunt, locoque vomeris vtuntur, secum portare solent: scilicet, vt vno fracto, aliud atque aliud, ne quid in mora sit, in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos vomeres adferri fecerat. Cum autem eo, sequentibusque aliquot annis, segetes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum non responderent, vulgusque agrorum suorum sterilitatem ferreo vomeri adscriberet, nec aliud quicquam in causa esse putaret, Præfectus veritus seditionem, amoto ferro, suo eos more agros colere permisit. Prouincia hæc nemoribus, syluisque abundat, in quibus horrendæ quandoque visiones fieri solent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures, qui serpentes quosdam quatuor breuibus, lacertarum instar, pedibus, nigro obæsoque corpore, trium palmarum longitudinem non excedentes, Giwoites dictos, tanquam penates domi suæ nutriunt: eosque lustrata domo statis diebus ad appositum cibum prorepentes, cum tota familia, quoad saturati in locum suum reuertantur, timore quodam venerantur. Quod si aduersi quid illis accideret, serpentem Deum domesticum malè acceptum ac saturatum esse credunt. Cum priori ex Moscovia itinere rediens, in Troki venissem, referebat hospes meus, ad quem fortè diuerteram, se eodem quo ibi eram anno, ab eiusmodi quodam

dam serpentis cultore aliquot aluearia apum emisse: quem cum oratione sua ad verum Christi cultum adduxisset, utq; serpentem quem colebat occideret, persuasisset, aliquando post cum ad visendas apes suas eò reuersus fuisset, hominem facie deformatum, ore aurium tenus miserabilem in modum diducto offendit. Tanti mali causam interrogatus, respondit, se, quod serpenti deo suo manus nepharias iniecisset, ad piaculum expiandum, luendamque poenam, hac calamitate puniri: multaq; grauiora, si ad priores ritus suos non rediret, eum pati oportere. Hæc quamuis non in Samogithia, sed in Lithwania sunt acta, pro exemplo tamen adduxi. Mel nusquam melius, nobiliusue, quodq; minus cere habeat, albumq; sit, quam in Samogithia, reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodq; Baltheum, quidam Germanicum, alij Prutenicum, nonnulli Veneticum: Germani verò alludentes Baltheo, Pelts appellant: Sinus propriè dicitur, interluit namq; Cimbricam Chersonesum, quã hodie Yuchtland, & Sunder Yuchtland Germani: Latini verò, nomine inde pariter sumpto, Luciam vocant. Alluit & Germaniam, quam Balsã dicunt, incipiendo ab Holfatia, quæ Cimbricam contingit: dein Lubicensem terrã, item Vismariã, & Rostok, Magno polensium Ducum ciuitates, totumque Pomeraniæ tractum id quod nomen eius loci indicat. Pomorijæ enim Slawonica lingua idè est, ac si diceres, Iuxta mare, seu maritimum. Inde Prusiam, cuius metropolis est Gdanum, quod & Ge-

danum & Dantiscum appellatur, alluit. Porrò Ducis Prusie sedes est, quam Germani Regium montem appellant. Eò loci certo anni tempore, succinum mari innatans, magno hominum periculo, propter subitum maris accessum & recessum aliquando, piscatur. Samogithiam vix IIII miliaribus còtingit: atq; longo tandem tractu Liwoniam, & eam partem quã vulgo Khurland, Curetos absq; dubio vocant, & regiones quæ Mosco subsunt: Vuinlandiam deniq; , quæ Swetensium ditio nis est, vnde etiam Venedicũ nomen originẽ duxisse arbitratur, circumluit. Ab altera autem parte Swetiam contingit. Totum autem Daniæ regnum, quod insulis maximè constat, in hoc sinu continetur: exceptis Iucia & Scandia, quæ continenti adhærent. Gotlandia quoque insula regno Daniæ subiecta, in hoc sinu est: ex qua pleriq; Gotthos prodijisse putabant: cum tamen longè angustior sit, quàm quæ tantam hominũ multitudinem capere potuisset. Præterea si Gotthi ex Scandia progressi fuissent, ex Gotlandia in Swetiam, & iterum reflexo per Scandiam itinere (quod rationi minimè còsentaneum est) oportuisset eos reuerti. In Gothia insula adhuc Vuijsby ciuitatis ruinae extant, in qua omnium illac præternauigantium lites ac controuersia cognoscantur ac constituebantur: eò etiam ex longinquis illis maritimis locis causæ ac negotia deferantur, prouocabanturque.

Liwoniam prouincia in longitudine secundum mare protenditur. Huius metropolis est Riga, cui

eui Teutonici ordinis magister præest. In ea, præter Rigensem archiepiscopum, Riualiensis & Ofiliensis episcopi sunt. Oppida habet complura: præcipuè autem ciuitatem Rigam ad fluuium Dwina, non longè ab ostijs: item Rewaliam & Derbten ciuitates. Rewaliam Rutheni Roliwan Derbt verò Iuryowgorod appellant. Riga nomè suum vtraq; lingua retinet. Fluuios nauigabiles, Rubonem & Nerwam habet. Huius prouinciæ Princeps, fratres ordinis, quorum primi Commédatores vocantur, item proceres & ciues, Germani ferè omnes sunt. Plebs vt tribus ferè linguis utitur, ita in tres ordines seu tribus est diuisa. In Liwoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacèsi, Geldrensi, & Monasteriensi, quotannis noui & seruitores & milites deducuntur: quorum pars in demortuorum, alij in eorum locum qui defuncti annuo officio, quasi manumissi in patriam redeunt, succedunt. Insigni equorum copia adeò abundant, firmique sunt, vt hætenus tam regis Poloniæ, quàm magni Ducis Moscowiæ hostiles & frequentes in agros eorum incursiones fortiter sustinuerint, seq; strenuè defenderint.

Anno Domini 1502, mense Septembri, Alexander Poloniæ rex, magnusq; Lithwaniæ Dux, Magistrum Liwoniensem Vualtherum à Pleterberg, pactionibus quibusdam induxit, vt ipse instructo exercitu Moscowiæ Ducis prouincias aggrediretur: pollicitus, vbi is hostilem terram attigisset, cum magno se exercitu affuturum. Sedenim Rex cum ad constitutum tempus, sicuti receperat,

non venisset, Mosciq; cognito hostium aduentu, ingenti multitudine magistro occurrissent, isq; cum se desertum videret, neque sine summa turpitudine periculoque retrocedere posset, suos primùm pro tempore paucis adhortatus, mox exoneratis tormētis, strenuè hostem aggreditur, primoque impetu Ruthenos dissipat, atq; in fugam cōuertit. Cum autem pro numero hostium pauciores essent victores, grauioreque armatura præpediti, hostem longius persequi non possēt: Mosci re cognita, recuperatis animis, denuò in ordines redeunt, atque Pletenbergij peditatum, qui circiter mille quingenti instructa phalange hosti se opposuerunt, aggressi strenuè cēdunt. In ea pugna Præfectus Matthæus Pernauer, cum fratre Henrico, & vexillifero Cōrado Schwartz, periere. Huius vexilliferi egregium facinus memoratur. nam cum hostium telis obrutus, confectusq; diutius stare non posset, priusquam occūberet, alta voce virum aliquem fortem, qui vexillum à se reciperet, in clamabat. ad cuius vocem Lucas Hamerstete, qui se ex Braunsuicensibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illicò accurrens, vexillum ex moribundi manibus capere nitebatur. quem Conradus, siue quòd suspectam haberet illius fidem, siue quòd tanto honore indignum esse arbitraretur, tradere recusauit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum vexillo amputat. Conradus nihilominus vexillum altera manu & dentibus mordicus apprehendens, tenet,

net, laceratque. Lucas vexilli fragmentis arreptis, proditisque peditum copijs, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum est, ut quadringenti ferè pedites ab hostibus miserè trucidarentur: reliqua turba cum equitatu, seruatis ordinibus, ad suos incolumes rediere. Huius cladis autor Lucas, postea à Moscis captus, atq; in Moscowiam missus, in aula principis aliquandiu honesto loco fuit. Verùm is acceptæ à Moscis iniuriæ impatiens, ex Moscovia clam ad Christiernum Daniæ regem postea profugit, à quo tormētis præficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade euaserant, in Daniam elapsi, illius prodicionem Regi indicassent, nec cum eo vnà militare vellent, rex Christiernus eum in Stockholm misit: mutatoque post regni statu, Iostericus, aliàs Gustaus Swetiæ rex, recuperata Stockholm Lucam ibi inuentum, numero familiarium suorum ascribit, & Vuiburg oppido præficit: vbi cū nescio cuius criminis se insimulari cerneret, veritus grauiora, denuò in Moscowiam se recepit: vbi ego illum honorificè vestitutum, inter Principis stipendiarios vidi.

Swetia imperio Mosci contermina, Nortwegiæ & Scandiæ non secus coniuncta est, atque Italia Neapolitano regno & Pedemonti: marique Baltheo, dein Oceano, & eo quod nunc Glaciale appellamus, circumquaque ferè alluitur. Swetia, cuius regia Holmia, quam incolæ Stockholm, Rutheni Stecolna appellāt, amplissimum regnum, multas & varias nationes complectitur:

tur: inter quas virtute bellica celebres Gotthi, qui in Ostrogothos, id est orientales: & Vestrogothos, id est occidentales Gotthos, pro regionum quas incolunt situ, diuisi: indeq; progressi, toti orbi, vt pleriq; scriptores memoriæ prodiderunt, terrori fuere.

Nortwegia, quam quidam Nortwagiam appellant, longo tractu Swetiæ adiacet, mariq; alluitur. Atq; vt hæc à Sud, id est Meridie: ita illa à Nort, id est Septentrione, ad quem sita est, nomē accepit. Germani enim quatuor orbis plagis vernacula nomina indidere, prouinciasq; his adiacentes inde denominauere. Ost enim, Orientem significat: vnde Austria, quam Germani propriè exprimunt, Osterreich. Vuest, Occidentem: à quo Vuestualia. ita à Sud & Nort, vt dictum est, Swetia & Nortwegia.

Scandia verò non est insula, sed continēs, Swetiæ regni pars, quæ longo tractu Gotthos contingit, & cuius nunc bonam partem rex Daniæ possidet. Cæterum cum eam, harum rerum Scriptores, maiorem ipsa Swetia fecerint, ex eaque Gotthos & Longobardos progressos fuisse retulerint: videntur, mea quidem sentētia, hæc tria regna veluti integrum quoddam corpus, Scandię duntaxat nomine comprehendisse: quia tum illa terræ pars inter mare Baltheum, quod Finlandiam alluit, & Glaciale mare, incognita fuit: quæq; adhuc propter tot paludes, innumeros fluuios & intemperie cœli inculta, atq; parū cognita est. Quæ res fecit, vt pleriq; hanc immensæ magnitudinis

dinis insulam, vno Scandiæ nomine appellarēt.

De Corela suprà dictum est, eam & regi Swetiæ, & principi Moscoviæ, quòd ditioni vtriusq; Principis interposita est tributariam esse. eaq; re vterque suam esse gloriatur: cuius fines ad mare Glaciale vsque protenduntur. Cæterùm cum de Glaciali mari varia multaq; à plerisq; scriptoribus tradantur, haud abs re fore visum est, si illius maris nauigationem paucis subiungam.

NAVIGATIO PER MARE

Glaciale.

Vo tempore Serenissimi Principis mei Oratorem apud magnū Ducem Moscoviæ agebam, aderat fortè Gregorius Istoma, Principis illius interpret, homo industrius, qui apud Ioannem

Daniæ regem, linguam Latinam didicerat. is anno Domini 1496, à suo Principe cum magistro David natione Scoto, regis Daniæ tunc Oratore, quem ego quoq; priori legatione illic cognoui, ad regem Daniæ missus, totius itineris sui rationem nobis compendiò retulit: quòd cum nobis in tanta locorum difficultate arduum & nimis laboriosum videretur, paucis, sicuti ab eo accepi, describere volui. Principiò dicebat, se cum David ià dicto oratore, à Principe suo dimissos, Nowogardiam magnam peruenisse. Cum autè eo tempore regnum Swetiæ à rege Daniæ defecisset, ad hæc Moscus cū Swetenibus disideret,

atque

atq; aded commune & consuetum iter illi propter tumultus bellicos tenere non possent, aliud iter longius quidem, ac tutius ingressos fuisse: ac primùm quidem ex Nowogardia ad ostia Dwinæ ac Potiwlo, difficili admodum itinere peruenisse. Dicebat autem iter hoc, quod ob molestias & labores nunquam satis detestari poterat, esse spacio trecentorum mil. Conscensus denique in Dwinæ ostijs quatuor nauiculis, littus Oceani dextrum se nauigando tenuisse, ibiq; montes altos & asperos uidisse: tandē confectis xvi. mil. sinuq; quodam traiecto, littus sinistrum adnauigasse, atq; mari amplo à dextris relicto, quod à Petzora fluuio, quemadmodū & adiacentes mōtes, nomen habet, ad Finlappiæ populos peruenisse: qui etsi humilibus in casis passim secū dum mare habitant, ferinamq; propemodum vitā ducant, feris tamen Lappis sunt mansuetiores. Eos Mosco vectigales esse dicebat. Relicta postea Lapporum terra, ac octuaginta mil. nauigatione confecta, Nortpoden regionem, regi Swetiæ subiectam, attigisse. Hanc Rutheni Kaienska Semla, populos verò Kayeni appellant. inde emenso ac superato littore flexuoso, quod in dextrum protendebatur, ad promontorium quoddam, quod Sanctum Nasum appellant, se peruenisse dicebat. Est autem Sanctus Nasus, saxum ingens, ad nasi similitudinem in mare prominens: sub quo antrum vorticosum conspicitur, quod singulis sex horis mare absorbet, ac alternatim magno sonitu reddit euomitque eiusmodi voraginem. Alij

umbilicum maris, alij Charybdim dixere. Tantā autē huius gurgitis vim esse, vt naues aliasque in propinquo res attraheret, inuolueret atq; absorberet: neque se vnquam in maiori periculo fuisse aiebat. Nam gurgite subito ac violenter nauem, qua uehebantur, ad se attrahente, vix magno labore renitentibus remis sese euasisse. Superato S. Naso, ad quendam montem saxofum, quem circumire oportebat, peruenisse: vbi cum ventis reflantibus aliquot diebus detinerentur, nauta, Saxum (inquit) hoc quod cernitis, Semes appellant: quod nisi munere aliquo à nobis placatum fuerit, haud facile præteribimus. quem Isthoma, ob vanam superstitionem se increpasse aiebat. increpatus nauta subticuit, totoque illic quadriduo vi tempestatis retentos, ventis postea quiescentibus, soluisse. Cumque secundo iam flatu ueherentur, nauclerum dixisse: Vos admonitionem meam de placando Semes saxo, tanquam vanam superstitionem irridebatis: at nisi ego noctu clam ascenso scopulo, Semes placassem, nequaquam transitus nobis concessus fuisset. Interrogatus, quid Semi obtulisset? auenæ farinam butyro permixtam, super lapidem quem prominere vidimus, se fudisse dicebat. Postea cum ita nauigarent, aliud ingens promontorium, Motka nomine, ad peninsulæ speciem ipsis occurrisse: in cuius extremitate Barthus castrum, quod præsidialem domum significat, esset. Habent enim ibi reges Nordwegiæ, ad defendendos fines, militare præsidium. Tantam autem eius promon-

torij longitudinem in mare esse dicebat, vt vix octo diebus circumiri posset. qua mora ne impedi rentur, & nauiculas & sarcinulas per Isthumum dimidij miliaris interuallo, magno labore humeris traduxerunt. Dein in Dikilopporum, qui feri Loppi sunt, regionem, ad locum Dront nomine, qui ducentis à Dwina in Septentrionem miliari bus abest, nauigasse. atq; eò vsq; Moscovię Prin cipem, vt ipsi narrant, tributa exigere solere. Reli ctis porrò ibi scaphis, reliquum itineris terra tra his confecisse. Referebat præterea, ceruorum ibi greges, ut apud nos botm, esse, qui Nordwego rum lingua Rhen vocantur, nostratibusq; ceruis aliquanto maiores sunt: quibus Loppi vice iu mentorum vtantur, hoc modo. Vehiculo in sca phæ piscatoriæ formam facto, ceruos iungunt: in quo homo, ne citato, ceruorum cursu exci dat, pedibus alligatur. Lorum, quo ceruo rum cursum moderatur, sinistra; dextra verò ma nu baculum tenet, quo vehiculi, si fortè in ali quam partē plus equo vergeret, casum sustineat. atq; eo vehendi genere viginti miliaria se vno die confecisse, ceruūq; tandē dimisisse: quē ad domi num suum stabulaq; cōsueta sponte redijsse, dice bat. Eo tandem itinere confecto, ad Berges ciui tatem Nordwegiæ, rectā in Septentrionem in ter montes positam, indeque equitatione in Da niam peruenisse. Cæterum apud Dront & Ber ges in solstitio æstiuali, dies vigintiduarum hora rū esse dicitur. Blasius alter Principis interpres, qui paucos ante annos à Principe suo ad Cæsa rem

rem in Hispaniam missus fuerat, diuersam, magisque compendiarium itineris sui rationem nobis exposuit. Dicebat enim, cum ad Ioannem regem Danię missus fuisset ex Moscovia, Rostow vsq; pedes venisse: conscensisq; nauibus Pereaslaw, à Pereaslaw per Vuolgam in Castromow: indeque septem werst terrestri itinere ad fluuiolum quendam se peruenisse, per quem cum in Vuolochdam primùm, Suchanã deinde, & Dwinam, ad Berges vsq; Norwegiæ urbem nauigasset, omniaque pericula & labores quos Isthoma supra retulit, nauigando superasset, rectã tandem Hafniã Danię metropolim, quę Germanis Kopenhagen dicitur, peruenisse. In reditu uterq; se per Liwoniam in Moscowiam reuersos fuisse, illudque iter annuo spacio confecisse dicebat. quamuis alter, Gregorius Isthoma, se media huius temporis parte tempestatibus in plerisque locis detentum & remoratum fuisse aiebat. Uterq; tamen constanter affirmabat, se mille & septingenta werst, hoc est 340 miliaria hoc itinere pergrasse. Demetrius item ille, qui nouissimè apud summum Ponticem Romæ Oratorem egit, ex cuius etiam relatione Paulus Iouius Moscowiã suam descripsit, perq; hoc ipsum iter in Nordwegiam & Daniã missus venerat, omnia supra dicta ita se habere confirmavit. Cæterùm hi omnes, de congelato seu glaciali mari à me interrogati, nihil aliud responderunt, quàm se in maritimis locis plurimos & maximos fluuios, quorũ vehementi & copioso in fluxu maria longis spa-

cijs ab ipsis littoribus propelluntur, vidisse, eos-
 que ab ipsis littoribus per certa spacia vnà cum
 mari congelari: vti fit in Liwonia, alijsq; Swe-
 tiae partibus. quamuis enim concurrentium ven-
 torum impetu glacies in mari frangatur, in flu-
 minibus tamen raro, vel nunquam, nisi inunda-
 tio aliqua superueniat, glacies tum congesta ele-
 uatur, aut frangitur. nam glaciæ frusta, flu-
 uiorum vi in mare delata, per totum serè annum
 supernatant: adeoq; frigoris vehementia denuò
 concrecunt, vt aliquando plurimorum annorum gla-
 ciem in vnum concretam, ibi cernere liceat. id
 quod ex frustis, quæ à ventis in littus propellun-
 tur, facile cognoscitur. Equidem & Baltheum
 mare in plurimis locis & sæpius congelari, à fide
 dignis audiui. Dicebant, etiam in ea regione, quæ
 à feris Loppis habitatur, Solem æstiuæ solstitio
 quadraginta diebus non occidere: tribus tamen
 noctis horis corpus solis caligine quadam obdu-
 ctum, vt radij illius non appareant, videri: tan-
 tumque laminis nihilominus præbere, vt nemo
 à labore suo tenebris excludatur. Moscî iactant,
 se ex illis feris Loppis habere vectigal. quod erit
 verisimile non sit, mirum tamen non est, cum
 alios vicinos ab ipsis vectigal exigentes non ha-
 beant. Tributi autem loco pelles & pisces, cum
 aliud non habeant, pendunt. Per soluto autem an-
 nuo tributo, nemini se quicquam debere, sui que
 se iuris esse gloriantur. Loppi quamnis pane, sale
 alijsque gulæ irritamentis careant, solisque pis-
 cibus & feris vtantur, multum tamen proui in
 libi-

libidinem esse perhibentur. Sagittarij porrò peritissimi omnes, adeò vt si quas nobiliores in venatione feras nanciscantur, eas quò pelle integra & immaculata potiantur, missa in proboscidem sagitta interficiunt. Mercatores, aliosque hospites peregrinos, domi cum vxore, venatum cuntes relinquunt. reuersi, si vxorem hospitis consuetudine lætam ac solito hilariorem reperiant, munere aliquo hunc donant: sin minus, turpiter expellant. Iam consuetudine hominum exteriorum, qui quæstus gratia eò comitant, innatam feritatem deponere, ac mansuetiores fieri incipiunt. Mercatores libenter admittunt, à quibus ex crasso panno vestes, item secures, acus, coclearia, cultri, pocula, farina, ollæ, idque genus alia ipsis afferuntur: ita vt coctis iam cibus vescantur, humanioresque mores induerint. Vestibus, quas ipsi ex diuersis ferarum pellibus consunt, vtuntur, eoque habitu in Moscoviam aliquando veniunt: paucissimi tamen caligis, ac pileis, ex pelle ceruina confectis, vtuntur. Nullus illis aureæ & argentæ monetæ vsus, sola rerum permutatione contentis: & cum aliorum idiomata non calleant, apud exteros muti prope modum esse videntur. Tuguriola sua corticibus arborum tegunt: & nusquam certas sedes habent, sed absumptis vno loco feris ac piscibus, aliò migrant. Narrabant etiam prædicti Moscoviæ Principis Oratores, se in eisdem partibus altissimos montes, ad Ætææ similitudinem flammæ semper eructantes vidisse: & in ipsa Nort-

wegia multos montes perpetua conflagratione corruisse. Quare adducti quidam, purgatorium ignem ibi esse fabulatur, de quibus montibus, dū legatione apud Christiernum Danorum regem fungerer, eadem ferè ab Nordwegiæ Præfectis, qui tum fortè aderant, accepi. Circa ostia Petzoræ fluij, quæ sunt dextrorsum ab ostijs Dwinæ, varia; magnaq; in Oceano dicuntur esse animalia. Inter alia autem, animal quoddam magnitudine bouis, quod accolæ Mors appellant. Breues huic, instar castorum, sunt pedes: pectore pro reliqui corporis sui proportionem aliquanto altiore, latioreq; , dentibus superioribus duobus in longū prominentibus. Hoc animal sobolis ac quietis causa, cum sui generis animalibus, Oceano relicto, gregatim montes petit: vbi antequam somno, quo natura profundiore opprimitur, se dederit, vigilē, gruum instar, ex suo numero cōstituit: qui si obdormiscat, aut forte à venatore occidatur, reliqua tum facile capi possūt: sin mugitu, vt solet, signū dederit, mox reliquus grex excitatus, posterioribus pedibus dētibus admotis, summa celeritate, tanquā vehiculo per montē delapsi, in Oceanum se præcipitant: vbi in supernatantibus glacierū frustis pro tempore etiā quiescere solēt. Ea animalia venatores, solos propter dentes insectatur: ex quibus Mosci, Tartari, & in primis Turci, gladiatorum & pugionum manubria affabrè faciunt: hisq; pro ornamento magis, quàm vt grauiores ictus (vt quidam fabulatus est) incutiāt, vtuntur. Porro apud Turcos, Moscos & Tartaros

hi den

hi dentes pondere veneunt, pisciumque dentes vocantur.

Mare Glaciale vltra Dwinam, ad Petschora, & Obi ostia vsq;, longè lateq; protèditur. vltra quæ Engronelandt regionè else aiunt. Eam cum ob altos montes, qui perpetuis niuibus oblitri rigèt, tum perpetuam glaciem mari innatantem (quæ nauigationem impediat, periculosamq; faciat) à conuersatione seu commercio nostrorū hominū seiunctam, atq; ideo incognitam esse audio.

DE MODO EXCIPIENDI ET

tractandi Oratores.

Rator in Moscoviā proficiscēs eiusq; limitibus appropinquās, nuncium ad proximam ciuitatē mittit, qui eius ciuitatis Præfecto indicet, se Oratorē talis Domini, limites Principis ingressu

rum. Mox Præfectus, non solum à quo Principe mittatur, sed cuius etiā conditionis, dignitatisue sit ipse Orator, item quotus veniat, diligenter inquit: quibus cognitis, aliquem cum comitatu, habitam Principis à quo mittatur, dignitate, quàm Oratoris ratione, ad excipiendum & deducendum Oratorem mittit. Interim etiam magno Duci, vnde & à quo veniat, continuò significat. Missus, ex itinere pariter aliquem ex suis præmittit, qui Oratori significet, Magnum hominem aduenire, qui eum certo loco (locum designans) excepturus sit. Porro Magni hominis titulo propte

ſea vtuntur, quòd illud prædicatũ Magnus, tribu-
itur omnibus excellentioribus perſonis. neq; e-
nim quẽquam ſtrentium, aut nobilem, aut Baro-
nem, illuſtrem aut magnificũ vocant, aut alio de-
niq; id genus titulo ornant. Cæterũ in congreſ-
ſu, miſſus ille adeò nõ cedit loco, vt niuem hyber-
no tempore, vbi ſubſiſtit, verrere, ſeu terere ita iu-
beat, quò Orator præterire queat, ipſe interim via
ſtrita, ſeu publica non cedit. Præterea in cõgreſſu
& hoc obſeruare ſolent. mittunt nunciũ ad Ora-
torem, qui eum admoneat, vt ex equo aut vehicu-
lo deſcendat: ſi autem aliquis aut laſſitudinem,
aut ægri tudinem cauſatus fuerit, tũ reſpondent:
quòd nec proferre, nec audire verba Domini, ni-
ſi ſtando liceat. Imò miſſus diligenter cauet, ne
prior ex equo aut vehiculo deſcendat, ne videat-
ur hæc re derogare domino ſuo. quin vbi Orato-
rem ex equo deſcendere animaduertit, tum pri-
mũ & ipſe deſcendit.

In priore mea legatione hunc iabam occur-
rẽti extra Moscoviã, me feſſum eſſe de via, & vt
in equis expediremus expedienda. At ſibi id faci-
undum (repetita priore cauſa) nequaquã videba-
tur. Interpretes & alij iam deſcenderant, monen-
tes me, vt & ego deſcenderem. Quibus reſponde-
bam, quamprimum Moscuſ deſcẽdet, me quoq;
deſcẽſurum. Equidem cum viderẽ ipſos eam rẽ
tãti facere, de eſſe ipſe quoq; Domino meo, eius-
q; minuere authoritatem, pariter nolui. Sedenim
prior deſcendere cum renueret, illaq; ſuperbia ali-
quantisper protraheretur, finem facere volẽs mo-
ui pe-

ni pedem ex subijce ephippiario, tanquam descēsurus, qua re animaduersa, missus continuo ex equo descendit: ego verò lentè me ex equo detuli, ita vt illum à me illufum esse pœnituerit.

Sub hæc accedēs, aperto capite inquit: Magni domini Basilij, Dei gratia regis & domini totius Rufsiaë, & magni ducis: &c. (recitando potiores principatus) Locūtenēs & Capitāneus N. provinciae, &c. iussit tibi significare. Postquam intellexit te Oratorem tanti domini, ad magnum dominum nostrum venire, misit nos tibi obuiā, vt te ad se deduceremus. (repetēdo titulum Principis, & Locūtenentis.) Præterea nobis demandatum est, vt inquireremus, quā sanè equitaueris. (is enim modus est in excipiendo, Quā sanè equitasti?) Dein Oratori dextram missus porrigit: neq; rursus honorem prior exhibet, nisi videat Oratorē caput suum aperire. Sub hæc, humanitatis fortè officio adductus, vltro Oratorem compellat, quærens, quā sanè equitasset. Postremò dat signū manu inuens, Ascende & vade. Conscensis tandem equis, aut vehiculis, subsistit loco vnà cū suis: neq; via cedit Oratori, sed postremus à longe sequitur, curatq; diligēter ne qui quā retrocedat, aut subsequatur: procedente Oratore, mox sciscitatur primū nomen Oratoris, & singulorū seruitorū: item nomina parentum, & ex qua quisq; provincia oriundus sit, qualem quisq; calleat linguam, & cuius sit cōditionis, an principis alicuius seruitor, an Oratoris consanguineus, aut affinis sit: & an prius quoq; in eorum provincia

fuerit. quæ singula ad magnum ducem per literas continuò referunt. Porro cum paululum progressus est Orator, occurrit homo, mandatum dicens à se Locum tenente habere, vt sibi de omnibus necessarijs prouideat.

Dobrowna igitur, oppidulo Lithwanix, ad Borysthenè sito, egressi, octoq; eodem die miliaribus confectis, cum limites Moscovix attigissemus, sub diuo pernoctauimus: fluuiolum aquis redundantem ponte strauimus, vt post mediam noctem inde progredi, & Smolentzko peruenire possemus. Nam ab ingressu, seu limite, in principatum Moscovix, Smolentzko ciuitas duodecim miliarib. tantum Germanicis distat. Manè cum ad vnum ferè miliare Germ. progressi essemus, honorificè suscipimur: atq; inde vix ad dimidiũ miliare progressi, loco sub diuo nobis constituto patienter pernoctauimus: postero die rursus ad duo miliaria progressis, locus pernoctandi constitutus fuit, vbi à deductore nostro prolixè & lautè accepti sumus. Cæterum sequenti die (quæ erat dies Palmarum) quamuis seruitoribus nostris mandaueramus, vt nullibi subsisterent, qui cum sarcinis rectà Smolentzko contenderent: eos tamen, vix ad duo miliaria Ger. progressi, in loco ad pernoctandum constituto detentos inuenimus. Nos autem cum vltèrius pergentes viderent, obsecrabant, vt saltem ibi prandium sumeremus. quibus parendum erat. Ea etenim die deductor noster, Oratores sui domini ex Hispania à Cæsare nobiscum reuertentes,

Knes

Knes Ioannem Poletzen Iaroslawski, & Simeonem Trophimow secretariū inuitauerat. Ego, qui sciebam causam, cur nos tam diu in his solitudinibus detinerent (miserant etenim ex Smolentzko ad magnū Ducem, nunciando aduentū nostrum, expectantes responsum, an liceret nos ducere in castrum, nec ne) volui experiri animum illorum, ingrediorq; viam Smolentzko versus. Id alij procuratores cum animaduertunt, euestigiò ad deductorem currunt, discessum nostrum nunciant: mox reuersi, orant, miscentes etiam precibus minas, vt maneremus. Sed illis interea huc atque illuc cursitantibus, cum ad tertium ferè pernoctandi locum peruenissemus, meus procurator inquit: Sigismunde quid agis? cur pro arbitrio tuo in alienis dominijs contra ordinationem domini progredieris? Cui respondi: Equidem non sum assuetus in syluis, more ferarum, sed sub tectis & inter homines viuere. Oratores domini vestri trāsierunt per regnum domini mei pro arbitrio suo, & deducti sunt per ciuitates, oppida & villas. Hoc idem & mihi liceat. Neque est mandatum domini vestri, neque causam necessitatemue tantæ moræ video. Postea aiunt se se parū deflexuros, causantes noctem iam imminere: præterea serò castrum ingredi haud quaquā conuenire. Horum autem nos causas, quas prætendebant, contemnentes, rectà Smolétzko contendimus: vbi tã angustis tuguriolis procul à castro accepti fuimus, vt equos, nisi prius effractis ianuis, inducere nō potuerimus. Sequenti die rur

sus per Borysthenem traducti, ex opposito ferè ca-
 stri ad Borysthenem pernoctauimus. Tandem
 Locumtenens per suos nos excepit, atque quin-
 tuplici ferè potu honorat: Maluatico scilicet, &
 Græco vino, cætera erant medones varij, item pa-
 ne & certis ferculis. Mansimus in Smolentz-
 ko decem dies, expectantes responsum magni
 Ducis. Venerant autem duo nobiles à magno
 Duce, vt nostri curam haberent, nosque Mosco-
 wiam deducerent. Ædes verò, vtriusque nostrum
 ingressi, ornati commodis vestibus, nequaquam
 caput aperientes, putabant id nos priores facere
 oportere: quod tamen negleximus. Postremò
 cum mandatum Principis vtrinque referendum
 & audiendum esset, prolato Principis nomine,
 honorem exhibuimus. Cæterùm quemadmo-
 dum varijs in locis detenti, tardius Smolentzko
 veneramus: ita ibi quoque diutius quàm par fuit,
 detinebamur. Ne autem longiore mora grauius
 offenderemur, aut ipsi desiderio quodammodo
 nostro deesse viderentur, semel atque iterum nos
 accesserant, dicentes, Cras manè discedemus.
 Nos itaque manè equos celeriter adornauimus,
 accinctique tota die expectauimus. Tandem ve-
 sper cum quadã pompa veniunt, seqs; eo die haud
 quaquam expedire potuisse respondent. Cras ma-
 nè tamen rursus, vt antea, iter sese ingressuros
 pollicentur: quod pariter distulerunt, nam viã
 tertia die post, circa meridiem discesseramus, ea-
 que tota die ieiunauimus, Sequenti quoque die
 longius iter constituerant, quàm quo currus
 nostri

nostri peruenire possent. Interea temporis omnes fluuij hybernis niuibus dissolutis, aquarum multitudine redundabant. Riuuli quoque nullis coerciti ripis, ingentem aquarum vim voluebāt: adeò vt tutò, citraque maximos labores transiri non possent. Pontes enim ante horam, duas aut tres facti, exundantibus aquis natabant. Parum igitur absuit, quin Comes Leonhardus de Nugarolis Cæsaris Orator, altera die post discessum à Smolentzko, submersus fuisset. Equidem dum in ponte iamiam natante starem, curaremque vt impedimenta transportarentur: equis sub eo conciderat, eumque in cæca ripa reliquerat. Procuratores duo illi, proximum Comiti, ne pedem quidem auxiliij ferendi gratia mouissent: adeò vt nisi alij à longè accurrissent, eumque iuissent, actum de eo fuisset. Veneramus eo die ad quendam pontem, quem Comes cum suis maximo periculo transierat. Ego, qui currus sciebam haud subsequuturos, citra pontem mansi, & villici cuiusdam domum sum ingressus. Et cum procuratorem negligentius cibum curare viderē, propterea quòd sese comiectum præmississe responderet: ipse à matrefamiliàs cibum, quem libenter & iusto precio dabat, comparabam. Hoc ille vbi rescivit, matrone illico inhibuit, ne quicquā mihi venderet. Quod cum animaduerti, nuncium illius accersi, mandauique vt procuratori diceret, vt aut cibum tempestiuè ipse curet, aut emendi copiam permittat. quod nisi faciāt, caput sim illi diminuturus. Noui, inquam, morem vestrum:

strum: multa conquiritis ex mandato domini, & hoc nostro nomine, quæ tamen nobis non porrigitis. ad hoc non permittitis, vt nostris sumptibus viuamus, minatus sum, hæc me Principi dicturum. His verbis minui illius auctoritatem, ita vt deinceps me non solum obseruaret, sed quodammodo veneraretur. Post venimus ad confluxū Voppi & Borysthenis fluuiorum, ibique onerauimus Borysthenē sarcinulis nostris, quæ Mosaisko vsq; aduerso flumine portabātur: nos verò Borysthene superato, in quodam monasterio pernoctauimus. Sequēti die equi nostri in spacio dimidij miliaris Ger. tres fluuios, aliosq; plurimos riuulos redundantes, non sine periculo natate cogebantur. Nos illos per Borysthenem scalmis piscatorijs à monacho quodam vecti circumiuimus, atq; tandem xxvi. Aprilis Moscowiam attigimus. A qua cum dimidio mil. Ger. abessemus, occurrit nobis festinabundus, sudoreq; diffluens, senex ille secretarius, qui in Hispanijs legatus erat, nuncians, dominum suum nobis obuiā mittere magnos homines: nominans eos, qui nos præstolarentur, excepturiq; essent. Ad hæc ait, decere vt in congressu ex equis descendamus, & stantes verba domini audiamus. Postea manu porrecta confabulabamur. Equidem inter alia causam tanti sudoris cum quæsiuissem, mox alta voce respondit: Sigismunde, est alius mos seruiendi apud dominum nostrum, quàm tuum. Porro dum ita progredimur, videmus longo ordine, veluti exercitum quendam, stantes: atque

mox nobis appropinquantibus, ex equis descendentes: quod & ipsi vicissim fecimus. Cæterum in ipso congressu, quidam initio ita orsus est: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia rex & dominus totius Ruffiæ, &c. (totum titulum recitans) intellexit, vos Oratores fratris sui Caroli electi Romanorum Imperatoris & supremi regis, Jacobi fratris Ferdinandi, aduenisse: misit nos suos consiliarios, nobisque iniunxit, ut à vobis inquireremus, quàm sanus esset frater suus Carolus Rom. Imp. & supremus rex. Sub hæc, similiter de Ferdinando. Secundus ad Comitè Leonharde Comes, inquit, Magnus Dominus (totum titulum recensens) iniunxit mihi, ut tibi obviam irem, teque in hospitium vsque deducerem, tibi que de omnibus necessarijs prouiderem. Tertius hoc idem ad me dixit. Hæc aperto capite, utrinque cum dicta & audita essent, primus rursus inquit: Magnus Dominus (recitando titulū) iussit, ut ex te, Leonharde Comes, inquirerem, quàm sanè equitasses. Hoc idem ad me. Quibus iuxta eorum consuetudinem respondimus: Deus det sanitatem magno Principi. Clementia autè Dei & gratia Magni ducis sani equitauimus. Idem hoc rursus: Magnus dux, &c. (subinde titulum repetens) misit tibi Leonharde gradarium cum ephippio, & alium quoque equum ex suo stabulo. Hæc eadem ad me. Ad quæ cum gratias egissemus, porrigunt nobis manus, & uterque utrunque nostrū ordine interrogant, quàm sanè equitallemus. Tandem dicebant, Decere ut do-

minum

minum eorum honoremus, equosque donatos
 conscendamus: quod quidem fecimus. atque flu-
 uio Moscua traiecto, præmissisq; alijs omnibus,
 sublequimur. In ripa porrò est monasterium: inde
 per planiciem, perque medias hominum turbas,
 quæ undique accurrebant, in ciuitatem, atque a-
 deò diuertoria ex opposito sita deducti sumus.
 Erant autem ædes vacuæ & habitatoribus, &
 omni supellectile. Vterque verò procurator indi-
 cabat suo Oratori, se vnâ cum illis procuratori-
 bus qui nobiscum ex Smolentzko venerant, ha-
 bere à Domino mandatum, nobis vt de omnibus
 necessarijs prouideant. Statuebant etiam co-
 ram nobis scribam, dicentes illum constitutum
 esse, vt quotidie cibum & alia necessaria afferat.
 hortantur denique, vt si quid vsquam nobis de-
 esset, illis id significarem. Deinceps singulis fe-
 rè diebus nos inuisebant, semper de defectu in-
 quirentes. Habent autem constitutam sustinen-
 di rationem, aliam pro Germanis, aliam pro Lith-
 wanis, aliâ pro aliorû Oratoribus. Habent inquâ
 certum numerum, & eum quidem præscriptum,
 constituti procuratores, quantum videlicet dent
 panis, potus, carnis, auenæ, fœni, & aliarum om-
 nium rerum, iuxta numerum singularum perso-
 narum. Sciunt quantum lignorum ad culinam, ite
 quantum ad vaporaria calefacienda, quantum sa-
 lis, piperis, olei, cæpe, aliarumque minimarum re-
 rum in singulos dies dare debeant. Eandem ratio-
 nem quoque obseruant procuratores, qui Orato-
 res deducunt & reducunt ex Moscovia. Cæte-

rùm quamuis superquẽ tam cibi quàm potus sup-
 peditare solebant, tamen omnia ferè quæ petiera-
 mus, prioribus commutata dabãt. Quintuplicem
 potum semper afferebant, triplicem medonem,
 duplicem ceruisiam. Aliquando pro certis rebus
 mea pecunia ad forum mileram, præcipuè verò
 pro viuis pitibus. id grauitè ferebant, dicentes,
 domino eorum inde magnam fieri iniuriam. In-
 dicabam etiam procuratori, me nobilibus, quoru
 quinque numero mecum habui, lectulos curare
 velle. At ille mox respondebatur, non esse consue-
 tudinem, lectulis cuiquam prouidere. Cui respon-
 di: Me nõ petere, sed velle emere: atque ideo secũ
 communicare, ne posthac, vt antea, irasceretur. Se-
 quenti itaque die reuersus inquit: Retuli ad con-
 siliarios domini mei, de quibus heri colloquebar
 mur. Iniunxerũt mihi, vt tibi dicerem, ne nũmos
 pro lectulis exponeres. nam quemadmodum no-
 stros homines in partibus vestris tractastis, ea-
 dem ratione sese & vos tractaturos pollicentur.
 Cum autem per biduum quieuissem in hospiti-
 o, quæsiuimus à procuratoribus nostris, qua
 die Princeps nos accersurus, auditurusque esset:
 Quando cunq; volueritis, respondent, referemus
 ad consiliarios domini. Mox petiuimus. Erat no-
 bis cõstitutus terminus, sed in aliũ diem reiectus.
 Pridie autem eius diei, venerat ipse procurator,
 dicens: Consiliarij nostri domini mandarunt
 mihi, vt tibi nunciarem, te cras ad Principem
 nostrum iturum. Porro quotiescunq; nos vo-
 carunt, semper interpretes secum habuerunt. Eo

dem vesperi reuertitur interpres, & dicit: Præpara te, quia vocaberis ad conspectum domini. Itē manē reuertitur, rursus commonens: Hodie eris in conspectu domini. Dein vix quartali vnius horæ elapso, similiter vtriusque nostrum venit procurator dicēs: Iā iam magni homines pro vobis venient, atq; ideo decet vos in easdem conuenire aedes. Cum itaque Cæsareum oratorem accessissem, continuò interpres aduolat, & magnos homines, eosq; præcipuos apud Principē viros, qui nos in aulam esēt deducturi, nunc adesse ait. Erat autem quidam Knes Basilius Iaroslowski, magno Duci sanguine iunctus: alter, vnus ex ijs qui nos nomine Principis exceperāt: quos comitabātur plurimi nobiles. Interim procuratores nostri mouebant nos, vt illis magnis hominibus honorem exhiberemus, & obuiam iremus. quibus respondimus, scire nos debitum officium nostrum, atque etiam facturos. Cæterum cum iam illi ex equis descendissent, atq; hospitale diuersorium Comitum ingrederentur, procuratores subinde nos vrgebant, vt illis obuiam procederemus, eorumq; Principem in deferendo honore, nostris dominis quodammodo præponeremus. nos verò interim dum illi ascenderent, nūc hoc, nunc aliud impedimentum simulantes occursum tardamus, atque rectā in medijs gradibus in illos incidimus: eosq; vt aliquantisper respirarent, in habitationem ducere voluimus, sed id facere tenuerunt. Ipseque Knes, inquit, **Magnus Dominus** (recitando integrum titulū) iussit

iussit vos ad se venire. Mox conscensis equis, magna comitante caterua progressi, in tantas hominum turbas iuxta arcem incidimus, vt per eas vix magno latellitum labore ac opera penetrauerimus. Est enim ea apud illos consuetudo, vt quotiescunque insignes externorum principum ac regum Oratores in aulam deducendi sunt, tū vulgus nobilium, stipendiarij ac milites ex circumiacentibus ac vicinis regionibus, iussu Principis conuocentur. vrbis tabernæ omnes ac officinæ sub id tempus occludantur, vendentes ac ementes foro pellantur, ciues denique vndique conueniant. Hoc autem eò fit, vt ex tam imensa hominum multitudine, subditorumque turba, Principis apud alienigenas potentia: ex tantis autem externorum principum legationibus, maiestas apud omnes appareat. Porrò arcē ingredientēs, diuersis in locis ceu regionibus, diuersi ordinis homines collocatos vidimus. Iuxta portam stabant ciues: milites verò & stipendiarij aream tenebant, qui pedes nos comitabantur, antecedeabant, & stando impediabant, ne ad gradus vsque perueniremus, ibiq; ex equis descenderemus. Etenim prope gradus ex equo descendere, præter Principem, nemini licet. Quod ideo quoque fit, vt maior Principi honor exhibitus videatur. Primum autem, vt ad medios gradus venimus, occurrunt nobis certi Principis consiliarij, porrigentes manum & osculum, nosque vterius deducunt. Mox superatis gradibus, occurrunt & alij, maioris authoritatis

consiliarij : cedentibusque prioribus (est enim mos, ut priores sequentibus, ac proximis quibusque ex ordine cedant, ac loco suo tanquam regione attributa subsistant) salutando dextras porrigunt. Dein ingredientibus palatium, in quo vulgus nobilium circumstabat, primarij similiter consiliarij occurrunt, nosque ordine ac ratione prædicta consalutant. Tandem in aliud atrium, quòd *Kneſis*, alijsque generosioribus, ex quorum ordine ac numero consiliarij leguntur, septum erat: atque inde ad Principis usque conclauem (ante quod stabant ingenui, qui quotidiana officia Principi præstant) ita deducti sumus, ut interim nemo prorsus ex circumstantibus, vel minimum honorem nobis exhibuisset. quin si aliquem nobis familiariter notum prætereuntes, fortè salutaremus, aut alloqueremur, adeò ille non respondebat quicquam, ut perinde se exhiberet, ac si nunquam quenquam nostrum nouisset, aut salutatus à nobis non esset. Ad Principem tandem quum ingrederemur, assurgebant nobis (fratres Principis, si fortè adsunt, non assurgunt, aperto tamen capite sedent) Consiliarij. atque vnus ex primarijs ad Principem conuersus, ex more suo, non rogatus nostro nomine, in hæc verba loquebatur: *Magne Domine, Leonhardus Comes frontem percutit: & rursus, Magne Domine, Leonhardus Comes frontem percutit: de tua magna gratia. itidem de Sigismundo. Primum significat, quasi, inclinatur se, aut honorem exhibet: secundum, gratias agit, de gratia accepta.*

pta. Nam frontem percutere accipiunt pro salutatione, gratiarum actione, & alijs id genus rebus. Et enim quoties aliquis quicquam petit, vel gratias agit, tum caput inclinare solet: si enixius id facere studet, tum ita se demittit, ut terram manu contingat. Si magno Duci pro re aliqua maxima gratias agere, aut petere ab eodem quicquam volunt, tum usque adeo se inclinant, demittuntque, ut fronte terram contingant. Princeps in loco eminentiore ac illutri, pariete imagine divi cuiusdam splendete, aperto capite sedebat, habebatque a dextra in scamno pileum Kopack, sinistra vero baculum cum cruce Posoch, atque peluim cum duobus gutturnijs, adiuncto impositoque matili. aiunt Principem, cum Oratori Romanæ fidei manum porrigat, credere homini se immundo & impuro porrigere: atque ideo, eo dimisso, continuo manus lavare. Erat ibi quoque ex aduerso Principis, loco inferiore, scamnum pro Oratoribus adornatum. Eo Princeps ipse, exhibito sibi prius (ut iam dictum est) honore, nos nutu & verbo accersit, manu scamnum demonstrans. Quò loci cum ordine salutarem Principem, aderat interpres, qui verbum verbo reddebat. Audito autem inter cætera Caroli & Ferdinandi nomine, surrexerat, deque scabello descenderat. auditaque ad finem usque salutatione: Frater (inquit) noster Carolus electus Rom. Imp. & supremus Rex, sanusne est? Dum Comes respondit, Sanus est: interim scabellum ascendit, & sedit. Hæc eadem, finita mea salutatione, ex me de Ferdinãdo

quærebat. Dein vtrumque nostrum ordine ad se vocabat, dicebatq;: Porrigere mihi manum. qua data, subiungit, Sanusne equitasti? ad quæ vterque nostrum, iuxta illorum morem respondit: Deus det, vt tu sanus sis ad multos annos. Equidem clementia Dei, & tua gratia, sanus. Sub hæc iusserat, vt sederemus. Nos verò, priusquam id fecimus, iuxta illorum consuetudinem, Principi in primis, dein consiliarijs & Knefis, qui pro honore nostro stabant, gratias, caput ad vtramque partem inclinantes, egimus. Solent alioqui aliorum Principum Oratores, præsertim qui ex Lithwania, Liwonia, Swetia, &c. mittuntur, in conspectum Principis admissi, vnà cum comitatu ac seruatoribus, singuli singula munera offerre.

Porro consuetudo offerendi munera est eiusmodi. Audita & exposita legatione, mox consiliarius is qui Oratores ad Principem introduxit, surgens, clara & aperta voce omnibus audientibus ita dicit: Magne Domine, N. Orator frontem percutit, N. tali munere. hoc idem de secundo & tertio repetit. Dein singulorum nobilium ac seruatorum, eodem modo & nomina & munera exprimit. Constituitur denique illi in latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & singulorum ex ordine offerentium nomina & munera nominatim signat. Eiusmodi autem munera ipsi Pominki, quasi Memosynon quoddam appellat. nostros verò admonebant de muneribus: quibus respondimus, Non esse moris nostri. Sed redeo ad propositum.

Salutatione exposita cum paulisper sedissemus

raus, inuitauerat ordine vtrumq; nostrum Princeps hisce verbis: Prædebis mecū. In priore mea legatione, vt hoc quoq; adijciam, iuxta illorum consuetudinem me hoc modo inuitauerat: Sigismunde, comedes sal & panem nostrum nobiscum. Mox dein vocatis ad se procuratoribus nostris, nescio quid illis demissa voce dixerat. à quibus vicissim admoniti interpretes: Surgite, inquit, eamus in aliam habitationem, in qua dū reliquum legationis ac mandatorum quibusdam consiliarijs ac secretarijs à Principe constitutis exponimus, adornabantur mensæ. Constituto porrò prandij apparatu, Principe fratribus ac cōsiliarijs iam discumbentibus, in cænaculum ipsi cum essemus deducti, continuo consiliarij cæteri q; omnes ordine nobis assurrexerunt: quibus vicissim, morem eorum edocti, priusquam conlederant, gratias, caput ad omnes partes inclinando, egimus: locumque in accubitu, quem nobis ipse Princeps manu designabat, cæpimus. Cæterum tabulæ in cœnaculo circumcirca adornatæ erant. In medio stabat abacus, grauis diuersis aureis & argenteis poculis. In tabula, ad quã Princeps sedebat, vtrinq; tantum interualli relictum erat, quantum ipse manibus expãsis spacij pertinere posset: infra quod fratres, si fortè adsunt, à dextris senior, iunior à sinistris, sedent. A fratre rursus paulo ampliore spacio interiecto, seniores Knesi, consiliarij, ordine ac gratia quam quisque apud Principem obtinet obseruata, sedebant. Ex oppisito Principis in alia tabula nos sedeba-

RERVM MOSCOVITICARVM

mus: atque paruo interuallo interposito, familiares ac seruitores nostri, quibus ex aduerso, in altero latere, ordine sedebāt hi, qui nos ex hospitio in aulam deducebant. in posterioribus vtrinque oppositis tabulis, sedebant hi quos Princeps singulari gratia inuitauerat: quibus stipendiarij, nōnunquam adhibentur. in tabulis posita erant vascula, quorum alia aceto, alia pipere, alia sale repleta erant: singula autem per longitudinem tabulæ ita collocata & distributa erant, vt semper quatuor numero cōuiuæ, singula hæc tria haberent. Sub hæc dapiferi, splendidis vestibus ornati ingressi, abacum circūeuntes, ex aduerso Principis, neglecto omni honore, subsistunt: dum omnes vocati conuiuæ accumberent, dumque cibum afferre iuberētur. Interim omnibus discubentibus, Princeps quendam ex suis ministris vocarat, ac duo sibi oblōga panis frustra dederat inquires: Da Leonhardo Comiti, & Sigismūdo. hunc panem. Minister assumpto secum interprete, ordine vtriq; nostrū ita obtulit: Leonhārde Comes, Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Rusiæ, & Magnus Dux facit tibi gratiam suam, & mittit tibi panē de sua tabula. Hęc verba interpres clara voce reddebat. Nos stantes, Principis gratiam audiebamus. Assurrexerant & alij, extra Principis fratres, pro honore nostro. Pro eiusmodi autē gratia ac honore, illa respōsione opus non est: quàm vt panem oblatum accipias, super tabulā ponas, gratiasq; ipsi Principi capitis inclinatione, dein cōsiliarijs

item

item alijs, ad omnes partes caput circumferēdo & inclinando agas. Porro pane ipso Princeps suam erga aliquem gratiam, sale verò amorem ostendit. Neque verò maiorem honorem potest alicui exhibere in suo conuiuio, quàm si alicui sal de sua tabula mittit. Panes præterea formam helcij equini habentes, mea opinione, omnibus ijs vescentibus, durum iugum & perpetuam seruitutem designant. Tandem pro cibo dapiferi, nullo rursus honore Principi exhibito, egressi, aquam vitæ, quam ab initio prandij semper bibunt: dein cygnos assos, quos ferè pro primo ferculo, quoties carne vescuntur, hospitibus apponere solent, attulerant. Ex quibus tres sibi appositos Princeps cultello pungens, quàm melior, alijsq; esset præferendus, explorabat, eosque cōtinuò auferre iusserat. Egressi mox omnes, eo quo intrauerant ordine, cygnos discerptos, ac in partes diuisos, in minores patinas, easque singulas singula quatuor frustra posuerant. Ingressi, quinque patinas Principi apposuerant: reliquas fratribus, consiliarijs, Oratoribus, alijsque ordine distribuerant. Astat quidam, qui Principi poculum porrigit: is scilicet, per quem panem & alia fercula singulis mittit. Solet autem Princeps portiunculam dapifero ad prægustandum dare, dein à diuersis partibus decerpere, gustareque: post fratri, aut consiliario alicui, aut Oratoribus, vnã patinã, ex qua ipse gustauit, mittere. Semper autem maiori solemnitate Oratoribus huiusmodi obsonia, vt de pane dictũ est: offe-

runtur: in quibus accipiendis, non solum ei cui mittuntur, sed alijs singulis assurgendum, adeò vt toties exhibita Principis gratia, assurgendo, stando, gratias agendo, caputq; subinde in omnes partes inclinando, non mediocriter quispiam defatigetur. In priore legatione, cum Cæsaris Maximiliani Oratorem agerem, & conuiuio acceptus fuisset, aliquoties pro honore fratrum Principis surrexeram: sed illos cum mihi vicissim neq; gratias agere, neque vices vllas reponere viderem, deinceps quoties gratiam à Principe accepturos animaduertebam, cœpitum continuo cum aliquo loqui, dissimulâs omnia: & quâuis quidam ex opposito mihi innuebant, meque stantibus Principis fratribus appellabant, ego tamen vsque adeò dissimulabâ omnia, vt vix post tertiam admonitionem ex eis, quidnam sibi vellet, quærerem. Cæterum, cum fratres Principis stare respondissent: ego priusquam respicerem, assurgeremque, cæremoniæ quodammodo finiebantur. Dein cum aliquoties tardius assurrexisset, iterumq; statim sedissem, idq; qui ex opposito sedebant, riderent: itidem quam ob rem risissent, tanquam aliud agens, interrogabam. Sed cum nemo causam aperire vellet, tandem quasi intellecta causa, vultu in grauitatem composito dicebam: Ego nunc non adsum, vt priuata persona. certè qui dominum meum negligit, hunc & ego negligam. Præterea cum Princeps alicui ex iunioribus obsonium mitteret, equidem etiam admonitus vt non assurgerem, respondi: Qui

dominum meum honorat, hūc et ego honorabo. Porro cum allos cygnos cœperamus edere, apponebant acetum, addito sale & pipere: ijs enim loco embammatis, seu iusculi vtuntur. Lac præterea acidum in eundem vsum appositum, item cucumeres falsi, ad hæc pruna eadem ratione condita, prandij tempore è mēsa non remouētur. Eadem ratio in alijs inferendis ferculis seruatur: nisi quòd rursus, vt assatura, non efferantur. Apponuntur varij potus, maluaticū, Græcum vinum, varij etiam medones. Princeps cōmuniter semel aut bis porrigi sibi poculum suum iubet. ex quo cum bibit, Oratores ad se ordine vocat, Leonharde, Sigmunde (dicens) venisti à magno domino, ad magnū dominū: fecisti magnū iter, posteaquā vidisti gratiā nostrā, & serenos oculos nostros, bene tibi erit. bibe & ebibe, & bene ede vsq; ad saturitatē: deinde quiesces, vt tandem ad dominū tuū redire possis. Omnia & singula vasa, in quibus, potus, acetū, piper, sal, & alia apposita vidimus, dicunt esse ex puro auro: id quod ex pōdere verum apparebat. Sunt quatuor personæ, quæ singulæ ex vtraq; parte abaci stantes, singula pocula tenent: ex quibus Princeps plerunque bibit, & sæpius Oratores alloquitur, monetque eos vt edant. Aliquando etiam sciscitatur aliquid ab eis, seque valde vrbani & humani exhibet. Interrogabat me inter alia, an rasissem barbam? quod vnica dictione fit, scilicet Brill. cum faterer, dicit, Et hoc iuxta nostrum: quasi diceret, Et nos rasimus. Cum enim alteram vxorem duxisset,

set, totam barbam abraferat: quod nunquam ab aliquo Principe factum perhibebant. Antea ministri tabulæ, instar Levitarum sacris inferuentium, dalmaticis induti erant, cincti tamen: nunc verò habent vestes diuersas, quas Terlick vocant, gemmis & vnionibus grâues. Prandet aliquando tres aut quatuor horas. In prima mea legatione, etiam ad vnam vsque noctis horam prandebamus. Quemadmodum enim de rebus dubijs consultantes, sæpe totum diem consumunt, neque digrediuntur, nisi re prius maturè delibata, constitutaque: ita conuiujs pariter seu commestationibus integrum absument nonnunquã diem, intendentibusque tandem tenebris secedunt. Conuiuas sæpe & ferculis & potu honorat. A prandio in negotijs grauioribus nihil agit: quin finito prandio dicere solet Oratoribus, *Ite nunc. dimissos, illi ipsi qui eos in aulã deduxerãt, rursus in diuersoria reducunt: seque mandatum habere dicunt, ibi vt maneant, illosque exhilaret. Afferuntur argentea pocula, & certa vascula multa, cum certo potu: omnesque in hoc student, quo temulentos eos faciant. Sciunt autem pulchrè homines inuitare ad bibendum, & quum nullam aliam habent occasionem propinandi, incipiunt tandem bibere pro sanitate Cæsaris, fratris eius, Principis, aliorum denique incolumitate, quos videlicet in aliqua dignitate & honore constitutos credunt. Illorum nomine quenquam recusare poculum, non debere, nec etiam posse, existimant. Ita autem bibitur. Qui incipit, sumit*
poculum,

poculum, ac in medium habitationis procedit: stansque aperto capite, festiuo sermone exponit, pro cuius salute bibat, quidque illi precetur: mox euacuato ac obuerso poculo, verticem tangit, quo omnes videant se ebibisse, & sanitatem illius domini, cuius nomine bibitur, exoptare. Postea ad locum supremum se confert, plura pocula implere iubet, mox suum cuique porrigit, nomenque pro cuius salute bibendum sit addit. singuli itaque ad medium habitationis ire, ac euacuatis poculis in suum redire locum coguntur. Qui vero longiorem computationem effugere velit, fingat se necesse est temulentum, aut somno oppressum esse: aut, ut illos inebriet, aut saltem post multa exicata pocula se amplius nequaquam bibere posse, affirmet. Etenim non credunt conuiuas bene acceptos, ac laute tractatos, nisi temulenti reddantur. Hunc morem communiter nobiles, & quibus permittum est modonem ac ceruisiam bibere, obseruant. In priore legatione negotijs confectis, cum me dimitteret, finito prandio ad quod eram vocatus (solent enim legatos tam discedentes, quam aduenientes, conuiuio accipere) surrexerat Princeps, subsistensque ad tabulam, poculum sibi dari iusserat, dicens: Sigismunde, ego volo pro amore, quem habeo erga fratrem nostrum Maximilianum, Romae electum Imperatorem & supremum Regem, proque sanitate sua, poculum hoc ebibere: quod & tu ebibes, & alijs omne sordine, ut videas amorem nostrum, erga fratrem nostrum Maximilianum, &c. ei que referas, quae videris. Dein porrigit mihi

poculum, & dicit: Ebibe pro sanitate fratris nostri Maximiliani Elect. Romanorum Imperatoris, & supremi Regis. Porrigebat & alijs omnibus qui prandio intererant, aut alioqui astabant, & ad singulos iisdem verbis utebatur. Acceptis igitur poculis, parum retrocessimus, caputque erga Principem inclinantes, bibimus. Quibus finitis, me ad se vocat, manum porrigit, ac inquit: In nunc. Solet præterea communiter Princeps, negotijs Oratorum ex aliqua parte pertractatis atq; constitutis, eos ad venationem & solatium inuitare. Est iuxta Moscoviam locus arbuſtis cõſitus, leporibus per commodus, in quo quasi quodam leporario fouetur maximus numerus leporum: quos proposita maxima pœna capere, præterea arbuſta ibi ſecare, nemo audet. Nutrit etiã quam plurimos in viuatijs ferarũ atque alijs locis. Et quotiescunq; vult eiusmodi vti ſolatio, tum ex diuerſis locis lepores comportare iubet, nam quo plures lepores cæperit, hoc maiore ſolatio & honore negotium ſe confeciſſe putat. Item cum in campum venerit, tum certos ſuos conſiliarios, adiunctis certis etiam aulicis, ſeu equitibus, pro Oratoribus mittit, eosque ad ſe deduci iubet. Deducti itaque, Principiq; appropinquantes, de equis, conſiliariorum admonitione, deſcendere, & ad Principem ire aliquot paſſibus coguntur. Nos eadem ratione in venatione ad ſe deductos, in equo exornato ſedens, veſte ſplendida indutus, chirothecis depositis, tecto tamen capite, humaniter exceperat, nudamque

porrexerat manum, perque interpretem dicebat: Exiimus ad solatium nostrum, vocauimus vos ut interessetis solatio nostro, atque inde aliquam voluptatem caperetis: proin equos conscendite, nosque sequimini. Habuit tegmen quod Kolpakh appellat, quodque utrinque a tergo & a fronte monilia habebat, ex quibus laminæ aureæ in modum penarum in altum tendebant, incuruantesque sursum deorsumque ferebantur. Vestis erat instar Terlick, aureis filis contexta. ex cingulo pendebant duo oblongi patris more cultelli, & pugio pariter oblongus, a tergo habebat sub cingulo genus quoddam armorum veluti caestum, quo communiter in bello utuntur. Est etenim baculus cubito aliquantulum longior, cui corium duarum palmarum longitudine est affixum: in cuius extremitate claua aut ænea, aut ferrea, ceu frustum quoddam existit, hoc tamen auro vndique exornatum erat. Claudebat eius dextrum latus, expulsus Casani rex, nomine Scheale, Tartarus: sinistrum vero, duo iuuenes Knesi, quorum alter securim ex ebore, quam ipsi Topor vocant, ea ferè forma qualis in Hungaricalibus aureis expressa cernitur, dextra ferebat: alter vero clauam pariter Hungaricæ similem, quam ipsi Scheftopero, id est sexpennatam appellant. Rex Scheale accinctus erat duplici pharetra: in vna sagittas recoditas, altera vero arcum inclusum quodammodo habebat. Aderat in campo plusquam trecenti equites. Porro dum ita per campum incedimus, Princeps nos aliquoties, nunc hoc, iam alio loco subsistere, aliquando ad

do ad se propius venire iusserat. Dein ad locum venationis perductos, alloquebatur consuetudinem esse dicens, ut quoties in venatione ac suo solatio esset, tum ipse & alij boni viri suis manibus canes venaticos ducerent: itidemque nos ut faceremus, hortabatur. Constituerat denique vnicuique nostrum duos homines, quorum vterque canem ducebat, quibus ipsi pro solatio nostro vteremur. Ad ea respondebamus: Nos hanc suam gratiam grato accipere animo, eundemque morem apud nostrates esse. Illa autem excusatione ideo utebatur, quod apud eos canis immundum animal habetur: & turpe est, canem nuda manu attingere. Cæterum stabant longo ordine centum terè homines, quorū dimidia pars nigro, altera flauo colore erat vestita. Nō longè ab ijs substiterant omnes alij equites, prohibentes ne illac transcurrerent ac elaberentur lepores. Porrò nemini ab initio dimittere canem venaticum permillum erat, quàm regi Scheale, & nobis. Princeps primus in clamabat venatorem, ordiri iubens: qui continuo concitatissimo equi cursu ad cæteros Venatores, quorum magnus erat numerus, aduolat: mox vno ore omnes exclamant, canes molossos & odoriferos immittunt. vbi sanè periucundum erat audire tot, tamque varios canum latratus. habet autem quàm plurimos, & eos quidem optimos, canes. Quosdam autem ad insequendum lepores tantum, Kurtzos dictos, perpulchros pilosis caudis & auribus, communiter audaces, tamen ad longius currendi ac persequen-

sequendi spacium haud commodos. Cum lepus sese offert, dimittuntur tres, quatuor quinque aut plures canes, eum vndique adorientes: quo apprehenso, magno plausu acclamant, ac si magnam feram capissent. Porro lepores si tardius aliquando excurrunt, solet tum Princeps continuo aliquem, quemcunque inter arbuſta leporem in sacco habentem conspexerit, nominare, ac Hui hui inſclamare: qua voce leporem emittendū ſignificat. Egrediuntur itaque lepores nonnunquam quaſi ſomnolenti, ſaltantes inter canes, veluti capreoli aut agnelli inter greges. Cuiuscunque canis plures capit, is eo die optimum ſtragema præſtitiffe putatur. Princeps ipſe pariter Oratori, cuius canis plures cæperit, applaudere videtur. Porro venatione tandem finita, omnes conuenerant, leporesque comportauerant: quos tum numerabant. numerati verò ſunt circiter CCC. Aderant ibi tum Principis equi, non ita multi, nec ſatis pulchri. etenim in priore legatione ſimili ſolatio cum interfuiſſem, vidi longè plures ac pulchriores, præſertim eius generis quos nos Turcicos, illi verò Argamak vocant. Aderant quoque complures falcones, alij albi, alij phœnicei coloris, magnitudine excellentes: quos nos Giro falcones, hos illi Kretzet, appellant: quibus venari cygnos, grues, & alias id genus aues capere ſolent, ſunt autē Kretzet, aues audaciſſimæ quidem: at non tam atroces, impetuque horrendo, vt alię aues quantumuis rapaces, illarū volatu, ſeu conſpectu (quemadmodum quidam

de duabus Sarmatijs fabulatus est) decidant, extinguanturque. Illud quidem experientia ipsa constat, si quis venatur accipitre, aut niso, aut alijs falconibus, & interim Kretzet (quam à longè volantem continuò sentiunt) aduolauerit, quòd prædam ulterius nequaquã insequuntur, sed pauidæ subsistunt. Retulerunt nobis fide digni ac insignes viri, Kretzet, quando ex illis partibus vbi nidificant, afferuntur, tum aliquando I I I I, V, aut V I, in quodam vehiculo ad hoc præparato, simul includuntur: atq; escam quæ illis porrigitur, obseruato certo quodam senij ordine, capere solent. Id autem ratione, an natura illis indita, an quo alio modo fiat, incertum est. Præterea quemadmodum in alias aues aduerso impetu feruntur, rapacesque existunt: ita inter se ipsas sunt mansuetiores, mutuis sese morsibus minimè dilanantes. Nunquã aqua se, vt cæteræ aues, lauant: sed sola arena, qua pediculos excutiunt, vtuntur. Frigiditate adeò gaudent, vt perpetuò aut super glacie, aut lapide stare soleant. Sed redeo ad institutum. Princeps ex venatione ligneam quandam turrim versus, quæ abest à Moscovia quinque millibus passuum, progressus est, vbi aliquot tentoria erant collocata. primum, magnum & amplum, instar domus, pro se: aliud pro rege Scheale: tertium pro nobis: dein alia pro alijs personis, & rebus. in quæ cum ordine deducti essemus, Princeps in suum pariter ingressus, vesteque commutata, nos continuò ad se accerserat, nobisque ingrediētibus, sedebat in sede eburnea: latus eius dextrum

dextrum claudebat rex Scheale, nos ex aduerso loco, aliàs Oratoribus, dum vel audiuntur, vel de negotijs tractant, destinato. Infra regem sedebat certi Knesi & consiliarij. in sinistro latere, Knesi iuniores, quos fauore singulari ac gratia sua prosequitur Princeps. Discumbentibus itaq; omnibus, apponebantur primùm confectiones (vt vocant) coriandri, anisi, & amygdalorum: dein nuges, amygdala, atque saccari integra pyramis: quæ ministri genibus flexis Principi, regi, & nobis, tenentes porrigebant. Potus similiter de more dabatur: Princepsq; gratiam suam (vt in prandijs assolet) exhibebat. In priore mea legatione eò loci etiam prandium sumpimus. Et cum inter prandendum, panis, quem ipsi Beatæ Virginis vocant, quemque quodammodo consecratum venerari, atq; etiam edere, quem denique communiter in habitationibus loco eminentiore honorificè seruare solent, cum fortè tentorio cômoto in terram decidisset: tum Princeps, atque omnes alij eo casu grauissimè obstupefacti, trepidantes stabant. Tum mox accersitus sacerdos, hunc ex gramine, summo studio ac veneratione colligebat. Pòst finita collatiuncula, potuque quem nobis porrexerat Princeps, sumpto, nos dimiserat, dicès: Ite nunc. Dimissi, honorificè vsque in hospitia nostra deducti fuimus. Habet & aliud genus solatij, pro quo alijs Oratoribus (vt accepi) solet vti. Aluntur vrsi, capti in quadam amplissima & ad hoc constituta domo: in qua Princeps, assumptis Oratoribus, ludos exhibere

bere solet. Habet quosdã infimæ conditionis homines, qui iubente spectanteq; Principe, ligneis furcis occurrant vrlis, eosq; ad pugna lacellunt. Congressi tandem, si fortè à prouocatis ac in rabiem conuersis vrlis laniati fuerint, ad Principẽ currunt clamantes: Domine, ecce vulnerati sumus. quibus Princeps: Abite, inquit, faciam vobis gratiam. Dein illos curare, vestes præterea & certos modios frumenti illis largiri iubet.

Cæterùm cum iam absoluedi dimittendique eramus, honorificè, vt antea, ad prandium inuitati, ac in aulam deducti fuimus. Vtriq; præterea honoraria vestis, zebellinis pellibus subducta, oblata fuit. qua indutis, inq; Principis conclaue ingressis, Marschalcus continuò vtriusq; nostrùm nomine, ordine dicebat: Magne Domine, Leonhardus & Sigismundus, de magna tua gratia, frõtem percutit: hoc est, ob acceptum munus gratias agit. Vesti honorariæ adiunxerat zebellinorum quadragenas duas, hermelinorum verò 300. atq; aspreolorum pelles 1500. In priore legatione addiderat mihi vehiculum, seu traham, cum præstanti equo, & alba vrsina pelle, alioque tegumento commodo. Dederat deniq; multa pisciũ, Belugæ, Ofetri, & Sterled, in aere durata, sed infalsa frustra: meque perhumaniter dimiserat. Porro reliquas ceremonias, quibus in dimittendis Oratoribus vtitur Princeps, item quando limites suæ ditionis ingressi Oratores excipiuntur, rursusque dimissi, ad eosdem vsque reducti tractantur, sustentanturque, suprã in Lithwano-

rum Oratorum dimissione copiose explicavi.

Cæterum, quia de pace perpetua tractanda, aut saltem inducijs inter Moscoviæ principem ac Poloniæ regē ineundis, à Cæsare CAROLO & fratre eius FERDINANDO Austriæ archiduce, missi fuimus, cæremonias, quibus Moscoviæ princeps tū in firmandis inducijs utebatur, subiūgere visum est. Conclufis itaq; , ac in certā formam redactis cum Sigismundo rege Polonię inducijs, in aulam Principis vocati, cum in habitationem quandam deducti essemus, aderant Lithwani Oratores: veniunt etiam eò Principis cōfiliarij, qui eisdem nobiscum concluderant. atq; in hanc sententiam sermone ad Lithwanos conuerso verba faciunt: Voluit quidem Princeps noster, in singularem gratiam ac petitionem magnorum principum, pacem perpetuam cum Sigismundo rege vestro inire. Ea autem cum nullis conditionibus fieri nunc possit, se inducias ad eorundem principum adhortationem inire voluisse. Quibus constituendis, ac legitimè firmandis, vos Princeps occurrere iussit, ac præsentem esse voluit. Tenebant porrò literas, quas Princeps regi Poloniæ daturus erat, confectas, sigillo appenso, & eo quidem paruo ac rubro communitas: in cuius sigilli parte priore imago erat, homo nudus equo sine sella insidens, hastaq; draconem transuerberans: à tergo verò aquila biceps, vtroq; capite coronato, cernebatur. Habebant præterea induciales literas, certa formula compositas: quarum similes, ac eodem exemplo, no-

minibus ac titulis duntaxat mutandis, rex ipse vicissim Principi erat missurus: in quibus nihil prorsus immutatum erat, excepta hac clausula, quæ ad finem literarum addita erat: Nos Petrus Giska palatinus Polocensis & capitaneus Drohitzinensis & Michael Bohusch Bohutinowtz thesaurarius magni ducatus Lithwanix, & Stouinensis ac Kamenacensis Capitaneus, Oratores regis Polonix & Magni Ducis Lithwanix, fatemur, eoq; etiam nomine crucis signum deosculati sumus, nosq; obstrinximus, Regem videlicet nostrum eadem pariter osculo crucis confirmaturum: in cuius rei meliorem fidem hæc literas nostris signetis communiuimus. His itaq; auditis ac visis, omnes vnà ad Principem vocamur. Ad quem cum ingressi essemus, mox certo loco nos sedere iusserat, ac in hæc verba loquebatur: Ioannes Francisce, Comes Leonharde, Sigismunde, efflagitastis à nobis Clementis Papæ septimi, ac fratris nostri Caroli, eiusq; fratris Ferdinandi nomine, vt pacem cum Sigismundo Polonix rege perpetuam iniremus. Eam commodis vtrinque conditionibus facere cum haudquaquam potuimus, rogastis, vt saltem inducias imponeremus. quas quidem amore nostro in principes vestros, nunc facimus, acceptamusq;: super quibus dum Regi iustitiam nostram facimus, easq; confirmamus, vos præsentem esse volumus, quo dominis vestris referatis, vos factis, ac iam legitimè firmatis inducijs interfuisse, vidisse, nosq; illorum amore hæc omnia fecisse. Qua oratio-

ne finita, Michaelē Georgij consiliarium vocat, ac crucē deauratā ex opposito de pariete fune serico pendentem, sumere iubet. Mox consiliarius, sumpto mundo lintheolo, quod super fusorio cantaro, in pelui collocato, iacebat, crucē magna cum veneratione apprehendit, dextraque tenet. Secretarius pariter literas induciales iunctas vtraque manu tenebat, ita tamen, vt Lithwanorum literæ alteris subiectæ, eatenus prominere, quatenus clausula, qua se Lithwani obstrinxerant, apparet: super quas simul, vbi Michael dextrā, qua crucē tenebat, posuisset, Princeps surgens, sermone ad Lithwanorum Oratores conuerso, longa oratione narrabat, se quidem pacem ad singularem petitionem ac cohortationem tantorum Principum, quorum legatos eo nomine ad se missos viderent, non refugisse, si ea vllis sibi commodis conditionibus fieri potuisset: & cum pacem perpetuam inire cum rege illorum non posset, in horum gratiam quinquennales se inducias, vigore literarum (literas digito demonstrans) inisse: quas quidem, quoad Deus volet, seruabimus, inquit, nostramque iusticiam fratri nostro Sigismundo regi faciemus: ea tamen conditione, vt similes per omnia literas, eodemque exemplo scriptas, rex nobis det, easque præsentibus Oratoribus nostris confirmet, iusticiam suam nobis faciat, ac illas ad nos tandem per Oratores nostros transferendas curet. Interim etiam iuramento vos obstringetis, ea omnia & singula regem vestrum facturum, obseruaturumque. Dein crucem

respicit, seque ter signo crucis, capite toties inclinato, ac manu ad terram ferè dimissa munit: propiusque accedens, labia, ac si oraret, mouens, os lintheolo tergens, inque terram expuens, crucem eandem deosculatus, fronte eam primùm, dein utroque oculo attingit. retrocedens, rursus cruce, capite inclinato, se munit. Postea Lithuanos ut accederent, idemque ipsi facerent, monet. Oratores antequam id facerent, inscriptionem, qua se obstrinxerant, pluribus quidem verbis cõgestam ac compositam, nihil tamen aut parum admodum ultra supradictam sententiam continente, Bogusius nomine, Ruthenus, recitabat: cuius verba singula Petrus, fide Romanus, collega repetebat. eadem nobis pariter interpres Principis ad verbum reddebat. Post recitata ac interpretata inscriptione, Petrus ac Bogusius ordine ipsam crucem, astante Principe, deosculantur. Quibus finitis, Princeps sedens, in hæc verba loquebatur: Vidistis nos fratri nostro Sigismundo Poloniae regi, iusticiam nostram ob singularem petitionem Clementis, Caroli & Ferdinandi fecisse. Dicite ergo dominis vestris, tu Ioannes Franciscæ Pape, tu Comes Leonharde Carolo, & tu Sigismunde Ferdinando, nos ea illorum amore, & ne Christianus mutuis bellis fundatur sanguis, fecisse. Hæc cum longa oratione, additis consuetis titulis, perorasset: nos illi vicissim ob singularem eius erga principes nostros obseruantiam, gratias egimus, nosque mandata illius diligenter exequutores promissimus. Dein duos ex suis præcipuis

consiliarijs & secretarijs, ad se vocat, eosque legatos iam ad Poloniæ regem institutos, Lithwanis innuit. Postremò multa pocula suo iussu allata, nobis, Lithwanis, atq; ad eò omnibus & singulis, tam nostris quàm Lithwanorum nobilibus, manu sua porrigebat. Lithvaniæ deniq; Oratores nominatim appellans, dicebat: Quæ nunc egimus, & quæ alioqui ex consiliarijs nostris intellexistis, ea fratri nostro Sigismundo regi exponetis. Hæc cum dixisset, surgit, & rursus inquit: Petre, & tu Bogusi, fratri nostro Sigismundo Poloniæ regi, & magno Duci Lithvaniæ, vos nostro nomine (caput interim parum mouens) inclinabitis. moxq; sedens, vtrumq; accersit: dextram illis, atque etiam ipsorum nobilibus ordine porrigit, dicitq;: Ite nunc, atq; sic illos dimiserat.

ITINERA IN MO-

sco viam.

Nno M. D. XV. venerant Vienne ad Cæsarem Maximilianum, Vladislaus, & eius filius Ludouicus, Hungariæ & Bohemiæ, ac Sigismundus Poloniæ, reges: vbi contractis ac conclu-

sis matrimonijs filiorum & nepotum, confirmataque mutua amicitia, inter cætera Cæsar pollicitus erat, se Oratores suos ad Basilium Moscorum ducem missurum, qui inter hunc & Poloniæ regem pacem facerent. Ad hanc legationem Cæsar destinauerat Christophorum episcopum Labacensem,

& Petrum Mraxi. Sed dum Episcopus protraheret negotium, & interim regis Sigismundi secretarius Ioannes Dantiscus, postea Episcopus Vuarmienſis, moræ impatiens, profectiōnem ſedulò vrgeret, hoc legationis munus mihi non ita pridem ex Dania reuerſo, fuit impositum. Mandatis itaq; continuò à Cæsare Haganoæ Alſatiæ oppido acceptis discedens.

Traiecto primùm Rheno, per Marchionum Badensium ditionem & oppida, Raſtat, Etlingen Pfortzach, in ducatum Vuirtenbergenſem, Conſtat: oppidum denique imperij Eſlingen ad Ne-carum, quem & Nicrum appellant, ſitum, indeq; Gopingem & Geiſlingen veni.

Vlmæ mox Danubio ſuperato, per Gunſpurz, ac oppidum Purgaw, à quo Marchionatus Bur-gouiæ nomen habet, Auguſtam Vindelicorum ad Lycum fluuium perrexi: vbi me præſtolabantur Gregorius Sagrewski Moſcus nuncius, & Chryſoſtomus Columnus ſecretarius Elizabethę viduæ Ioannis Sfortiæ Mediolani & Bharij, qui itineris erant comites.

Relicta Auguſta ſub initium anni M. D. XVI. vltra Lycum, per Bauariæ ciuitatis & oppida, Fridberg, Inderſtorff, Freyſingen, id eſt Friſingē-ſem episcopatum ad fluuiū Ambor, Landshuet ad Iſerā flu. Gengkhofn, Pfarkirchen, Scharding ad Oenum tranſiuimus. Oenoq; ſuperato, ripasq; Danubij legētes, Auſtriam ſupra Onaſum attigimus. Lincium oppidum in ripa Danubij ſitum, caput eius prouinciæ ingreſſi, pontemq; illie

illic Danubio impositum transeuntes, per oppida Galnenkirchē, Pregartn, Pierpach, Kunigswisn, Arbaspach, Rapolstain, in archiducatu Austriae, atq; adeo oppida Claram vallam, vulgò Tzwelt dictam, Rastnfeld, Horn, & Retz peruenimus.

Morauiae recta dein, ultra fluuiū Teya, qui pro maiori parte Austriam à Morauia dirimit, oppidū Snoimam appulimus: vbi Petrum Mraxi collegam meum vita defunctum esse intellexi. & ita solus hoc munus, quod Caesari gratum erat, obiui.

Ex Snoima, Vuolfernitz, Brunam, dein Olmutium sedē Episcopale ad fluuiū Morawa sitā: tres illae ciuitates Snoima, Bruna & Olmutium sunt primae in Marchionatu. indeque Lipnik,

Hranitza, Ger. Vaeiffenkirchn.

Itzin, Ger. Tischein.

Ostraua, Ger. Ostra oppidum: vbi Ostrawitza fluuium, qui oppidum alluit, & Silesiam ab ipsa Morauia dirimit, transiuimus.

Silesiae post ducum Theschinensium oppidum Freistat, ad Flsa fluuium situm,

Strumen, Ger. Schwartzwasser.

Ptzin, Ger. Ples principatum: à quo progrediendo duorum miliarium spacio, est pons trans Istulam, limes Bohemicae ditionis.

A ponte Istulae Polonica est ditio, & vsque Ofchwentzin principatum Germanicè Anschwitz, quo loco fluuius Sola Istulam ingreditur, est iter vnus miliaris.

Extra Ofchwentzin, per pontem superamus Istulam; & confectis. 8. miliaribus,

RERVM MOSCOVITICARVM

Poloniæ regni caput Cracouiam peruenimus, currusque nostros trahis impoluimus, A Cracouia progressi,

Prottowitza, 4. miliar.

Vuislicza. 6. miliar.

Schidlow. 5. mil.

Oppatow, 6. mil.

Sawichost, quatuor mil. vbi rursus traiecto, & ad sinistram relicto Istula fluuio,

Vrsendow, quinque mil.

Lublin, septem miliar. Palatinatum, quo loci certo ac stato anni tempore insignes habentur nundinæ, ad quas ex varijs orbis partibus homines, Moscovitæ, Lithwani, Tartari, Liwonienses, Prutheni, Rutheni, Germani, Hungari, Armeni Vualachi atque Ebræi confluunt.

Cotzko, octo mil. Antequam huc peruentum est, labitur fluuius Vniepers, septentrionem versus.

Meseriz octo mil. paulo longius progrediendo, est limes Poloniæ.

Lithwaniæ oppidum Melnik, sex miliar. ad Buh fluuium.

Bielsco, octo, mil.

Narew, quatuor mil. vbi eiusdem nominis fluuius ex quodam lacu & paludibus, quemadmodum Buh, effusus, & in Septentrionem decurrit.

Ex Narew, transeundo sylvam octo miliaribus: extra quam est oppidum Grinki, in quo regij homines, qui & com meatum suppeditabant (Pristawos appellant) & Vuilnam vsq; deducebant, me præstolabantur. tum in

Grodno;

Grodno sex miliarib. Est ibi satis commodus pro eius regionis natura principatus. Castrum cum ciuitate ad fluuium Nemen, qui Ger. Mummel appellatur, quiq; ipsam Prussiam alluit, quæ olim à supremo Theutonici ordinis magistro gubernabatur. Sed eam nunc Albertus Marchio Brandenburgensis hæreditarij ducatus nomine tenet. Crononem huic fluuium puto, alludens nomini oppidi ibi Ioannes Saworski, à Michaele Linski in eadem domo, aut (vt aiunt) curia, in qua hospitatus eram, oppressus est. Porro hic reliqui Moscorum nūcium, quem rex Vuilnam ingredi prohibuit. Inde progressus,

Prelai, duo miliaria.

Vuolconick, quinque milia.

Rudniki, quatuor miliaria.

Vuilnam, quatuor miliaria quoq;

Ante Vuilnam autem viri insignes præstabantur, qui in regis nomine cum honorificè excepissent, atque in traham, seu amplum vehiculū puluinaribus stratum, & stragulis auro & serico contextis collocatum, regijs ministris latus utrūque claudentibus, officiumque perinde ac si ipse rex veheretur præstantibus, in hospitium vsq; deduxissent: mox aderat Petrus Tomitzki, tunc episcopus Premisliensis, regni Poloniae vicecancellarius, vir omnium testimonio virtute singulari ac vitæ integritate præditus, meque regis pariter nomine humanissimè consalutauit, excepitque. Ad ipsum deniq; regē, magna aulicorum caterua sequēte, paulo post deduxit: à quo multis prima

rijs

rijs viris, proceribusq; magni ducatus Litwanis
præsentibus, honestissimè exceptus fueram.

Vuilna porro eo tempore inter cætera, matri-
monium inter ipsum regem, & Bonam Ioannis
Galeacij Sfortiæ ducis Mediolani filiam, Cæsare
promouente, me nuncio, contractum atque con-
clusum fuit.

Erant ibi in arctis custodijs tres Moscovitici
duces, quibus summa rerum, atque adeò Mosco-
witicus exercitus, anno. M. D. X I I I I. ad Orssam
commissus fuerat: inter quos erat Ioannes Cze-
ladin primus. Quos equidem regis permisso salu-
tatus, eo quo potui studio consolabar.

Vuilna caput magni ducatus Lithwaniæ, eo lo-
ei sita est, quo confluunt Vuelia & Vuilna fluuij:
inq; Nemen, seu Crononè illabūtur. In ea relicto
Chrysofomo Columno, non diu detinebar.

Vuilnam die X I I I I. Martij egressus, non pu-
blica atq; vsitata via, quarū vna per Smolentzko,
altera verò per Liwoniam itur in Moscowiam:
sed media inter has vsus, rectà Nementschin qua-
tuor miliaribus, indeque Swintrawa octo milia-
ribus, superato Schamena fluuio, perueni.

Sequenti die Disla, sex mil. vbi eiusdem nomi-
nis lacus est: atq; Driswet, quatuor mil. vbi nun-
cius Mosci, quem Grodno reliquerā ad me redijt.

Braslaw, quatuor miliaribus ad lacum Na-
wer, qui in longitudinem vno miliari pater.

Dedina, 5 mil. atq; Dwina fluuiū, quē Liwo-
nienses (quorum ditionem percurrit) Duna appel-
lant (sunt qui Turantum esse volunt) attigimus.

Drissam dein septem mil. properantes, rursus sub Betha oppido ad Dwina fluuium peruenimus: per quem glacie concretum, vehiculis, eius gentis more, 16. miliaribus sursum versus dum uerberemur, duæ nobis tritæ viæ occurrerunt. Cum itaque vtram ingrederemur, dubitarem: mox feruicorem in domum rustici in ripa sitam sciscitatum mihi. quia verò sub meridiem glacies magnopere liquecebat, nuncius iuxta ripam liquefacta ac fracta glacie demersus, vix tandem extractus fuit. accidit etiam, vt quodam loco fluuius vtrinque liquefacta prorsus, & absumpta glacie, ea duntaxat glaciei parte, quam continua uestio indurauerat, imò non nisi quatenus vehiculorum orbitæ complectebantur, nobis tanquam pons quidam, non sine graui horrore ac periculo transitum daret. Augebat metum fama communis: quia non diu antè, aliquot centum Moscoviticos prædones, pereundem fluuium glacie concretum transeuntes, ad vnum omnes fuisse submersos, ferebatur.

A Drissa Doporoski sex miliaribus, indeque Polotzco principatum, quem Vuaiwodatum appellant, ad Dwinam fluuium, quem alij Rubonem appellant, venimus: vbi honorificè, in maxima hominum occurrentium frequentia excepti, magnificè, ac lautè tractati, ad proximam denique mansionem vsque deducti fuimus.

Inter Vuilnam & Polotzco plurimi lacus, crebræ paludes, atque immensæ longitudinis syluæ sunt, vt quæ ad quinquaginta miliaribus Ger. pro tenduntur.

Uterius progressi iter, in limitibus regni minimè tutum, ob crebras vtriusque partis excursiones, hospitia deserta, aut nulla habuimus: perque magnas paludes ac sylvas, tandem Harbisle & Milenki, pastorum casas, venimus: in quo itinere Lithwanus deductor me deseruerat. Accedebat ad hospitiorum incommoditatem, itineris summa difficultas. siquidè inter lacus et paludes niue & glacie labescente nobis eundum erat, dum Nischam oppidum, ad quendam eiusdè nominis lacum situm, indeque Quadassen quatuor miliaribus, quò loci cum magno pauore & periculo lacum quendam, aqua supra glaciem extante transuimus, atque ad tuguriolum rustici cuiusdam perueneramus, quò ex ditione Mosci, Georgij comitis mei cura commeatus allatus erat. Eò loci equidem limites vtriusque Principis obseruare ac discernere non potui.

Moscowiæ sine contradictione ditio Consular: vbi, duobus fluuijs Vuelicarecka & Dsternicza traiectis, indeq; duob. mil. còfectis, venimus ad Opotzka ciuitatem cum castro, ad Vuelicarecka sitam. quò loci natans pons est, quem equi plerunq; genu tenus in aqua trãseunt. Hanc arcè rex Poloniae, dū ego Moscowiæ de pace tractarem, obsederat. In illis porrò locis, quanquã propter crebras paludes, sylvas, & innumeros fluuios, exercitus aliquò còmodè duci nō posse videtur: nihilominus tamen quocunq; volunt, recta contendunt: colonorum nimirum multitudine premissa, qui quælibet impedimèta arboresq;

inci:

incidendo submouere, paludes ac fluuios pontibus sternere coguntur.

Vuoronecz dein octomiliaribus oppidum situm ad Sioret fluuium, qui recepto in le Vuoronecz fluuio, non longè infra oppidum Vuelicarecka il abitur.

Fiburg quinque miliar.

Vuolodimeretz oppidum cum propugnaculo, 3. ferè miliar.

Brod coloni cuiusdam domum, pariter. 3. mil. indeque. 5. miliaribus emensis, stratoque ponte per Vlla fluuium, qui Scholonam influit.

Parcho ciuitatem, cum castro, ad Scholona fluuium sitam: Opoca villam quandam, sub quo Vuidocha fluuius Suchanam ingreditur, quinque miliaribus. inde septem superatis fluuijs,

Reisch villam, quinque pariter miliar.

Dwerenbutig villam, 5. mil. infra quam dimidio miliari Pſchega Strupin fluuio in se recepto, influit Scholonam: in quem alij quatuor fluuij, quos eo die transuimus, illabuntur.

Sotoki homuncionis domum. 5. miliar. à qua 4. miliar. Nowogardiam tandem magnam quarta Aprilis attigimus. Cæterum à Polotzko Nowogardiam usque, tot paludes ac fluuios superauimus, ut eorum nomina ac numerum ne incolæ quidem teneant: tantum abest, ut illos quispiam commemorare ac describere posset.

Nowogardiæ paululum respirans, ac septem diebus quiescens, ab ipso locumtenente in die Palmarum conuiuio acceptus fui: atque ab eodem

amanter admonitus, vt seruatoribus equisque illie relictis, per dispositos, seu postarum (vulgo loquuntur) equos Moscoviam irem. Cui morem gerens, egressus primùm Beodnitz quatuor miliaria, indeque totius diei iter iuxta Msta fluuium, qui nauigabilis est, & ex Samstin lacu oritur, confeci. Eo porrò die cum per pratum, liquefcente iam niue, citato equorum cursu proficisceremur, pueri mei natione Lithwani equulus ceciderat, ita vt cum puero prorsus præcipitaretur: seq; denuò in modum rotæ conuoluens, in posteriores pedes daret, consisteretque: & interea nec terram latere attingeret, nec puerum sub se prostratū ac iacentem læderet.

Post rectà Seitskow, vltra fluuiū Nischa, 6. mil.

Harosczi vltra fluuium Calacha, septem milia.

Oreat Rechelwitzza ad fluuium Palamit, septem mil. Eodem die transuimus. 8. fluuios, & vnū lacum, congelatum quidem, sed aqua supra glaciem completum.

Tandem sexta feria ante Paschatis festum, in domum postarum peruenimus, tresque lacus superauimus: primum Voldai, qui vno miliari in latitudinem, duobus verò in lōgitudinē patebat: secundum Lutinitsch, non admodum magnum: tertium Ihedra, cui eiusdem nominis villa ab Oreat octo miliaribus adiacet. quo sanè die per hosce lacus, congelatos adhuc, sed aquarum multitudine niue liquefcente inundantes, tritam viam secuti, difficillimum ac periculosissimum iter habuimus: nec deflectere de via publica cū ob niuis altitudinem

dinem, tum quòd nullum vestigium alicuius semitę apparebat, audebamus. Confecto itaq; tam difficili atq; periculoso itinere, venimus.

Choitilowa septem milia. infra quam duobus Schlingwa & Snai fluuijs, eo loco quo conflunt, inque Msta fluuium illabuntur, superatis, Vuoloschak attigimus: ibique in die Paschatis quieuimus. Pòst septem miliaribus confectis, traiectoq; Twerza fluuio,

Vuedrapusta oppidum in ripa situm: indeq; 7. miliar. descendentes,

Dwerschak ciuitatem, infra quam 2. mil. Schegima fluuio nauicula piscatoria transmissa, in

Ossoga oppido, vno die quieuimus. sequenti die per Twerza fluuiũ septem miliaribus nauigantes,

Medina appulimus. sumptoq; prandio, rursus nauiculã ingressi .7. miliaribus Vuolgam, celeberrimum fluuium, atque adeò

Twer principatũ attigimus. vbi sumpta maiore naui, per Vuolgam nauigantes, non ita longè pòst ad congelatum, ac glacierum frustis refer tum ipsum fluuium venimus: inq; quodam loco maximo labore ac sudore appulimus. altumq; congesta in acerum glacie, ripam vix tandem superauimus: indeq; pedestri itinere in coloni cuiusdam domum venientes, paruosq; ibi repertos equos conscendentes, ad monasterium diui Helie venimus. vbi commutatis equis,

Gerodin oppidum ad Vuolguam sitam, tribus inde miliaribus rectaq; pòst

Schoffa 3. miliaribus,

Dschorno domum postarum, 3. mil.

Clin oppidum, ad fluuium Ianuga sitū, 6. mil.

Piessack domum postarum, 3. mil.

Schorna, ad fluuium eiusdem nominis situm,
6. miliar.

Moscowiam, 3. mil. tandem decimo octaua Aprilis peruenimus: vbi quomodo consalutatus atq; exceptus fuerim, abundè satis in hoc libro exposui, cum de exceptione ac tractatione Oratorum egissem.

REDITVS.

Ixi ab initio, me in Moscoviã ad componendos Poloniae & Moscoviae principes, à Diuo Maximiliano Imperatore missum fuisse, sed re infecta inde rediisse. nam dum Moscovię, presentibus etiam regis Poloniae Oratoribus, de pace ac concordia tractarem, interim rex instructo exercitu Opotzka castrum, nequicquam tamen, oppugnabat. quare Princeps inducias cum rege facere pernegabat: meque intercepto quidem negotio, honorificè tamen dimiserat. Relicta itaque Moscovia, recta

Moseisko, 18. mil.

Vuiesma, 26. mil.

Drogobusch, 18. mil.

Smolensko dein, 18. mil. perueni. abinde duabus noctibus ibi sub dio in magnis niuibus quievimus: vbi ab deductoribus meis lautè ac honorificè tractabar, & strato in longū aliquāto altius

foeno,

foeno, corticibus arborum superimpositis, stratisq; linteis, attractis more Turcarū seu Tartarorum pedibus mensæ accumbentes, cibum capiebamus, bibendoq; aliquanto largius, cœnam producebamus. Altera nocte veneramus ad quendam fluuium, minimè tum quidem congelatum: sed post medium noctis, ob infestum frigus vsque adeò concretum, vt per glaciem priusquam decem onusta etiam vehicula traducta sint. equi verò alio loco, quo celerius maioreq; impetu decurrebat fluuius, compulsi. fracta glacie transibant. Eò loci duodecim à Smolensko milia. relictis deductoribus, in Lithwaniam profectus sum: & à limite octo mil. ad

Dobrowná veni, ubi rerum necessariorū iustā quidē copiam, sed hospitium Lithwanicū habui.

Orsam quatuor mil. quousq; à Vuiesma à dextris Borysthenem habuimus, quem tum haud lōgo interuallo supra infraq; Smolensko trajicere cogebamur. eoq; circa Orsam relicto, rectā

Druzek, 8. mil.

Grodno, 11. mil.

Borisow, 6. mil. ad fluuium Beresina, cuius fontes Ptolemæus Borystheni adscribit.

Lohoschakh, 8. mil.

Radochostye, 7. ferè mil.

Crasno Sello, 2. mil.

Modolesch, 2. mil.

Crewa oppidum cum castro deserto, 6. mil.

Mednick pariter oppidum cum castro deserto, 7. mil. indeque

Vuilnam tãdem peuenimus: ibiq; post regis in Poloniam discessum, paucis diebus, dum seruitores cum equis meis ex Nowogardia per Liwoniam reuerterentur, cõmoratus sum. quibus receptis, mox inde quatuor miliaribus de via in Troki deflexi, vt ibi in quodam horto conclusos ac conseptos Bisontes, quos alij Vros, Ger. verò Auroxn appellant, viderem. Pãlatinus porrò, etsi meo inexpectato ac improuiso aduentu quodãmodo offendebatur, me nihilominus tamen ad prandium inuitauit: cui intererat Scheachmet rex Sawolensis Tartarus: qui eò loci in duob. muratis, & inter lacus extructis castris, veluti liberis custodijs, honestè seruabatur. Is inter prandendũ varijs de rebus per interpretem mecum colloquebatur: Cæsarem præterea fratrem suum appellabat, omnesque principes ac reges inter se esse fratres dicebat.

Sumpto prandio, acceptoq; à Palatino iuxta Lithwanorum cõsuetudinem munere, primùm Moroschei oppidum, dein Grodno 15 miliaria.

Grinki, 6. miliar. Sylua pòst superata,
Narew, 8. miliar. atq;

Bielsko oppidum venimus, vbi Nicolaum Radowil palatinum Vilnensem offendi, cui iam antea Cæsaris literas reddideram: qui etsi antea me equo gradario, duobusq; alijs pro vehiculo donauerat, castratũ tamen & bonũ iã denuò equũ dono dedit: obtrusitq; præterea aureos aliquot Hũgaricales, adhortãdo, vt ex his annulũ mihi fieri curarẽ, quo induto, quotidieq; inspecto, sui facilius,

cilius, & præsertim apud Cæsarem recorderer.
 Ex Bielsko in Briesti castrū cū oppido ligneo, ad
 fluuium Buh, in quem Muchawetz illabitur,

Lamas oppidum: vbi Lithwania relicta,

Poloniæ primum oppidum Partzow ingres-
 sus, supra quod non ita longo interuallo Iasoni-
 ca fluuiolus labitur, Lithwaniāq; à Polonia di-
 rimit. pōst

Lublin, 9. miliar.

Rubin,

Vrsendoff,

Sawichost, ad traiectum Istulæ.

Sandomir ciuitatem cum castro, ad Istulam si-
 tam, distantemq; à Lublin 18. miliar.

Poloniza, ad fluuiū Czerna: in quo nobilissimi
 pisces, quos vulgo Lachs appellant, capiuntur.

Ciuitatem nouam Cortzin appellatam, oppi-
 dum cum castro murato.

Admonet me hic locus rei prodigiosæ, & penè
 incredibilis, quam minimè prætereundam esse
 putavi. Cum quodam tempore ex Lithwania re-
 direm per hanc regionem, incidi in hominem ap-
 pud Polonos primarium Martinum Sworowski:
 qui me multis precibus inuitatum, in domum
 suam deduxit, ibiq; quàm lautissimè habuit. Dū-
 que, vt fit, familiariter multis de rebus colloque-
 remur, narrauit idem mihi, virum quendam no-
 bilem cognomento Pierstinski, quo tempore Si-
 gismundus rex circa Borysthenem belligeraretur,
 grauiorem armaturam equestrem indutum,
 sub ipsa vsque genua, inter Smolensko & Do-

brownam ingressum Borysthenem, ibique ab equo rabie correpto, in medium flumen abreptum & excussum esse. & cum diu non comparuisset, ac planè pro perduto & deplorato habitus esset, subitò sub aquis in ripam egressum esse, ipso rege Sigismundo & eius exercitu tribus ferè hominum millibus inspectantibus. Etsi verò auctoritate hominis mouebar, tamen cum difficulta creditu dicere visus esset, euenit, vt eodem die ipso, Martino comitante, huc ad nouam ciuitatè Corczin perueniremus: vbi tum vir summa apud Polonos dignitate, Christophorus Schidloweczki castellanus Cracowiensis, & eiusdem loci Capitaneus, agebat. Ibi cum idem me splendidissimo conuiuio cum multis alijs clarissimis viris excepisset, recurrente narrationis illius de Pierstinski memoria, non potui mihi temperare, quin de ea mentionem facerem: quòd sanè peropportunè accidit. Nam hoc non tantum conuiuæ ipsi, etiam regem ipsum tanquam oculatum testem citantes, confirmarunt: sed aderat in eodem conuiuio ipsemet Pierstinski, qui casum hunc suum ita exposuit, vt pro credibili haberi possit. Dixit autem, quòd equo excussus ter se extulerit supra aquas: atq; ibi venisse sibi in mentem, quod antè dici audiuisset, pro perduto habendum esse eum, cui non succurritur, cum tertio effertur. Itaque se oculos aperuisse, atque ita sublata altera manu esse progressum, ceu signo dato, vt ei subueniretur. Rogatus autem, an hausisset aquam? bis se hausisse, respondit. Hæc

vt audita mihi sunt, ita alijs narrata volo. Sed nūc ad continuandum iter meum reuertor.

Prostwitz, ubi optima ceruisia coquitur. Ideq; Cracowiam, caput regni, sedem regalem, ad Istulam sitam, 18. mil. à Sandomir distantem, urbē inquam clericorum, studiosorum atq; mercatorum frequentia celebrem, peruenimus: ex qua, à Rege ipso, cui opera mea grata erat, munere accepto, honestissimè fui dimissus. rectaq;

Lipowetz sub castrum, sacerdotum aliquid grauius delinquentium carcerem:

Indeq; 3. mil. Oswentzin, Silesiæ quidem oppidum. Polonicæ tamen ditionis, ad Istulam sitū: quo loco Sola fluuius ex montibus, qui Silesiam ab Hungaria diuidunt, decurrens, Istulam ingreditur. Non longè sub eodem oppido Preysla fluuius ex alia parte Istulæ, Silesiam à Polonica & Bohemica ditione dirimit, Istulam quoq; influit.

Ptzina, Ger. Ples, principatum in Silesia Bohemica ditionis, 3. mil.

Strumen Ger. Schwartwasser, 2. mil.

Freystaetl, ducum Teschinensium oppidum, quod Elsa fluuius præterlabitur, qui in Oderam exoneratur.

Morauia dein Ostrawa oppidum, quod Ostrawitza fluuius alluit, Silesiãq; à Morauia diuidit.

Itschin, Ger. Titzein oppidum, quatuor milia.

Hranitza, Ger. V ueiffenkirchen oppidū, quod Betwna fluuius præterlabitur, 1. mil.

Lipnik, 1. mil. vnde cum V uistriciam, 2. miliar. rectà contendentes, fortè ex quodam colle

Nicolaus Czaplitz, eius prouinciæ nobilis, sibi nos obuios conspexisset, mox pixide arrepta, ad cōflictum se quodammodo cum duobus comitibus præparabat. Quare equidem non temeritatem hominis, sed ebrietatem potius animaduertam: ac continuò seruatoribus mandaueram, ut ei nobis occurrenti media via cederent. Sed ille hoc humanitatis officio neglecto, in altam niuē se coniecerat, nosq; prætereuntes toruē intuebatur: seruosq; à tergo cum vehiculis sequentes, ad hoc ipsum genus officij, quod illi præstare haudquaquā poterant, cogebat: strictoq; gladio minabatur. Ea re exorto vtrinq; clamore, factoq; seruorū qui pōst erant concursu, ipse mox telo balistæ læsus, equus pariter vulneratus sub eo cōciderat. Postea cum Moscis Oratoribus iter institutum profecutus, veni Olmutziū, quò ille quoq; saucius peruenerat: statimq;, veluti eius regionis incola notus, turba hominum (qui in fodēdis aggerendisq; piscinis operā locāt) collecta, vlcifici sese volebat. Cuius ego tamen conatus maturo consilio repressi, ac intercepti. Ex Olmutzio, Bischow oppidulum, 4. miliar.

Niklsburg, 4. mil. arcem splendidam, cum oppido. quod et si vno miliari vltra Teyam fluum, qui multis in locis Austriam à Morauia dirimit, situm est, Morauia tamen adiacet, eiusque ditioni subiecta est.

Austriæ inde oppidulum Mistlbach, 3. miliar.

Vlrichskirchen, 3. miliar.

Viennam, ad Danubium sitam urbē, à multis scripto-

scriptoribus celebratam, tribus pariter miliaribus coniectis peruenimus : quò equidem duo integra vehicula ex Moscovia vsque deduxi.

Ex Vienna, Nouam ciuitatē. 8. miliar. indeque ultra montem Semring, interque Styriæ montes Salisburgnm vsq; veni. Pòst Oeniponti, in Comitatu Tirolensi oppido. Cæsarem affecutus: cuius Maiestati non solum ea quæ ex mandatis gesseram, grata erant: sed etiã relatio de cæremonijs & cõsuetudine Moscouitarum, auditu valde iucunda. Quare etiam Matthæus Cardinalis Salisburgensis, Cæsari admodum charus, Princeps industrius, & in rebus agēdis versatissimus, iocose corã Cæsare protestatus est, ne Cæsar se absente, reliquũ cæremoniarũ ex me audiret, cognosceretue.

Expedito mox ac dimisso à Cæsare Moscorũ Oratore, equidem in Hungariam ad regem Ludouicum, cum sub id tempus institutus Orator fuisset, eundem per Oeneum ac Danubium Viennam deduxi: eoque ibi relicto, ipse continuo Pannonium curram conscendi, quo trijugis equabus curru volitante celerrimè ferebar, paucisque horis Budam triginta duobus miliar. perueni. Tantæ autem caleritatis causa est, tam commoda per iusta interualla respiratio equorum, & permutatio. Quarum prima vtuntur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluuium, qui austriam ab Hungaria diuidit, distatq; à Vienna. 6. mil. Secunda in Owar castro, cum oppidulo, Ger. Altenburg, 5. mil. Tertia in Iaurino oppido, sedeque Episcopali, Hunc locum Hungari Iurr. Germani verò ab

Raba fluuio, qui oppidum alluit, Danubiumque ingreditur, Rab appellant. Hoc quidem in loco, qui ab Owar. 5. miliaribus distat, equos permittant. Quarta, sex infra Iaurinum miliaribus, in pago Cotzi, à quo & vectores currus nomen acceperunt: Cotzi que adhuc promiscue appellantur. Vltima in Vuark pago, quinque à Cotzi miliaribus: quò loci equorum soleas, num qui clauis vacillent, aut defint, inspiciunt, currus lora que sarciant: quibus omnibus relictis, Budam, sedem regalem, 5. iude mil. inuehuntur.

Budæ sede regia exposita, ac confecta legatione, finitisque comitijs, quæ haud procul ab urbe, ab eo loco quo celebrantur, Rakhusch vulgò appellantur, à rege honestissime dimissus, ad Cæsarem redij: qui proximo Ianuario post, anno scilicet Domini. 1519. mortem obiit. Hancque in Hungariam profectioem, quòd Moscoviticæ coniuncta, vnoque propè & continuo itinere confecta fuit, adijcere volui.

Cæterum cum in regni Hungariæ mentione incidere, non possum equidem sine gemitu & grauissimo dolore commemorare, quomodo hoc regnum antea florentissimum & potentissimum, omnibus quodammodo intuentibus tam subito afflictissimum factum sit. Est quidem, ut cæteris rebus omnibus, ita etiam regnis & imperijs terminus quidam constitutus: sed nobilissimum Hungariæ regnum certè non tam fatis trahentibus, quàm mala & iniqua administratione, planè ad interitum redactum esse videtur. Mathias
rex,

rex, neque regio sanguine natus, neq; vetusto dum aut principum stemmate clarus, non tamen nomine solum rex fuit, sed ipsa re regem præstitit: ac non modò Turcarum principi fortiter restitit, eiusq; gravissimas impressiones inuictus sustinuit: verum & ipsi Romanorum Imperatori, atque adeò Boemiæ & Poloniæ regibus negocium fecit: denique omnibus vicinis suis terrori fuit. Quemadmodum autem huius regis virtute, ac rebus præclarè gestis, Hungariæ regnum ad summam potentiam ipso viuente peruenerat: ita eo sublato, quasi mole sua laborans, inclinare cœpit. Nam qui ei successit Vladislavus Boemiæ rex, Casimiri Poloniæ regis filius primogenitus, princeps quidem pius, religiosus, & vitæ inculpata: sed ad moderandam tam bellicosam gentem, in tanti præsertim hostis vicinitate, minimè sufficiens fuit. Etenim tot rebus secundis ferociores & insolentiores facti Hungari, benignitate & clementia regis abutebantur ad licentiam, luxuriam, desidiam, fastum: quæ vitia eò tandem euasere, vt etiam rex ipse contemptui haberetur. Porro Vladislavo defuncto, sub eius filio Ludouico cum hæc ipsa vitia magis ac magis inualuere: tū si qua reliqua fuit belli disciplina, ea tota est amissa: nec potuit rex puer his malis ob ætatem mēderi: nec alioqui ad eam, quam decebat gravitatē educatus fuit. Primores regni, ac præcipuè prælati, luxu penè incredibili diffluebant: & certabant quasi æmulatione quadam tū inter se, tum cum baronibus, vt alij alios profusione & splendore

uincerent. Idem nobilitatem partim beneficijs ac præmijs, partim etiam potentia ac metu sibi obnoxiam tenebant, vt plures affectatores haberent, ac eorum studijs & acclamationibus in publicis conuentibus iuarentur. Mirum dictu, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitū vtriusque armaturæ copijs Budá sunt ingressi, præcinētibus tubicinibus ad cuiusdam quasi triumphi speciē.

Porro in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorum & stipatorum comitatu vndique septi incedebant, vt vici & plateæ vix cateruam caperent. Cum verò prandendum esset, tota vrbe ad ædes cuiusque tubæ non aliter atque in castris resonabant, & ducebantur prandia in multas horas, quæ somnus & quies excipiebant, cum contrà quasi solitudo quædam esset circa regem; & fines regni interea destituti necessarijs præsidijs, impunè ab hostibus vastarentur. Episcopatus dignitates, & præcipua quæque officia promiscuè, non pro meritorū ratione, cōferebantur: & quo plus potentię quisque obtinebat, hoc plus iuris habere credebatur. Itaq; laborabat iusticia, & premebantur infirmiores: ac omni bono ordine sublato atq; euerso, subinde inueniebatur aliquis, quod Reipubl. labem aliquam cum vulgi detrimento afferret: cuiusmodi fuit illa innouandæ argenteę monetæ licentia, per quam prioribus bonis numis conflatis, alij deteriores passim cudebantur: & his rursus sublatis, alij fiebant meliores: qui tamen iustum precium tenere non poterant, sed nunc pluris, nunc minoris habiti sunt

(prout

(prout locupletiorum cupiditati libuit:) qui etiã à quibusdam priuatis penè palàm impunè sunt adulterati. Denique ea erat in vniuersa Hungaria omnium rerum inclipatio, vel potius cõfusio, vt quiuis vel minimam experientiam habens, regnum hoc tot malis obnoxium, etiamsi nullum vicinum haberet hostem, mox perire oportere perspiceret. Ego quidem certè cum oratorè Principis mei Budę agerem, non dubitavi, quasi aliud agens, sereniss. Hungariæ regiam Mariam admonere, vt futura consideraret, sibiq; in omnè euentum præsidij aliquid compararet & seponeret: neque aut domini & mariti sui potentia & iuuetæ, aut fratrum suorũ opibus nimiũ fideret. Nã hæc omnia morti & infinitis casib. obnoxia esse. Meminisset veteris prouerbij, quo fertur, Bonũ esse, habere amicos: sed miseros esse, qui his vti cogantur. Gentem Hungaricam ferocem & inquietam, seditiosam & turbulentam, aduenis & exteris parum æquam & amicam esse. Imminere Hũgariæ hostem potentissimum: neq; quicquã magis affectare, quàm vt id suam in potestatem redigat. Referre itaq; ipsius, vt aliquid recondat, vnde sibi & suis, si quid aduersi accidat, opitulari possit. Et alioqui magis regium esse, iuuare alios, quàm alieno auxilio indigere. Et si verò bonam in partem pro more regio accepta fuit hæc admonitio, mihiq; actæ sunt gratiæ: tamen quod mihi tũ præsa giebat animus, quodq; metuebam, nihil proficiẽtib; bonis ac fidis monitoribus, & consultoribus ingenti nostro malo euenit: neq; dum huius

tragœdiæ finis est. Aula mansit, qualis erat: & nihil remissum est à pompa, fastu, insolentia ac luxu, donec concideret, vt non ineptè quidam ex aulicis tum dixerit, se nunquam vidisse vel audisse regnum vllum, quod maiore, atque Hungaria, gaudio & tripudio periret.

Et si verò planè desperatæ res Hūgarorum essent, tanta tamen eorum erat insolentia, vt hostem præpotentem & vicinum, Turcã, non modò superbè contemnere, sed etiam iniurijs & cõtumelijs aduersus se prouocare non dubitarent. Nam cum hic, qui nunc imperat, Solimannus, patre suo defuncto de more denunciaffet vicinis, se paterno folio potitum esse, & portam suam patère omnibus, siue pacem siue bellum petentibus: idque præcipuè per Oratores suos Hungaris significasset: nec deessent qui suaderèt, eos cum Polonis, vt antea, à Solimanno pacem petere debere: Hungari non modò repudiauerunt consilia salutaria, sed etiam Oratores ipsos Turcæ captos detinere. Qua contumelia irritatus Solimannus, Hungariam hostiliter inuasit: captaque primùm Nandoralba, fortissimo non tantum Hungariæ, sed vniuersi orbis Christiani propugnaculo, ad alia capienda progressus, eò peruenit, vt regia sede Buda & precipuis quibusque ac munitissimis arcibus, ipsaque regni parte optima & florentissima potiretur. Vnde ijs quæ restant, nunc ita imminet, vt penè pro victis ac debellatis haberi possint. Videbantur quidè sibi Hungari aliquam habere causam ad detinèdos Solimanni Oratores,

res, quòd pater eius Oratorem Hungarorū ad se missum Barnabam Bel detinuisset, secumq; in expeditionem aduersus Sultanū susceptam duxisset: quē tamen eo bello confecto, bene muneratum remiserat. Sed musitandum hoc erat potius Hungaris: cū, vt dicitur, vana sit sine viribus ira: quàm per impotentem vltionem prouocato potentiore sibi exitium accersere, & in idem discrimen vicinos adducere. Cum Solimannus Budā antè semel captam, sed Ioanni Zapolitano reditam, denuò profligato exercitu nostro, qui eā post Ioannis mortem obsessam tenebat, denuò cæpisset & occupasset: ego ad eum Principis mei nomine, cū illustri Comite Nicolao à Salmis, O-rator accessi: & in parte pacis habui, dextrā osculari tyranni. Quo tempore non tantum de tota Hungaria, sed etiam conterminis prouincijs actū esse videbatur.

Porro quàm iniquè comparata fuerit pugna Ludouici regis cum Solimanno, notius est quàm vt dicere sit necesse. Obiectus est rex adolescens, militiæ rudis, & nullo ante in bello versatus, cū paucis, magna ex parte imbellibus, hosti callidissimo, ac multis recentibus victorijs exultanti: trahentiq; secum robur exercitus, quo orientē & magnam Europæ partem debellarat. Quæ præcipuè futuræ erant Hungarorum vires, eas Ioannes Zapoliensis Vuaywoda Transyluanus apud se retinuit, neque in auxilium regis sui accedere permisit. Idem verò extincto rege, sceptrā inuasit, quæ dudū concupiuerat: imò quæ ei pater ipsius

ipſius Stephanus Zapolienſis, adhuc puero deſtinarat. Memini enim me audiuiſſe à Ioanne Lazki, qui Caſimiri regis Poloniae ſecretarius, ac poſtea Archiepiſcopus Gneſnenſis fuit: hunc Stephanum Zapolienſem, quum, Mathia rege mortuo, apud quem ſummam authoritatem obtinuerat, de creando nouo Rege ageretur, filium ſuum Ioannem adhuc infantem complexū, dixiſſe: Si tantulus eſſes fili (modo corporis paulo maiore oſtenſo) nunc rex Hungariae eſſes. Idque idem Archiepiſcopus ceu bene ominatum, & quaſi præiudicij cuiuſdē vim habens, nō deſtitit iactare, cū inter nos de pace inter Principem meum & Ioannem concilianda ageretur. Quod autem euenit, vt Ioannes dignitatem & ſedem Regiam cū aliqua parte Hungariae per Solimannum obtineret: idem nunc etiam ſoboles eius, aut hi potius in quorum poteſtate eſt, cōtra omnia iura & pacta affectant: nihil penſi habentes, neque cogitantes, quàm perfidioſè antea à tyranno tractati, & Buda eiecti fuerint. Sed feruntur excæcati regnādi libidine animi in interitum ſuum, eodemque vicinos trahunt.

Si Chriſtiano orbi nullū fuiſſet in Hungaria præſidium (quod tamen fuiſſe maximum, quotidiana experientia, & iam clades additæ cladibus teſtantur) tamen vel propter ſolas opes, quas Deus optimus maximus in Hungariam largiſſimè effudit, & inde vicinis nationibus ſuppeditauit, non tantum Hungaris ipſis, ſed Chriſtianis omnibus, pro eius ſalute, tanquam pro communi patria,

tria, esset laborandum. Nam quid ferè est in tota rerum natura boni & preciosi, quod Hungaria non habeat? Si metalla quæras, quæ pars est orbis Hungaria fœcundior auro, argento, cupro, chalybe, ferro? Nam plumbi minus habet, & stânno carere dicitur: si tamen carere est, quod nondum inueniri contigit. Quin & salem metallicû habet, optimum & purissimum, qui instar lapidum in lapacidinis cæditur.

Et quod iurè mireris, alicubi etiam aquæ metallorum speciem vertunt, & ex ferro cuprum reddunt. Vina dat pro locorum diuersitate, vt sit, diuersa: sed plerisque in locis etiam extra Sirmium, vini prouentu & bonitate clarum, quod amissimus, tam generosa & excellentia, vt pro Creticis haberi possint. Taceo frugum ac omnis generis optimorum fructuum infinitam copiam. Porro feras, & quicquid venatu vel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita enim his abundat Hungaria, vt interdicerè rusticis, ne vel venentur, vel aucupentur, pro re valde insolente habeatur: nec penè minus plebeiorum quàm nobilium epulæ sint, lepores, damæ, cerui, apri, turdi, perdices, phasiani, bonasi, & quicquid est eiusmodi, quod ad mensas deliciores alibi expetitur. Pecoris certè adeò abundans est, vt iure mirari possis, vnde proueniant tot & tanta bouum & ouium agmina, quæ in exterarum regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit. Nam cum per Morauiam, Austriam, Stiriam, Slauoniam, perq; alias Hungariæ vicinas prouincias multæ pate-

ant viæ, per quas pecus agminatim expellitur: obseruatum est per solam viam Viënensem vno anno plus quàm octoginta millia boum in Germaniam acta esse. Iam de piscium omnis generis copia quid dicam? quæ cum ad Danubiũ, Drauũ, Sauum, & alia minora flumina, tum ad Tibiscũ, mediam ferè Hungariam ab Oriëte & Septentrionib: percurrentem, tanta est, vt ferè quã minimo veneant, ac tantum non gratis dentur pisces: sæpe etiam vel gratis dati, non auferantur. Nec est tantum vbertas quædam penè incredibilis tantarum opum in Hungaria: sed etiam tanta bonitas, vt quæ alijs in locis nascuntur eiusdem generis, Hungaricis nequaquam conferri aut æquiparari possint. Quo maior & tristior erit nota huius seculi apud posteritatem, quòd non oēs vires suas ad seruandum regnum tam opulentum, & ad coercendum Christiani nominis hostem capitalem, tam opportunum, conuerterit.

ITER SECVNDÆ LEGATIONIS.

Mortuo Cæsare Maximiliano, Styriensium Orator ad Carolũ Hispaniarum regem, archiducẽ Austriae, tum electum Rom. Imperatorem, ad cuius Maiestaté postea, & Moscus suos miserat Oratores, qui cõfœderationes cum Max. Imp. initas iam denuò confirmarent, missus sum. Vt autem vicissim Imperator Mosco gratificaretur, dederat negocium fratri D. Ferdinando Archiduci, vt Lu-

vt Ludouicum Hūgarie regem admoneret, quo is apud suum patrum Sigismundum Poloniæ regem tantum efficeret, vt ad æquas pacis seu induciarum conditiones cum Mosco consentiret. Viennæ itaq; Austriæ Leonhardus Comes Nugarolæ, nomine Caroli Rom. Imp. & ego fratris suæ Maiestatis Ferdinandi, Infantis Hispaniarū, Archiducis Austriæ, &c. conscensis curribus Pannonicis, ad Ludouicum regem Hungariæ prope rantes, Budam venimus: ibique expositis mandatis, negotijsque ex sententia confectis dimissi, Viennamque redeuntes, mox cum Mosci Oratoribus, qui tum ex Hispanijs à Cæsare redierāt, egressi per oppida,

Mistlbach, 6. mil.

Vuisternitz, 4. mil.

Vuischa, 5. mil.

Olmutium, 4. mil.

Sternberg, 2. mil.

Parn ferrifodinas, 2. mil. indeque duobus mil. pontem Moraua fluuio impositum transeuntes: ibique Morauia relicta,

Silesiæ oppidum & principatum ingressi,

Iagerndorff tribus miliaribus, tum per

Lubschiz. 2. mil.

Glogouia parua, 2. mil.

Crepitza, 2. mil. Et post trans Oderam flu.

Opolia ciuitatem cum castro, ad Oderam fluuium sitam, vbi vltimus Opoliensium Dux suā sedem habebat, 3. mil.

Oleschro, Ger. Rosenberg, trans fluuium Mal

X 2 pont,

pont, qui tum aquarum multitudine mirum in modum redundabat, 7. mil.

Polonię oppidum Crepitzæ vetus, duo ferè miliaria peruenimus, quo in loco cum Polonię regem, Pietercouiæ oppido (in quo Regnicolæ habere comitia ac celebrare solent) esse intelleximus, illicò eò seruitorem præmisimus. Reuersus, cum inde Regem iam rectà Cracouiam profecturum renūciallet, iter nostrum ex Crepitzæ eò nos pariter direximus, atq; primum

Clobutzko, 2. mil.

Czestochow monasterium, in quo imago diuæ Virginis magno concursu populi, præcipuè verò Ruthenici colitur, 3. mil.

Scharki, 5. mil.

Cromolow, 3. mil.

Ilkusch insignes plumbifodinas, 4. mil.

Cracouiam inde post 5, mil. confectis, secunda Februarij die peruenimus: vbi nihil tum nobis honoris fuit exhibitum, neque nobis quisquā obuiam processit, neque hospitia designata, seu constituta erant, neque humanitatis officio quisquam aulicorum nos consalutauit, excepitue, perinde ac si de aduentu nostro nihil prorsus intellexissent. Impetrato post ad Regem aditu, causam legationis nostræ eleuabat, officiumq; Principum nostrorum tanquam intempestiuum reprehendebat: maximè verò, cum Oratores Moscici, à Cæsare ex Hispanijs vsque redeuntes, nobis cum videret: Moscum ideo moliri aliquid suspicabatur. Quænam tandem, inquit, vicinitas, aut
san-

sanguinis coniunctio Principibus vestris cum Mosco intercedit? quòd vltro se medios constituerent: præsertim cum Rex ipse à Principibus nostris nihil tale peteret, hostemque suum facile ad æquas pacis conditiones cogere posset. Nos verò consilia pia & Christiana, mentemque syn- cerant Principum nostrorum testabamur, illos- que nihil magis quam pacem, ac mutuam inter Christianos Principes amicitiam ac concordiam ex animo optare velle, atque omni studio procurare. Dicebamus etiam: Si Regi non videtur, vt nostra mandata prosequamur, tum aut re infecta redibimus, aut Dominis nostris ea nunciabi- mus, & responsum super ea re expectabimus. Qua re audita, humanius aliquanto ac libera- lius etiam in hospitij tractabamur. Eo tempo- re data erat mihi occasio petendi mille florenos, quos mihi mater Reginae Bonæ, quòd iam pri- dem ex Cæsaris Maximiliani mādato hoc ipsum matrimonium filiae tractassem, inscriptione da- ta, promiserat: quam Rex tum benignè à me ac- ceperat, eamque ad reditum meum seruarat, mi- hi que postea reuerso satis fieri curauerat.

Die Februarij quartadecima, Cracouia relicta, trahis seu vehiculis satis commodo itinere per Poloniæ oppida,

Nouam ciuitatem, Cortzin.

Poloniza,

Offek,

Pocrouitza,

Sandomeria,

RERVM MOSCOVITICARVM

Sawichoff,

Vifendoff,

Lublin,

Parczow,

Lithwanix tum oppidum tribus mil. Polowi
za attigimus, vbi plurima itinera, propter crebras
paludes, pontibus strata tranſiuimus. indeque

Rostowſche, 2. mil.

Pefſiczatez, 3. mil.

Brieſti, 4. mil. magnū oppidum cum caſtro, ad
Bah fluuium, in quem Muchawetz illabatur.

Camenez oppidum, cum lapidea turri in arce
ligna, 5. mil. indeq; duobus fluuijs Ofchna & Be
ſchna traiectis, confectisq; 5. miliaribus,

Schereſchowa recens ædificatum oppidum in
magna ſylua, ad fluuium Liſna, qui & Camenez
præterlabitur, ſitum, venimus.

Nowidwor, 5. mil.

Poroffowa, 2. mil.

Vuolkowitza, 4. miliar. quo loco commodius
hospitium in tota profectione non habuimus.

Pieſki oppidum ad fluuium Selwa, qui ex i-
pſius Ruſſix Vuolinia prouincia procurrit, Ne-
menque influit.

Moſtu vno miliari ad fluuium Nemen ſitum
oppidum, quod à ponte Nemen impoſito, no-
men accepit: Moſt enim pons eſt.

Czutzma, 3. mil.

Baſiliski, 3. mil.

Radomi, 5. mil.

Heſtlitſchkami, 2. mil.

Rudniki, 5. mil.

Vilnam, 4. mil. Porro per hæc loca à Vuolkhowitza vsque enumerata, hoc tempore non peruenimus Vilnam: sed cursum nostrum in dextrâ Orientem versus flectentes, per

Solwa,

Slonin,

Moschad,

Czernig,

Oberno,

Ottmut,

Cadayenow,

Miensko oppidum, à Vuolcawitzza 35. miliar. distans. inde præterea omnes fluuij in Borysthem feruntur, cum alij relictî in Nemen decurrant.

Borissow oppidum ad fluuium Beresina situm, 18. miliar. de quo supra.

Reschak, 40. miliar. In illis porro locis, propter maximas solitudines, non compendiosa, sed communi via vsi, Mogilew oppido, ad dextram interuallo, 4. miliar. relicto, per

Schklow, 6. miliar.

Orsa, 6. miliar.

Dobrowna, 4. miliar. aliaq; loca in priore itinere rario exposita, Moscowiam tandem venimus: vbi diu tractantes, nec tamen aliud extorquere potuimus, quàm ista: Si rex Poloniae vult nobiscum pacem, mittat ad nos, vt consuetum est Oratores suos, & nos volumus cum illo pacem nobis competentem. Misimus tandem nostros ad regem

Poloniæ (qui tum in ciuitate Gdanenſi fuit) deſti-
nauitque ad hortationem noſtram ſuos Orato-
res, Petrum Gylca palatinum Plocenſem, & Mi-
chaelem Bohuſch Lithwanicum theſaurarium.

Porro Princeps cum Oratores Lithwanos
haud procul à Moſcowia eſſe cognouiſſet, ſubi-
tò ſe venationis prætextu ac recreandi animi gra-
tia, tempore minimè tamen ad venandum con-
gruo, Moſaiſko, quo loco maximam habet lepo-
rum copiam, contulerat: noſque ad ſeſe, ne fortas-
ſe Lithwani urbem ingrederetur, vocauerat. vbi
impetratis confirmatiſque inducijs, vndecima No-
uembris dimiſſi, ſciſcitabatur Princeps, qua via
noſ redituri eſſemus, quia Turcam Budæ fuiſſe
intellexerat: quid autem effeciſſet, ſe ignorare aie-
bat. Eadem qua veneramus via, Dobrownam uſ-
que reuerſi, impedimenta noſtra, quæ ex Vuieſ-
ma per Boryſthenem miſeramur, ibi recepimus:
Priſtauumque Lithwanū, qui noſ eò loci expecta-
bat, reperimus: à quo, Ludouicum Hungariæ re-
gem periſſe, tum primùm intelleximus.

A Dobrowna 4. mil. uenimus Orſam: vnde eo-
dem itinere, quo ego in priore reditu uſus eram,
Vilnam peruenimus: ibique ab Regis naturali fi-
lio, Ioanne epifcopo Vilnenſi, humaniter acce-
pti, lauteque tractati fuimus. tum

Rudnik, poſt 4. mil.

Vuolkonik, 3. mil.

Meretſch oppidum, quod ab eiufdem nomi-
nis illic fluuio nomen habet, ſeptem mil.

Ofſe, 6. mil.

Grodno principatum ad Nemen fluuium situm, septem miliar.

Grinki, 6. miliar. quò cum prima Ianuarij proficisceremur, tam durum frigus obortum fuit, impetusque ventorum niues in modum turbinis voluens, dispergensque, adeò ut hoc tanto tamque infesto frigore equorum testiculi, & aliqua ex parte caniculæ vbera congelata, corruptaque exciderint. Equidè nasum, nisi tempestiuus à Pristauo admonitus fuisset, ferè amisisset. Ingressus enim hospitium, vix tandem, niue, monitu Pristauui, nasum macerando ac fricando, non citra dolorem sentire cœperam, scabieque quodammodo oborta, ac dein paulatim arescente, conualueram. gallumque Moscoviticum, more Germanorum saper curram sedentem, frigoreque iam iam morientem, seruator crista, quæ gelu concreta erat, subito abscissa, non solum hoc modo seruauit, verum etiam ut erecto statim collo cantaret, nobis admirantibus, effecit.

A Grinki, per magnam syluam, in

Narew, 8. mil.

Bielsco, 4. miliar.

Milenech, 4. mil.

Mielnik, 3. mil.

Loschitzi, 7. mil. post 8. mil.

Poloniæ oppidum tandem Lucow, ad Oxi fluuium situm. Huius loci præfectus Starosta, quasi dicas senior, appellatur: sub cuius ditone tria milia nobilium esse feruntur. Sunt ibi aliquot villæ atque pagi, in quibus tantus nobilium

creuit numerus, vt nullus sit colonus.

Oxi oppidum ad fluuium eiusdem nominis situm. 5. mil.

Steschicza oppidum, sub quo Vuiepers fluuius Istulam ingreditur, 5. mil.

Swolena oppidum, 5. miliar. quo loco Vuiepers fluuio transmissio,

Senna. 5. mil.

Polki, 6. mil.

Schildlow oppidum muro cinctum. 6. mil.

Vuilicza oppidum muratum in lacu quodam situm. 5. mil.

Prostwicza. 6. mil. indeque, 4. mil.

Cracouiam tandem reuersi sumus : vbi multa quidem præter mandata, sed quæ tamen Domino meo Bohemorum regi recens electo nõ ingrata & profutura sciebam, tractaui.

Ex Cracouia iter nostrum Pragam versus dirigentes, per

Cobilagora, 5. mil.

Ilkusch plumbifodinas, 2. mil.

Bensin oppidum. 5. mil. infra quod haud longo interuallo Pieltza fluuius Poloniam à Silesia dirimit.

Silesiæ oppidum Pielscowicza, 5. mil.

Cosse oppidum muratum, ad Oderam fluuiũ, quem Viagram appellant, situm, quatuor mil.

Biela. 5. mil.

Nissam, 6. mil. ciuitatem, Vratislauensium Episcoporum sedem, in qua ab Iacobo Episcopo perhumaniter accepti ac tractati fuimus.

Othmachaw castrum episcopi, 1. mil.

Baart, 3. mil.

Bohemiæ oppidum Glacz, Comitatus, 2. mil.

Ranericz, 5. mil.

Ieromiers pariter. 5. fere mil.

Bretschaw, 4. mil.

Limburg, 4. mil. ciuitatem ad Albim fluuium sitam.

Pragam tandem, caput regni Bohemię. 6. mil. ad Moltauam fluuium sitam, perueni, meumque Principem iam Bohemorum Regē electum, eoq; ad coronationē vocatum reperi: cui equidē coronationi vicesima quarta Feb. interfui. Porro Oratores Mosci, qui me sequebantur, & quibus officij atque honoris gratia obuiam processeram, dū arcis & vrbis magnitudinem intuerentur, non esse castrum, aut ciuitatem, sed regnum potius dicebant, quod sine sanguine acquiri permagnum esset.

Cæterum rex clemens & pius, audita ac cognita relatione mea, consultationeque de rebus tū imminentibus finita, grata habuit quæ gesseram, de diligenti mandatorum suorum expeditione, deque his quæ præter mandata profutura tum efeceram: & quod me ægrotum quidem, ad omnes labores obeundos obtuleram, gratiā suo ore pollicebatur. Quæ omnia cum Regi grata essent, mihi iucundissima fuere.

F I N I S.

PAVLVS IOVIVS NOVOCO-
mensis Ioanni Rufo Archiepiscopo
Consentino S.

Flagitasti amplissime antistes Rufe,
vt ea quę de Moscouitarum moribus
à Demetrio eius gentis legato, qui ad
CLEMENTEM VII. Pontificem nu-
per venit, quotidianis propè sermo-
nibus didicissem, Latinarum litera-
rum memorię commendarem: quum pro vetere
tua pietate atque virtute, ad amplificandam Roma-
ni Pontificis dignitatem, pertinere arbitrareris, si
homines intelligerent, non fabulosi, aut omnino
obscuri nominis regem, sed qui numerosissimis e-
xtremi aquilonis populis imperet, in causa religio-
nis, omnibus nobiscum sensibus coniungi, fœderé-
que perpetuo colligari, opportunissimo tempore
cupiuisse: quando nuper aliquę Germanię gentes,
quę pietate cęteris omnibus præstare videri vole-
bant, infana atque scelestā defectione non modò à
nobis, sed ab ipsis etiam superis exitiali errore desci-
uerint. Ceterum id munus impositum, quod certè
grauioribus studijs occupatus iure optimo poterā
recusare, egregia voluntate, celeritatéque perfeci,
ne nimia moravel accuratori castigatione gratiam
nouitatis exueret: qua vel vna re, meę erga te ve-
teris obseruantię studium, præstandique officij
voluntas manifestè declaratur: quum hono-
ris iacturam facere, si quis ex hac inge-
nij tenuitate sperandus est, quàm
desiderium tuum longè hone-
stissimum diutius frustrari
maluerim. Vale.

PAULI IOVII NOVOCOMENSIS,

de legatione Basilij Magni Principis Moscouiæ ad Clementem VII. Pontificem Max. Liber, in quo situs regionis antiquis incognitus, religio gentis, mores, & causæ legationis fidelissimè referuntur.

Ceterùm ostenditur error Strabonis, Ptolemæi, aliorumque Geographiæ scriptorum ubi de Rypheis montibus meminere, quos hac ætate nusquam esse, planè compertum est.

Regionis primò situs, quem Plinio, Straboniquè & Ptolemæo parum notū fuisse perspicimus, pressa breuitate describetur, & in tabula typis excusa figurabitur: inde gentis mores, opes, religionem, militiæq; instituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis historijs libellum de Germanorum moribus seiunxit, perstrictiore stilo narrabimus, eadem ferè sermonis simplicitate vtentes, qua vobis ab ipso Demetrio, curiosa ac leni vestigatione lacescito, per ocium exposita fuere. Demetrius enim haud ineptè Latina vtitur lingua, vtpote qui in Liuonia à teneris annis in ludo prima literarū rudimenta didicerit, & insigni variarū legationū munere functus, plures prouincias Christianorum adierit. Nam quum antea ob spectatam fidem ac industriam, apud Suetiæ Daciæque reges, & magnum Prusiæ magistrum, Oratorem egisset, nouissimè apud Maximilianum Cæsarem, dū in eius aula omnis generis hominum refertissima versaretur, si quid barbarum
quieto

quieto dociliq̄ue ingenio inerat, elegantium mo-
 rum obseruatione deterfit. Causam verò huiusce
 suscipiendæ legationis præbuit Paulus Céturio
 Genuensis, qui cum acceptis à Leone X. Pontifi-
 ce cômendaticijs literis, mercaturæ causa in Mo-
 scouiam peruenisset, cum Basilij principis fami-
 liaribus vltro de consociandis vtriusque Ecclesiæ
 ritibus agitauit. Quærebat enim Paulus infano,
 vastoq̄ue animo, nouum & incredibile iter petē-
 dis ab India aromatibus. Fama nanque cognoue-
 rat, cum in Syria, Ægyptoq̄ue & Ponto negotia-
 retur, aromata ex vltiore India aduerso amne
 Indo subuehi posse, atque inde modico terrestri
 itinere superatis Paropanifidis montiũ iugis, tra-
 duci in Oxum Bactrianorum amnem: qui iisdem
 ferè montibus, quibus Indus, oritur, aduerso fon-
 te in Hyrcanum mare, raptis secum multis am-
 nibus, ad Strauam portum effunditur. Porrò ab
 ipsa Straua tutam facilemque nauigationem vi-
 deri, vsque ad emporium Citrachã, ostiumq̄; Vol-
 gæ amnis: inde verò aduersis semper amnibus,
 Volga scilicet, & Occha, & Moscho, in urbem
 Moscham: ab Moscha autem, terrestri itinere Ri-
 gam, & in ipsum mare Sarmaticum, omnesque
 occiduas regiones facile perueniri posse, contem-
 debat. Vehementer enim & supra equum, Lusit-
 tanorum iniurijs erat accensus, qui India magna
 ex parte armis domita, occupatisque omnibus
 emporijs, cuncta aromata coemerent, & in Hispa-
 niam auerterent, atque ea grauiore quàm antea
 precio ac impotenti quæstu omnibus Europæ po-
 pulis

pulis venditare consueuissent: quin & diligentè adeò cura Indici maris littora perpetuis classibus custodirent, vt eæ negotiationes penitus intermissæ atque desertæ videantur, quibus per finum Persicum, ac aduersum Euphratem, & per Arabici maris angustias, secundoque demum Nilo per mare nostrum Asia omnis atque Europa abundè & vilioze quidem precio complebantur: deteriore etiam Lusitanorum mercimonio, quum remotissimæ nauigationis incommodo, sentinæq; vitijs aromata corrumpi, eorumque vis & sapor, odoratusque ille spiritus, multa demum mora in Olyssipponensibus conditorijs promercialibus euanelcere atque exspirare videatur, cū asseruatis semper recentioribus, vetera tantum, & multo quidem situ mucida venundari quereretur. Ceterùm Paulus quanquam de ijs rebus acerbissime apud omnes differendo, & Lusitanis ingentem conflando inuidiam, multo auctiora fore vectigalia regia, si id iter aperiretur, & aromata ab ipsis Moschouitis, qui tãtam eorum vim omnibus ferculis absumeret, vilius emi posse perdoce- ret: nihil tamen quod ad eam negotiationem pertineret, impetrare potuit. quoniam Basilus homi- ni externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Caspi- um mare & Persiarum regna aditum præberent, minimè aperiendas esse existimabat. Itaque Pau- lus omnibus exclusus votis, ex mercatore legatus factus, Basilij literas Leone iam vita functo, ad Hadrianum pontificem retulit, quibus ille cum multo verborum honore egregiam voluntatem

erga

PAULI IOVII DE LEGATIONE
erga Romanum Pontificem ostendebat. Paucis
enim antè annis Basilius ardente cum Polonis
bello, quum Lateranensis conuentus haberetur,
per Ioannem Dacæ regē, huius Christierni, qui
nuper regno expulsus est, patrem postularat, vt
iter tutum legatis Moschouitis ad urbem Romā
præberetur. Verum quum eodem fortè die, & Io-
annes rex & Iulius Pontifex ab humanis exces-
sissent, sublato ad id sequestro, consiliū mittendæ
legationis omisit. Exarsit subinde bellū inter ip-
sum & Sigilmundū Poloniae regem: quod quum
insigni ad Borysthenem parta victoria à Polono
feliciter confectum esset, Romæ supplicationes
sunt decretæ, veluti deuictis cæsisque Christiani
nominis hostibus: quæ res & regē ipsum Basiliū,
& vniuersam gētem ab Romano Pontifice haud
mediocriter alienauit. At cum hæc Hadrianus
Sextus fato extinctus, Paulum iam secundò itine-
ri accinctū destituisset, susceptus ei Clemens VII.
illum etiam tum Orientis iter infano animo vo-
lutantem, cum literis in Moschouiam transmisit,
quibus Basiliū propèssimis adhortationibus
inuitabat, ad agnoscendam Romanæ Ecclesiæ
maiestatem, feriendumque communibus in reli-
gione sensibus perpetuum fœdus, quod illi ma-
ximè salutare atque honorificum fore testabatur:
ita vt Pontifex polliceri videretur, se ex sacrosan-
ctâ autoritate Pontificia eum regem collatis re-
galibus ornamentis appellaturum, si reiectis Græ-
corum dogmatibus, ad autoritatem Romanæ Ec-
clesiæ se conferret. Cupiebat enim Basilius regij
no mi -

nominis titulum concessione Pontificia prome-
 reri, quum id dare sacrosancti iuris esse & Ponti-
 ficæ maiestatis iudicaret: quando & ipsos quo-
 que Cæsares à Pontificibus maximis diadema
 aureum & sceptrum, Romani imperij insignia, ac-
 cipere inueterata consuetudine cognouisset. quã-
 quam & id pluribus à Cæsare Maximiliano lega-
 tionibus postulasse ferebatur. Igitur Paulus, qui
 feliciore aliquanto cursu, quàm multo cum quæ-
 stu percurreret: terrarum orbem ab ineunte ætate
 didicerat, quanquam senex & antiqua strangu-
 ria tentatus, prospero celeriq; itinere Moscham
 peruenit, ubi à Basilio humaniter est susceptus.
 Fuit interea in eius aula menses duos, diffusq;
 viribus, & eius immensi itineris difficultate de-
 territus, quum Indicæ negotiationis spes omnes
 ac inexplicabiles cogitationes penitus abiiecisset,
 cum Demetrio legato, priusquam eum in Moscho-
 uia peruenisse putarem, Romam redijt. At Pó-
 tifex magnificētissima Vaticanarum ædium par-
 te, ubi laquearia aurata, lecti serici, aulaeque exi-
 mij operis visabantur, Demetrium suscipi, & to-
 gis sericis vestiri iussit: attribuitque ei comitem,
 ac rerum diuinarum pariter & urbanarum mon-
 stratorem, Franciscum Cheregatum, episcopum
 Aprutinum, longinquis sæpe ac dignissimis le-
 gationibus functum, qui ipsi Demetrio vel in
 Moschouia, Pauli sermonibus erat notissimus.
 Porrò Demetrius ubi aliquot dierum quiete re-
 creatus est, deterfis elotisq; sordibus, quas longo
 ac laborioso itinere contraxerat, assumptoq; in-

signi patrio habitu, ad Pótificem deductus, eum de more supplex adorauit, munusq; Zebellinarū pellium suo, regioque nomine obtulit. tum verò Basilij literæ datæ, quas ipsi antea, & demum Illyricus interpres Nicolaus Siccensis in hanc sententiam Latinis verbis transtulerūt. Clementi Pæ, pastori ac doctori Romanę ecclesię, Magnus dominus Basilius Dei gratia Imperator ac dominator totius Ruffiæ, nec non magnus dux Volo demarię, Moschouię, Nouogrodie, Pleschouię, Smoleniæ, Ifferiæ, Iugoriæ, Peremniæ, Vetchæ, Bolgariæ, &c. Dominator & magnus Princeps Nouogrodie inferioris terræ, Cernigouię, Razaniæ, Volotchia, Rezeuiæ, Belchiæ, Rostouię, Iaroslauię, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condi niæq;, &c. Misistis ad nos Paulum centurionem ciuem Genuensem, cum literis, quibus nos adhortati estis, vt vobiscum, cæterisq; Christianorum principibus consilio ac viribus coniuncti esse vellemus, aduersus Christiani nomnis hostes, ac nostris vestrisq; legatis vltro citroq; commendi tutum ac expeditum iter patêret, vt mutuo amicitie officio, de amborum salute & statu rerum cognosci possit. Nos autem, Deo bene atq; feliciter adiuuante, sicuti hætenus, aduersus impios Christianæ religionis hostes impigrè constanterq; stetimus, ita & in posterum stare decreuimus. Itemque cum cæteris Christianis principibus consentire, & pacata itinera præstare, parati sumus. Quas ob res mittimus ad vos Demetriū Erasmiū, nostrum hominem, cum hac nostra

epistola, Paulumque centurionem remittimus. Demetrium autem celeriter remittetis, eumque incolumem & inuiolatum vsq; ad fines nostros esse iubebitis. Idem nos quoque præstabimus, si cum Demetrio legatū veltrum mittetis, vt sermone ac literis certiores de rebus administrandis reddamur, sic vt perspectis Christianorum omnium voluntatibus, nos etiam optima consilia capere valeamus. Datum in Domino nostro, in ciuitate nostra Moschouia, anno ab initio mundi septimo millesimo, tricesimo, tertio Aprilis. Cæterum Demetrius, vti est humanarum rerū & sacrarum præsertim literarum valde peritus, occultiora de magnis negotijs mandata habere videtur, quæ mox eum priuatis congressibus expositurum speramus: nam à febre, in quam ex cœli mutatione inciderat, pristinas vires & natium vultus ruborem recuperauit, ita vt pontificijs sacris, quæ in honorem diuorum Cosmæ & Damiani, solēni apparatu, musicisq; concentibus confecta sunt, sexagenarius senex, & cum voluptate quidem assisteret, & in senatum venerit, quū Camporius Cardinalis à Pannonica legatione tum primū rediens, à Pontifice omnibusq; aulæ ordinibus exciperetur, quin & sacrosancta vrbs tēpla & Romanę magnitudinis ruinas, priscorumque operum deploranda cadauera mirabundus inuiserit, ita vt credamus eum propediem explicatis mandatis, cum legato pontificio, Episcopo Scarense, dignisque acceptis à Pontifice muneribus, in Moschouiam esse rediturū. Moschouita-

rum nomen recens est: quanquam de Moschis Sarmatarum affinibus Lucanus meminerit, & Plinius Moschos ad Phasidis fontes supra Euxinum ad Orientem constituat. Eorum regio latissimos habet fines, & ab aris Alexandri magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum, Borealemq; Oceanum, sub ipsis ferè Septentrionibus extenditur: campestris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, sed æstate pluribus in locis admodum palustris. nam ea omnis terra magnis frequentibusq; annib. irrigatur, qui vbi niuib. hybernis multo solis vapore colliguatis, & resoluta vbiq; glacie cõtumescunt, campi passim in paludes abeunt, cunctaq; itinera continentibus aquis & cœnosa illuue defœdantur, donec nouæ hyemis beneficio restagnantia flumina, ipsæq; paludes itetum cogantur, & vias solidissimo contratas gelu, vel transituris curribus præbeant, Hercynia sylua quotam Moschouïæ partem occupat, ipsaq; passim positis vbiq; ædificijs incolitur. iâq; longo labore hominũ rarior facta, non eam, sicuti pleriq; existimant, horridam densissimorũ nemorum impenetrabiliumq; saltuum faciem ostendit. Cæterùm ea immanibus feris plenissima, per Moschouïã perpetuo tractu inter ortum solis, & Boream, ad Scythicum Oceanum excurrere traditur: ita vt spes hominum eius finem curiose scrutantium infinita magnitudine sua semper eluserit. ea in parte quæ vergit ad Prussiã, vringentes & ferocissimi taurorum specie reperiuntur, quos Bisontes vocant: itemq; Alces ceruina

uina effigie, & cū carnea proboscide, altisq; cruribus, & nullo suffraginum flexu: Lozzi a Moschouitis, à Germanis verò Helenes appellati, quæ animalia C. Cæsari nota fuisse videmus. Præterea vrsi iauisatæ magnitudinis, & prægrandes lupi, atro colore formidabiles. Ab ortu Moschovia finitimos habet Scythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem vagam, & bello omnibus seculis illustrem. Tartaris pro domibus sunt carri, centonibus corijsq; contexti: ab quo vitæ genere Hamaxouios antiquitas eos appellauit. Pro vrbibus verò, ac oppidis immensa castra, nō fossis, aut materiæ claustris, sed infinita sagittariorum equitum multitudinis vallata. Diuiduntur Tartari per Hordas: ea est eorum lingua, consentientis in vnum populi congregatio, ad effigiem ciuitatis. Hordis singuli præsunt Imperatores, quos genus, aut bellica virtus dedit. sæpe enim cū finitimis bella gerūt, ac ambitiose admodum & atrociter de imperio decertant. Hordarum infinitū propè numerum esse constat: quippe Tartari ad Cathayum vsq; celeberrimam in extremo ad orientem Oceano ciuitatem, latissimas solitudines tenent. Porrò qui proximi sunt Moschouitis, mercaturæ cōmercio & frequentibus eorum irruptionibus sunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Chersoneso sunt Præcopite, quorum Principis filiam Selymus Turcarū Imperator vxorem duxit. Ii Polonis maximè sunt infesti, lateq; inter Borysthenem & Tanaim cuncta populantur: & cū Turcis sicuti religione, ita

& cæteris in rebus mirificè consentiunt: qui in eadem Taurcia Cassam Ligurum coloniam obtinèt, Theodosiam antiquitùs appellatâ. Ii verò Tartari, qui inter Tanaim & Volgam amnem in Asia latos cãpos inhabitant, Basilio Moschouitarum regi parent, & Imperatorem aliquando eius iudicio deligunt. Inter eos Cremij, intestinis sedi tionibus laborantes, quum antea opibus & belli gloria maximè valuissent, paucis antè annis vires simul ac omnem dignitatem amiserunt. Trans Volgam, Casanij Moschouitarum amicitiam religiose colunt, ac eorum se clientes esse profitentur. Ultra Casanios ad Boream sunt Sciabani, multitudine armentorum ac hominum potètes. Post eos sunt Nogai, qui summam hodie opum & bellicæ laudis obtinent auctoritatem. Eorum Horda quàm amplissima nullū habet Imperatorem, sed Reipublicæ Venetæ more multa seniorū prudentia, strenuorumq; virtute gubernatur. Ultra Nogaios, haud magno ad meridiem deflexu, versus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorum nobilissimi, oppida lapide cõstructa incolunt, regiamque habent Samarcandam urbem, eximiæ magnitudinis & claritatis: quam Iaxartes, maximus Sogdianæ amnis interfluit, atq; inde ad centum miliaria in mare Caspium effunditur. Cum ijs populis ætate nostra Hismael Sophus, rex Persarum, dubio sæpe euentu bella gessit: timoreq; eorū adductus, dum vires omnes imminetibus opponuntur, Selymo vna acie victori Armeniam, Taurisiumque regni caput prædæ reliquit.

quit. Samarcanda vrbe ortus est Tamburlanes, si
 ue vt Demetrius dicendū monet, Themircuthlu,
 qui Baiazetem Ottomanum, huius Solimani tri-
 tauum, apud Ancyram Galatiæ urbem ingenti
 prælio superatum cæpit, & per omnem Asiam
 ab se terribili, maximi exercitus impetu deuictâ,
 ferrea inclusum cauea, in triumphî pompa cir-
 cumduxit. Ab hac regione ad Moschouitas plu-
 rima vestis serica adducitur. Cæterū mediter-
 ranei Tartari nihil præter equorum perniciū gre-
 ges, & nobiles nulla filiorum textura, sed coactis
 ex lanis, candidos centones præbent: è quibus
 Feltriæ vestes penulæ, ad perferendum omnem
 imbrium iniuriam idoneæ atq; pulcherrimæ con-
 ficiuntur. à Moschouitis autem laneas tunicas &
 argenteam monetam petunt, quum ab ijs omnis
 corporis cultus, superfluæque supellectilis ap-
 paratus cōtemnatur: solo etenim centone ad ira-
 ti cœli contumeliâ fortiter sustinendam contenti
 sunt, & solis confisi sagittis hostem arcent: quan-
 quam dum in Europam excurrendū esse decreuis-
 sent, principes eorū ferreas galeas & loricas, gla-
 diosq; falcatos, à Persis nostra tempestate coëme-
 rint. A meridie Moschouitarum fines iisdem ab
 Tartaris clauduntur, qui supra Mæotim paludē
 in Asia, & circa fluuios Borysthenem & Tanaim
 in parte Europæ, planiciem ad Hercyniam vergē-
 tem tenent. Roxolani, Getæ & Barstarnæ, anti-
 quitus eam plagam incoluere, vnde Russiæ no-
 men effluxisse crediderim. nam Lithuanix par-
 tem, Russiam appellant inferiorem: quum ipsa

Moschouia, Rulsia alba nuncupetur. Lithuania itaque ab Conventu flatibus Moschouiam spectat: ab occasu verò, mediterranea Prussiae atque Liuaniae ipsis Moschouiae finibus inseruntur, ubi mare Sarmaticum ab Cymbricae Chersonesi angustijs irrupens lunato sinu ad Aquilonem inflectitur. In extremo verò eius Oceani littore, ubi Norbegia atq; Suetia, amplissima regna, Isthmo veluti quodam continenti adhærêt, Laponες existunt, gens supraquàm credibile sit, agrestis, suspiciosa, & ad omne externi hominis vestigium, nauigiūq; conspectum, maximè fugax. Ea neque fruges, neq; poma, neq; vllam omnino vel terræ, vel cœli benignitatem nouit: sola sagittandi peritia cibum parat, varijsq; ferarum tergoribus vestitur. Gentis cubilia, cauernulae siccatis repletæ folijs, cauiq; arborum stipites, quos vel intromissa flamma, vel ipta vetustas, inducta carie fabricarit. Aliqui ad mare, ubi ingens est captura pisciū, ineptis, sed felicibus artificibus piscantur, duratosq; fumo pisces tanquàm suas fruges recondunt. Laponibus exigua corporū statura, luridi cōtusiq; vultus, pedes verò velocissimi. Ingenia eorū ne ipsi quidem proximi Moschouitæ nouerunt, quū eos parua manu aggredi, exitialis insanię esse dicāt: magnis verò copijs inopē rerum omnium vitam ducētes lacepsisse, neq; vtile, neq; omnino gloriosum vnquàm existimarint. Ii candidissimas pelles, quas armelinas vocamus, cū varij generis mercimonijs permutāt: sic tamē, vt omne mercatorum colloquium cōspectumq; defugiant, adeò

vt mutua rerum venalium collatione facta, & relictis medio in loco pellibus, cum absentibus & ignotis, sincerissima fide permutationes transigantur. Ultra Lapones in regione inter Corum & Aquilonem, perpetua oppressa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximia fidei testes retulerunt: qui postquam ad summum adoleuerint, nostratis pueri denum annorum mensuram vix excedat: meticulosum genus hominum, & garritu sermonem exprimens, adeo vt tam simia propinqua, quam statura ac sensibus ab iustæ proceritatis homine remoti videantur. Ab Aquilone vero innumerabiles populi Moscovitarum imperio pariet, qui ad Oceanum Scythicum, itinere trium ferè mensium extenduntur. Proxima Moschouia regio est Colmogora frugibus abundans, quam interluit Diuidna, fluuio totius Septentrionis longe amplissimus, qui alteri fluuio minori in mare Balthicum erumpenti, nomen dedit. Is statis & Niloticis similibus incrementis, nec incertis anni temporibus circuniectos inundat campos, pinguisque alluuiæ, argenti cæli iniurijs, læuisque Aquilonis flatibus mirifice refert: quum niuib; imbribusque auctus inflatur, adeo lato alueo in Oceanum: per incognitas gentes in speciem ingentis pelagi deferitur, vt expedito nauigio vnus diei remigatione transire nequeat. Vbi verò aquæ mox resederunt, vastæ passim insulae fertilitate nobiles relinquuntur. Frumentum namque terræ traditum, nullo aratri beneficio provenit, admirabilique celeritate naturæ festinantis, ac nouam superbi annis iniuriam timentis, oritur simul,

mul, & adolescit, atq; in aristas educitur. In Diuidnam influit Iuga amnis: in ipsoq; confluentiũ angulo celebre est emporium, nomine Vstiuga, à Moscha regia vrbe sexcentis miliaribus distans. In Vstiugam à Permijs, Pecerris, Inugris, Vgolicis, Pinnagisq; vltiorib. populis, preciosæ pelles martarum, zebellinorumq; luporum ceruariorum, & nigrarum albarumq; vulpium cõporatũ, & ab ijs vario mercimonij genere permutatur. Zebellinos verò, leuium pilorum tenui canicie probatissimos, quibus nunc principum vestis fulcitur, & delicata matronarum colla, expressa viuæ animantis effigie, conteguntur, Permiij et Pecerris præbent: sed quos ipsi ab remotioribus etiam gentibus, quæ ad Oceanum pertinent, per manus traditos accipiant. Permiij & Pecerris paulò ante ætatem nostram more gentilium idolis sacrificabant: nunc verò Deum Christum colunt. Ad Inugros, Vgolicosq;, per asperos montes peruenitur, qui fortasse Hyperborei antiquitus fuerunt. In eorum iugis nobilissimi falcones capiuntur. ex ijs genus vnum est candidum, guttatis penis, quod Herodium dicunt. Sunt & hierofalchi, ardearum hostes, & sacri, & peregrini, quos antiquorum principum luxus in aucupijs non agnouit. Vltra eos, quos modò nominaui, populos, Moschouitis regibus tributa pendentes, aliæ sunt nationes extremæ hominum, nulla certa Moschouitarum peregrinatione cognitæ: quando nemo ad Oceanum peruenerit: sed fama tantum, ac ipsis plerunq; fabulosis mercatorũ nar-

rationibus auditæ. Satis tamen constat, Diuidnam innumerabiles trahentem amnes, ingenti cursu ad Aquilonem deferri, mareque ibi esse longè vastissimum, ita vt illinc ad Cathayum legendoram dextri litoris, nisi terra interfit, nauibus perueniri posse, certissima coniectura credendum sit. Pertinent enim Cathayni ad extremam Orientis plagam, ad Thraciæ fermè parallelū, Lusitanis in India cogniti, quum proximè ad coëmenda aromata per regionem Sinarum, Melacham vsque ad auream Chersonesum nauigarint, vestesq; ex zebellinis pellibus attulerint; quo vel vno argumento, non longè ab Scythicis litoribus Cathayum urbem abesse putamus. Cæterum cum à Demetrio quæreremus, an apud ipsos vlla de Gotthis populis vel fama per manus à maiorib. tradita, vel ex ipsis literarum monumētis memoria superesset, qui ante mille annos & Cæsarum imperium, & urbem Romam omnib. iniurijs deformatā euertissent: respondebat, & Gotthicæ gentis, & Totilæ regis nomen clarū esse atq; illustre, in eaq; expeditionem coiuisse plures populos, & ante alios, Moschouitas creuisseq; eū exercitū ex colluue Liuoniorum & Circūuolganorum Tartarorū, sed propterea omnes Gotthos fuisse appellatos, quoniam Gotthi, qui insulā Islandiā siue Scādauiam incolerent, autores eius expeditionis extitissent. Ijs maximè finibus Moschouitæ ex omni parte clauduntur, quos Modocas Ptolemæo fuisse credimus: hodie autē à Moscho amne haud dubiè sic dicti, qui & regiæ vrbi, quam interfluit,

suum

suum quoque nomen indiderit. Ea est omnium
 Moschouiae vrbiū longè clarissima, tū situ ipso,
 qui regionis medius esse existimatur, tum insigni
 fluminum opportunitate, domorumq; frequētia,
 & munitissimae arcis celebritate. Oblongo ete-
 nim aedificiorum tractu, secundū Mosci fluminis
 ripā ad spaciū 5. miliarium extenditur. domus
 in vniuersum sunt lignae, distinctae in triclinia,
 coquinas, & cubilia, capacitate amplae, nec stru-
 cturis enormes, aut nimium depressae: trabes e-
 nim ingētis magnitudinis ab Hercynia sylua sup-
 portatur, quibus ad rubricae lineam deliberatis, et
 cōtrario ordine inter se ad rectos angulos coniu-
 ctis & confibulatis, exteriora domorum septa
 singulari firmitate, nec multa impensa, & summa
 celebritate constituuntur. Domus fermè omnes, &
 ad vsum olerum, & ad voluptatem priuatos ha-
 bent hortos, vnde rarae vrbis circuitus longè ma-
 ximus apparet. Singulae regiones singula habent
 sacella: sed conspicuo in loco templum est dei-
 parae Virgini dicatum, celebri structura atque am-
 plitudine, quod Aristoteles Bononiensis mirabi-
 lium rerum artifex, & machinator insignis, ante
 sexaginta annos extruxit. ad ipsum vrbis caput,
 Neglina fluuiolus, qui frumentarias agit molas,
 Moschum amnem ingreditur, peninsulamq; effi-
 cit: in cuius extremitate arx ipsa cum turribus ac
 propugnaculis, admirabili pulchritudine Italo-
 rum architectorum ingenio constructa est. In sub-
 iectis vrbi campis capreolorum & leporū incre-
 dibilis multitudo reperitur; quos nemini plagis
 & ca-

& canibus sectari licet, nisi Princeps id ad voluntatem intimis familiaribus, vel peregrinis legatis indullerit. Tres fermè vrbes partes duobus aluuntur fluminibus: reliqua verò, latissima fossa, atque ea multa aqua ex ipsis amnib. corruata præcingitur. Vrbs etiam ab aduerso latere alio flumine quod Iausa dicitur, munita est: id pariter in Moschum paulo infra urbem euoluitur. Porro Moschus ad meridiem excurrens, in Ocham amnem multo maiorè apud oppidum Columnã sese effundit: nec magno inde itineris spacio. Ocha ipse, & suis & alienis vndis magnus & tumès, exoneratur in Volgam, vbi ad confluentes situm est oppidum Nouogrodia minor, de nomine maioris vrbis, ex qua deducta est ea colonia, nuncupatum. Oritur Volga, qui antiquitùs Rha fuit; è magnis vastisq; paludib. qui Candidi lacus appellatur. Sunt eæ supra Moscham inter Aquilonem & Corũ, emittuntq; cunctos fermè amnes, qui diuersas in regiones diffunduntur, vti de Alpibus videmus: è quorum iugis ac fontibus Rhenum, Padum ac Rhodanum, innumerabilesque minores fluuios manare compertum est. Siquidem eæ paludes pro montibus perenni scaturigine, humorem affatim præbent, quum nulli omnino montes in ea regione multa etiam hominum peregrinatione reperiantur: ita vt Ryphæos montes & Hyperboræos toties ab antiquis celebratos, plerique Cosmographiæ veteris studiosi penitus fabulosos esse arbitrentur. Ex ijs itaq; paludibus Diuidna, Ocha, Moschus, Volga, Tanais atque

Borysthenes oriūtur. Volgam Tartari Edilū, Tanaim verò Don appellāt: ipse Borysthenes Neper hodie nūcupatur. hic paulò infra Tauricam in pōtum Euxinum decurrit. Tanais autē à Mæoti palude, vbi Azoum est, nobile emporium, excipitur. Volga verò ad meridiem Moscham urbem relinquens, vasto circuitu ingentibusq; mæandris primò ad Orientē, mox in Occasum, ac demū ad Austrum magna aquarum mole præcipitatus, in Hyrcanum mare deuoluitur. Supra eius ostiū vrbs est Tartarorum, nomine Cytrachá, vbi à Medis, Armenijsque & Persis mercatoribus nundinæ celebrantur. In vltiore Volgæ ripa Tartarorum oppidum est Casanum, à quo Casaniorum Horda nomen ducit: distat à Volgæ ostio, Caspioque mari quingentis millibus passuum. Supra Casanum autem centesimo & quinquagesimo miliari ad ingressum amnis Suræ, Basilus qui nunc regnat, Surcicum oppidum condidit, vt in ea solitudine mercatoribus ac viatoribus, qui de rebus Tartaricis ac eius inquietæ gentis motibus proximos finium Præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis hospitalibus statueretur, Moschouitarum Imperatores varijs temporibus, vti ex vsu præsentium rerum fuit, vel libido, noua ac obscura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuersas vrbes imperij atque aulæ sedem habuere. Siquidem Nouogardia, quæ Caucum & solem serè occidentem spectat, versus Liouonium mare non multis antè annis totius Moschouiaæ caput fuit, summamque semper obtinuit

nuit dignitatem, propter incredibilem ædificiorum numerum, latissimiq; & piscosi lacus oportunitatem, & vetustissimi ac venerabilis templi famam: quod ante quadringentos annos Byzantiorum Cæsarum æmulatione, sanctæ Sophiæ Dei filio Christo dicatum fuit. Nouogardia perpetua quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur. nam polum Arcticum ab Horizonte sexagintaquatuor gradus eleuatum videt: sex ferè gradibus ipsa Moscha ab æquatore remotior, qua cœli ratione solstitij tempore propter exiguas noctes continuatis ferè solis ardoribus æstuarè perhibetur. Vrbis quoque Volodemia regiae nomen adepta est, quæ ad ortum solis ducentis amplius miliaribus à Moscha distat: eoque sedem Imperij ab strenuis Imperatoribus necessaria ratione translata ferunt, vt ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora præsidia aduersus Scytharum irruptiones opponerent. est enim citra Volgam in ripis Clesmæ amnis sita, qui in Volgam euoluitur. Cæterum Moscha, vel ob eas, quas diximus, dotes, Regiæ nomine dignissima iudicatur: quoniam medio quodam totius frequentioris regionis ac Imperij loco sapientissimè constituta, munitaque arce & fluminibus, consensu omnium, præcellentiae meritam laudè, honorèq; nulla ætate defuturum sibi vendicasse ceterarum urbium collatione videatur. Distat Moscha ab vrbe Nouogrodia quingentis millibus passuum, medioque ferè itinere Ottoferia Volgæ anni

imposita

impbsita occurrit. Is annis, vti fonti proximus, nondum receptis tot annibus, exiguus lenisque permeat. inde per nemora & campestres solitudines Nouogrodiam peruenitur. Porro à Nouogrodia ad Rigam proximum Sarmatici littoris portum, paulominus quingentorum miliarium iter est. Isque tractus superiore commodior putatur quum frequentes habeat vicos, urbemque Plefchouiam viæ impositam, quam duo amnes complectuntur. Ab Rigâ autem, quæ magni magistri militiæ Liouionû ditionis est, ad Lubecam Germaniæ portû in sinu Cymbricæ Chersonesi miliaria paulo plus mille periculosæ nauigationis numerantur. Ab vrbe Roma verò Moschâ 2. milib. & sexcentis miliaribus distare compertum est, breuissimo scilicet itinere euntibus per Rhauennam, Taruisium, Carnicas alpes, Villacûq; Noricum, & Viennam Pannonicam. atq; inde superato Danubio, per Olmutium Morauorum vsque ad Cracouiam Poloniæ regiam, mille & centum miliaria existunt. Ab ipsa verò Cracouia ad Vilnam Litvaniæ caput, quingenta: & totidem ab ea vrbe ad Smolenchum vltra Borysthenem situm, & à Smolenchro ad Moscham sexcenta computantur. verùm id iter, quod est à Vilna per Smolenchum ad Moscham, hyeme per niues longo concretas gelu, lubricamque, sed multo attritu solidatam glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate conficitur: æstate verò nisi difficili laboriosoque itinere campestria superare nequeunt. nam vbi niues perpetuis solibus dissolui cli-

ui eliquariq; cœperint, in paludes cœnoscasq; voragines abeunt, viris pariter & equis inextricabiles, nisi ligneis pontibus infinito propè labore consternantur. Terra Moschouia in vniuersum neq; vitem, neq; oleam neq; paulo suauioris pomi frugiferam arborem, præter melopepones & cerasa producit: quum teneriora quæq; gelidissimis Boreæ flatibus exurantur. campi tamen tritici, siliginis, milij, panicij; & omnis generis leguminum segetes ferunt. sed certissima melsis in cera & melle consistit. Regio enim tota fœcundissimis apibus plena est, quæ non in manufactis agrestium aluearibus, sed in ipsis arborum cauis probatissima mella conficiunt. hinc per sylvas, & opacissimos saltus, frequentia ac nobilia apum examina ramis arborum pendentia videre est, quæ nullo æris crepitu colligere sit decesse. Reperiuntur sæpe fauorum ingentes massæ arboribus conditæ, veteraq; mella deserta ab apibus, quum singulas arbores, in vastis nemoribus rari agrestes minimè perscrutentur: ita vt in admirandæ crassitudinis arborum stipitibus permagnos mellis lacus aliquando reperiant. Retulit & cum multo omnium risu Demetrius legatus, vt est ingenio comi & faceti, proximis annis vicinix suæ agricolam, quærendi mellis causa in prægrâdem cauam arborem supernè desiliisse, eumque profundo mellis gurgite pectore tenuis fuisse haustum, ac biduo vitam solo melle sustinuisse, quû vox opem implorantis in ea sylvarum solitudine, ad viatorum aures penetrare nequiuisset: ad

extremum verò desperata salute, mirabili casu,
 ingentis vrsæ beneficio inde extractum euasisse,
 quum fortè eius beluæ ad edenda mella more hu-
 mano se demittentis, auersos renes manibus cõ-
 prehendisset, & eam subito timore exterritam
 ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo cla-
 more concitasset. Nobile quoq; linum, & canna-
 bum in restes, multaque item bouum tergora, &
 massas ceræ ingentes, Moschouitæ in omnè Eu-
 ropæ partem mittunt. Nulla auri argentive, vel
 ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos ve-
 na, secturane reperitur, nullumque est tota regio-
 ne, vel gemmarum vel preciosi lapilli vestigium.
 ea omnia ab externis populis petunt. naturæ ta-
 men iniuria, quæ tot bona profus inuiderit, vno
 pellium nobilissimarum mercimonio refarcitur,
 quarum precium incredibili hominum cupidita-
 te & luxu adeò creuit, vt in singulas vestes sufful-
 turæ, millenis aureis nummis veneant. Fuit autè
 tempus, quo hæc vilius emebantur: quàm remotis-
 simæ Septentrionis nationes politioris cultus,
 nostræq; adeò anhelantis luxuriæ penitus igna-
 re, summa simplicitate, eas vilibus ac ridiculis sæ-
 pè rebus permutarent: ita vt vulgò Permij, atq;
 Pecerri, tantum pellium Zebellinarum pro ferrea
 securi rependerent, quantum earum simul cõne-
 xarum ipso securis foramine, quo manubrium in-
 duitur, Moschouitæ mercatores extrahere pote-
 rant. Ante quingentos annos Moschouitæ genti-
 lium deos coluere, Iouem scilicet, Martem & Sa-
 turnum, & plerosque alios, quos sibi insano er-
 rore

rore hominibus ex industrijs, aut regibus antiqui-
 tas finxit. Tunc verò primùm Christianis sacris
 initiati, quum Græci antistites haud satis constā-
 tibus ingenijs à Latinorū ecclesia dissentire cœ-
 perunt: factumque est, vt Moschouitæ eos religi-
 onis ritus, quos à Græcis doctoribus accepisset,
 iisdem sensibus, & sincerissima quidē fide seque-
 rētur. Spiritum enim sanctum, tertiam in diuina
 Trinitate personam, à patre Deo solum produci
 persuasum habent: quum rectissima veritate à pa-
 tre simul Christoq; filio proficisci credendum sit,
 verum ea controuersia apud conuentum Floren-
 tinum, præsidente Eugenio quarto Pontifice, ma-
 gna partium cōtentione agitata, eum exitū habu-
 it, vt pertinacia Græcorū in sermone potius quā
 in sensu castiganda videretur: quum Græci anti-
 stites euidentissimis conuicti rationib. spiritum
 sanctum à patre per filium produci faterētur. Sa-
 cramentum quoq; non ex azymo, vt iure debe-
 mus, sed ex fermentato pane conficiunt: idq; sub
 vtraq; specie, sicuti soli apud nos sacerdotes, pa-
 nis scilicet, diuiniq; sanguinis, ab eorū presbyte-
 ris vniuerso populo cōmunicatur: quo maximo
 errore imbuti Bohemi, paulo ante patrū nostrorū
 memoriam à Latinorum ecclesia descuerūt. Cæ-
 terum quod valde alienum à Christiana religio-
 ne esse videmus, nullis sacerdotum suffragijs, nul-
 laq; propinquorum, aut amicorum pietate iua-
 ri mortuorum manes arbitrantur: fabulosumque
 esse purgatorij locum putant, è quo tandem pio-
 rum animæ, cum diuturna ignis pœna, tum mul-

tis parentationibus, indulgentiaq; summorū pon-
 tificum expiatæ, immortalium foelicitatem bea-
 ta in cœlitate consequantur. Cæteris in rebus
 easdem ferè ceremonias tenent, quæ à Græcis v-
 surpatæ sunt, Romanâq; ecclesiam cæterarum o-
 mnium principatum obtinere, superbe & perui-
 taciter negant. sed ante alia, Iudæorū genus, vel
 memoria quidem horrent, nec eos intra fines ad-
 mittant, veluti pessimos atque maleficos homi-
 nes: qui etiam nouissimè Turcas ænea tormenta
 conflare docuerint. Christi vitæ miraculorumq;
 omnium historia ab Euangelistis quatuor con-
 scripta, itemq; Pauli epistolæ, dum sacra fiunt, è
 suggestu clariore voce recitantur, probatæq; vi-
 tæ sacerdotes homelias Ecclesiæ doctorum publi-
 cè legunt, etiam ijs horis, quibus sacra minimè
 conficiuntur. non enim Oratores cucullatos, qui
 aduocato populo concionari, & ambitiose nimis
 atque subtiliter de diuinis differere soliti sunt, ad-
 mittere fas putant: quoniam rudes imperitorum
 animos simplici potius doctrina, quàm altissimis
 arcanorū interpretationib. ad sanctiorem morū
 frugem euadere, viri solidæ religionis arbitran-
 tur. Hos, quos modò diximus, sacros libros, itē-
 q; noui ac veteris instrumenti enarratores, præte-
 tea Ambrosium, Augustinū, Hieronymum atque
 Gregorium, in linguam Illyricā traductos habēt,
 religioseq; custodiunt, Antistites, Principesque
 minorum sacerdotū singulis vrbibus pagisq; præ-
 fecti sacra curant, controuersias dirimunt, & mo-
 ribus deprauatos summa quadā vindicandi pote-
 state

state persequuntur. Regem sacrorum, quem ipsum Metropolitam vocant, a Constantinopolitano Patriarcha petunt, Archiepiscopi autem & Episcopi, coniectis in vnam meliorum nominibus, sorte ducuntur. Eorum verò hominum qui humanis cupiditatibus vltro renunciarunt, diuinarumque rerum contemplationi & sacrorum ministerio sese dedicarunt, duplex est genus. vtrunque; cœnobita incolit: sed alterum est vagum, & paulo solutioris vitæ, sicuti apud nos diuorum Francisci atque Dominici sectam profitentes: alterum constat ex sanctioribus monachis, quorum ordinem diuus Basilius instituit. ijs ne limine quidem vel in suprema vitæ necessitate pedem efferre fas est. Procul enim ab oculis profanorum singulari duritie vitam in occultioribus adytis degunt, summamque; subactæ carnis & confirmati in religione animi opinionem præbent. Vniuersus populus quater in anno, & pluribus semper diebus ieiunare consuevit, abstinetque; ab esu carniū, ouorum, & lactis. In vere primum, more Latino, post diem Cinerum: mox adulta ætate, in honorem diuorum Petri & Pauli: & initio autumnidemum, cum assumptæ in cœlum Mariæ virginis memoriâ celebramus: postremò sub ipsam hyemem, cum aduentus Domini pronuntiatur. Per hebdomadam verò, diem Mercurij sine carnibus, diem autem Veneris sine ouis lacteque; traducunt: sed Saturni dies mensa omnibus obsonijs opiparè referta, hilariter excolitur. Cæterum secus ac nos solemus, nullas festorum dierum vigilias observant. Religiosissimè tēpla venerantur, adeò vt ea neque;

PAULI IOVII DE LEGATIONE

viros neque fœminas veneris pollutos comple-
xibus intrare fas sit, nisi prius priuatis balneis ab-
luantur. Sæpeque accidit, vt complures vtriuf-
que sexus sacra audientes, extra limen confi-
stant, & propterea à petulcis iuuenibus recentis
incontinentiæ notati, facietis aliquando nuti-
bus salutentur. In ipso natali die Ioannis Bapti-
stæ, & in Paschate, trium Magorum, presbyteri
sacros panes paruos toti populo largiuntur,
quorum esu febribus conflictatos alleuari existi-
mant. Alia quoque sacra, certo anni tempore a-
pud flumina gelu concreta celebrantur. In ripa
tabernaculum constituunt, & aduocata nobilita-
te hymnos numerofo concentu pronunciant, sa-
cræque lymphæ multa aspergine profluentem
purificant, & solenni ceremonia stratum & con-
secratum circumcisa & reuulsa glacie protinus
aperiunt. Iis rebus rite confectis, si qui adsunt
languentes vel morbori, in flumen desiliunt, & sa-
cris aquis abluuntur, quum ob id elui morborum
sordes persuasum habeant. Defuncti, vti apud
nos, mediocri funeris pompa comitantib. pres-
byteris efferuntur, capite mappa velato: cæte-
rum non in templis, vti apud nos impia propè,
vel obominabili certè corruptela usurpatum est,
sed in septis ac exterioribus templorum vestibulis
sepulturæ traduntur, ijsque more nostro qua-
dragenis diebus parentant: quod certè mirum
videtur, quum in purgatorio loco expiari ani-
mas, & criminum pœnam vllis amicorum sup-
plicijs, vlloque pietatis officio mitigari peni-
tus

tus negent. In cæteris, eadem quæ à nobis de religione sentiuntur, constantissimè credunt. Moschouitæ Illyrica lingua, Illyricisque literis vtuntur, sicuti & Sclaui, Dalmatæ, Bohemi, Poloni, & Lituani. Ea lingua omnium longè latissima esse perhibetur. nam Constantinopoli Ottomanorum in aula familiaris est, & nuper in Ægypto apud Memphiticum Sulthanum & equites Mamaluchos haud ingratis auribus audiebatur. In hanc linguam ingēs multitudo sacrorum librorum, industria maximè diui Hieronymi & Cyrilli. translata est. Præter quoque patrios annales, Alexandri etiam Magni, Romanorumque Cæsarum, itemque M. Antonij & Cleopatrar memoriam iisdem literis commendatam tenet. Philosophiam verò, & sideralem scientiam, cæterasque disciplinas & rationalem medicinam nunquam attigere. ijsque pro medicis se gerunt, qui alicuius paulo ignotioris herbæ vires, se pluries obseruasse profitentur. Anni apud eos non à natali Christi, sed ab ipso mundi initio numerantur, qui non à mense Ianuario, sed à Septembri incipiunt. Leges toto regno habent simplices, summa Principum & iustissimorum hominum æquitate conditas: & propterea populis valde salutare, quoniam eas vllis caudicorum cauillationibus interpretari atque pervertere non licet. De furib: sicarijs & latronibus supplicium sumunt. Quum de maleficijs quæstionem habent, reos multa gelida aqua supernè demissa perfundunt, quod intolerandum tormenti

genus esse perhibent. Nonnūquam obduratis & contumacibus, vt cōfessio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum vngues conuelluntur. Iuuentus omnis varijs ludis, sed militiæ proximis sese exercet: in stadio cursu cōtendit, in palæstra colluctatur, pernicitati equorū studet: omnibusq; premia & præsertim sagittariorū peritiss. proponuntur. In vniuersum Moschouitæ statura sunt mediocri, sed quadrata, & valde torosa: cęsis omnibus oculi, prolixę barbæ, crura breuia, & ventres extenti. equitant cōtractis admodū cruribus: & peritissimè, vel auersi & fugiētes, sagittas emittunt. Domi opiparè potius quàm lautè viuunt. nanque omnium fermè cibariorū quę vel à luxuriosissimis desiderari possunt, mensæ eorū, & paruo quidem precio passim instruuntur. Gallinæ siquidē, & anates, singulis sæpe argenteolis tenuib. nummis veneunt. maioris minorisq; pecoris incredibilis est copia: & occisę media hyeme iuuentę, cōcretis gelu carnibus duorū feremē sū spacio nō putrescunt. Venatione & aucupio, vti apud nos, nobiliora obsonia parantur. nā venaticis canibus, & plagis omnis generis feras capiunt: & asturibus, atq; falconibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modò phasianos, & anates, sed cyncos & grues consecantur. Astures ex genere infimo aquilarum, vel miluorum, falcones verò accipitrum nobile genus antiquis fuisse putamus. Capitur quoque auis subnigra, puniceis supercilijs, magnitudine anseris, quę pulparum sapore phasiarum superat digni.

dignitatem: Moschouitica lingua Tether nuncupata, quæ Plinio Erythratao vocatur, Alpinis populis cognita, & maximè Rhetis, qui saltus ad Abduæ amnis fontes incolunt. Ingentes etiam sapidissimosque pisces, & ante alios Sturiones, quos Siluros antiquitus fuisse putamus, Volga præbet: & ij quidem hyeme multa inclusi glacie, recentes pluribus diebus asseruantur. Aliorum verò piscium multitudinem fermè incredibilem, ex candidis, quos diximus, lacub. ex piscatur. Vino natiuo quum penitus careant, adueticio uti solent: sed in festis cõuiuijs tantũ, & sacrificijs. Ante alia Creticnm subdulce maximo in honore habetur, sed in vsum medecine tantũ, vel principalis luxuriæ ostetationem: quum miraculi loco sit, eduetũ Creta per Gaditanas fauces, & tantis cõclusi maris Oceaniq; fluctibus agitatũ, incorrupta suauitatis ac odoris dignitate, inter Scythicas niues, ebibisse. Populus verò medonẽ bibit, ex melle lupulisq; decoctũ, quod picatis in cadis veterascit, & ex antiquitate nobilitatẽ adsequitur. In vsum quoq; sunt birra atq; ceruisia, sicuti apud Germanos Polonosq; videmus, quæ ex tritico, zeaq; vel ordeo decoctis, omni conuiuiocircumferuntur. Hæc quadã cognata cũ vino potestate, largius compotantib. ebrietatẽ inducere adfirmant. Medonẽ ac birrã per æstatẽ in frigidare, infusa poculis glacie, voluptatis gratia solent. nam ingentia glaciei frustra nobiliũ in cellis subterraneis singulari studio reconduntur. Sunt &, qui in delicijs habeant, succum ex subaulsteris cerasis ex-

pressum. qui perspicui & purpurissantis vini color
 rem & saporem iucundissimum refert. Vxores &
 sc̄eminæ, non in eo honore sunt apud eos, vt
 apud cæteras gentes. nam propè ancillarum lo-
 co habentur. Viri insignes earum vestigia mirum
 in modum obseruant, & pudicitiaẽ diligentissi-
 mē cauent. non enim adhibentur conuiujs neq;
 sacrorum causa remotiora templa petere, aut te-
 merè in publicum egredi permittuntur. Cæte-
 rum vel ab externis hominibus, & exiguo qui-
 dem precio, ad Venerem omne vulgus sc̄emina-
 rum facilè pellicitur, adeò vt parum earū amori-
 bus studere viri nobiles existimentur. Basilius an-
 te viginti annos Ioannem patrem amisit. Is So-
 phiam, Thomæ Palæologi, qui latè in Pelo pon-
 neso imperabat, Constantinopolitaniq̄e Im-
 peratoris erat frater, vxorem duxit. ea tum Romę
 erat, Thoma patre Turcarum armis Græcia pul-
 so. ex hac quinque liberi felici sc̄cunditate susce-
 pti, ipse Basilius, Georgius, Demetrius, Simeon,
 & Andreas. Demetrio & Simeone iam pridem
 morbo absumptis, Basilius Solomaniam Geor-
 gij Soborouij, eximia fidei atque prudentiaẽ cõ-
 siliarij, filiam, in matrimonium sibi collocauit: cu-
 ius sc̄eminæ singulares virtutes vna sterilitas ob-
 scurat. Solent autem Moschouitæ, cum de vxore
 ducenda deliberant, omniū toto regno puellarū
 virginum delectum habere, ac forma virtuteq̄e
 animi præstantiores ad se perducere: quas de-
 mum per idoneos homines, fidelesq̄e matronas
 inspiciunt, ita diligenter, vt secretiora quoque ab
 ijs

ijs contrectari explorarique fas sit. Ex ijs verò ma-
 gna atque sollicita parentum expectatione, quæ
 ad Principis animum responderit, regijs nuptijs
 digna pronuntiatur. cæteræ verò, quæ de formæ
 pudicitiaëque & morum dignitate contenderant,
 sæpe eadem die in gratiam Principum, proceri-
 bus atque militibus nubunt: sic vt mediocri loco
 natae plerunque, dum Principes, regiaë stirpis cla-
 ra stemmata contemnunt, ad summum regalis
 throni fastigium, vti & Turcas Ottomanos soli-
 tos esse videmus, pulchritudinis auspicijs euehan-
 tur. Basilius quadragesimumseptimum ætatis an-
 num non attingit, specie corporis eximia, ani-
 mi virtute singulari, suorumque studio ac beneuo-
 lentia, & rebus gestis, progenitoribus suis ante-
 ferendus. Nam, cū per sex annos cum Liuonijs,
 qui septuaginta duas vrbes fœderatas in eius bel-
 li causam trahebant, armis contendisset, paucis
 legibus datis potius quàm acceptis, victor disces-
 sit. Polonos quoque initio statim ipsius Imperij,
 acie profligauit: Constantinumque Ruthenum
 copiarum ducem, captum & cathenis vinctum,
 Moscham perduxit. Sed ipse aliquanto post ad
 Borysthenem, supra Orsam urbem, ab eodem
 Constantino, quem dimiserat, magno prælio est
 superatus: ita tamē, vt Smolēchum oppidū quod
 antea Moschouitæ occuparant, post tantam etiā
 victoriam à Polonis partam, in ditione Basilij re-
 linqueretur. Sed aduersus Tartaros, & maximè
 Europæos Præcopitas, sæpius secundo prælio à
 Moschouitis est dimicatū, vleiscendis fortiter in-
 iurijs,

iurijs, quas illi repentinis incurfionibus intulif-
 ſent. Supra enim centum & quinquaginta milia
 equitum Baſilius ad bellum ducere conſuevit, di-
 ſtinctis per vexilla turmis, quæ ſuos duces ſequū-
 tur. Regiæ alæ vexillo inſcripta eſt Iofuæ Hebræi
 imago, illius qui, vt ſacrę referunt hiftoriæ, à Deo
 maximo longiſſimum diem, retardato ſolis cur-
 ſu, pijs precib. impetrauit. pedestres copiæ nul-
 lo prope uſui ſunt in illis vaſtis ſolitudinibus,
 tum ex ipſa veſte quæ fluxa talarisquę eſt: tum
 ex hoſtium conſuetudine, qui curſu potius &
 equitandi celeritate, quàm vi ſtatariz pugnæ, vel
 ipſo congreſſu militiam exercent. Equi eorum
 ſtatura infra mediam exiſtunt, ſed robuſti & ve-
 lociſſimi habentur. Equites præpilatis haſtis,
 clauisquę ferreis & ſagittis rem gerunt. paucis
 falcati ſunt gladij. Corpora verò clypeis rotun-
 dis, vt Aſiatici Turcæ: vel inſte is & angulari-
 bus parmis, more Græcorum, itemquę louca
 & galea pyramidali proteguntur. Baſilius etiam
 Sclopettariorum equitum manum inſtituit: mul-
 taquę ænea tormenta Italorum fabrorum artifi-
 cio conflata, ſuiſquę impoſita currib. in arce Mo-
 ſchæ viſuntur. Ipſe inſigni apparatu & ſingulari
 comitate, qua tamé Regia maietas nulla ex par-
 te corrumpitur, publicè cum proceribus atque le-
 gatis epulari ſolet, magnumquę inaurati argenti
 pondus duobus abacis expoſitum, eodem tricli-
 nio conſpicitur. Nullam prætoriani militis co-
 hortem, præter ipſam familiam, corporis cuſto-
 diæ cauſa, circum ſe habere, vel alibi alere conſue-
 uit.

uit. Ab vrbe enim fideli multitudine stationes habentur. nam vnaquæque vrbis regio foribus, cancellisque sepitur: nec temerè per noctem, aut sine lumine, in vrbe vagari licet. Aula omnis constat ex regulis, & ex ipso militum delectu, qui per statos mensium circuitus, frequentandæ nobilitatæq; regiatæ causa per vices ad implenda comitatus officia è singulis regionibus accersuntur. Porro exercitus omnis, quum bellum ingruit, vel hostibus indicitur, ex euocatis veteranis, nouisq; prouinciarum delectibus cogitur. nam cunctis in vrbibus præfecti militiæ iuuentutem inspiciunt, idoneosque in ordines militum transcribunt: quibus ex ærario prouinciarum, certa, pacis tempore, sed ea quidem exigua, stipendia persoluntur. Verum qui militant, immunitate vestigalium gaudent, & cæteris paganis præstant, regiaque gratia omnibus in rebus potentes existunt. Patescit namq; veræ virtuti nobilis locus, quum bellum geritur: siquidem egregio & in omni rerum administratione salutari instituto, ad suum quisq; spectatum facinus, vel perpetui præmij, vel ignominiaë sempiternæ fortunam assequitur.

É I N I S.

SIGISMUNDVS LIBERVS BARO

in Herberstain, Neyperg & Huttenbag, &c.

Georgio Vernhero, Regio Consiliario,

& apud Saros Praefecto, S. D.

TSI iam olim, & à multis quidem multa de admirandis in Zepusio aquis audieram, tamen iisdem de reb. quæ plerisque incredibiles videbatur, à te in primis certior fieri, & tuum iudicium audire desiderabam. Quia verò non dubitasti, quæ comperta de his haberes, ad me scribere, facile effecisti, vt non modò, quid ipse posthac de his sentire debeam, certò scirem: sed etià multi alij excellentes viri, testimonio tuo, cui plurima apud omnes est autoritas, confirmati, addubitare desinerent. Sed cum etiam in reliquis Hungariæ partibus multæ non minus admirabiles aquæ esse dicantur, rem valde gratam mihi, & multis alijs harum rerum cupidis, tuique studiosis factururus es, si eas quoq; describendas susceperis. Scio quidè, & vidi ipsemet apud Serenis. quondam Ludouicū Hungariæ regem, Diui Imp. Maximiliani legatione fungens ad Budā sedem regiā, thermas esse, quarū calorē immissa manu ferre nequeas, quodei utiq;, qui antè non vidit, mirabile videtur. Sed quod in his etiam viui pisces sunt, id non pauci pro re incredibili habent. Talia quoque videntur esse, quæ dicuntur de alijs thermis in ripa fluij Vagi, non longè ab oppido Galgocz, quod Germani & Slaui vulgò Freistat vocant: quas locum, prout crescit aut decrescit fluuius, in æquali semper distantia mutare aiunt. Legi nuper apud Arrianum lib. 3. descriptum fontē, qui sub lucē tepentibus aquis manat, in meridie

ridie frigidus, vesperi calet, ac sub exortū diei rursum tepidus oritur, atq; ita per singulos dies ac noctes æstus ac frigoris vices variat. Saxo Grāmaticus in Islandia fontē esse testatur, qui fumigantis aquæ vitio natiuā rei cuiuslibet originē demolitur. Nam quicquid humido eius vapore afflatur, in lapideæ naturæ duriciē, forma tantū superstite, subita cōuersione transmutari. Hæc & his similia, qui deinceps legent, minus mirabūtur, vbi animaduertent, summū opificem in his etiam nostris, & alijs vicinis regionibus non pauca mirabilium operum suorum monumenta posuisse, quæ tamen indiginæ pro miraculis non habent: ac quandoque etiam, si interrogentur, ignorant, quemadmodum in Moschouia sæpenumerò sum expertus. Nam cum nonnulla eiusmodi, quæ mihi narrarant alij, quærerem ab incolis, ad eò nihil habebant quod responderent, vt mirari se dicerent, vnde ea homo peregrinus accepissem. Non dubium est autem, nisi pleraque diuersis in locis obseruassent, & literis mandassent homines externi, quin ea indigenarū negligentia nunc luce, sui que memoria & admiratione carerent. Nō potest igitur mihi, Vuernhere ornatissime, non valde probari studium tuum, quod hoc genus Hungariæ tuæ rebus eruendis & illustrandis impēdis: nec

facere possum, quin te ad id continuandum

cohorter. Nam eo non tantum mihi

fueris gratificatus, sed etiam tibi

apud omnes magnæ laudi est

futurum. Bene

vale

DE

DE ADMIRANDIS HVN-
GARIÆ AQVIS, HYPOMNE-
mation: Georgio Vuernhero
authore.

SIGISMUNDO IN HER-
berstain, Nieperg & Guttenbag Baroni, &c.
Georgius Vuernherus.

ANNOTARAM iussu tuo nô-
nulla, SIGISMUNDE BA-
RO verè magnifice, de mirabi-
libus aquarum naturis, quæ fi-
nibus Zepusij nostri continen-
tur: vt me ceu oculato teste cõfir-
mares ea, quæ quidam audita ab alijs, pro fabulo-
sis habuerunt. Quia verò non modò fides habita
est narrationi meæ, sed etiam quibusdam incensa
cupiditas, plura hoc genus cognoscendi, minimè
inuitus, vt debui, suscepi, quod mihi denuò man-
dandum duxisti, vt alia quoque aquarum miracu-
la, quæ in Pannonia nostra visuntur, non minus
penè prodigiosa, scripto complecterer.

Pannoniæ autem appellatione non eam tan-
tum comprehendo Danubij ripam, cum qua ea,
quæ dicta est secunda Pannonia, ab Arabone flu-
uio, qui Ptolemæo est Narabo, nunc vulgò Ra-
ba, ad Saum excurrit: sed quicquid præterea Hû-
gari in altera Danubij ripa tenent, quod quidem
latissimè patet. Tenent enim totam Iazygû Me-
tana-

tanastarum regionem, quam Ptolemæus fluminibus Danubio, Tibisco, ac montibus Sarmaticis finit. Sunt autem montes Sarmatici, qui Hungaros à Rutenis, Polonis, Morauis, Silesijs, & ea Austriæ parte quæ citra Danubium est, dirimunt. ad quos pertinet Carpatus, ita iam vulgata appellatione, ut omnis tractus Sarmaticorum montium Carpatus vocetur. quanquam mihi Ptolemæi descriptionem intuenti, Carpatus ipsidem, quibus Dacia, finibus videtur terminari.

Porro extat nunc quoque Iazygum natio inter Hungaros, quos ipsi voce decurtata Iaz vocant. ac retinent ipsidem etiam linguam suam auitam & peculiarem, Hungaricæ dissimilimam: atque eas sedes, quas Plinij descriptione quondam tenuerunt, nimirum campos & plana, Dacis, ut idem ait, pulsus ad Patissum annem, quem ego detracta prima syllaba Tissum, vel, ut nunc vulgò vocant, Tizam accipio. Is verò Tibiscus est Ptolemæo, limes veteris Daciæ, cuius cultissima pars est Transsylvania, prouincia multis habitatoribus frequens. Nam eam & Germani, quos appellant Saxonas, & Hungari, & Hungarorum antiquissimi Siculi dicti, qui lingua sua sunt Zekheli, & ad huius imitationem à quibusdam vocantur Ceculi, incolunt. ut omittam peruetustas Romanorum reliquias Valachos, qui frequentes ibidem vicos & pagos habent. Potiuntur tamen rerum Hungari, & penes eos imperium est: eoque fit, ut Transsylvani quoque Hungarorum nomine censeantur. Est verò planè mirabilis diuersarum, nec

vnius linguæ per vniuersam Hungariam gentiũ
 mistura: quemadmodum à me dicitur prolixius
 ea in commentatione, qua res Hungariæ, popu-
 lorum in ea origines, appellationes, leges, mo-
 res, instituta conor explicare.

Cæterum Iazygum regione, qua se Carpatius
 (vt hoc iam nomine omnem illorum, quos dixi,
 montium tractum complectamur) latissimè pan-
 dit, & in quosdam quasi ramos alibi eminentiori-
 bus, alibi mitioribus iugis diffundit, continen-
 tur oppida, à Germanis montana dicta, quòd in-
 ter montes metallorum omnis generis fœcundi-
 tate & præstantia cum primis nobiles sita sunt,
 & populo metallicam faciente constant. Qua ra-
 tione & eos qui in metallo operantur, in monte
 esse, & in genere vniuersam rem metallicã opus
 montanum vulgò dicunt. Eadem regione conti-
 netur Zepusium, & multi alij Comitatus.

Sunt autem Comitatus, vt hoc quoque obiter
 explicem, regni partes, quas Prouincias, aut Præ-
 fecturas, aut Græca voce, qua plerique Latinorũ
 vsi sunt, monarchias dicere possis. Plinius & cõ-
 uentus, & iurisdictiones, & conuentus iuridicos
 in distributione Ciliciæ & Beticæ Hispaniæ ap-
 pellare videtur. Cicero vocat Diœceses, quod no-
 minis Episcopi in appellatione suarum iuridicti-
 onum, quanquam nunc vulgò corruptè, vsurpât.
 Earum verò partium præfecti vocantur Hunga-
 ris Comites, quibus iurisdictionis cura incum-
 bit. Fuit autem Hungariæ regnum, quo facilius
 & expeditior esset iuris dicendi ratio, in hoc ge-
 nus

nus Comitatus plures quinquaginta diuifum, ex quibus vix dimidium hodie retinemus.

Sed hæc tanquam vſui futura ad cognitionem locorum, in quibus noſtra de aquis narratio verfabitur, præfatus, dicam primùm de calidis, quarum pro Hungariæ portione, vix vlla regio plures aut ſalubriores habet. Vnde verò potius ordiar, quàm ab ipſa vrbe Buda, quã Hungariæ reges ob loci ſitum, opportunitatẽ & amœnitatem meritò pro regia habuerunt. Hic propter ipſam Danubij ripam calidæ ſunt multæ, inter quas differetia maior eſt, quàm pro loci discrimine. Quædam enim non modò tolerabili, ſed ita iucundo ſunt calore, vt ad hominum lauacra naturæ benignitate ſingulari datæ eſſe videantur. Huius generis ſunt infra arcẽ regiam aliæ, Regiæ vocatæ: vel propter vicinam regiam, vel quia regio opere ornata & concluſæ, vel quia in his reges lauare confueuerunt. aliæ communes, quibus ſaxũ ceu natiua fornix impendet, quas Turcæ poſt occupatam Budam latius excauata rupe ampliores reddiderunt, cæterisq; præferre dicuntur. At quæ ſupra Budã ſunt, quarum aliæ item regiæ, aliæ hoſpitales à vicino ptochodochio dictæ fuere, balneis ſunt inutiles, niſi refrigerentur. Sic enim quædam calent, vel feruent potius, vt in eas miſſum ouum nõ minus citò, quàm ad luculentum ignẽ elixetur. Temperantur autem in balneis frigida, cuius ibi fons calidis ita cõtiguus eſt, vt qui hauſtum veniunt duabus vrnis, eodem in veſtigio altera calidam, altera frigidam haurire poſſint.

Ibidem est sub dio fons calidarum cæteris amplior, quem purgatorium vocauère, ea nimirum ratione, quòd, quemadmodum proditum est, in purgatorio pœnas nocentium pro noxarũ modo alias acerbiores, alias mitiores esse, ita quædam insunt aquæ hoc in fonte discrimina. Nam qua in eum à Danubij ripa aditus est, subfrigida primum, mox tepida: & quo in eam penetraris altius, hoc magis calet. In recessu verò interiore tam est calida, vt ferri non possit. Est autem is calor haud dubiè aquæ huius proprius. Nam alia, quæ dixi, temperamenta verisimile est à Danubio accedere, qui crepidinè huius fontis lambit, & cū vel modicè excrescit, totũ inundat, neq; tamè ita restinguit, quin caleat. Quin intra ipsam ripã, qua Danubio perennis cursus est, calidè ebulliūt: vbi qui altius mergi volunt, lauare consueuerunt.

Porro hæ ad Budam thermæ (liceat verò mihi hac voce in calidarum aquarũ appellatione vtì) quod alteræ, vt dictum est, infrà, alteræ supra urbem essent, ex eo quoq; inuenère nomen, vt illæ inferiores, hæ superiores vocarentur. Vtrasque Turcæ, quibus tamen omnia vastare libido est, non modò non corruerunt, sed etiam cultiores, ac per speciem religionis quasi augustiores reddiderunt. Nam Bassa Mahometh, quem tyrannus victor Budæ captæ, ac reliquis Hungariæ à se debellatæ partibus gubernatorem imposuit, apud vtrasque Deruisis domicilia, ceu cœnobìa extrui curauit. Sacello etiam apud superiores in colle vicino, qui antè vitibus consitus fuit, posito,

con-

consecrauit locum memoriae cuiusdam eius ordinis, quem, dum viueret, ceu numen quoddam venerati sunt Turcæ: & nunc mortuum, illoque in loco conditum, religiose colunt.

Sunt autem Deruisæ Turcis, quod nobis monachi, qui mendicato viuunt: quibus ex religionis, quam affectant, instituto vsitatum est, sæuire in corpus proprium, quod alij per inustionem stigmatum ferro candente, alij per incisionem quæ sit nouacula acutissima, quidam utroque modo faciunt, hoc crebrius & crudelius, quo quisq; sanctior & religiosior esse & haberi cupit. Est verò & in vestitu quædam inter eos diuersitas, & sanctimoniam affectatio. nam alij veste lanæ alba ad talos vsq; demissa amictiuntur, & calceati incedunt, capite operto. Alij nudis pedibus, & capite, imò toto penè corpore, nisi quantū pelles duæ ouinæ aut caprinæ crudæ, quarum altera à fronte, altera à tergo ex scapulis propendet, tegunt. Quidam etiam vnica pelle pudendas tantum corporis partes velant, cætera nudi. Gymnosophistarū dicas esse reliquias, quales India habuisse memoratur.

Sunt quidem hæc à narratione, quam de aquis institui, aliena. Sed cum huc delapsus sim, quid obstat, quo minus de Turcarum lotionibus plusculum addam? Cum omnes aquas Turcæ, ceu præcipuum Dei munus, summo honore dignantur: tum viuas potissimum, & fluentes: idq; propter frequētes lauationes, quibus etiam crebrius per diem, non modò ad sordes corporis ablendas, sed ad scelerū quoq; expiationes uti consue-

uerunt, quod proculdubio ab aliarū gentiū ritibus habent, quibus etiā sola aquæ aspersio inter Februa fuit. Sic Romæ olim ad portā Capenam, postea Appiā vocatā, aqua Mercurij dicta, alij alios aspergebant, inuocantes Mercuriū: vt aspersi flagitia, & præsertim periuria diluerentur. Sic traditur Peleus absoluisse Patroclum, & Acastus expiasse Peleum à cæde fratris sui Phoci, cum antea Ægeus Medæam aquæ aspersione lustrasset. Sic Orestem à sanguine matris expiatum esse, memorat Pausanias in Corinthiacis: cum illū nemo lare suo & hospitio dignaretur. Cuius loci hoc libētius memini, quod continet exemplū ritus vetustissimi, accepti à patribus, quo rei atrociū criminū à cōsuetudine omnium & colloquio arcebatur. Sic Æneas quoq; apud Poetam nostrum;

— *Ter socios pura circumluit vnda*

Spargens rore leui. —

Et idem, ceu multa cæde pollutus, inquit:

Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates:

Me bello è tanto digressum, & cæde madentem,

Attrectare nefas, donec me flumine viuo

Abluero. —

Quin in atrijs templorum suorum positam habent aquam Turcæ eundem in vsum, neq; cuiquam nisi loto in ea ingredi fas esse arbitrantur.

Sed delectantur in vniuersum plurimū lotionibus & balneis Turcæ. eoq; præcipuum apud eos pietatis opus est, instituere & condere balnea publica: nec id tantum viuentibus gloriosum esse, sed etiam vita functis salutare putant.

Hac

Hac ratione is qui nunc rerum potitur, Solimānus, tum alibi, tum Budę in ædibus quæ quondā fuerunt archiepiscopi Colocensis, amplissimum balneum pro sua, suorumque salute fieri curavit, in quod è Danubio per canales subterraneos aqua in multam altitudinem, vt est Budæ ad Danubium situs, ducitur. Ipsam balneum intus incrustatum & stratum est monumentis marmoreis, quæ antea in templis fuere posita, imaginibus tamen, si quæ insculptæ fuerunt, resectis, & toto opere perpolito.

Eadem gloria quæsita est ei, quæ diximus, Bassæ Mahumeth, qui thermas Budenses exædificatis illis Deruisarum cœnobijs, conditorioq; eius de quo diximus, illustriores reddere studuit. Hic verò videre est mirabilem rerum commutationem. Nam quæ loca Hungaris incolumi & florente Buda voluptatis domicilia fuerunt, ea religiose ornarunt Turcæ: flagitiose contra profanantes, quæ antea habita sunt pro sacrosanctis.

In thermis superioribus, supra eos fontes quibus ad lauacra vsus est, sunt piscinæ calidæ, in quibus nascuntur & viuunt pisces, qui in frigidam translati emoriuntur. Sunt etiam calidæ in opposita Danubij ripa supra Pesthum, sed minus celebres: propterea quòd ita coniunctæ sunt alueo fluminis, vt ad quęuis eius incrementa corrumpantur.

Solent ferè thermę locis, in quibus sunt, aliquod nomē, & quasi lumen afferre. Ita nobilitatus est quondā sinus Baianus in Cāpania. Ita nūc

quoque in Italia, Germania, & in quavis penè terrarum orbis parte clara sunt hoc nomine loca. Nonnulla etiam appellationem à calidis sunt fortita: vt in Theſſalia Thermiopylæ, & in Germania oppida quæ vocantur Badæ, hoc est balnea. Sed fuerunt quasi in obscuro Budenses, nec aliqua ei loco celebritas accessit, à tanta calidarū copia & varietate: quod proculdubio eò euenit, quòd reliquæ eius vrbs fortunæ atque opes hoc non exiguum alioqui clementis naturæ munus obicurarūt. Nam quis fuit in tota Europa locus, qui se Budæ comparare potuerit, siue situs amœnitatem, siue cœli salubritatem, siue soli fœcunditatem, siue aliarum quarumcunque rerum ad quoslibet vsus, ad splendorem, denique ad luxum pertinentium vbertatem & affluentiam spectes? vt ne quid dicam de opportunitate, in qua non Hungarorum tantum, sed etiam multorum aliorum populorum defensionem & salutem sitam fuisse, quotidianis damnis & periculis experimur. Quo granior & acerbior est iactura, quam erepto nobis per Turcas hoc loco fecimus. Sed facessant querelæ, quæ suum alibi locum sunt habituræ.

Nisi verò autoritate Chronicorum nostrorum, magno consensu urbem Budam à rege Buda Attilæ fratre conditam & nominatam esse tradentium, impedirer, ego, si qua alia coniectura de eius nominis ratione facienda esset, ob insignem calidarū eo in loco celebritatem & copiam, pro eo quòd Germanis quondam fuerit Bada, vnus
literæ

literę inuerſione Budam ab Hungaris dictam elle ſuſpicarer. Nam ea ſecundorum Pannoniorũ loca, antequam huc Hunni immigrarent, Germanos ſeu Teutonas tenuiſſe, minimẽ ambigũ eſt. Nec ita multum diſſimili mutatione vocarunt Hungari Vueiſprimiũ, quod Germanis fuit Vueiſprum, hoc eſt, fons albus, qui loco nomen dedit: & etiamnum ibi ſub arce, quæ ſedes eſt, Epilcopi, oſtenditur.

Sed redeo nunc ad calidas: ac Danubij ripam legens Iſtrogranum, vel, vt nunc appellant, Strigonium peruenio, qui locus ſecundum Budam in Hungaria ſemper celeberrimus fuit, ſede Archiepiſcopi, qui idẽ primas Hungariæ dictus eſt, inſignis. Hic ad radices môtis, cui impoſita arx eſt magnificentiſſimẽ extructa, qua labitur Danubius, fons eſt tepidarum, incluſus turri, in quam ex arce ductis eò per præcepſ muris deſcenſus patet. Ex eo tanta manat aquæ copia, vt quondam molam frumentariam verſarit: nunc machinam hauritoriam ſimilem tympano impellat, qua aqua è Danubio per ſubterraneum cuniculum in eam, quam dixi, turrim admiſſa hauritur, & in arcem trãſfunditur. Hoc largior eſt fons alter haud magno inde interuallo: qui in piſcinulam quandam influẽs, in qua etiam media hyeme coaxantes ranas audias: aquæ tantum, quantum verſandis tribus quatuorũ rotis molaribus ſatis eſt, fundit.

Supra Iſtrogranum (quod ex Iſtro & Grano mixtum eſt nomen, quòd ibi fluius Granus Iſtro miſcetur) non longẽ ab arce Comaronienſi, quæ

tenet oram cognominis insulæ, quam Danubius prope Posonium in duos diuisus alueos facit, à Septentrione veniens influit Vagus: cuius ripa supra Galgocium, quæ arx est familiæ Thurzonum, nunc maximè nobilitata est calidis, non propter vim earum salubrem tantum, qua omnes alias in Hungaria calidas superare existimantur, sed etiã propter varium, planeque mirabilem eorum ortum. Non enim vllum certum fontem habent, sed alueum fluij sequuntur: & vt is excrescit & decrescit, ita aut recedunt aut accedunt. Solent autem, quo magis exundant, hoc longius recedere. eoq; qui lauare volunt, subinde alias atq; alias scrobes fodere, & quasi puteos aperire coguntur. Id, cum intra alueum est fluuius, fit in glareâ, quod ipsius solum est: cum verò exit, in terra solida, & argillosa, in qua alioqui non restagnante fluuio, nihil penè humoris existit. Neq; tamè in ripa tantum eruuntur calidæ, sed etiam intra amnem, si fundum eius pedibus suffodias. Calent autem immodicè: nec sunt idoneæ balneis, nisi temperentur, quod admistione frigidæ de proximo haustæ in procliui est. sed quia magis salutare esse creduntur sine mistura, qui medicinam inde petunt, deferuere eas sinunt: quod pro temporis ratione aliàs serius, aliàs citius fit. Nunquam tamen sic deferuent, quin, qui in eas descendunt, tegete, cespiteue, aut ramis in fundum scrobis iniectis, imas corporis partes aduersus ebullientis caloris vim munire cogantur. Esse autem eas aduersus diuturnos, ac penè desperatos morbos efficacissimas, multis experimentis

cogni-

cognitum est, & adhuc indies magis ac magis cognoscitur.

Sunt calidæ aliæ non longè à castro Trincinio quod ad eiusdem fluuij Vagi ripam est, supra Galgocium. Illæ suauiter calent, & sunt limpidissimæ: atq; ideo iucundissimi secessus loco fuerūt Comitibus Zepusiensibus, qui paulo superiore ætate Trincinij sedem habuerunt.

Nec multum recedunt à Vago calidæ ad arcē Baimocium, quæ itē est Thurzonum: quibus hoc honoris habuit Alexius Thurzo, qui in ea familia nomen illustre, & secundum regiam aliquamdiu summam potestatem apud Hungaros obtinuit, vt eas quadam quasi cisterna ex quadratis facta lapidibus, qui etiam descendētibus scalarum & sedilium vsum præbent, includendas curauerit. Etsi verò minus spaciosæ sint, tamen manifestum in ipsis est discrimen caloris: eoq; diremptæ sunt muro. & quæ moderatius calēt, delicatoribus tantum patent: alię vulgi vsibus sunt relictæ.

In Comitatu Thurocio, qui eodem in tractu est, sunt pari penè interuallo à Vago distantes calidæ ad Strubnam vicum, qui est ciuium Cremnicensium. Hę instar insule sunt: clauduntur enim riuo, quæ ex ppinquis montib. delabēs, aquã vehit gratâ lauātibus, cū sitiunt. Nā ad tēperandū calidas nūquam, nisi quis recentibus aquis admisis continuò lauare velit, adhibentur: idque etiam tum fit modicè, quod per se minus intemperatè caleant.

Non dissimiles sunt his calidæ aliæ inter Crēniciam & Semniciam, quæ sunt duo præcipua

oppida inter montana: de quibus supra dixi. Manant ex rupe, sic nata, ut lauantibus testū & vmbra præbeat.

Nec tantū ipsæ in rebus salubribus habentur, sed etiā cœnum earū (quod Plinius quoq; inter calidarum vtilitates retulit) medicam vim creditur obtinere. Itaq; in eo quidam, vlcerosi præsertim, ibi propè quā fluunt, volutari solent.

Sunt etiam Semnicię calidæ, quæ vocātur Roselinæ: in quibus canales, per quos fluunt, & sedilia ex lignis facta, sic sunt accretō lapide ceu cortice tecta, ut prorsus lapidea videantur.

In Comitatu Liptouienfi, ad pagum qui vocatur Diui Ioannis, fons est tepidarū: ad quem plerunque confugiunt, quibus scabie, aut psoris fœdata est cutis. Exilit verò is, & magno impetu eiaculatur potius, quā emittit aquas, quæ Vago ortus & cursus est ex propinquis mōtib; qui Carpati caput esse existimantur. Nusquam enim altius sese attollunt, nusquam pluribus & horridioribus iugis affurgunt hi montes, ad quos Carpatum pertinere dixi. Altitudinis indicium est, nix in his perpetua, vnde accolis Germanis montes niuis vocantur: asperitatis, quòd ijdem montes sunt imperuij. Slauorum lingua appellātur Tatri, hoc est, Tatarī, quòd in regionem Tatarorū, qui veteribus sunt Getæ, vulgi opinione protendantur. Hungari vocant Tarczal, quòd nominis lingua eorum à nudo, seu derafo vertice ductum elite videtur. Nihil enim aliud quā eminentissimi, & prorsus nudi scopuli sunt, hi montes. Ego ru-
pes

pes Sarmatiæ esse crediderim, quarum mentio fit apud Solinum, quo loco Germaniam inter Hercynium saltum & rupes Sarmatarum extendi ait. Nam ex Sarmaticis montibus, neque ita longè ab his rupibus Vistula, quem Plinius alio nomine Vistillum, alij Istulam vocant, ortum ducit: quo amne, præter Solinum, plerique alij Germaniam finiunt. His verò rupibus subiectum est Zepusium, vbi aquæ sunt, quæ & ferrum erodunt, & lapidescunt, & animantes potæ enecant: de quibus, quæ alio ad te scripto complexus sum, attexam.

Et vt ab ea, cui consumendi ferri vis inest, ordiar: hæc est ad Smolniciam, quod oppidum ad arcem Zepusiensem pertinet, intra môtēs, vnde quòdam metalla eruta sunt. Extrahitur autē haustro, quale Istrograni esse diximus, quod ab aqua supernè illabente impulsus circumactu & raptu funis, cui implicati sunt crebri nodi coriacei, implet fistulas, per quas funi meatus est: quibus adiuncti canales, effusam aquam excipiunt, & emittunt sub diem in alueos in terrâ defossos, quibus ferrum, siue vetus, siue nouum, imponitur. Quæ minora sunt ferramenta, citius adeduntur. Solea ferrea equi consumitur intra horas vigintiquatuor. Quæ verò sunt cassiora, cuiusmodi sunt quæ in vicini montis ferrarijs hunc in usum fiunt, postquã per aliquot dies aquæ immersa iacuerint, ceu limo quodam obducuntur adesa: eo que statis temporibus abluuntur, & purgantur, vt in id quod superest ferrum, aquæ vis efficacius penetret. Quod perfectio fer-

eso ferro manet, luto simile, cuprū est (ipsi vulgō cemētū vocāt.) Id in fornace cōflatur in massam, & deinde per aliā fornacē eliquatum fit purius & purgatus, & ad oēs vsus non minus vtile, q̄ q̄ fit ex metallo: cui⁹ multæ sunt fodinæ eodē in loco.

Non dubium est autem, quin aqua hanc vim à venis metalli trahat, præsertim à pyrite æris (vulgus Marchesitam appellat) cui ibi vim inesse acer rimam, vel ex eo satis apparet, quòd aqua pluuiæ, aut alio aliquo humore terrā subeunte, ex ipso id quod vocāt vitriolum, quod Græcis chalcanthū, Latinis atramentum iutorium est, destillat, pyramidatim concrescens stiria in modum. Hoc vitriolum natium dicitur. Est enim aliud facticiū, quod quidem eodem in loco in hūc fit modum.

Solent sectores metalli ligna intra fodinas trās uersim posita, in quibus itur & statur, pyrite minutius cæso conspergere, & eo quasi viam ad firmanda vestigia sternere. Ei simulatque penetrantibus in terram aquis permaduerit, innascitur vitriolum: idemque vbi madere desierit, ita consolidatur, & adhærescit lignis, vt non possit nisi ferro refecari. Refecantur autem sic concreta, & è fodinis per vtres extracta mittuntur in alueos. Hic aqua feruente superfusa vitriolū omne, quod pyriti innatum est, resoluitur, fitq; aqua tota viridis, quæ deinde in alia vasa transfunditur, vt depuretur: depurata autem, transfertur in caldarium plumbeum, in quo supposito magno igne bullit ad horas octo, aut nouem: donec per euaporationem, quam vocant, densetur: influente tamen
sem-

semper eodem liquore, vt eadē caldaria plena manent. Pòst infunditur in cados ligneos, quib. insertæ virgæ sunt, quibus accrescit. Atque hoc est, quod vitriolū coctum seu facticiū vocant. Ac tantum quidē de aquæ ferrū rodentis vi & efficacia.

Nunc de lapidescente dicā, cuius generis multæ sunt in Zepusio, inter quas etiam nōnullæ non aliter quā calidæ, aut aliæ salubres frequentātur. Et inest his quoq; calor, vel potius teporis aliquid, quod eū alijs temporib. tum per hyemem manifestius sentitur. Est verò inter eos fons eximius vnus ad pagū, cui apud Zepusiēses Germanos à riui murmure nomē est, qui instar piscinæ stagnat, & plurimam aquam reddit, in quam item ligna iniecta, lapide ceu cortice obducuntur. Alter ad pagum, qui vocatur Ioannis. Nam qui angustius scatent, statim atq; paululū profluxerint, lapidescūt, & ita in tumulos exurgūt. cuiusmodi videtur vnus ad pagū Diui Andree nomine: alter ceteris insignior, prope arcē Zepusiensem, ad ædem diui Martini, quæ sacrarum ædium in Zepusio princeps est. Hic scaturit, vel erūpit potius, aqua bulliēti similis, cū magno intus murmure et strepitu, qui admota aure nō sine admiratione auditur. Erūpit aut nō foras tātū, & sub diū: sed etiā meatus sub terra querit, & quacunq; vadit, lapis fit. quanquā qui subterranei sunt eius generis lapides, pluuijs aquis irrigata humo, & eo madore diutius manēte, dissoluūtur. Solent autē accolæ his sic dissolutis & effosis, ad opera cemētaria vice calcis vti. Qui verò sub dio nascūtur, ipsissimī sunt

sunt lapides, tofi dicti, leuitate & raritate non dissimiles pumicibus. Et quia veresimile est, ijs aliquid glutinis inesse, qui in propinquo ædificant, libèter his ad muros facièdos vtùtur. eoq; quidã illic dicitat, se domos ex aqua factas inhabitare.

Cæterum non minus miraculi videtur habere quibusdam, quod in monte arcis contiguo, intra specum quendam aqua per hyemem fluida, æstate ita congelat, vt refrigerandis poculis glacies inde peti soleat.

Porrò quod ad fontes bibentibus ex eo animã tibus letales attinet, eorum vnus est ad radices rupium Sarmaticarum, quæ, vt dictum est, Zepusio imminet. alij duo hoc famosiores sunt in Comitatu Saros, quasi in conspectu arcis cognominis, cuius ipse præfecturam teneo. Nam qui est sub rupibus, aues tantum ex eo gustates necare dicitur. At alios duos non tantum auibus, sed etiã alijs animantibus noxios esse ferunt. Quã ob causam, ne cui pecori ad eos aditus sit, diligentissimè caueri solet. Nascitur autem ad alterum eorum, qui prope modum intra Eperiensium nostrorum fines est, plurimum aconiti, cui herbæ venenum inesse vel vnicus Ouidij versus arguit:

Lurida terribiles miscent aconita nouerca.

Atque hinc quidem videri potest fons hic virus trahere. Tales enim, ait Plinius, sunt aquæ, qualis terra per quam fluunt: qualesq; herbarum, quas lauant, succi. Sed est reuera singularis huius fontis natura, vt qui & crescente luna augeri, & deficiente minui, atq; adeò in interlunio prorsus deficere

deficere dicitur: tanto omnium consensu, vt mihi ne libuerit quidem, an hæc aliter sese haberent, explorare.

Fontes acidos, & quas acidulas vocant, consultò prætereundos putabam, quòd minimè rari sunt in Hungaria. Ne non tamen ex his quoque aliquid delibem, celebres sunt in primis, alter in comitatu Zolienfi, ad arcem eiusdem nominis, cui oppida, quæ dixi vocari montana, subiecta sunt: alter ad oppidum, cui Mons regius nomen est: vterque spleneticis manifesto sensu mederi dicitur.

Ad oppidum Bistriciam, Germani Meusolam vocât, vbi fodinæ sunt æris opulentissimæ, quæ nunc appellantur regiæ, quòd in ijs impendio Regis opera fiunt, cuniculus quidam reddit aquâ viridè: ex qua, vbi subsedit, chrysocolla colligitur.

Quia verò in Comitatum Zoliensem, dum aquas persequimur, ventum est, non possum præterire hiatus terræ ijsdem in locis famosum ob pestilentes expirationes, quibus aues superuolantes, & quæuis alia animantia extingui constat: manifesto eorum experimento, qui eius rei periculum facturi, gallum, gallinamue, aut felem, aut canem longo hastili alligatum, supra eum hiatus, qui septo ad arcendas inde animantes circumdatus est, protrudere & efferre consueuerunt: quibus non aliter vita subitò eripitur, quàm si strangularentur.

Est item ad eum fontem, qui potus aues, vt dictum est, enecat, sub Sarmaticis fontibus acidu-

la : quæ etsi eandem cum eo ipso fonte originem habere creditur, tamen plerisque ita grata est, ut etiam ægroti inde potum petant.

Alia est non longè ab arce Leua in Comitatu Barfensi, quæ nisi ab hauriētibus pleno vase perferatur domum, saporem amittit. Itaque qui occurrantibus, ut sit, potum ex ea præbent, vel modicè exinanito vase, quod reliquum est, effundunt, & ad hauriendum denuò recurrunt. Addunt quidam aliud hoc prodigiosius, sed minus simile vero. Nempe, si pura sit, dum hauritur, & pura permaneat, donec offeratur ægrotis, qui eam mirificè appetere solent, quòd hoc certissimum ad salutem signum sit. Sin turbida reddatur, planè pro deplorato haberi ægrotum. Itaque eos qui potum tantum infirmis, non omen petunt, antequam hauriant aquam, turbare solere. Sed hoc superstitiosorum credulitati relinquamus.

Ab hac quoque rursus acida alia haud magnis distat spacijs: ad quam etiam prope est fons, qui tumuli in speciem assurgit, & subinde mutat fluxum, lapidescente nimirum statim aqua, quam effundit, & ideo sic excrecente ea parte, qua aliquandiu manarit, ut sese aliam in partem, quæ humilior est, effundere cogatur: quod quidem quasi circuitu quodam sit per omnem fontis oram.

Ad arcem Fileg, quæ inde in Boream euntibus occurrit, in Comitatu Neograd, specus est, in quo supernè destillans aqua, continuo durefcit. Ibi verò videas ceu statuas hominum consistere saxa, ex hac destillatione cōcreta. Albus his color est:

nec

nec per se tantum sunt alba, sed etiam coloris albicantis vsu trita pictoribus præbent.

Sunt præterea ad fines Eperiensium fontes falsi, tantæ acrimoniæ & falsuginis, vt inde sal excoquatur, qui ad omnis generis condituras, & in primis ad cocturâ piscium, cæteris vtiliores esse existimatur. Habetq; locus nomē ab his fontibus: Hungaris enim Sowar, hoc est, Salisburgum dicitur. Nam & arx eius nominis supra eum locū fuit, meæ item præfecturæ subiecta, antequam dirueretur. Esse autem salis vim magnam in aliqua eorum montium parte, in quibus promōtorij instar arx extat, vel hoc magno est argumento, quòd in aduersa quoq; eorum parte falsi fontes sunt, qui item sua appellatione insigniūt locum. Sed quod in eo inquirendo aut eruendo minus elaboratum est, id nō negligentia hominum, sed proculdubio Regum prouisione euenit, ne immodica copia salem vilescere contingeret.

Abundat enim Hungaria sale natiuo, qui lapidinarum modo cæditur in Maromarusio. Item in Transsylvania, vbi etiam piscinæ salis stagnant: à quibus omne pecus arceri necesse est. compertum est enim, earum immodico haustu, qui falsugine incitatur, enecari. Insunt tamen in his alicubi pisces. quod minus mirum videri posset, cum ipsum quoq; mare piscium parens falsū sit: nisi hic non in aqua falsa, sed in ipso penè sale viuere viderentur. Sunt autem sapidissimi, carne duriuscula: & ita impatientes aquæ dulcis, vt in eam missi, exanimentur.

Quia verò in salis mentionem incidimus, etsi de eius, qui cæditur, ortu diuersæ sint sententiæ, alijs nimirum eum cum ipsa conditione rerum ab initio extitisse, alijs postea natum esse affirmantibus: tamen vt verò propius sit, ex humore aut succo falso concretum esse, & adhuc concrecere, ea potissimum ratione ostendi posse iudico, quòd in ipsis lapidicinis salis, vbi solidissimus fuit, inuenta sunt varia instrumenta ad humanos vsus facta. Quodam etiam in loco Transsylvaniæ, gallina incubans cum ipsis ouis incorrupta. Quin nunc quoq; plerumq; magna carbonum vis eruitur cum sale. In Desiensi fodina, qua nulla est in Transsylvania altior, paucis antè annis excisum est de medio sale ingens robur trabi simile, tanta duricie, vt ne ferro quidem facile cederet. Sed idem extra fodinam extractum sic computruit intra quatuor dies, vt primis digitis concerpì & conteri posset. Idem solet carbonibus, dum exciduntur, durissimis, simulatq; sub diu prolati fuerint, euenire. Hæc verò vulgus in illa confusione rerum, quæ Noæ temporibus in cataclysmo fuit, ibi oppressa, aut alio quopiam casu eò abrepta esse interpretatur.

Flos salis alibi copiosior, alibi rarò in reliquo sale reperitur: Gemmam vocant, quòd gemmarum quarundam in morem pelluceat. Faciunt autem hoc reperto iudicium salicidæ docti experientia, salem qui sequetur, aut impurum futurum, aut citò desitutum: neque temerè ipsos in eo falli compertum est.

Abundat & vicina Polonia huius generis natio sale saxeo, sed hic minus sincerus & solidus est Hungarico, non enim fibris tantum, aut venis, sed etiam ingenti mole terre plurimis in locis distinguitur, ac præterea longius abest à superficie terræ. At in Hungaria putei, in quibus cæditur, minus alti sunt usque ad salem. Quin in Transsylvania etiam scopuli instar extat supra terram ad ripam Marisi fluuij, cuius item alueus sal est, non longè ab oppido Thorda salinis celebri. Fitque sæpenumero, ut arantes etiam vomerem in salem impingant. Sed eum nemini cedere licet, ne quid vectigalibus regijs decedat. Liberum est tamen Siculis, qui, ut dictum est, nonnullam Transylvaniae partem tenent, suo in solo, quantum domesticis eorum usibus satis est, sumere. Sed hæc de falsis obiter dixisse sufficiat.

Restant inter calidas, quibus quidem aliquod in Hungaria nomen est, unæ prope Vuaradinum, quæ vocantur diui Ladislai, siue quia hic diuus Ladislaus lauerit: siue quia ad eam ei sacra, & sepulchro ipsius clara, ac tum ipsius, tum Sigismundi Imperatoris, qui hic quoque condi voluit, munificentia opulentam pertinet. His plerique inter omnes Hungariæ calidas, primas tribuunt: in quo tamen amœnitatem potius earum, quàm salubritatem spectare videntur. Sunt enim calore periuundo, & temperato: præterea tam puræ & perspicuæ, ut speciem rerum, si quæ iniiciantur, ampliorem quàm sunt ipsæ res, reddere videantur.

Sunt tamen præter calidas multæ aliæ salutare frigida in Hungaria: cuiusmodi dixi esse in Zepulio geminas, quæ lapidescunt. Sed hoc tempore maximè prædicatur, & à multis frequentatur, fons ad Mislá, qui locus à Cassouia haud magno distat interuallo. Huius aqua lapidibus qui prope fonté sunt, feruefactis calefit, & ita balneis idonea redditur. Nón desunt tamen, qui vim medicá, quæ aquæ inesse creditur, ipsis potius lapidibus, quàm aquæ, tribuendam esse censeant: quòd ipsa per se pura sit, & bibentibus gratissima: & contrà, quam solent aliæ salutare, nullam misturam resipiat.

Verùm vnde medendi vis insit aquis, & cur aliæ alijs atq; alijs morbis, nec vna ratione eedem omnibus medeantur, præterea vnde ipsis tot, tantæq; in calore, sapore, odore differentia: denique cur aliæ concrecant, aliæ ferrum rodant, id speculatoribus & venatoribus naturæ physicis explicandū relinquo. Georgius Agricola (cuius in hoc genus rebus inquirendis & excutiendis studium atq; iudicium exquisitissimū esse, libri ab eo doctissimè scripti arguunt) multa de his egregia prodidit eo in Opere, quod de natura eorū quæ de terra effluunt, inscripsit: & idem plura se traditurum pollicetur in ijs libris, quos se de Medicatis fontibus instituisse ait: ad quorum lectionem sese referent, qui de his volent plenius erudiri. Nám mihi hæc scripturo propositum non fuit, vt docerem quenquam: sed vt voluntati tuæ, Sigismunde Baronum optime, quæ mihi semper imperij vice

vice est, morem gererem.

Quantum autem tuum quoque semper fuerit studium in his eruendis, quæ in cognitione naturæ rerum atq; locorum vel obscura sunt, vel aliquam admirationem habent, cum omnes qui tenorunt, sciunt: tum scriptus à te, & nuper editus de Moschicis rebus liber, abundè ostendit. Nam quid est in tota nobis ante paucos annos minus nota regione, aut in moribus gentis Moschicæ, aut in eius religione, quod non scitissimè explicaris? Quid? quod Hungaris nostris penè ignotæ essent originēs suæ, nisi tu confirmasses Moschis confinem esse, & ad imperium eorum pertinere Iuhram, vel ut alij dicere malunt, Iugariam, vnde & initio profecti Hungari, & nomen traxerunt? Ex Scythia quidem venisse eos nemini erat dubium, sed de nomine disceptabatur: cū alij ab Hunnis & Auaris voce composita dictos esse assererent, alij aliud comminiscerētur. At verò proprius est ab Iuhra manasse Hungarorum nomen: cum nunc quoq; Slauium lingua, qua nulla per vniuersam Europā latius patet, Iuhri, vel prima syllaba nonnihil, ut sit leuigata Vhri vocentur. Mitto, quod te quoq; confirmante credibilis visum est, montes, quos vocant Riphæos, non extare his in locis, vnde tanto veterum scriptorum consensu Tanais decurrere dicitur. Sed hæc qui magis perspecta habere volent, ex commentarijs tuis, & his addita chorographia petent.

Mihi hic narrationem de aquis, quæ in Hungaria aliquo miraculo, aut nouitate quapiam in-

signes sunt, finire libet, vel relinquere potius. Nā si omnes, quæ aliquid admirationis habent, confectari velim, persequendum esset mihi quicquid est in Hungariā amnium: quorum quidem tantum est, vt non facilè dare possis æqualem regionem, quæ pluribus & maioribus abundet. vt nō immeritò veteres Hungari in regni sui insignibus quatuor ductus, totidem præcipuorum fluminum, Danubij, Savi, Draui, & Tibisci imaginē repræsentantes, vsurparint. Sed ne nihil tamē de his dicam.

Est laus amnium præcipua, esse nauibus ferendis idoneos, & piscosos. Quo in laudis genere quotusquisq; est extra Hungariam fluius, qui illis, quos dixi, quatuor conferri queat? vt ne quid commemorem de alijs Hungaricis amnibus, qui etsi magnitudine illis minimè pares sunt, tamen non minus ferè sunt admiradi. Nam præter hoc, quod optimorū & saluberrimorū piscium copia affluunt, feraces auri pleriq; habètur: in ea præsertim veteris Daciæ parte, quā Hungariæ attribui, & Transsylvaniam vocari diximus, quorum etiā nonnullis ab auro nomen est. Cuiusmodi sunt tres cognomines, Chrysi dicti: & qui Hūgaris vocatur Aranyas, hoc est, aureus: ne quis Hungariā ea, quæ Thraciæ, Hispaniæ, Lydiæ, Indiæ amnibus gloria est, carere existimet. Rapiunt autem non ramēta tantū auri perrēni cursu, sed etiā plerunq; massulas, alias pisi, alias nucis auellanæ, castanéæue, aut iuglandis magnitudine: quoties videlicet inundant, imbribusue, aut alia quapiam eluue,

eluuie, aut arte inducta corruatione aucti ripas, & ea per quæ currunt loca, subruunt. Nec cōmenticiū est, ijs in locis effodi quandoque massas, aliās puri auri, aliās concreti saxi aliquid habentes, quæ aliquot vncias vsque ad selibrā, & librā & hoc amplius appendunt. Quin liceat mihi dicere, cuius certos autores notæ fidei homines habeo, effossas esse, quæ quingentorum, imò quæ mille florenorum non modò pondus, sed etiam precium eleuarint.

Sed vt ad illos principes Hungariæ fluuios redeam, Danubium, Drauum, Sauum norunt vicini Germani, Norici, Carni: apud quos eorū fontes sunt, & prima incrementa. quæ etsi præclara sint, nequaquā tamen tantū laudis addunt amnibus, quantū hi mox, atq; solū Hungaricum attigerint, consequuntur. Hic enim continuò & plenius & spaciosius fluunt, eoq; navigationi magis habiles sunt, piscibusq; & maioribus & melioribus magis abundant: vt omittam, quòd diuersi generis piscibus, quibus ferè prima est gloria, extra Hungariam carent. Quapropter de his, quorum origines magis notæ & celebres sunt, plura referre superfedebō: dicamq; de Tibisco tantum, quæ Hungaria sola totum sibi vendicat.

Oritur in Maromarusio, sub altissimis Carpati iugis, fonte quidem exiguo, sed tantis subito incrementis, vt intra tertium miliarium pro tēporis tamen, quod incrementa moderatur, ratione, patiens sit nauigiorū, quibus sales euehuntur. Est aut ferè iustū vnus nauigij onus, quater mille frustra

salis, (vulgò lapides vocant) singula viginti plus minus pòdo librarù. Fertur autè intra Maromarusium cursu citatiore, vt inter montes, qui plurimos in eos torrentes & riuos effundunt: est que ibidem limpidissimus, solo glareoso. sed idem ex illis Maromarusij angustijs eluctatus, simulatque campestria attingit, incedit lentius, & fluit impurius, admissio præsertim amne Zamos, qui ex trãs sylvania ruens, viam præbet nauibus, quibus sales Transsylvanici exportantur: videtur que tum sanè proflus alius esse, non ob augmenti tantù, aut cursus sui modum, sed quòd etiam piscium in eo ratio est diuersa. nam intra Maromarusiù non habet ferè alios, quàm quos aquæ puriores alüt, & eorum quidem omnis generis copiam ingentem: at foris quem facillè dat is piscem, cui quidè in profluente vita est, quem non suppeditet Tibiscus? quiq; & sapore, & magnitudine non præstet sui generis piscib. qui alijs in fluuijs capiuntur?

Porro de copia quid dicam? habet quidem Hùgaria multos amnes piscosissimos. inter quos etiam eos numero, qui ex vicinis terris immittuntur.

Sed neq; inter hos, neq; inter alios, quorù fontes apud Hungaros sunt, vllus prouentu piscium superat Tibiscù: vt eum, quod de Pado Italiae dixit Poëta, meritò fluuiorum regem in Hungaria dicere possis. Etsi verò idem contingit fluuijs, quod terræ: nempe quòd vt hæc fruges, sic & illi pisces, nunc vberius, nunc malignius producant: tamen nullum est tempus Tibisco, quo piscibus non magis, quàm cæteri amnes, abundet. Quin,
qui

qui propius ad eius ripam in æstiuis præsertim caloribus accedunt, manifesto sensu experiuntur, eum pisculentiam quandam, ut sic dicam, redolere. Nec desunt vulgò, qui dicant, duas eius partes aquam, tertiam pisces esse: non eo quidem sensu, quod ita sese res habeat: sed quod planè admirandam, peneque maiorem fide multitudinem piscium significatam volunt.

Vidimus ipsi autumnno superiore, cum illustrem Comitem Nicolaum à Salmis, exercituum regionum summum in Pannonijs imperatorem, ultra Tibiscum sequeremur, apud arcem Thokai, quo loco Bodrogus, idem valde piscosus amnis, Tibisco miscetur, millenos carpiones, quos nonnulli Cyprinos dicere malunt, citra dilectum tamen, sicut eos capi contigit, venire centum numis Hungaricis: hoc est, floreno, ut vocant, vsitato: quem pro præsentis rei monetariæ illis in locis ratione, aureus vnus superat similibus numis quinquaginta. Eadem est plerumque luciorum vilitas, sub hyemis ferè initium. Vt autem lucij appellatione, in designando pisce notissimo, quem quidam lupum dicendum esse contendunt.

Sed quanto longius profluit Tibiscus, quantoque propius accedit ad Danubium, in quem sese exonerat è regione Sirmij, hoc minus est precij piscibus, propter vim eorum infinitam, præsertim cum exundat. Nam tum in planam effusus, omnia latè loca non tam aquis quam piscibus còplet: & quædam quasi stagna facit, quæ agrestes antè, quam decrefcit, & in alueum redit, claustris quibusdam

obsepiunt, ne refluentibus aquis vnà recedant pisces. Hic itaq; non aliter atq; in piscinas conclusi tenentur: neque tamen rarò contingit, vt impetu facto, qualis est acie cògredientiũ, effractis septis perrumpãt, spemq; & laborem agrestium frustrètur. Quo fit, vt hi pro magno negotio habeant, inuitare populares vicinos, vt pisces emptum veniant. Sed quod prouerbio dicitur, vltroneas putère merces, vix vnquam magis quàm hic habet locum. Nam sæpe aut nulli veniunt: aut si qui veniunt tantillo licentur, vt nihil penè interfit, gratuitòne eis des, an vendas. Quin fit quandoque, vt ne gratis quidem dati, aut quasi relictì ad prædam, auferantur: sed porcorum gregibus, qui subfidentibus aquis immitti solent, lætam passionẽ & quasi piscationem præbeant: ipsa tamè pisciũ multitudine nihilominus sic plerunq; superante, vt magna eorum pars emoriatur, & computrescat. vnde tam tetri nascuntur halitus, vt qui iter faciunt, ea loca non aliter, quàm quæ peste infecta sunt, vitare còsueuerint. Nec hoc foris tantũ, sed etiam in oppidis euenire solet, dũ nimirũ tanta vis piscium in forum currib. & equis infertur, vt qui eos importarunt, destituti ab emptorib. se se clanculum relictis piscibus inde subducant. Quò fit, vt plerunque edicto cum pœna proposito, caueri soleat, ne quis illinc, nisi ablatis vnà piscibus, discedere audeat.

Sed lógius quàm institueram, progressus sum, illustris Baro Sigismũde, non tam admiratione harum rerũ, quæ mihi iam maxima vitæ meæ parte
in

in Hungaria exacta admirabiles esse desierunt, quàm studio efficiendi imperata tua incitatus. Nō inficior tamē, pleraq; à me minus explicatè tradita, neq; non multa præterita esse, quę cū hac narratione congruebant. Verùm id ceu data opera à me factum est, quòd his & aptius & vberius explicandis locum alibi sum habiturus.

Porro quod in epistola ad me tua duorum admirandæ naturæ fontium, alterius quidem ex Arriani, alterius verò ex Saxonis Gràmatici historia mentionem facis, equidem dubitavi aliquandiu, an non hoc consilio à te factum esset, vt quæ de similibus miraculis aliorum autorū scriptis prodita sunt, ea mihi cum his nostris coniūgenda, ac cōponenda, esse innueres. Et si verò huc inclinabat animus, tamē cum viderem mihi nihil relictū esse præter colligendi laborem, quē sibi quisq; legendis libris præstare potest: satis esse putavi, breuiter, vnde hæc potissimū peti possint, indicare.

Miratur Plinius, ab Homero non esse factam calidorum fontium mentionem: neque hoc sanè iniuria. Quem enim mihi facile dabis autorem, qui non quàm accuratissimè in rerum, locorūue descriptionibus recensere soleat, si quid fortè occurrit, quod vsitatum naturæ cursum excedit, aut aliqua nouitate est insigne? Imò quem dabis, in quo non aliquid eiusmodi reperias?

Sed inter eos, qui cæteris diligentius, quasi que ex professo de his latinè scripserunt, primas obtinet Plinius: qui non contentus aquarum, fontiu, & fluuiū miracula capite elegatissimo in secūdo

Naturalis historiæ suæ libro complecti, rursus
 iisdem aquis & aquatilib. describendis etiam pe-
 culiarem dedit librum, qui eiusdem operis est tri-
 cesimus primus. Secundum Plinium multa de his
 inuenias prodita à Seneca, in Naturaliū questionū
 libris. Nec pauciora penè à Vitruuio, de archite-
 ctura lib. octauo. Quædam etiã à Strabone, Pom-
 ponio Mela, Solino referuntur: vt alios prætereã
 recentiores. Sed omnium instar haberi potest v-
 nus Georgius Agricola, qui quæcunq; eiusmodi
 sunt vel in Græcis Latinisq; scriptoribus à se le-
 cta, vel domi forisq; obseruata, vel accurata inda-
 gatione comperta, non modò in illos, quos supra
 dixi, libros retulit, sed etiam causas eorum quàm
 scitissimè studuit explicare: quanquam quotam
 quæso hæc factura essent partem, si cætera quo-
 que, quæ adhuc ignota latent, proferrentur? qua
 in re nescio profectò, socordiãne magis, an ingra-
 titudo hominum accusanda veniat, qui dum ista
 pro neglectis habent, non satis æterni illius archi-
 tecti Dei potentiam & magnitudinem admirari,
 & eius beneficia agnoscere videntur.

Memini te mihi aliquando de quodam in Car-
 nis lacu, cui à pago vicino Zirknitz nomen est,
 non minus penè miranda dicere, quàm à me de
 Hungariæ aquis sunt memorata: vt is videlicet
 quotannis ferè sub autumnii finem, aquis de re-
 pentè ex abdito venientibus, magnamq; piscium
 copiam secum trahentibus inundetur: appetente
 verò æstate, aquis rursus abdita petentibus exare-
 scat, hac quasi perpetua vicissitudine, vt quo in
 loco

loco paulo antè piscatus fueris, in eo messem & sementem facere, simulq; si libeat venari, ac rursus vertente anno piscari possis.

Sed quid obstat, quo minus loci faciem, vt eã ab alijs delineatam accepisti, de tuo sermone describam. Claudi aiebas eum circumquaque montibus, è quibus riui quidam ignobiles suo quisque alueolo procurrant, ab orientali quidem plaga tres, ab australi quatuor: singulos quo longius fluant, hoc minus scaterere aquis, terra nimirum ipsas combibente, donec postremò absorbeantur scrobibus saxeis, ita natis, vt humano opere excisæ videri possint. Hic aquis ita redundantibus, vt recipi non possint, fieri, vt regurgitent scrobes: neque solum nihil aquæ admittant, sed etiam quicquid receperint, effundant tanta rapiditate, vt refluxus impetum ac cursum equiti quamuis expedito & fugienti, ægrè effugere liceat. Itaq; quacumque pateat locus (patère autem eum ad sesquimiliarium minus laxa latitudine) diffundi aquas, & lacum efficere, qui plerisque in locis decé & octo cubitos altus sit: & vbi minimum profundus est, æquet iustam humani corporis mensuram.

Hæc fortè minus mirabitur, cui constabit esse eadem in regione amnes, qui terras subeant, & vbi per longa spacia mearint, rursus effluat: quosdam, etiam vbi semel sese abdidierint, amplius nō comparere. Nam hinc occultis quibusdam canalibus illas in lacum manare aquas ratiocinabitur, præsertim si cognorit, ibidem aliquot in locis esse caua montium amplissima, in quibus aquarum

rum ruentium fremitus exaudiantur, & earum quasi stagna sint: vnde illos venire riuos hoc minus dubium videri potest, quòd constat ijsdem anates viuas euehi: quas nemo nescit in locis subterraneis, in quæ auræ aditus non sit, degere non posse. Sed quia pro comperto habetur, illâ aquarû accessiõnem nõ duci è montibus per riuos, aut alios occultos meatus, sed venire ab illa scrobium regurgitatione, & quasi vomitu, rursusque eodẽ redire, & resorberi, idque statis temporibus fieri, quis hæc miraculo carere negabit?

Auget verò hoc quoque rei nouitatem, quòd ferè non minus celeriter recedunt aquæ, quam accesserunt, non per scrobes illas tantum, sed vnifera penè terra eas non aliter recipiente, quàm si per cribrum diffunderentur. Quod cum fieri sentiunt accolæ, continuò grandioribus eius meatibus, quoad fieri potest, obstruõtis, agminatim aduolant ad piscationem, quæ ipsis non modò iucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam & pisciũ vis ingens facilè capitur, aqua nimirum eos destituente: & apud vicinos precium habent, ad quos cõditi sale exportantur. Inuenias autem ibi plerunq;, quod iurè mireris, lucios (nam his magis quàm alijs piscibus abundat hic lacus) qui duos cubitos excedant: quæ res satis magno est argumento, eos intra illas voragines nasci, aut saltè augeri oportere: cū fieri non possit, vt dū foris stagnant aquæ, ad tantam magnitudinem perueniant.

Porro siccatõ lacu fit melsis, qua parte solum consistum; & idem rursus conseritur, antè quàm

inundet. Solum ipsum firmum, lætum, & in primis ita ferax graminis, vt post vigesimum diem secari soleat. Non est tamen eadem vbique fecunditas. Nam magna eius pars, præter iuncum nihil gignit. Quo verò magis cognobilis fiat lacus, libet addere, quod tu ceu insignem notam adiecisti: nempe distare eum ad vnius miliarij spacium ab arce Carnis, pariter & Italis dicta Postonia, quam Venetos aiebas Maximiliano Imperatori, dum percuteretur fœdus, quod inter eos postremum fuit, ademisse: & dum pacta conuenta præstari oporteret, reddidisse: in illustri eius loco tanquam pro trophæo relictis his versibus, quos ibi tum legeris:

*Postonia victa rediens post omnia victor
Leniades, affert pulchra trophæa domum.*

Quia verò id, quod dictum est de aquarum ad statum tempus accessione, me quorundam fontium, quibus idem accidere dicitur, admonet: et si mihi externa minimè persequenda duxi, facere tamen non possum, quin de duobus dicam: vt tibi illud quasi pensem, quod ex Arriano & Saxone Grammatico de totidem fontibus annotasti. Alter est calidarum laudatissimarum, in alpstri Rhetia apud Fauarias, inter rupes eminentissimas, qui cum fère deficiat mense Octobri, redit mense Maio: sicq; rursus vsq; in autumnum exuberat, vt saluberrimis eius aquis mola frumentaria impelli possit.

Alter hoc magis mirabilis est in Heluetijs, quem recens Helueticorum Chronicorum scri-

ptor tradit sicari mense Augusto, quo tempore nouis ibi niuibus cadentibus pecus inde mitiora in loca depellitur: neque postea manare, nisi mense Iunio, cum nudatus niuibus mons, rursus passioni pecoris patet. Manare autem eum è petra in fossam propinquam, ad aquandum pecus comparatam: per interualla tamè, & bis tantum quotidie, manè videlicet & vesperi: rursumque toties occultari. & has quotannis retinere ac continuare vices, donec rursus, vt dictum est, Augusto mense siccetur. Dicas a quationi pecoris, singulari Dei munere, in illa horrida solitudine datum hunc fontem esse: idque bruta ipsa agnoscere, vt quæ eum ferè vltro, quoad ibi in pascuis sunt, ad id tēpus, quo fundit aquam, petere soleant. Quin additur, experimento cognitum esse, quod idem fons tam impatiens sit sordium, vt si quid impuri in eum missum, mersumue fuerit, per aliquot deinde dies non compareat, nec aut manè aut vesperi aquæ quicquam reddat. Montem, in quo is fons est, Heluetij sua lingua appellant Engstle: ea in regione, cui ab amne Arula, Argew fecere nomen.

Prudenter Plinius, ad confirmanda exempla potentie aquarum, à se in illo præclaro opere prodita: Si quis, inquit, fide carere ex his aliqua arbitratur, discat, in nulla parte naturæ maiora esse miracula. Hoc quanquam ipse quoque vsurpare aduersus eos possem, quibus fortè in hac mea de aquis narratione quædam fide maiora esse videntur: tamen monebo potius, non temerè quicquam

quam eorum quæ de admirandis naturæ operibus feruntur, pro incredibili haberi oportere, ne quid infinitæ Autoris sapientiæ & potentiaë temerè derogetur.

Habes Baro clarissime, pro epistola libellum, magis ieiunum quidem illum, quàm vel ipse fortè expectabas, vel materia, quam mihi tractandâ dederas, exigebat. Sed cùm non ignores, me minimè abundare ocio, tuæ erit æquitatis, non tam quid assecutus sim, quàm quid assequi voluerim, estimare. Hoc vnum quidem certè, vt tibi gratum facerem, sedulò sum conatus.

FINIS.

INDEX HVIVS

Libri.

M odus inaugurandi Principes	fol.20
Institutiones Magni Ducis iam inaugu- rati	fol.22
De Religione	fol.28
Canones cuiusdam Ioannis Metropolitæ, qui di- citur Propheta	35
Quæstiones Syrilli cuiusdam, ad Episcopum Ni- phontem Novvogardiensem	36
De Baptismo	39
Bulla Alexandri Papæ qua Baptismus Rhute- norum abundè constat	40
De Confessione	42
De Communione	eodem
De Veneratione Festorum	43
De Purgatorio	44
De Diuorum cultu	eodem
De Ieiunio	eodem
De Decimis	48
De Ratione contrahendi matrimonium	50
Ordinationes Ioãnis Basilij Magni Ducis, An- no mundi 7006. factæ	56
De Ingressu in alterius domum	59
De Moneta	60

INDEX.

<i>Chorographia Principatus & Domini Magni Ducis Moscovia</i>	64
<i>Itinerarium ad Petzorã Lugariam, & Obi vs- que fluvium</i>	86
<i>De Tartaris</i>	93
<i>De Lithvvania</i>	111
<i>De Feris Lithvvania</i>	117
<i>Navigatio per mare Glaciale</i>	123
<i>De Modo excipiendi & tractandi Oratores</i>	137
<i>Itinera in Moscovviam</i>	144
<i>Reditus ex Moscovvvia</i>	149
<i>Iter secunda Legationis</i>	157
<i>Pauli Iouij Nouocomensis de Legatione Basi-lij Magni Principis Moscovvvia ad Clemẽtem. 7. Pont. Max.</i>	163
<i>De Admirandis Hungariae aquis Hypomne- mation, Georgio V uernhero authore</i>	180

Typis Ioannis Latij.

